

รวมทั้งปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องโดยอาศัยความไวทางทฤษฎี (theoretical sensitivity) จากประสบการณ์ในการศึกษา แนวคิด และเอกสารงานวิจัย รวมทั้งเรื่องที่เกี่ยวข้องเป็นหลักในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพเพื่อให้คำอธิบายกับข้อมูล

4. สร้างมโนทัศน์เชิงทฤษฎี (theoretical coding) เพื่อเชื่อมโยงข้อมูลกับแนวคิดทฤษฎีโดยอาศัยการตีความ (interpretation) และกำหนด (construct) ข้อเสนอ (proposition) เพื่อนำไปสู่การสร้างทฤษฎีจากฐานราก (grounded theory) ต่อไป

การนำเสนอผลการศึกษาวิจัยกรณีศึกษา

หลังจากวิเคราะห์และประเมินผลข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยรายงานผลการวิจัย ด้วยการนำเสนอรายละเอียด (thick description) เพื่อสืบให้เห็นความสัมพันธ์ของเรื่องที่ศึกษา โดยนำเสนอผลการวิจัยตามลำดับ ดังนี้

บทที่ 1 ชุมชนที่ศึกษาและวิธีการศึกษา

บทที่ 2 ชุมชนบ้านริมฝั่งทะเลกับทุนชุมชนก่อนการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย

บทที่ 3 การเปลี่ยนแปลงของชุมชนบ้านริมฝั่งทะเลภายใต้กระบวนการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย

บทที่ 4 การปรับตัวของชุมชนบ้านริมฝั่งทะเลต่อผลกระทบของการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย

บทที่ 5 กองทุนหมุนบ้านในกระบวนการพัฒนาและผลที่มีต่อชุมชน

บทที่ 6 สรุปผลและข้อเสนอแนะ

บรรณานุกรม

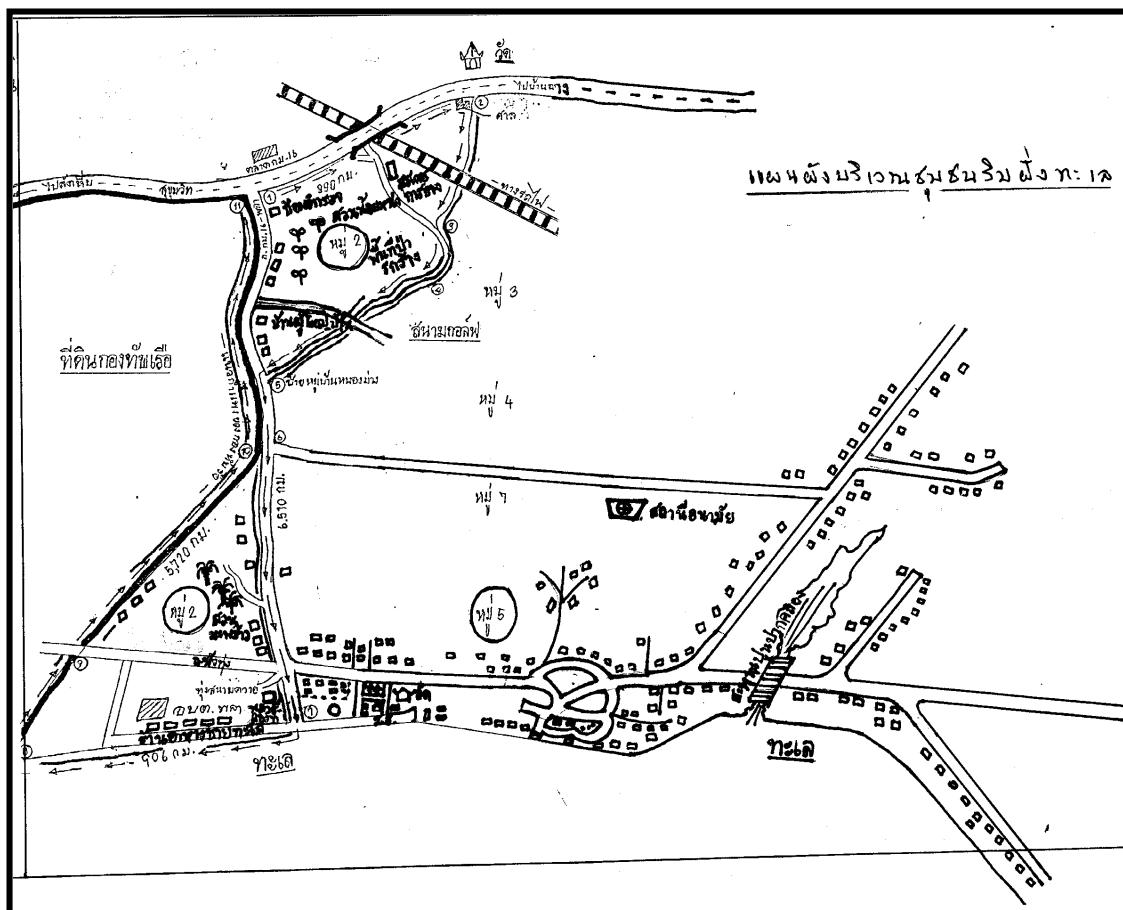
ภาคผนวก

บทที่ 2

ชุมชนในช่วงก่อนการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย

บริบทของชุมชนบ้านริมฝั่งทะเล

ชุมชนบ้านริมฝั่งทะเล จัดเป็นชุมชนขนาดใหญ่แห่งหนึ่งในจังหวัดที่ตั้งอยู่ทางฝั่งทะเล ภาคตะวันออกของประเทศไทย ซึ่งเป็นจังหวัดที่มีภูมิประเทศเป็นที่ราบลับกับที่ดอนเนื้ื่อง ลูกคลื่น พื้นที่ทางทิศเหนือและทิศตะวันออกเป็นที่ราบลับภูเขา ลาดต่ำลงสู่อ่าวไทย ทางทิศใต้ ซึ่งเป็นชายฝั่งทะเล ยาวประมาณ 100 กิโลเมตร ชุมชนบ้านริมฝั่งทะเลเป็นชุมชนขนาดใหญ่แห่งหนึ่งของบริเวณชายฝั่งทะเลเหล่านี้ โดยประชากรส่วนใหญ่จะตั้งบ้านเรือนกระจัดกระจายตามบริเวณชายฝั่งทะเล และมีที่ยว่่าเป็นจำนวนมากบริเวณห่างจากวิมุฟั่งทะเล ดังแผนผังการใช้ที่ดิน ดังนี้

ចុំងាយបានរិមផែងទល់ : ការអនុវត្តសម្រាប់ជាមួយបាន

ประวัติของชุมชนบ้านริมฝั่งทะเลที่จะกล่าวถึงนี้ เป็นช่วงเวลาตั้งแต่เริ่มก่อตั้งชุมชนบ้านริมฝั่งทะเล จนถึงช่วงเวลา ก่อนที่ประเทศไทยพัฒนาไปสู่ความทันสมัย ซึ่งจะเป็นช่วงเวลา ระหว่างอดีตจนถึงช่วงก่อนการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2504-2509 โดยช่วงเวลา เป็นช่วงเวลาที่มีจำนวนของการก่อตัวและคงอยู่ของชุมชนบ้านริมฝั่งทะเล มากกว่า 150 ปี

เนื่องจากชุมชนหมู่บ้านริมฝั่งทะเล เป็นชุมชนขนาดเล็กในอดีต ไม่มีการ Jarvis เป็นหลักฐานเช่นเดียวกับชุมชนไทยทั่วไปในอดีต แต่สิ่งที่คุณในชุมชนฯ จำกัดจะคือว่าเป็นจุดเริ่มต้นแห่งประวัติศาสตร์ชุมชนบ้านริมฝั่งทะเล คือ ความภาคภูมิใจของคนในชุมชนที่ครั้งหนึ่งในราวเดือน 12 ปีก่อน พ.ศ. 2310 หลังจากที่กรุงศรีอยุธยาเสียเมืองแก่พม่า พระยาตาก หรือพระเจ้าตากสินมหาราช ได้ทรงยกทัพเรือออกจากเมืองจันทบุรี เลี้ยงชายฝั่งทะเลตะวันออก เพื่อเดินทางไปกอบกู้กรุงศรีอยุธยาจากพม่า และแวงพักแรมและยกพลขึ้นบกบริเวณที่ตั้งของชุมชนบ้านริมฝั่งทะเลในปัจจุบันนี้ ความภูมิใจของคนในชุมชนบ้านริมฝั่งทะเลต่อการเด็จเยือนของสมเด็จ พระเจ้าตากสินมหาราชนี้ นอกจากจะปรากรถอยู่ในบทเล่าขานที่พ่อแม่เล่าสืบต่อกันมาสู่บุตรหลานอย่างภาคภูมิใจที่ครั้งหนึ่ง พระมหาภชติรย์ได้ทรงยกทัพผ่านมา และพักค้างแรมในหมู่บ้าน แล้วยังปรากรถราษฎรเพียงตาที่ตั้งอยู่บริเวณบ่อ涵น้ำขนาดใหญ่ที่ถูกจัดสร้างให้เป็นพื้นที่ส่วนรวมของคนในชุมชน และการห่วงแห่นรักษาไว้ด้วยประวัติศาสตร์บอกเล่า ที่กล่าวว่า บ่อน้ำแห่งนี้ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงโปรดให้ท่านชุดขึ้นมาเพื่อใช้น้ำดื่มกิน ในช่วงที่ทรงตั้งค่ายอยู่ที่นี่ และบ่อน้ำแห่งนี้ก็กลายมาเป็นแหล่งน้ำดื่มสำคัญแห่งหนึ่งของคนในชุมชน ก่อนที่จะมีประปาเข้ามาในหมู่บ้าน

ชุมชนบ้านริมฝั่งทะเลในอดีตเป็นหมู่บ้านที่มีครัวเรือนอาศัยอยู่ด้วยกันประมาณ 50 หลังคาเรือน ตั้งอยู่กลางป่าที่รายล้อมด้วยต้นไม้ขนาดใหญ่ ห่างจากชายทะเลไปทางทิศเหนือประมาณ 3 กิโลเมตร บริเวณที่ชุมชนตั้งอยู่ มีพืชพรรณอัญญาหารุดสมบูรณ์แต่ อยู่มาปีหนึ่ง เกิดฝนแล้งผิดปกติ ทำให้บ่อน้ำที่ชาวบ้านขุดไว้กินໄว้ใช้เกิดแห้งขาด ทำให้เกิดการระบาดของโรคหิวạตกโรคขึ้นในหมู่บ้าน มีชาวบ้านเสียชีวิตไปในเวลาไม่ถึงกันเป็นจำนวนมากหลายครัวเรือนจึงต้องอพยพตระเรurenหาแหล่งน้ำที่พอจะนำมาประทั้งชีวิตได้ไปวันหนึ่งๆ โดยอพยพกระจัดกระจายกันไปคนละทิศละทาง บ้างก็อพยพขึ้นไปทางทิศเหนือ อีกกลุ่มนี้อพยพลงมาทางทิศใต้ ส่วนอีก กลุ่มนี้ไปตั้งที่พักอาศัยปลูกบ้านเรือนที่ปากคลอง กลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่มีประชาชนมาร่วมตัวกันมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ มีประมาณ 20 หลังคาเรือน ตั้งต้นสูน้อยที่ชุมชนบ้านริมฝั่งทะเลตั้งแต่นั้นมาจนถึงปัจจุบัน

จากประวัติความเป็นมาของชุมชนบ้านริมฝั่งทะเล ที่นี่พื้นเพลินที่อยู่อาศัยอยู่ในป่าใหญ่ เมื่อก่อนภาระฝันแล้ว จนคนในชุมชนเดิมต้องอพยพไปตั้งหลักแหล่งใหม่นั้น มีจำนวนคนกลุ่มหนึ่งเท่านั้นที่อพยพมาอยู่ริมฝั่งทะเล ดังนั้น เมื่อพิจารณาถึงอาชีพดังเดิมของคนในชุมชนบ้านริมฝั่งทะเล ส่วนใหญ่จะมีอาชีพด้านการเกษตรกรรมตามความรู้ที่คนในชุมชนเคยมีอยู่ในอดีต เช่น การทำไร่ ทำสวน เลี้ยงสัตว์ มากกว่าการประมง เพราะคนในชุมชนบ้านริมฝั่งทะเล มีความรู้และประสบการณ์เรื่องการประกอบอาชีพด้านการเกษตรกรรมมากกว่าการประมง

ทุนชุมชนของชุมชน

จากการความเป็นมาของชุมชนบ้านริมฝั่งทะเล เมื่อสืบคันไปถึงสภาพของชุมชนในช่วงก่อนที่ชุมชนจะก้าวเข้าสู่ยุคของการพัฒนาไปสู่สังคมสมัยใหม่ ซึ่งเป็นช่วงเวลาตั้งแต่การก่อตั้งชุมชนมาจนถึงช่วงก่อนที่จะมีการพัฒนาประเทศโดยเน้นการพัฒนาความจำเริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจ ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504 – 2509) นั้น พบว่า ในชุมชนบ้านริมฝั่งทะเลมีทุนชุมชน ซึ่งหมายถึง สิ่งที่คนในชุมชนนำมาใช้เพื่อการดำเนินชีวิตเพื่อการดำเนินอยู่ของทั้งตนเอง ครอบครัวและของชุมชน ซึ่งอาจจะเป็นสิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติ หรือเป็นสิ่งที่คนสร้างสรรค์ หรือเก็บเกี่ยวมาจากธรรมชาติ ซึ่งอาจจะแบ่งประเภทของทุนชุมชนได้เป็นหลายมิติ (นภภารณ์ หวานน์ , 2546) แต่ในที่นี้ขอสรุปเป็นมิติที่สำคัญ 2 ด้าน คือ ทุนธรรมชาติ และ ทุนทางสังคม ซึ่งขอกล่าวถึงรายละเอียด ดังต่อไปนี้

ทุนธรรมชาติในชุมชน

การศึกษาเรื่องทุนธรรมชาติในชุมชนบ้านริมฝั่งทะเล เป็นการศึกษาเพื่อสะท้อนถึงสภาพสิ่งแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ และทรัพยากรในพื้นที่ของชุมชนซึ่งทำให้คนในชุมชนสามารถดำเนิน อยู่ได้

ที่ตั้งของชุมชน

บริเวณที่เป็นชุมชนบ้านริมฝั่งทะเลในปัจจุบันนี้ อดีตเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ จากสภาพของชุมชนที่ตั้งอยู่ในชนบทห่างไกลจากเส้นทางคมนาคม เพราะช่วงนั้นยังไม่มีการตัดถนนใหญ่ผ่านบริเวณนี้ แต่คนในชุมชนบ้านริมฝั่งทะเลก็มีความเป็นอยู่ที่สงบสุข และสามารถพึ่งพา ตนเองได้ เนื่องจากเป็นชุมชนที่มีทุนทางธรรมชาติ อุดมสมบูรณ์

เมื่อศึกษาจากประวัติความเป็นมาของชุมชน จากเอกสารและคำบอกเล่าของผู้อาชูไส และผู้นำชุมชน พบว่า ทุนทรัพยากรในชุมชนบ้านริมฝั่งทะเลซึ่งรวมถึง ที่ดินทำกิน แหล่งน้ำ

ป้าไม้ สัตว์ป่า และสัตว์น้ำในทะเล และการมีสภาพภูมิประเทศและภูมิศาสตร์หลากหลายแบบ เช่น ที่รับ ภูเขา ชายทะเล ทำให้ชุมชนบ้านริมฝั่งทะเล มีทุนทางธรรมชาติที่หลากหลาย เช่น

ป้าไม้ เนื่องจากบ้านริมฝั่งทะเลในอดีต เป็นชุมชนขนาดเล็กที่ตั้งอยู่กลางป่า ที่ผู้นำชุมชนเรียกว่าเป็น ป่าดงดิบ หรือมี ป่าประจำหมู่บ้าน ซึ่งน่าจะหมายถึง ความเป็นป้าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ ที่คนในชุมชนสามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตจากป่ามาใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น อาหาร ที่อยู่อาศัย ยาจักษณ์โรค และเครื่องนุ่งห่มได้ เพราะในป่าใกล้หมู่บ้านจะมีสัตว์ป่าอาศัยอยู่ชุมชน ป้าไม้จึงเป็นเสมือนแหล่งอาหารแหล่งใหญ่ของคนในชุมชน และเป็นสิ่งที่คนในชุมชนจะนำไปแลกเปลี่ยนเพื่อเป็นทุนเงินตราได้ เพราะจากการที่ชุมชนบ้านริมฝั่งทะเลในอดีต มีถินที่อยู่ในบริเวณป่าใหญ่แห่งนี้ ได้ใช้ประโยชน์จากป้าไม้อย่างเต็มที่ ทั้งโดยการตัดไม้ไปขาย และการเผาถ่านเพื่อใช้ในชีวิตประจำวันและเพื่อจำหน่าย ทำให้ป้าไม้ลดความอุดมสมบูรณ์ลง ความเปลี่ยนแปลงของป้าไม้ในชุมชนบ้านริมฝั่งทะเล ปรากฏชัดเจนจากผู้อาชูสิในชุมชนท่านหนึ่ง ที่มีอายุประมาณ 55 ปี ที่เล่าว่า

“...สมัยก่อนพื้นที่แควนี้เป็นป่าทั้งน้ำมันแหลม ก็ยังเป็นป่า แต่เป็นป่าเสื่อมโทรมแล้ว คนแวดนี้แต่ก่อนทำมาหากินแบบทำไร่ ทำสวน...”

ที่ดิน ด้วยความที่บ้านริมฝั่งทะเลในอดีตยังมีทุนชุมชนทางด้านเศรษฐกิจอยู่มาก โดยเฉพาะที่ดิน การจับจองที่ดินจึงทำได้โดยง่าย โดยคนที่จองที่ดินจะใช้วิธีเดินตรงไปในที่ดินที่ตนเองต้องการตามทิศทางที่กำหนดไว้ และใช้มีดฟันเป็นทางไป เรียกว่า เฉาทาง พอกนอื่นเห็นว่าที่ดินบริเวณนี้ มีคนจับจองแล้ว ก็จะไปหาที่เฉาทางใหม่ ตรงไหนที่เฉาลำบากก็จะเว้นไว้ไปเฉาที่ใหม่ต่อไป ทำให้ทางเดินในป่าคดเคี้ยวไปไม่เป็นทางตรง ดังที่ผู้นำชุมชนท่านหนึ่งเล่าถึงวิธีการจับจองที่ดินนี้ว่า

“...พอกโนื่นเข้าเห็นแล้วว่ามีคนเข้ามาแล้ว เค้าก็จะไปเอกสารที่ยังไม่มี แล้วอาณาเขตก็ติดต่อกันไปเรื่อย ตรงที่เข้าได้ ตรงไหนเข้าลำบากเขาก็ไม่เอา เช่นที่เลี้ยวโค้งบ้าง อะไرب้าง เพราะฉะนั้นสภาพพื้นดินที่นี่จึงไม่เป็นทางตรง...”

ซึ่งสอดคล้องกับคำบอกเล่าของผู้นำชุมชนอีกท่านหนึ่งที่เล่าถึงความอุดมสมบูรณ์ของที่ดินในสมัยก่อนไว้ว่าสามารถย้ายที่ดินทำไร่เลื่อนลอยได้ตลอดเวลา แม้ว่าจะได้จับจองเป็นที่ดินทำกินแล้ว ก็ยังสามารถไปจับจองที่ดินผืนใหม่ได้อีก หรือถ้าจับจองที่ดินไว้ก็อาจจะหากวีคนมาขอแบ่งปันก็จะให้กันได้อย่างง่ายดาย ดังนี้

“...สมัยนั้นคล้ายๆ กับแม่คาย คือ เลื่อนลอย คือที่ดินมัน
เย lokale และ เราทำตรงนี้ที่สองที ไม่ชอบใจก็ย้ายหนูบ้าน เราไปหาเอาใหม่
เหมือนเมืองปัจจุบัน ไว้เลื่อนลอยสมัยนั้น มันง่ายจริงๆ คือจะทำตรงไหนก็
ไปปัจจุบัน เขายังท้อแท้มากกันมาก ผู้ไปขอแบ่งก็ให้ มันไม่มี
ราคากำไรด้เหมือนสมัยนี้...”

แหล่งน้ำ ในอดีตบ้านริมฝั่งทะเลเมืองแหล่งน้ำที่ใช้บริโภคร่วมกันทั้งชุมชน โดยถ้าเป็นน้ำ
ดื่ม จะใช้น้ำจากบ่อน้ำขนาดใหญ่ 2 บ่อ ข้างสวนสนใจหมูบ้านที่เรียกว่าบ่อศิลาแดง ซึ่งแต่ละ
บ้านจะต้องไปหาน้ำมาใส่ตุ่มไว้ คุณภาพของน้ำทั้ง 2 บ่อนี้ใสเหมือนกับน้ำฝน มีรสชาต์ จึงใช้
ดื่มกินได้ ส่วนแหล่งน้ำธรรมชาติอีก 2 แหล่ง ที่ใช้เป็นแหล่งน้ำสำหรับการเพาะปลูกและจับ
สัตว์น้ำ คือ หนองน้ำที่บ้านหนองม่วง ซึ่งเป็นหนองน้ำขนาดใหญ่ มีน้ำที่มองดูคล้ายเป็นสีเขียว
และหนองน้ำอีกแห่งหนึ่งที่เรียกว่า คลองลึก

สัตว์ป่าและสัตว์น้ำ ในป่าใกล้บ้านริมฝั่งทะเลสมัยก่อน มีสัตว์ป่าขนาดใหญ่อ่าวย
อยู่เป็นจำนวนมาก เช่น ช้าง เสือ วัว กระทิง เก้ง ซึ่งคนในชุมชนสามารถจับมากินเป็นอาหาร
ได้ ความอุดมสมบูรณ์ของป่าทำให้บางครั้งมีสัตว์ป่าเข้ามาวิ่งในหมูบ้าน นอกจากริมแม่น้ำ
บ้านริมฝั่งทะเลพื้นที่ติดกับชายฝั่งทะเลเป็นแนวยาว ทะเลจึงเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญ ซึ่ง
ชาวบ้านสามารถหาปู ปลา ปลาหมึก เคย จากทะเลได้ ด้วยการใช้เครื่องมือจับสัตว์น้ำอย่าง
ง่าย ๆ เช่น เป็ด ลอบ ความอุดมสมบูรณ์ของสัตว์น้ำนี้ praguad คำบอกร่ำจากผู้นำชุมชน
ท่านหนึ่งว่า

“...ไม่ต้องไปไหนเลย แค่เดาฝั่งก็พอกินแล้ว...” หรือ “...พากหอย
พากตะไน เวลาห้ำลงมีหินเราไปปัจจุบันหิน พากนุ่ม พากปลา พากหอย ไป
จับเดี่ยวเดียวได้เป็นตะกร้า...”

จากทุนธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชนบ้านริมฝั่งทะเลในอดีต ทำให้คนในชุมชนมีความเป็น
อยู่ที่สงบสุข เป็นชุมชนที่สามารถดำรงอยู่โดยแบบไม่ต้องพึ่งพาคนจากนอกชุมชน แม้ใน
ยามเจ็บป่วยก็จะมีพระหรือหมอที่ให้การรักษาผู้ป่วยด้วยแนวทางแพทย์แผนโบราณ ส่วนการ
คุณานุค แม้จะไม่มีถนนที่สะดวกสบาย แต่ในช่วงนี้คนในชุมชนติดต่อไปมาทางสู่กันด้วย
การเดินเท้า และขนส่งสิ่งของด้วยเกวียน ซึ่งแม้จะไม่ให้ความสะดวกในการติดต่อกัน แต่ก็นับ
ว่าเป็นสิ่งที่ดี เพราะการเดินทางด้วยเท้าและเกวียน ทำให้การลำเลียงทรัพยากร้อนอุดม
สมบูรณ์ไปสู่สังคมภายนอกเป็นเรื่องที่ยาก ซึ่งเป็นช่องทางหนึ่งที่ทุนธรรมชาติในชุมชนยังคง
อยู่คู่กับชุมชน และทำหน้าที่หล่อเลี้ยงคนในชุมชนให้ดำรงอยู่ได้อย่างมีความสุข

ทุนทางสังคมในชุมชน

ทุนทางสังคม เป็นทุนที่สำคัญอย่างหนึ่งสำหรับชีวิตคนในสังคมทั่วไป โดยเฉพาะในชนบทของไทย เพราะคนเราไม่ได้ดำรงชีพอยู่ได้ด้วยทุนธรรมชาติเพียงอย่างเดียว หากแต่ยังต้องพึ่งพา พึ่งพิง และอาศัยซึ่งกันและกันอยู่ตลอดเวลา ทุนทางสังคมเป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวให้ชุมชนดำเนินอยู่ได้ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และเป็นความสัมพันธ์ระหว่างกันของคนในชุมชนเดียว กันตามระบบเครือญาติ คนบ้านเดียวกัน คนนับถือผู้เดียวกัน คนพูดภาษาเดียวกัน และความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนกับบุนокชุมชนที่มีความเกี่ยวพัน เกื้อกูลและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มิติของทุนทางสังคมมีความกว้างขวางหลากหลายมิติ ประกอบด้วยระบบคุณค่า ความสัมพันธ์ และความรู้ของชุมชน ซึ่งแต่ละชุมชนล้วนแตกต่างกันออกไปอย่างหลากหลาย ขึ้นอยู่กับวิถีการผลิตและวิธีดำรงชีวิตของคนในชุมชนที่มีความสัมพันธ์ ความเปลี่ยนแปลง และความเสื่อมถอยไปตามยุคสมัย โดยแบ่งออกเป็น ทุนทางวัฒนธรรมประเพณี ทุนความรู้ในการทำมาหากินและ ความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันทางสังคมในชุมชน การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และการมีผู้นำชุมชนที่ดี ดังนี้

ทุนทางวัฒนธรรมประเพณี

ทุนทางสังคมที่มีการพูดถึงมากในชุมชนบ้านริมแม่น้ำห้วยใหญ่ คือ ทุนทางด้านวัฒนธรรมประเพณี โดยเฉพาะในเรื่องของประเพณีตามเทศกาลที่สำคัญ เช่น

สงกรานต์ เป็นเทศกาลขึ้นปีใหม่ซึ่งคนในชุมชนจะทำบุญร่วมกันเล่นน้ำและเล่นลูกซึ่งเล่นเป็นกลุ่มเปิดโอกาสให้ชายหญิงได้เล่นร่วมกัน โดยการปาลูกซึ่งใส่ฝ่ายตรงกันข้ามลูกซึ่งจะทำจากผ้าขาวม้าหรือผ้าฝ้ายใหญ่ที่นำมาปั้นให้กลม มีหางนิดหน่อย เกลาเล่นจะแยกผู้เล่นเป็น 2 ฝ่าย คือฝ่ายชายและฝ่ายหญิง ถ้าฝ่ายชายโยนผ้าไปให้ฝ่ายหญิง หากฝ่ายหญิงรับได้ ขว้างกลับไปโดยฝ่ายชายคนไหน ถือว่าคนนั้นตาย ต้องมีการถือตัวด้วยเหล้าหรืออาหารหรืออุจจาระตัวไปทำโทษให้ รำวง เป็นการเล่นเพื่อความสนุกสนาน บางครั้งเล่นกันถึง 7 วัน 7 คืน ในช่วงสงกรานต์ งานสงกรานต์จึงเป็นงานใหญ่อีกงานหนึ่งในชุมชน และถือเป็นเอกลักษณ์ของหมู่บ้าน โดยในงานจะจัดให้มีการละเล่นต่างๆ เช่น ฉายสะพาย รำวงย้อมสี แข่งเรือกลองยาว

ลอยกระทง ถือเป็นงานประเพณีที่ยิ่งใหญ่ของหมู่บ้านริมแม่น้ำห้วยใหญ่ เพราะเป็นการลอยกระทงที่เปลกจากท้องถิ่นอื่น คือ ลอยกระทงในทะเล

นอกจากนี้ ในชุมชนบ้านริมฝั่งทะเลมีการทำหัตถกรรมประเภทเครื่องจักรสารเเพื่อใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น ชาลอม ซึ่งนำมาใช้ในการบรรจุผลิตผลและสิ่งของ เพราะไม่มีไฟอุดมสมบูรณ์

ทุนความรู้เกี่ยวกับการทำอาหาร

การทำอาหารของคนชุมชนบ้านริมฝั่งทะเลในอดีต เมื่อยุคก่อนเดิมซึ่งเป็นที่ดอน คือการทำนา ทำไร่ ประมง และปลูกพืชล้มลุกไว้กินเอง เมื่อย้ายมาอยู่ที่หมู่บ้านริมฝั่งทะเล ซึ่งติดกับทะเลชาวบ้านก็เรียนรู้วิชาชีพการทำประมงและการต่อเรือ โดยการคิดตันไม้ใหญ่ มาขุดเป็นเรือเจ้าบ้าง เรือพายบ้าง ออกไปปั๊บตกปลาเป็นอาหาร เมื่อเหลือจากการกินก็จะก่อจ่ายแบ่งปันกันภายในหมู่บ้าน ต่อมาก็เริ่มใช้เรือใบแทนเรือพายและเรือเจ้า ทำให้คนออกไปหาน้ำได้ไกลฝั่งมากขึ้น หลังจากนั้นจึงเริ่มพัฒนาจากการใช้เบ็ดตกปลา มาทำloban และทำโวน ขนาดเล็ก ซึ่งเป็นอาชีพที่คนในหมู่บ้านต้องใช้ความรู้ในการทำประมงพอสมควร ต่อมาภัยหลังอาชีพของคนในชุมชนได้เปลี่ยนแปลงไปบ้าง คือ เปลี่ยนแปลงอาชีพจากการทำนาทำไร่ ไปเป็นประมง ค้าขายตามชายฝั่งทะเล และรับจ้างตัดไม้หรือสร้างบ้าน ตามความถนัด ดังที่ผู้อ้างอิง ในชุมชนท่านหนึ่งเล่าไว้

“... ประมงนี้มันเป็นส่วนหนึ่ง ประมงนี้เป็นลักษณะของคนที่มีความรู้เรื่องประมง ก็จะไปเป็นประมง อีกส่วนหนึ่ง พากที่ไม่ได้มาจากปากน้ำ พกนี่จะมีอีซ่างไม้ ก่อสร้างก็จะรับจ้าง สร้างบ้าน ตัดไม้เลื่อยไม้ในป่า มาทำบ้านอะไรอ่าย่างนี้ นั่นก็เป็นส่วนหนึ่ง คราวมีความถนัด ทางไหน คราวจะทำสวนทำนาทำไร่ก็เอา ก็ทำกันไป...”

เมื่อคนในชุมชนบ้านริมฝั่งทะเลหลายรายมาอยู่ในที่อยู่อาศัยในปัจจุบันนี้ ก็ได้รับความรู้เรื่องการแปรรูปผลิตจากทะเล ซึ่งกลยุทธ์เป็นเครื่องปัจจุบันที่สำคัญในปัจจุบันนี้ ก็ได้รับความรู้เรื่องการทำอาหารจากทะเลโดยทุกบ้านจะมีความรู้เรื่องการทำกะปิและน้ำปลาสามารถทำกินเองได้ นอกจากนี้ จากการที่คนในชุมชนส่วนหนึ่งยังประกอบอาชีพการทำสวนซึ่งได้แก่ สวนมะม่วง จึงมีการนำมะม่วงสุกที่แก่จัดขายไม่ได้แล้วมาจัดทำเป็นมะม่วงแห่นเพื่อจำหน่าย ความรู้เรื่องการทำอาหารของคนในชุมชนบ้านริมฝั่งทะเล ได้แก่

การทำกะปิ

กะปิเป็นส่วนประกอบของอาหารไทยอย่างหนึ่งที่นิยมมาแต่สมัยโบราณในชุมชนบ้านริมฝั่งทะเลมีการทำกะปิตามแหล่งผลิตในหมู่บ้านหลายแห่ง เนื่องจากคนในชุมชนส่วนหนึ่งยังมีอาชีพประมงขนาดเล็ก และมีวิธีการผลิตที่ไม่ซับซ้อน มีการสอนวิธีการทำกะปิในโรงเรียนคุกกรณ์ที่ใช้ในการทำกะปิ ได้แก่ ถังหรือหม้อขนาดใหญ่ ครก สาก

วิธีการทำกะปิเริ่มต้นจากภารนำเกลือและเคย ซึ่งเป็นสัตว์น้ำตัวเล็ก ๆ มีลักษณะคล้ายกุ้งมากคลุกเคล้าให้เข้ากับเกลือด้วยอัตราส่วน เคย ประมาณ 10 กิโลกรัม ต่อ เกลือ 1-5 กิโลกรัม หมักทิ้งไว้ 1 คืน นำเคยที่หมักไว้แล้วมาตากแดด ถ้าแดดจัดมาก ตากไว้ประมาณ 1 วัน แต่ไม่จัดอาจตากไว้ 1-2 วัน ดูจนเคยแห้งสนิท แต่ส่วนใหญ่นิยมตากแดดเดียว ในวันที่แดดร้อน หลังจากนั้นนำเคยที่ตากไว้จนแห้งสนิทแล้วน้ำมันคงเหลือประมาณ 10% ของน้ำมันเดิม โดยต้องดำเนินการอีกครั้งหนึ่ง น้ำมันจะเป็นเนื้อเดียวกันแล้ว นิยมเก็บใส่ห่อหรือขวดโหลที่มีฝาปิดมิดชิด กะปิอยู่ในร่ม ต้องเอาไว้ในร่มตากแดดไม่ได้ เพื่อป้องกันไม่ให้แมลงวันมาไข้ ซึ่งจะทำให้กะปิเป็นหนองตอนหลังจากนั้นเก็บไว้ประมาณ 3-4 เดือน จึงจะนำมารับประทาน ราคาจำหน่ายประมาณกิโลกรัมละ 100 บาท

เคล็ดลับ ของการทำกะปิให้มีรสชาติดี คือ การเลือกใช้เคยกินทรัย ไม่ใช้เคยกินดิน เพราะจะทำให้กะปิมีสีดำ รสชาติไม่อร่อย และถ้าจะเก็บกะปิไว้บริโภคนานๆ ต้องกดกะปิให้แน่นเป็นเนื้อเดียวกัน ไม่ให้มีช่องอากาศข้างใน และกดข้างบนเนื้อกะปิให้เรียบใช้เทียนละลายปิดให้มิดจะทำให้สามารถเก็บกะปิไว้ได้เป็นปี กะปิของชุมชนบ้านริมฝั่งทะเลเป็นกะปิที่มีเชื่อเสียง ดังที่ ผู้นำชุมชนท่านหนึ่งพูดว่า

“...กะปินี้ไม่มีคำว่าขายไม่ได้หรอกของบ้านริมฝั่งทะเล.”

การทำน้ำปลา

การทำน้ำปลาและกะปินบัว

เป็นผลิตภัณฑ์คู่กันและเป็นผลิตภัณฑ์ประจำจังหวัดชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกแห่งนี้ ในบ้านริมฝั่งทะเล เดิมมีการทำน้ำปลาไว้กินเองในแต่ละบ้าน ต่อมามีเชื้อเศรษฐกิจดีมีนักท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้านมาก จึงมีการทำน้ำปลาขายนักท่องเที่ยวครั้นนี้มีโรงงานอุตสาหกรรมน้ำปลาเกิดขึ้น การทำน้ำปลาในชุมชนจึงเริ่มลดน้อยลง แต่ก็ยังมีแหล่งผลิตน้ำปลาที่ได้มาตรฐานในชุมชนอยู่ 2 แห่ง และมีกลุ่มแม่บ้านที่รวมกลุ่มกันทำน้ำปลาจำหน่าย

โถหินแก้วน้ำปลาและที่กรอง

การทำน้ำปลาจะเริ่มต้นที่การเลือกปลาที่จะใช้ทำน้ำปลา ซึ่งส่วนมากจะใช้ปลาไส้ตัน (ปลากระตัก) ปลาหลังเขียว (ปลาสันเขียว) ปลาสร้อย ปลาชิว และเกลือเม็ด ราคายังคงเหล่านี้ในปัจจุบันประมาณกิโลกรัมละ 7 บาท ในแหล่งประกอบการซึ่งเป็นแหล่งทำน้ำปลาขนาดเล็ก ใช้ปลาใน การทำน้ำปลาประมาณ 5,000-10,000 ตัน โดยต้องสั่งปลามาจากเพื่อปลาที่แสมสาร แล้วนำปลามาเคล้ากับเกลือ ในอัตราส่วนปลา 150 กิโลกรัม ต่อเกลือ 60 กิโลกรัม หรือสูตร ปลา : เกลือ 3 : 1 หรือ 5 : 1 แต่ต้องให้เค็มให้ก่อน น้ำปลาจะได้ไม่เสียง่าย ส่วนเกลือที่เลือกใช้จะเป็นเกลือแทราชลบุรี เพราะเป็นเกลืออ่อน ละลายง่าย (เกลืออ่อน หมายถึง เกลือที่ทำใหม่ทั้งไว้ในภาชนะ)

จากนั้นจึงนำปลาที่เคล้าเกลือแล้วจึงบรรจุลงในภาชนะที่มีฝาปิดมิดชิด เช่น โถหินแก้วน้ำปลา หรือถังซีเมนต์ปิด ใช้ไม้ขัดให้ปลาตาม เปิดฝาให้ส่วนผสมถูกแยก แต่ต้องระวังไม่ให้น้ำเข้าไปผสมกับน้ำปลา เพราะจะทำให้น้ำปลาเสีย หมักเก็บไว้ประมาณ 6 เดือน ถ้าหมักนานกว่า 6 เดือน สีน้ำปลาจะเข้มไม่สวยงาม และน้ำปลาที่ได้จะมีรสชาติเค็มเกินไปเมื่อร่อย แต่ในเวลา 6 เดือน นี้ต้องหมั่นเปิดฝาให้ส่วนผสมถูกแยกอยู่เสมอ หลังจาก 6 เดือน น้ำปลาที่หมักไว้จะมีส่วนที่เป็นน้ำกับส่วนที่เป็นกาเกตตะกอนอยู่ ตักส่วนที่เป็นน้ำปลาออกมารสกานะไว้ 1 คืน แล้วกรองด้วยผ้าขาวบาง จนน้ำปลาใส่ขึ้นจึงบรรจุใส่ขวดหรือภาชนะอื่น น้ำปลาที่ใส่เรียกว่า "น้ำปลา" 1 ส่วนน้ำปลา 2 เป็นน้ำปลาที่ได้จากการนำกาเกตตะกอนน้ำปลาหมักกับน้ำเกลือประมาณ 2 เดือน เป็นน้ำปลาผสมรสชาติจะด้อยกว่าน้ำปลาหนึ่งและมีราคาถูกกว่ากันครึ่งหนึ่ง กาเกตตะกอนน้ำปลาที่เหลือนำไปเป็นอาหารปลาและปุ๋ยใส่ต้นไม้ได้ ปกติน้ำปลาที่มีคุณภาพจะใช้ส่วนผสม คือ ปลา

กับเกลือเท่านั้น ไม่ใส่น้ำตาล ผงชูรส หรือสารกันบูด ดังขั้นตอนการทำน้ำปลาพอสังเขป หลังจากกระบวนการนำปลามาเคลือบเกลือแล้ว ดังนี้

สรุปขั้นตอนการทำน้ำปลา

1

2

1. นำปลาไส้ตันหรือปลากระตักปลาหลังเขียวหรือปลาสันเขียว ปลาสว້อຍ ปลาชิว ที่จะใช้ทำน้ำปลาที่เคลือบเกลือเรียบร้อยแล้ว หมักในโถ่ปิดฝาให้มิดชิด
2. หมักไว้นานประมาณ 6 เดือน ระหว่างที่หมักต้องหมั่นเปิดฝาโถ่ให้ส่วนผสมถูกแัดอย่างสม่ำเสมอ
3. กรองน้ำปลาในโถ่ด้วยตะกรง ตักออกใส่ภาชนะทึบไว้ 1 คืน
4. กรองด้วยผ้าขาวบางจนน้ำปลาใส่จะได้น้ำปลาหนึ่น นำไปปรุงริโภคหรือจำหน่ายได้

3

4

เคล็ดลับ เคล็ดลับของการทำน้ำปลา คือ ต้องเลือกใช้ปลาได้ตันเป็นวัตถุดิบ เพราะปลาได้ตันถือว่าเป็นปลาที่ใช้ทำน้ำปลาให้รสชาติดีที่สุดและเลือกภาชนะที่ใช้บรรจุน้ำปลาที่แห้งสนิทไม่เช่นนั้นน้ำปลาจะมีสีดำ มีตะกอน รสชาติเปลี่ยนไป

การทำน้ำปลาชำนาญจะมีการควบคุมคุณภาพโดยกระทรวงอุตสาหกรรมและกระทรวงสาธารณสุข รวมทั้งมีตราชากลุ่มพัฒนาชุมชนจังหวัดเพื่อรับรองคุณภาพของการผลิตน้ำปลาใน แต่ละชุมชน โดยผู้ประกอบการซื้อซื้อบากรับรองมาตรฐานน้ำมาร์คิดที่ขาดน้ำปลาได้ในราคา ร้อยละ 60 - 70 บาท และผู้ผลิตน้ำปลาส่วนหนึ่งจะได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มพัฒนาจังหวัด

การทำมะม่วงແຜ່ນ

การทำมะม่วงແຜ່ນเป็น

อาชีพที่คนในชุมชนบ้านริมฝั่งทะเลส่วนหนึ่งทำขึ้นเพื่อแปรรูปมะม่วงสุกคอมที่จำหน่ายไม่ได้แล้วให้เป็นมะม่วงແຜ່ນสามารถเก็บได้รับประทานได้นาน สามารถเพิ่มเวลาในการขายให้มากขึ้น การแปรรูปมะม่วงเป็นมะม่วงແຜ່ນเกิดจากการที่ชาวสวนมะม่วงทำสวนโดยใช้ปุ๋ยชีวภาพทำให้ได้ผลผลิตมาก จนจำหน่ายไม่ทัน และขายไม่ได้ราคา วิธีการทำมะม่วงແຜ່ນ เป็น

วิธีที่ทำนานแต่ครั้งปัจจุบันนี้ คือ การนำมะม่วงสุกอมมาปอกเปลือก หันเนื้อมะม่วงเป็นชิ้นเล็ก ๆ ปั่นด้วยเครื่องปั่นจนละเอียด เคี่ยวโดยใช้ไฟจากฟืน อ่อน ๆ คอยซิมรส หากอ่อนหวาน เติมน้ำตาลและเกลือเล็กน้อย พอดีที่นำไปเทใส่ถาด แล้วตักมาหยอดเป็นแผ่นวงกลมเล็กๆ พอดีคำ ตากทิ้งไว้ประมาณ 1 วัน จึงลอกเก็บไว้ขายเป็นกิโลกรัม ราคากิโลกรัมละประมาณ 100-120 บาท โดยมะม่วงสุก 100 กิโลกรัมจะทำมะม่วงແຜ່นได้ประมาณ 10 กิโลกรัม ซึ่งจากแหล่งที่ไปสัมภาษณ์พบว่า ในเดือนที่มะม่วงสุกอมสามารถทำมะม่วงແຜ່นได้ประมาณ 150 กิโลกรัมหรือประมาณ 15,000 บาท ต่อ 1 ถุงกาล ราคาขายมะม่วงແຜ່นนี้เมื่อเทียบกับการนำมะม่วงดิบไปขาย ซึ่งได้ถูกกาลละประมาณ 100,000 บาท นับว่าเป็นราคาน้ำที่ต่างกว่าราคามะม่วงແຜ່ນ แต่ก็เป็นการนำวัตถุดิบที่ขายไม่ได้แล้วมาแปรรูปให้มีมูลค่าเพิ่มและขยายระยะเวลาในการขายออกไป

การทำมะม่วงແຜ່ນ

ในการทำมะม่วงแห่น บางครั้งอาจได้มะม่วงแห่นสีดำ เคล็ดลับในการทำมะม่วงแห่นคือ ต้องนำมะม่วงดิบมาปั่นใส่รวมไปกับมะม่วงสุกเล็กน้อยและกวนในกระทะทองหรือกระทะแสตนเลสเพื่อไม่ให้มะม่วงที่กวนดำ ส่วนสูตรการทำ ไม่มีความแนนอนชัดเจนขึ้นอยู่กับชนิดและจำนวนของมะม่วง เพราะถ้ามะม่วงที่นำมาใช้เป็นมะม่วงที่มีรสหวานอยู่แล้ว เช่น กอร์ง น้ำดอกไม้ ชีงหวานมาก อาจจะไม่ต้องเติมน้ำตาลเลยหรือต้องใช้มะม่วงเปรี้ยวผสานเข้าไปด้วยเพื่อให้มีรสชาติดีขึ้น มะม่วงแห่นที่ทำจึงมี 2 ชนิด คือ ชนิดหวานและหวานอมเปรี้ยว การทำมะม่วงแห่นในปริมาณมะม่วงสุกหนึ่งร้อยกิโลกรัมได้มะม่วงแห่น 10 กิโลกรัมนี้ จะใช้เวลาประมาณ 2 วัน และส่งไปจำหน่ายบริเวณหาดบางแสน และชายหาดในหมู่บ้าน ชีง สามารถเก็บไว้ได้นาน

การทำปลาเค็ม

เป็นการแปรรูปผลผลิตอย่างหนึ่ง ปลาที่นำมาทำปลาเค็มถ้าเป็นปลาทะเลจะใช้ปลาหางแข็ง ส่วนปลาน้ำจืดใช้ปลาช่อน โดยก่อนที่จะนำไปตากแเดดต้องทำความสะอาดโดยครัวกหึ่อกปลา เอาไส้ออก เป็นอาหารเลี้ยงเปิดหรือไก่ แล้วผสมน้ำที่ใช้ เช่นปลาในอัตราส่วนเกลือ 2 กิโลกรัม ต่อน้ำประมาณ 30 ลิตร ตีน้ำให้เกลือละลายเข้ากันดีแล้ว นำไปแช่ทิ้งไว้ 1 คืน ตอนเช้านำไปตาก โดยใช้กระดาษมัดหัวปลาไว้ เพื่อให้คงสภาพเดิม ตากแเดดทิ้งไว้ ช่วงบ่ายประมาณ 3 โมง ก็เก็บไปจำหน่าย โดยที่นำไปก่อนตากปลา ผู้ผลิตจะสังเกตก่อนว่า จะไม่มีฝนตกมาในช่วงเที่ยงหรือก่อนเที่ยง ถ้าคาดว่าจะมีฝนตกก็จะเลื่อนไปตากปลาที่หลังไว้ในวันต่อไป สำหรับผู้ทำปลาเค็มที่สัมภาษณ์จะทำปลาเค็มขายวันต่อวัน และกู้เงินกองทุนเพื่อมาซื้อปลาหมูเวียนกันจำนวนมาก

นอกจากอาชีพเหล่านี้แล้ว คนในชุมชนบ้านริมฝั่งทะเลส่วนหนึ่งยังมีอาชีพเป็นนักธุรกิจประกอบกิจการส่วนตัว เช่น ค้าขาย ทำกิจการน้ำดื่ม และเลี้ยงสัตว์ประเภทไก่ ปลา เปิดร้านผู้กู้เงินกองทุนมักจะใช้ในการประกอบอาชีพเลี้ยงสัตว์ เพื่อให้มีเงินทุนซื้ออาหารสัตว์มาตุนไว้ และมีกิจกรรมแม่บ้านที่แปรรูปผลผลิตประเภทอาหารออกจำหน่าย โดยไม่ได้กู้เงินจากกองทุนหมู่บ้าน เช่น การทำปลายอ ข้าวเกรียบปลา ชีงพัฒนากรอบagoจะมาซ่วยสอนให้ทำ ส่วนผลิตภัณฑ์ที่ได้จากการเลนอกจากทำกะปิ น้ำปลาแล้ว ส่วนหนึ่งก็ทำปลาหมึกแห้ง หรือทำปลาข้าวสารตากแห้ง

ความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันทางสังคมในชุมชน

ชุมชนและโรงเรียน ชุมชนบ้านริมฝั่งทะเลเมืองเรียนประจำตำบลขนาดใหญ่ตั้งอยู่เป็นโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่ง

ชาติ มีนักเรียนตั้งแต่ระดับก่อนประถมศึกษาถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีนักเรียนทั้งหมด 500 กว่าคน ตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2478 ผู้บริหารโรงเรียนคนปัจจุบันทำงานที่โรงเรียนนี้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2518 จนถึงปัจจุบัน จึงเป็นผู้ที่รู้จักประวัติชุมชนและคนในชุมชนเป็นอย่างดี เป็นเสมือนผู้บันทึกประวัติศาสตร์การเปลี่ยนแปลงต่างๆ ในชุมชน เป็นผู้นำชุมชนที่สามารถว่ากล่าวตักเตือนคนในชุมชนได้ เช่นที่ห่านเล่าว่า

“...ผู้จะเคยด่าคอยดูกันอยู่ เพราะเราถือว่าเราคนติดที่นี่เหมือนกัน
เราเกิดต้องเอ่ย จะพูดจะจากับใครก็ควรให้ความเคารพเข้าบ้าง อย่างน้อยจะ^{จะ}
ทำอะไรอย่างให้มัน เกินงาม อะไรมันควรทำให้มันดีก็ควรทำ...”

บทบาทของโรงเรียนในบ้านริมฝั่งทะเลจึงเป็นแหล่งที่ให้การศึกษาแก่คนในชุมชน และเป็นฝ่ายประสานงานระหว่างกลุ่มคนในชุมชน

การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน

การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันของคนในชุมชนบ้านริมฝั่งทะเลในอดีตเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเนื่องจากความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรในชุมชน เช่น ที่ดิน อาหาร นอกจากนั้นการคุณภาพที่ยังไม่สะอาด ทำให้เกิดความเสียหายกันในชุมชน มีเรื่องอะไรในชุมชนก็สามารถพูดคุยกับกลุ่มกันได้ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดตัวอย่างหนึ่งคือ การแบ่งปันที่ทำกิน เช่น ผู้อาชญาในชุมชนท่านหนึ่ง เล่าถึง ตัวอย่างของความโอบอ้อมอารีและการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันในชุมชน ดังนี้

“...คนในชุมชนส่วนมากเขาจะคุยกันรู้เรื่อง เค้าจะโอบอ้อมอารี
อย่างพ่อแม่ก็จะบดองที่ดินไว้เยอะ ถ้าใครไม่มีเขาก็ให้ไป มีไม่มีก็เอาไป
เอาไปทำมาหากิน เพราะพ่อแม่บดองที่ดินไว้เยอะ แล้วก็ให้เค้าหมด ตัว
เองไม่ว่า ก็ถ้าพูดถึงความเป็นอยู่ของคนในราษฎร ก็ไม่ใช่ใบราษฎรนักหรอก ก็
คนเก่าคนแก่ มองว่าเค้าอยู่อย่างมีความสุขนะ เค้ามีอะไรเค้าก็ให้กัน แบ่ง
ปันกัน อย่างเรื่อไปทะเลหาปลามาก็เอาไปกินกัน ที่เหลือก็เอาไปขาย เค้า
ไปทำปลากะเพรา สมัยก่อนๆ การสัญจรมันก็ลำบากนั่น ได้ปลามาก็จะ
ไปขายที่ไหน ก็ต้องไปขายกับพวกในนี้แหละ แบ่งกันไปแล้วก็แบ่งกัน
มาก...”

การมีผู้นำชุมชนที่ดี

การปกครองกันของคนในชุมชนจะมีการเลือกหัวหน้าหมู่บ้าน ที่คนในชุมชนเลือกันเองโดยจะเลือกจากคนดี มีความโอบอ้อมอารี เช่น ผู้นำชุมชนคนหนึ่งที่เล่าถึงหัวหน้าหมู่บ้านที่

เป็นปุ่มของตนเองว่า นอกจากปุ่มจะเป็นหัวหน้าหมู่บ้านแล้ว ตอนหลังยังได้รับเลือกให้เป็นกำนันคนแรกของตำบลบ้านริมฝั่งทะเล ซึ่งได้ปักครองคนในหมู่บ้านให้อยู่กันมาอย่างมีความสุข

สรุปความ

จากที่ศึกษามา จะเห็นได้ว่า ในอดีตคนในชุมชนบ้านริมฝั่งทะเล มีทุนสังคมค่อนข้างมาก วิถีชีวิตของคนในชุมชนจึงมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันและเพื่อพาอาศัยซึ่งกันและกันได้ ส่วนทุน ธรรมชาตินั้น ในช่วงก่อนการพัฒนาประเทคโนโลยีความทันสมัย ในชุมชนบ้านริมฝั่งทะเล มีทุนทางธรรมชาติเหลือเพื่อ สามารถนำมาริโภค หรือใช้เป็นต้นทุนในการผลิตได้มากและไม่ปรากฏความขัดแย้งกันของคนในชุมชน ในช่วงนั้น

บทที่ 3

การเปลี่ยนแปลงของชุมชนบ้านริมฝั่งทะเล ภายใต้กระบวนการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย

ความนำ

แนวคิดการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย เป็นแนวคิดกระแสหลักในการพัฒนาประเทศ ที่เริ่มต้นจากความสำเร็จในการปฏิวัติอุตสาหกรรมในทวีปยุโรป ในช่วงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 18 ซึ่งทำให้มนุษย์เกิดความเชื่อมั่นว่าตนเองสามารถที่จะควบคุมธรรมชาติ และใช้อำนาจให้เกิดประโยชน์ส่วนตนมากกว่ามนุษย์ที่ผ่านมา ทำให้ประเทศในโลกตะวันตกให้ความสำคัญกับแนวคิดการพัฒนาประเทศโดยเน้นการพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรม ความจำเริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจซึ่งเป็นแนวคิดสำคัญของการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย ตั้งแต่ช่วงหลังของสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา และได้เผยแพร่แนวคิดนี้ไปสู่ประเทศโลกที่สาม รวมทั้งประเทศไทยที่กำลังพัฒนาเช่น ประเทศไทย โดยผ่านกรอบแนวคิดของธนาคารโลก (World Bank) ซึ่งเป็นองค์กรระหว่างประเทศที่มีอิทธิพลด้านการพัฒนาประเทศมากที่สุดคงคู่หนึ่ง ในช่วงทศวรรษ 1950-1980 ซึ่งประเทศไทยได้ตอบสนองต่อการพัฒนาของระบบทุนนิยมโลก โดยการเปิดรับการลงทุนจากต่างประเทศอย่างขยันใหญ่ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา ดังที่แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) ได้ระบุจุดมุ่งหมายในการพัฒนาประเทศ โดยเน้นที่การเพิ่มผลผลิตของเกษตร และมีรัฐบาลเป็นผู้สนับสนุนและส่งเสริม แทนที่จะเป็นผู้ดำเนินการผลิตในช่วงนั้นเพื่อให้เกิดผลในการพัฒนา รัฐบาลจึงได้ทุ่มเททรัพยากรของรัฐบาลเข้าไปในโครงการที่มีวัตถุประสงค์ในการเพิ่มผลผลิตทั้งในภาคเกษตรกรรมและนอกราชการ รวมทั้งส่งเสริมการลงทุนจากต่างประเทศเป็นอย่างมาก

ช่วงเวลาของการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า ช่วงเวลาของการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัยของประเทศไทยนั้น เริ่มต้นเมื่อประเทศไทยได้นำแนวคิดการพัฒนาประเทศโดยเน้นความจำเริญ เติบโตทางด้านเศรษฐกิจมาใช้อย่างเป็นรูปธรรมในแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) ซึ่งถือเป็นจุดเปลี่ยน (turning point) อย่างสำคัญของการพัฒนาประเทศไทย เพราะรัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาประเทศด้านเศรษฐกิจมากกว่าด้าน

สังคม ซึ่งแนวทางการพัฒนานี้ได้กระจายไปสู่ จังหวัด อำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน ตามลำดับ ดังนั้นในการศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางชุมชนภายใต้กระบวนการพัฒนาประเทศให้ทันสมัย จึงเป็นช่วงเวลาประมาณ พ.ศ. 2504 เป็นต้นมา ดังนั้น ในภาวะวิจัยกรณีศึกษา (case study) ครั้งนี้ จึงได้ให้ความสำคัญกับการศึกษาถึงประเด็นนี้ ในช่วงเวลาระหว่าง พ.ศ. 2504 ถึงช่วง ก่อนที่กองทุนหมู่บ้านจะเข้าสู่ชุมชน คือ ประมาณ พ.ศ. 2544 โดยการสืบค้นและวิเคราะห์ใน บทนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงภายในชุมชนบ้านริมฝั่งทะเล อันเป็น ผลที่เกิดจากการพัฒนาประเทศให้ทันสมัย เพื่อหาข้อสรุปสำคัญ ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง วิธีคิดของคนในชุมชน รวมทั้งการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตการให้คุณค่าและการผลิต การบริโภค ภายในชุมชน

การเข้ามาของถนนสุขุมวิท

ในปี พ.ศ. 2492 รัฐบาลได้ดำเนินการตัดถนนสายหลักของประเทศไทยสายหนึ่ง คือ ถนนสุขุมวิท ที่เริ่มต้นจากกรุงเทพมหานครเลียบริมฝั่งชายทะเลภาคตะวันออกสู่จังหวัดตราด ซึ่งเป็นถนนสายแรกที่ยาวที่สุดและทันสมัยที่สุดในสมัยนั้น และเป็นถนนสายที่นำพาคนต่อ แทรกเข้ามาในชุมชนบ้านริมฝั่งทะเล รัฐยันต์คันนี้ไม่ใช่รัฐยันต์ที่เข้ามาเพื่อให้ความสะดวกแก่ คนในชุมชนบ้านริมฝั่งทะเลในการเดินทางติดต่อไปมากับโลกภายนอก หลังจากที่ใช้เกวียนมา หล้ายซึ่งอายุคน แต่เมื่อน คือ รถลากซุง ที่เข้ามาลากซุงจากป่าไม้อุดมสมบูรณ์ในชุมชนบ้าน ริมฝั่งทะเล ไปสู่โรงเลี่ยยไม้แปรรูปอีกหมู่บ้านหนึ่ง ซึ่งอยู่ห่างจากหมู่บ้านริมฝั่งทะเล ไป ประมาณ 12 กิโลเมตร หลังจากนั้น อีกกว่าปี จึงมีรถสองแถวเข้ามาให้บริการรับส่งคนในการ เดินทางระหว่างชุมชนบ้านริมฝั่งทะเลสู่ตัวจังหวัด

ถนนบินอุ่ตະເກາກບຸດປັບປຸງຂອງພູມໜັນ

ในปี พ.ศ. 2508 เมื่อสังคมคอมมิวนิสต์ เวียดนาม ลาว เขมร กับกองทัพนาวิก ไฮยินสหรัฐอเมริกาเริ่มขึ้น รัฐบาลไทยในสมัยนั้นได้อนุญาตให้ทหารเมริคันเข้ามาตั้งฐานทัพ บริเวณหมู่บ้านอุตະເກາ เพื่อทำเป็นถนนบินอุตະເກາ ทำให้ราชภารที่อาศัยอยู่ในบริเวณที่ถูก เกณดีนไม่มีที่อยู่อาศัย ทางราชการจึงซื้อที่ดินเพื่อจัดสร้างให้ครอบครัวผู้ที่ได้รับความเดือดร้อน จากการสร้างถนนบินอุตະເກາ จากราชภารที่อยู่รับถนนบินอุตະເກາ และให้ราชภารที่เดือดร้อน จากการสร้างถนนบินอุตະເກາของพญพเข้าไปอยู่ในที่ดินนี้ใหม่ และให้ประกอบอาชีพ ประมง ซึ่งที่ดินบริเวณนี้ส่วนหนึ่งอยู่ในเขตชุมชนบ้านริมฝั่งทะเล การสร้างถนนบินอุตະເກາ ใกล้กับชุมชนบ้านริมฝั่งทะเล ส่งผลเป็นอย่างมากต่อความเป็นอยู่ของคนในชุมชน เพราะทำ

ให้มีการเคลื่อนย้ายเข้ามายังท้องที่ของท้องที่พื้นที่ทางวัฒนธรรม วัฒนธรรมต่างๆ หลากหลาย ผสมผสานกัน แล้วเมื่อเวลา เกิดความเสื่อมโทรมทางวัฒนธรรม มีปัญหาเด็กครึ่งสัญชาติ และการแก่งแย่งกันทำมาหากิน ดังที่ผู้อาชญาในชุมชนท่านหนึ่งเล่าไว้

“...ก็คือเห็นคืนที่ดินเยอรมันเป็นหมื่นๆ ไร่ ก็ซื้องบ้านเริ่มแล้ว เพราะว่าความเสื่อมโทรมทางวัฒนธรรมมันเข้ามา โดยตะวันตกเข้ามา เมียเช้ามันเยอรมัน ลูกผสมแดงมันเยอะมากขึ้น คนเห็นแก่ตัวมากขึ้น การแก่งแย่งมากขึ้น วัฒนธรรมมันเสื่อมโทรม ทุกอย่างมันเสียหมดลงนั้น...”

นอกจากนี้ การสร้างสนามบินถือว่าเป็นภัยคุกคามในช่วงสงครามเวียดนาม นอกจากจะทำให้สภาพสังคมในชุมชนบ้านริมฝั่งทะเลเปลี่ยนแปลงไปแล้ว การขึ้นลงของเครื่องบิน B 52 ซึ่งเป็นเครื่องบินที่ระเบิดขนาดใหญ่ ก็มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนบ้านริมฝั่งทะเล ทั้งเรื่องการขึ้นลงของเครื่องบินขณะที่บินไปและกลับจากการทิ้งระเบิดในประเทศเวียดนาม และเตือนดังจากการลองเครื่องของเครื่องบิน B 52 ดังคำบอกเล่าจากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนที่ทำมะม่วงแหنจันทร์ ดังนี้

“...ถาม แล้วมีผลผลกระทบให้มาก เวลาเมืองรามาอยู่แบบนี้ค่ะ มีผลกระทบ อะไกรับหนูบ้านบ้าง
ตอบ มันมี มันก็มีแล้วนะผมว่า อาจารย์มีมาแต่สองครั้ง เวียดนามมันมีเมื่อก่อนกัน มันก็เฉี่ยว ๆ ไป เฉี่ยว ๆ มา เครื่องบินโดนยิงมาก็มาลง มันจะลงสนามก็ลงไม่ได้ มันไม่ตรงหนูบ้านผมหรอก มันลงทะเลไป
ถาม ไม่ได้ตกลงมาให้เสียหาย
ตอบ ครับ แต่หนูกูแน่ B 52 ลงแต่ละครั้ง อาจารย์เอี้ย แบบแก้วหู ขนาด มันลงเครื่องก็ยังดังกลางคืนไม่ได้ หลับได้นอนกัน ขนาดว่าในนั้นเค้าทำเป็นซองไว้หมดทุก เป็นคันสูงแล้วเอาเครื่อง B 52 ไปล่องเครื่องในซองมันยัง ไอ้มันยังดังขนาดหนังสือพิมพ์ที่วางบนโต๊ะยัง กระพือเลย มันดังมาก...”

เมื่อสังคมส่วนใหญ่และกองทัพօากาศสมรัฐ์อเมริกาถอยทัพไปจากสนามบินถือว่าเป็นภัยคุกคาม สนามบินถือว่าเป็นภัยคุกคาม จึงได้รับการพัฒนาจากวัสดุไทยให้เป็นสนามบินพาณิชย์ ซึ่งจะพัฒนาเป็นศูนย์กลางการขนส่งทางอากาศนานาชาติและศูนย์รวมเครื่องบิน (global transpark) ต่อไปในอนาคต

การสร้างสนามบินอู่ตะเภาในครั้งนี้ นับว่าส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของประชาชน บ้านริมฝั่งทะเลเป็นอย่างมาก เริ่มต้นจากการเวนคืนที่ดินเพื่อสร้างสนามบินที่รัฐบาลให้ค่าซื้อขายแก่เจ้าของที่ประมาณไว้ละ 40 บาท ซึ่งเจ้าของที่ดินรายหนึ่งที่ถูกเวนคืนที่ดินในครั้งนี้กล่าวถึงความเสียหายที่ดินทำกินว่า

“...อื้อ ร้องไห้กันเป็นแผลเป็นแน่ ไม่รู้จะทำยังไงได้ คัดจังเข้าไม่ได้ เข้าจะเอาเสียอย่างนั้น...”

การสูญเสียที่ทำกินซึ่งเป็นพื้นที่ทำการ ทำไร่ ของคนในชุมชนบ้านริมฝั่งทะเล ทำให้คนในชุมชนต้องเปลี่ยนอาชีพจากเดิม คือ การหาของป่า ทำไร่ ทำการมาเป็นการค้าขาย และแปรรูปผลิตภัณฑ์ จากทะเลให้เป็นน้ำปลา กะปิ เช่นที่ลุงเมือง เจ้าของกิจการทำน้ำปลาและกะปิแหล่งใหญ่ในชุมชนเล่าว่า

“...เมื่อก่อนคนในพื้นที่ทำไร่ ทำการกันทั้งนั้นแหละ ที่นี่ทางหลวงเข้ากีเดนคืนที่ดินทำสนามบินอู่ตะเภา ก็หมดที่หมอดทางก็ทำอะไรกันนิดๆ หน่อยๆ ก็ทำการค้าการขายอะไรที่เข้าให้มามันไม่คุ้มค่ากับที่จะไปลงทุนอะไรมันก็ไม่ได้ ผูกโดยหันมาทำกะปิ นำปลา มันก็พออยู่ได้...”

ปัจจุบันสนามบินอู่ตะเภาได้รับการพัฒนาให้เป็นสนามบินศูนย์กลางและสนามบินนานาชาติ เมื่อวันที่ 28 มิถุนายน 2519 และตอนนี้รัฐมนตรีได้อนุมัติให้กองทัพเรือเป็นผู้บริหารสนามบินนานาชาติอู่ตะเภาร่วมกับกรมการบินพาณิชย์ เมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2532 มีการใช้ประโยชน์ในการทำงานทั้งส่วนของราชการและการพาณิชย์ ที่สำคัญคือ มีการใช้เป็นสนามบินสำรองของท่าอากาศยานกรุงเทพมหานคร

โครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกกับชุมชน

โครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก หรือ Eastern Seaboard Development Projects เป็นโครงการที่สืบทอดมาจากโครงการที่รัฐบาลมีนโยบายที่จะกระจายความเจริญและกิจกรรมทางเศรษฐกิจไปสู่ส่วนภูมิภาคตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525 - 2529) โดยได้คัดเลือกพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกเป็นพื้นที่เป้าหมายแห่งหนึ่ง เพื่อพัฒนาให้เป็นศูนย์กลางความเจริญ และแหล่งอุตสาหกรรมหลักในอนาคต ซึ่งในการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกนั้น รัฐได้มีนโยบายและการวางแผนปฏิบัติการมาตั้งแต่ปี 2524 ครอบคลุมพื้นที่ 8.3 ล้านไร่ ใน 3 จังหวัด คือ ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ระยอง

เหตุผลที่เลือกพื้นที่นี้ เป็นพื้นที่เป้าหมายในการพัฒนา เนื่องจากมีความได้เปรียบในด้านแหล่งที่ตั้ง เพราะอยู่ไม่ห่างไกลจากกรุงเทพมหานครมากนัก มีพื้นที่เชื่อมโยงกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นแหล่งที่มีแรงงานและวัตถุอุตสาหกรรมอย่าง ทั้งยังติดกับอ่าวไทย อันเป็นช่องทางเข้าออกที่สำคัญของสินค้า นอกจากนั้นในบริเวณนี้ ยังมีปัจจัยพื้นฐานค่อนข้างสมบูรณ์ คือ มีเครือข่ายด้านการคมนาคมและสื่อสารที่ดี มีท่าเรือน้ำลึกที่สัตหีบ สนามบินอู่ตะเภา และมีการนำก้าชธรรมชาติจากอ่าวไทยมาขึ้นฝั่งที่มหาดท่าพุด ตลอดจนมีที่ดินติดทะเลขนาดใหญ่เพียงพอที่จะพัฒนาเป็นนิคมอุตสาหกรรม ซึ่งจะเอื้อต่อการควบคุมด้านสิ่งแวดล้อมได้ เพราะปัจจัยต่างๆ เหล่านี้จะช่วยจูงใจให้เอกชนเข้ามาร่วมทุนด้านอุตสาหกรรมในพื้นที่นี้มากขึ้น

ในการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก รัฐได้กำหนดวัตถุประสงค์ไว้ดังนี้ คือ

1. เพื่อกระจายความเจริญและกิจกรรมทางเศรษฐกิจออกจากกรุงเทพฯ ไปสู่ส่วนภูมิภาคอย่างมีระบบ เพื่อบรเทาความแออัดของกรุงเทพฯ ลง
2. เพื่อปรับโครงสร้างอุตสาหกรรมของประเทศไทยให้เป็นอุตสาหกรรมสมัยใหม่ โดยจะใช้ทรัพยากรવายในประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ก้าชธรรมชาติ และแรงงานในประเทศ เป็นหลัก
3. เพื่อให้เป็นศูนย์กลางที่จะเชื่อมโยงการพัฒนาในพื้นที่ดังกล่าวไปสู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ส่วนกลยุทธ์ในการพัฒนาพื้นที่เป้าหมาย คือ มีการวางแผนและนโยบายจากภาครัฐบาลประกอบกับการประสานงานและการร่วมมือจากภาคเอกชน โดยในระยะแรกรัฐจะลงทุนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานหลักให้ก่อน เพื่อชักนำการลงทุนภาคเอกชนให้เกิดขึ้น และจะอาศัยอุตสาหกรรมเป็นจุดเริ่มต้นนำการพัฒนา โดยรัฐได้กำหนดพื้นที่เป้าหมายไว้ 2 บริเวณ คือ

1. บริเวณมหาดท่าพุด จังหวัดระยอง กำหนดให้เป็นแหล่งอุตสาหกรรมหนักที่เกี่ยวเนื่องกับการใช้ก้าชธรรมชาติเป็นวัตถุอุตสาหกรรมในการผลิต รวมถึงอุตสาหกรรมต่อเนื่องอื่น ๆ ได้แก่ โรงแยกก้าชธรรมชาติ อุตสาหกรรมปูปูเดเมี่ย อุตสาหกรรมบิโตรเดเมคัลและอุตสาหกรรมต่อเนื่อง อุตสาหกรรมต่อเรือ และอุตสาหกรรมลุ่มเหล็ก ทั้งนี้รัฐจะจัดบริการโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ เพื่ออำนวยความสะดวกแก่อุตสาหกรรมที่จะเกิดขึ้น ได้แก่ ท่าเรือน้ำลึก นิคมอุตสาหกรรมท่อส่งน้ำจากอ่างเก็บน้ำมาบยาง hacelang อุตสาหกรรมมหาดท่าพุดทางรถไฟแยกจากฉะเชิงเทรา สัตหีบไปยังแหล่งอุตสาหกรรม เคหะชุมชนสำหรับแรงงานอุตสาหกรรมและบริการ

ต่อเนื่อง ระบบกันน้ำ ระบบสื่อสารโทรคมนาคมต่าง ๆ รวมทั้งการควบคุมป้องกันด้านมลภาวะ
จากสิ่งแวดล้อม

2. บริเวณแหล่งน้ำบัง จังหวัดชลบุรี กำหนดให้เป็นแหล่งอุตสาหกรรมเบา และ
อุตสาหกรรมเพื่อส่งออก อาทิเช่น อุตสาหกรรมเประปูปอาหารการเกษตร ผลิตอาหารสัตว์ แปร
รูปยางพอกหนังและแปรรูปหนังสัตว์ อิเล็กทรอนิกส์ นาฬิกา ของเล่น เครื่องกีฬา และอื่น ๆ
โดยรัฐจะจัดบริการโครงสร้างพื้นฐานให้เข่นเดียวกับที่บริเวณมาบตาพุด คือจะมีท่าเรือ
พาณิชย์ นิคมอุตสาหกรรม ท่อส่งน้ำจากอ่างเก็บน้ำหนองค้อมาอยู่บังบริเวณแหล่งน้ำบัง ทาง
รถไฟแยกจากฉะเชิงเทรา – สัตหีบ ไปยังแหล่งน้ำบัง เคหะชุมชนและบริการต่อเนื่องอื่น ๆ ปรับ
ปรุงถนน และระบบสื่อสารโทรคมนาคมต่าง ๆ

นอกจากพื้นที่เป้าหมาย 2 บริเวณดังกล่าวแล้ว ยังได้กำหนดให้มีการพัฒนาแหล่งชุม
ชนใกล้เคียงเพื่อสนับสนุนการพัฒนาพื้นที่เป้าหมาย ซึ่งคาดว่าจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่พื้นที่
บริเวณชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกอย่างมาก คือ

1. มาบตาพุด จะเป็นแหล่งอุตสาหกรรมสมัยใหม่ของประเทศไทย
2. แหล่งน้ำบัง จะเป็นท่าเรือสมัยใหม่ของประเทศไทย
3. พัทยา จะเป็นเมืองท่องเที่ยวควบคู่ไปกับศูนย์พาณิชย์ และธุรกิจการค้า
4. ชลบุรี จะเป็นเขตอุตสาหกรรมและบริการในเมือง ตลอดจนเป็นศูนย์กลางของภูมิ
ภาคในเชิงธุรกิจการค้า การเงินของภาคตะวันออก และการบริหารงานภาครัฐบาล
5. ระยอง จะเป็นศูนย์บริการและฐานการศึกษา และวิจัยด้านเทคโนโลยี
6. ฉะเชิงเทรา และระยองจะเป็นแหล่งของอุตสาหกรรมเประปูปการเกษตรที่ใช้ผล
ผลิตทางการเกษตรในแบบภาคตะวันออก

จากการที่รัฐบาลได้พัฒนาบริเวณมาบตาพุด จังหวัดระยอง เป็นแหล่งอุตสาหกรรม
หลักที่เกี่ยวเนื่องกับการใช้ก๊าซธรรมชาติเป็นวัตถุดิบในการผลิต รวมถึงอุตสาหกรรมต่อเนื่อง
อื่น ๆ รวมทั้งการกำหนดให้บริเวณแหล่งน้ำบัง จังหวัดชลบุรีเป็นแหล่งอุตสาหกรรมเบาและอุต
สาหกรรม ส่งออกน้ำ น้ำใจจากบริเวณที่ได้รับการพัฒนาให้เป็นนิคมอุตสาหกรรมหลักของ
ประเทศไทยทั้งสองแห่งนี้ ตั้งอยู่ใกล้เคียงกับชุมชนบ้านริมฝั่งทะเล ผลกระทบจากการพัฒนาในครั้งนี้ ได้
ส่งผลโดยตรงกับคนในชุมชนบ้านริมฝั่งทะเลหลายประการ

ประการแรก เป็นความต้องการที่จะมีแหล่งงานจากโรงงานอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้น ส่วน
ประการที่สองคือ จากบรรยายกาศของการลงทุนและการต้องการที่ดินเพื่อพัฒนาเป็นโรงงาน
อุตสาหกรรมและที่อยู่อาศัย รวมทั้งการสร้างถนนเชื่อมโยงกับบริเวณนิคมอุตสาหกรรมหลาย

เส้นทาง ทำให้เกิดการซื้อขายที่ดินกันอย่างแพร่หลาย ในส่วนของความต้องการขายที่ดินนั้น มีเหตุการณ์ที่ทำให้คนในชุมชนบ้านริมฝั่งทะเลต้องการขายที่ดิน 2 ประการคือ ความกลัวที่จะถูกเวนคืนที่ดิน เนื่องจากข่าวสารของการสร้างนิคมอุตสาหกรรมและการเวนคืนที่ดินเป็นข่าวที่เกิดขึ้นใหม่อนกับข่าวลือ เป็นการพูดกันด้วยปาก โดยไม่มีการซื้อขายจากทางราชการ ข่าวลือที่ได้รับมาก็เป็นข่าวลือที่ไม่มีความแน่นอน ทั้งยังมีนายหน้าค้าที่ดินคอยให้ข่าวว่าบวบเวณที่ดินของชุมชนบ้านริมฝั่งทะเลต้องถูกเวนคืน ทำให้คนในชุมชนเกิดความวิตกกังวลเพราะประஸบภารณ์ครั้งถูกเวนคืนที่ดินเพื่อสร้างสนามบินอู่ตะเภา yangคงประทับอยู่ในความทรงจำ

นอกจากนั้น จากการที่รายได้จากการประกอบอาชีพทำไว้ ทำสวน เลี้ยงสัตว์ ประมง และรับจ้าง ก็ไม่มีความแน่นอน ราคาดผลผลิตขึ้นอยู่กับราคainห้องตลาด ผลตอบแทนที่ได้รับจากการประกอบอาชีพไม่คุ้มค่ากับแรงงานและทุนที่ลงแรงลงทุนไป จนประชาชนในบ้านริมฝั่งทะเลส่วนหนึ่งจึงต้องตอกย้ำในภาวะหนี้สินที่กู้มาเพื่อเลี้ยงตนเองและลงทุนทำมาหากิน ประชาชนส่วนหนึ่งจึงต้องการเปลี่ยนอาชีพ หรือเปลี่ยนแหล่งทำกินใหม่ จึงมีการขายที่ดินเกิดขึ้นประกอบกับการทำนายหน้าค้าที่ดินมีการปั่นราคาที่ดินให้สูงขึ้นเพื่อจูงใจให้ผู้มีที่ดินต้องการขายที่ดิน และจูงใจให้ ผู้ซื้อซื้อที่ดินไว้ขาย รวมทั้งราคาที่ดินในช่วงนั้น คือประมาณปี พ.ศ. 2535 ถึง พ.ศ. 2539 มีราคาสูงถึงไว้ละ 25,000 บาท ทำให้คนในชุมชนตัดสินใจขายที่ดิน นอกนั้นการทำที่ดินส่วนหนึ่งในชุมชนบ้านริมฝั่งทะเล เป็นพื้นที่ที่มีชายหาดสวยงาม สงบร่มรื่น จึงมีแรงจูงใจให้นายหน้าค้าที่ดินและนายทุนต่างถิ่นเข้ามากกว้างขึ้นที่ดินในชุมชนเป็นจำนวนมาก มีผู้ขายที่ดินหลายราย เพื่อนำเงินมาใช้หนี้และเหลือเป็นเงินเก็บ หรือแบ่งมรดกให้บุตรหลาน นำเงินไปลงทุนในกิจกรรมอื่น เช่น ซื้อที่ดินเพื่อใหม่ที่มีราคาถูกต่างถิ่น หรือนำเงินไปออกดอกเบี้ยให้กู้หรือลงทุนประกอบอาชีพใหม่ รวมทั้งการฝากธนาคาร ปลูกบ้านใหม่ หรือซื้อมแซมบ้าน นอกเหนือจากนั้น คือ การนำเงินไปซื้อสิ่งของฟุ่มเฟือยที่นิยมว่าเป็นเครื่องแสดงถึงฐานะของเจ้าของ เช่น ทอง เพชร และรายการต์ หรือการเที่ยวต่อตามสถานบันเทิงต่างๆ สภาพของการปั่นราคาที่ดินนี้ปรากฏขัดเจนและสอดคล้องกันระหว่างข้อมูลของผู้อาชญากรรมในชุมชนหลายท่าน ดังตัวอย่าง

“... ตอบ ปัจจุบันนี้ก็ไม่ค่อยได้ทำกันแล้ว เพราะที่ดินเป็นของนายทุนหมดแล้ว
ตาม ทำไมที่ดินเป็นของนายทุนล่ะ
ตอบ ก็เด็กบูมตอนที่เป็นพองสูญรายหมด สมัยที่ท่านชาติชาญเป็นนายก ที่มาเปิดอุตสาหกรรมที่ร่ายอง คนก็มาคัววันซื้อที่หวังกำไรกันชาวบ้านก็ราคาที่ดินจากไม่ค่อยมีราคา ก

พราดพราดขึ้นไปเนี้ยะ จนราคายังเมินมันสูง คนที่ขาย
ครั้งแรกก็หมดเงินไปแล้วไม่รู้จักใช้ ตอนนี้ก็เป็นหนี้ธนาคาร
ตาม แล้วทำอย่างไร ออยได้อย่างไร
ตอบ ก็เป็นลูกจ้างเค้า
ถาม ขายที่ตัวเองแล้วไปรับจ้างเค้า
ตอบ ตอนนี้ทำอะไรงานเป็นส่วนใหญ่..."

และ

"..ถ้าใช้จ่ายเงินให้มีผลออกเงย ก็จะดี แต่น่าโอกาสเงินก็สูญเสีย่อน
กับที่ไม่ได้ลงทุน เอาเงินไปซื้อรถขี่เล่น เอาไปซื้อทอง สว้อยเพชรใส่ เงินก็ไม่
วนกลับมาเข้าระบบอีกแล้ว..."

หลังจากช่วงเวลาของเศรษฐกิจเพื่องฟุ่ผ่านไป ประชาชนส่วนใหญ่ ซึ่งสูญเสียที่ดินเป็น¹
ครั้งที่สอง ก็ไม่สามารถซื้อที่ดินกลับคืนมาได้อีก แต่จากการฐานของการส่งเสริมการพัฒนา²
อุตสาหกรรมในท้องถิ่น ก็ทำให้ประชาชนในชุมชนบ้านริมฝั่งทะเลส่วนใหญ่ต้องเปลี่ยนอาชีพ³
เป็นคนงานในโรงงานอุตสาหกรรมมากขึ้น

ในขณะที่คนในชุมชนส่วนหนึ่งต้องไปทำงานในต่างประเทศเพื่อหารายได้มาจุนเจือ
ครอบครัว ซึ่งปัจจุบันไม่สามารถทำได้อีกแล้ว แต่จากการแสgarพัฒนาเศรษฐกิจที่ผ่านมาซึ่ง⁴
ธนาคารมีบทบาทสูงในการให้สินเชื่อเพื่อซื้อที่ดิน รถยนต์ และการให้สินเชื่อในการไปทำงาน
ต่างประเทศของคนงาน ธนาคารก็กลายมาเป็นเจ้าหนี้รายใหญ่ของคนในชุมชน ดังที่ผู้บริหาร
โรงเรียนท่านเดิมกล่าวว่า

"...ตอนนี้ไม่มีอะไรที่ทำให้คนร่ำรวยเลย คนรวยมันน้อย คนจนมัน⁵
เยอะ คนที่มีสตางค์มันน้อย แต่เป็นหนี้ธนาคารกันหมด หาเจ้าหนี้ไม่ค่อยได้
โดยมากเป็นลูกหนี้ แล้วก็อยู่ไปวันๆ..."

ผลกระทบทางเศรษฐกิจในชุมชน

จากปรากฏการณ์หลายอย่างที่เป็นผลจากแนวโน้มของเศรษฐกิจโลกที่เปลี่ยนแปลงไปจากอดีตมาก เพราฯใน⁶
ทันสมัยของรัฐบาล ได้ส่งผลกระทบต่อชุมชนบ้านริมฝั่งทะเล หลายประการคือ

ผลกระทบเกี่ยวกับอาชีพในชุมชน

ปัจจุบันอาชีพของคนในชุมชนบ้านริมฝั่งทะเลเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตมาก เพราฯใน⁷
ช่วงที่คนในชุมชนบ้านริมฝั่งทะเลย้ายเข้ามาอยู่ในบริเวณหมู่บ้านปัจจุบันมีอาชีพหลัก คือ การ
ตัดไม้ หาของป่า ทำน้ำย่างและเผาถ่าน การเปลี่ยนแปลงอาชีพนี้เป็นไปตามกระแสของการ

พัฒนาที่เน้นความเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจ จากเดิมที่คนในชุมชนมีอาชีพเกษตรกรรม ด้วยการทำไร่อ้อย ไร่มันสำปะหลัง ไร่สับปะรด และการประมงบางส่วน มาเป็นการรับจ้างมาก ที่สุดเป็นอันดับหนึ่งของคนในชุมชน ตามมาด้วยเกษตรกรรม ค้าขาย ส่วนการแปรรูปผลผลิตที่มีในชุมชนบ้านริมฝั่งทะเล เช่น การทำมะม่วงแห่น กะปี น้ำปลา การทำน้ำพริก และขนมพื้นบ้าน จะแฝงอยู่กับอาชีพค้าขาย ในความหมายของชุมชนที่ถือว่าเป็นการผลิตเพื่อจำหน่าย หรือการจำหน่ายผลผลิตจากครัวเรือน อาชีพหลักของคนในชุมชนบ้านริมฝั่งทะเลปัจจุบัน เช่น

รับจำ

เนื่องจากคนในชุมชนบ้านริมฝั่งทะเลส่วนใหญ่จะถูกเรียกคนที่ดินไปสร้างค่ายทหาร สร้างสนามบิน สร้างถนน ครรั้นในช่วงที่รัฐบาลมีนโยบายพัฒนาอุตสาหกรรมชายฝั่งทะเลวันออก ก็ที่ดินซึ่งเป็นที่ทำการของชาวบ้านถูกกว้างขึ้นไปขยายเก่งกำไร จนเหลืออยู่เฉพาะที่อยู่อาศัย ทำให้คนในชุมชนส่วนหนึ่งต้องหันไปทำงานตามโรงงานอุตสาหกรรม แหล่งทำงานคือโรงงานอุตสาหกรรมใกล้เคียงชุมชนซึ่งให้ค่าตอบแทนในราคากثير ชาวบ้านพอจะดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างไม่ฟุ่มเฟือย เพราะคงไม่สามารถเลือกงานได้ เนื่องจากจำนวนคนที่ต้องการทำงานในโรงงานมีมากกว่าตำแหน่งงานที่มีอยู่ เช่นที่ผู้บริหารโรงเรียนเล่าว่า

“...ตอนนี้เลือกงานไม่ได้เลย ควรมีงานอะไรก็ต้องหยับจับเอาไว้ ก่อน เพราะว่าถ้าขึ้นหียงว่าเงินเดือนน้อย ก็ค่อยไปเกอะ เดี๋ยวนี้เข้าไม่รอดแล้ว...”

ประมงเรือเล็ก

ในบ้านริมฝั่งทะเลมีประชาชนส่วนหนึ่งประกอบอาชีพประมงขนาดเล็ก ที่ใช้เรือยาวหรือเรือหางยาว ซึ่งเป็นการประมงแบบพื้นบ้าน ในลักษณะของการออกเรือแบบไปกลับเย็น ไปเข้ามีดกลับสาย หรือไปเย็นกลับเข้า ขึ้นอยู่กับสัตว์ทะเลที่จะไปจับและเวลาที่เหมาะสมสำหรับชาวประมง คนกลุ่มนี้หากที่เริ่มการทำประมงในบ้านริมฝั่งทะเล เป็นคนที่เคยพำนักในชุมชนใกล้ๆ ซึ่งมีความสามารถในการทำประมงเรือเล็กและการใช้เครื่องมือหาปลาจ่าย เนื่องจากชุมชนใกล้ๆ มีการตั้งเป็นกลุ่มประมงเรือเล็ก ที่ชาวประมงร่วมกันตั้งขึ้นเพื่อการซ่วยเหลือซึ่งกันและกัน และในหมู่บ้านจะมีนายทุนให้เงินยืมแก่ชาวประมงล่วงหน้า เมื่อจับปลาหรือปลาหมึกได้ก็จะนำปลาหรือปลาหมึกมาส่งให้คืนแทนเงินยืม โดยคิดราคาที่ถูกกว่าราคาปลาหรือปลาหมึกในตลาดทั่วไปหรือถูกกว่าผู้ที่ไม่ได้กู้ยืมเงิน

ประมงเรือเล็กจะใช้เวลาในการออกทะเลไม่นานไม่ต้องใช้เงินทุนมาก นอกจากค่าน้ำมัน ส่วนค่าแรงงานไม่ต้องจ้าง เพราะส่วนมากเจ้าของเรือจะทำเอง ส่วนประมงเรือใหญ่มีอยู่ไม่

มากเพรำพ์ต้องลงทุนสูง เนื่องจากเรือใหญ่จะมีราคาสูงเป็นสิบล้านบาท การออกเรือครั้งหนึ่งใช้เวลาประมาณ 7-10 วัน และต้องมีค่าใช้จ่ายต่างๆ มาก เช่น ค่าเช่าเรือ ค่าอาหาร น้ำมัน น้ำแข็ง ค่าจ้างแรงงาน รวมแล้วเที่ยวละ 6-7 หมื่น แต่ก็อาจจะต้องเสียเงินจากการจราจรลับเรือหรือการถูกจับด้วยข้อหาบุกรุกเข้าไปในอดนาเขตของประเทศเพื่อนบ้านได้

สำหรับประมงที่กู้เงินกองทุนหมู่บ้านมักจะนำเงินมาใช้เป็นค่าอุปกรณ์ประกอบเรือ เพื่อให้มีเครื่องใช้ในเรือสมบูรณ์ขึ้น

ในอดีตชุมชนบ้านริมฝั่งทะเลมีผลิตผลจากทะเลมากแทนทุกบ้านจะทำกะปินำปลาแมลงกระพุนดองเก็บไว้แลกเปลี่ยนกับคนต่างชุมชนที่อาศัยอยู่ในที่ดอน ซึ่งจะนำข้าว ผัก ผลไม้ มาแลกเปลี่ยนเป็นอาหารจากทะเล

ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน

จากการพัฒนาที่ต้องการผลผลิตอย่างรวดเร็วและคุ้มค่ากับการลงทุน ทำให้ชาวนาชาวสวน และชาวไร่ ต้องเร่งผลผลิตด้วยการใช้ปุ๋ย สารเคมี สารเร่งดอกและผลอย่างเต็มที่ สิ่งเหล่านี้ส่งผลต่อวิถีชีวิตของคนไทยเป็นจำนวนมาก เช่น

การใช้สารเคมี

จากการที่ประเทศไทยมีนโยบายการพัฒนาประเทศให้ทันสมัยดังที่กล่าวมา ทำให้เกิดความจำเป็นที่ต้องผลิตตัวตู้ดิบเพื่อการบริโภคและการอุดสานกรุณ ประกอบกับชาวนา ชาวสวนและชาวไร่ ต้องเร่งผลผลิตด้วยการใช้ปุ๋ย สารเคมี สารเร่งดอกและผลอย่างเต็มที่ สิ่งเหล่านี้ส่งผลต่อวิถีชีวิตของคนไทยเป็นจำนวนมาก เช่น มีการพัฒนาเทคโนโลยีด้านการเกษตรเพิ่มขึ้น ปี พ.ศ. 2516 เกษตรกรในชุมชนได้เริ่มน้ำสารเคมีมาใช้ในงานอาชีพของตนเอง หลายอย่าง เช่น การใช้อาร์มโนเบร็งดอกและผลของมะม่วง และผลไม้อื่น เช่น ทุเรียน ทำให้เกิดเป็นมะม่วง 2 ฤดู เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของผู้บริโภค และโรงงานอุตสาหกรรม นอกจากนี้ยังมีการนำยาฆ่าแมลงมาใช้โดยขาดความระมัดระวัง ทำให้มีผู้ป่วยด้วยโรคติดต่อ โรคภูมิแพ้เป็นจำนวนมาก ดังที่ผู้ให้ข้อมูลท่านหนึ่งกล่าวว่า

“...คนขายก็ขายไป คนขายบางทีก็ไม่รู้ เพียงแต่จะขายอย่างเดียว
ไม่มีคุณมีการใช้ให้ พ่อเริ่มตายทางกระทรวงก็เริ่มประชาสัมพันธ์มากขึ้น...”

ผลกระทบทางน้ำและอากาศ

จากการที่จังหวัดระยองได้รับการสนับสนุนให้มีการพัฒนาเป็นแหล่งอุตสาหกรรมน้ำ ผลของการมีโรงงานอุตสาหกรรมหนักเข้ามาตั้งอยู่ในพื้นที่ประการหนึ่ง คือ การที่โรงงาน

ปล่อยสารพิษออกมาน้ำสังเกตได้จากน้ำฝนที่เคยใช้สามารถดื่มกินได้ กล้ายเป็นน้ำฝนที่มีฝุ่นละอองจากสารพิษเจือปน ไม่สามารถดื่มกินได้อีกด้วย หรือต้องกรองด้วยเครื่องกรองน้ำทั้งขนาดใหญ่และขนาดเล็ก 2-3 ครั้ง และมีฝุ่นละอองในอากาศเพิ่มมากขึ้น

ผลกระทบด้านสังคมในชุมชน

ในช่วงหลังปี พ.ศ. 2530 หลังจากที่คนในชุมชนบ้านริมฝั่งทะเลเมืองรายชาญที่ดินให้แก่ นายทุนที่มาซื้อที่ดินไปขายเก็งกำไร และที่ดินได้เปลี่ยนมือจากคนในชุมชนไปอยู่ในมือของ นายทุนต่างถิ่นและเจ้าของโรงงานเป็นส่วนมากแล้ว คนในชุมชนบ้านริมฝั่งทะเลส่วนหนึ่งที่ เคยมีเงินใช้จ่ายอย่างพุ่มเพิ่อยจนเงินหมด ได้หันไปทำงานตามโรงงานอุตสาหกรรม ในขณะที่ บางส่วนที่ยังมีเงินทุนหรือสามารถกู้เงินจากธนาคารได้ก็ได้ใช้เงินนี้เป็นค่านายหน้าในการไป ทำงานต่างประเทศ โดยเฉพาะการทำงานในโรงงานที่ประเทศซาอุดิอาราเบีย ซึ่งส่วนหนึ่ง ประสบความสำเร็จมีเงินส่งกลับมาให้ครอบครัว แต่ก็มีบางส่วนที่ก่อให้เกิดปัญหาทางสังคม ในชุมชน เช่น ปัญหาชั้นชาว ครอบครัวแตกแยก เช่นที่ผู้นำชุมชนท่านหนึ่ง เล่าว่า

สรุปความ

จากสภาพความเปลี่ยนแปลงภายในชุมชนบ้านริมฝั่งทะเล หลังจากที่ผ่านช่วงเวลาของการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย จะเห็นว่าประชาชนในชุมชนบ้านริมฝั่งทะเล ซึ่งมีพื้นที่กว้างขวางตั้งอยู่ในบริเวณที่มีความเข้มข้นในการพัฒนาแบบทันสมัยสูง ได้รับผลกระทบทั้งจากนโยบายของรัฐในการเข้าร่วมเป็นพันธมิตรทางการทหารกับประเทศสหรัฐอเมริกา ในการทำสัมภาระกับประเทศเพื่อนบ้าน และการที่ถูกห้ามเติมด้วยโครงการพัฒนาชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกที่บริเวณชุมชนใกล้เคียงกลายเป็นนิคมอุตสาหกรรมซึ่งเป็นแหล่งงานให้คนในชุมชนส่วนหนึ่งเข้าไปทำงานแต่ก็ไม่มากนัก เพราะการทำงานในนิคมอุตสาหกรรม ต้องการคนงานที่มีความรู้ทางเทคโนโลยีสูง เช่น วิศวกรประดิษฐ์ต่างๆ คนในชุมชนส่วนใหญ่จึงต้องไปเป็นคนงานค่าแรงต่ำในโรงงาน เพราะไม่มีความรู้ทางด้านช่างและวิศวกรเพียงพอที่จะเป็นลูกจ้างแรงงานระดับสูง

นอกจากนี้ จากการที่มีการเปลี่ยนแปลงของพยัญชนะของคนต่างดูมีชื่อที่ถูกเรียกคืนที่บางส่วนให้เข้ามาอยู่ในชุมชนบ้านริมฝั่งทะเลถึง 2 ครั้ง ทั้งในช่วงที่มีการเรียกคืนที่เพื่อสร้าง

สنانบินอุ่ตตะเกา และการย้ายถิ่นของคนที่ขายที่ดินให้โรงงานอุตสาหกรรมแล้วย้ายถิ่นมาอยู่ในชุมชนบ้านริมฝั่งทะเล ซึ่งทำให้คนในชุมชนมีจำนวนมากขึ้น กล้ายเป็นชุมชนขนาดใหญ่ที่มีคนหลายกลุ่มในชุมชน ทำให้ไม่ค่อยมีความตัวของคนในชุมชนในการทำกิจกรรมต่างๆ นอกจากการร่วมงานวัด และงานโรงเรียน ที่มีเจ้าอาวาสหรือผู้บริหารโรงเรียนเป็นผู้นำกลุ่ม

ทุนชุมชนของชุมชนหมู่บ้านริมฝั่งทะเลในช่วงนี้ ในส่วนของทุนทรัพยากรจะเป็นไปในลักษณะที่ไม่กระจายกันไปอย่างทั่วถึง คนที่มีเงินและมีทรัพย์นั้นที่ได้จากการขายที่ดิน ซึ่งพึงตนเองได้จะไม่สนใจร่วมกลุ่มกับคนในชุมชน ขณะที่ประชาชนที่มีฐานะไม่มั่นคง ต่างก็ต้องออกไปทำงานนอกชุมชน จนไม่มีเวลาสนับสนุนชุมชนของตนเอง ซึ่งทำให้สายสัมพันธ์ของคนในชุมชนช่วงนี้จะเกาะเกี่ยวกันเฉพาะในกลุ่มเครือญาติ คนใกล้ชิด หรือคนที่เคยสนิทสนมกันมาก่อนสภาพในชุมชนค่อนข้างจะเป็นไปในแบบต่างคนต่างอยู่มากขึ้น

บทที่ 4

การปรับตัวของชุมชนบ้านริมฝั่งทะเลและผลที่มีต่อชุมชน

จากการเปลี่ยนแปลงของชุมชนภายใต้กระบวนการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย และผลที่เกิดขึ้นต่อชุมชนทั้งโดยทางตรงและทางอ้อมนั้น ได้ส่งผลให้คนในชุมชนบ้านริมฝั่งทะเล ปรับตัวเพื่อให้สามารถดำรงอยู่ได้ภายใต้กระแสของการพัฒนา ที่เน้นความเรียบง่ายและสุภาพสุก ที่มุ่งหวังว่าเงินตราจะเป็นคำตอบที่มีความหมายและสมบูรณ์ที่สุดต่อการดำรงชีวิตของคนในชุมชน

การปรับตัวของชุมชนนั้นมีทั้ง ทางออกที่ปัจเจกบุคคลเลือกใช้ให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตของตนเอง และทางออกของกลุ่มคนในชุมชน

การปรับตัวของปัจเจกชน

คนในชุมชนบ้านเขานมิ่น มีการปรับตัวเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในชุมชนได้อย่างมีความสุขด้วยการปรับตัวหลายประการ ดังกรณีตัวอย่างที่น่าสนใจในชุมชน ดังนี้

การเลือกประกอบอาชีพหลายอย่างเพื่อการหมุนเวียนรายได้ เช่น กรณีของเล็ก เล็ก อายุ 37 ปี ษัยจากนครสวรรค์มาอยู่ที่ชุมชนบ้านริมฝั่งทะเลเมื่อ 10 ปีที่แล้ว โดยมารับจ้างและอาศัยผู้อ่อนอยู่ ต่อมามีผู้ชายที่ดินฟื้นนี้จึงซื้อต่อด้วยระบบเงินผ่อน เล็กเริ่มต้นจากอาชีพรับจ้างถางหญ้า สามีทำงานโรงงาน ในขณะที่เล็กเลี้ยงเปิดและไก่อยู่ที่บ้าน และทำการแปรรูปปลาเป็นปลาเค็ม เพื่อนำไปขายที่ตลาด ที่บ้านของเล็กนอกจากตนเองจะเลี้ยงเปิดและไก่แล้ว เล็กยังซ่วยสามีเลี้ยงไก่ชนด้วย บริเวณบ้านของเล็กไม่กว้างนัก แต่แบบทุกพื้นที่ของบริเวณบ้านจะเป็นที่ที่ใช้ในการประกอบอาชีพของเล็กกับแฟนหั้งนั้น เพราะจะ pragtv รองรายของบ่อเลี้ยงปลาดุก บ่อเลี้ยงตะพาบน้ำ อุปกรณ์ทำน้ำปลา

เงินกู้จากกองทุนหมู่บ้าน ซึ่งแฟนเป็นคนพาเล็กไปสมัครและบอกให้กู้ เป็นเงินที่เล็กนำมาซื้ออาหารสัตว์ เช่น เป็ดและไก่ ตุนไว้ โดยสั่งใช้เงินกู้ 4 เดือนต่อครั้งๆ ละ 5 พันบาท เวลาที่เล็กจะหาเงินไปใช้กองทุน เล็กก็จะนำเงินที่เก็บออมไว้มารวมกับเงินที่ได้จากการขายเปิด ขายไก่ ขายปลา รวมกันไปใช้คืนกองทุนหมู่บ้าน ซึ่งเล็กบอกว่า

“...มันสบายทุกอย่าง สะดวก เค้าให้เราส่งผ่อนเป็นรายเดือน
รายปี เราขออย่างไหหนกเลือกເອົາ...”

ซึ่งเลือกผ่อนส่งเป็นราย 4 เดือน ต่อ ครั้ง เพราะเป็นช่วงที่ควรจะการเลี้ยงเป็ด
เดี้ยงໄກ่ของเล็กพอดี

การพัฒนาตนเองด้วยการเรียนรู้ทันโลก เช่น กรณีของมานพ

มานพ อายุ 54 ปี เป็นผู้ที่มีภูมิลำเนาอยู่ในชุมชนบ้านวิมพงษ์ทะเลตั้งแต่กำเนิด เป็นผู้
นำชุมชนระดับตำบลมีอาชีพทำไร้มันสำปะหลัง และทำสวนมะม่วง เป็นผู้นำคนในชุมชนใน
การจัดงานลอยกระทงที่แตกต่างจากชุมชนอื่นคือ การลอยกระทงในทะเล ซึ่งนำทะเลจะพัด
พากกระทงออกสู่ทะเลลึก และไม่กลับมาอีก มานพนับว่าเป็นตัวอย่างของผู้นำชุมชนยุคใหม่
 เพราะเขาใจใส่ต่อการเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง แม้ว่า มีความรู้พื้นฐานจากระบบ
โรงเรียนเพียงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 แต่เมื่อได้รับเลือกตั้งให้เป็นกำนันประจำตำบลทั้ง ๆ ที่ ไม่
เคยเป็นผู้ใหญ่บ้านมาก่อน มานพก็เริ่มต้นสำรวจหาความรู้ด้วยการเรียนต่อระดับประถมศึกษา
ตอนปลายจากการศึกษานอกโรงเรียน จนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 แล้วไปเรียนต่อด้าน¹
การพัฒนาชุมชนจากสถาบันราชภัฏในท้องถิน ทำให้มานพเป็นผู้นำชุมชนที่มีวิสัยทัศน์กว้าง
ไกล มีความมั่นใจในการทำงานและเป็นบุคลากรหลักที่ทำให้กองทุนหมู่บ้านวิมพงษ์ทะเล
สามารถก่อตั้งขึ้นได้และดำเนินการต่อมาอย่างได้ผลมาจนครบรอบช่วงปี หลังจากต้องหยุด
ชะงักนิ่งลง เพราะคณะกรรมการชุดเก่าไม่กล้าดำเนินการด้วยกลัวว่าจะรับผิดชอบที่อาจจะ²
เกิดขึ้นจากการที่ผู้ก่อการร้ายยุ่งเข้ามาระบุเงินกู้คืนให้กองทุนหมู่บ้าน

การพึ่งตนเองและเงินทุนจากธนาคาร เช่น กรณีของป้าศรี

ป้าศรี อายุ 72 ปี อาชีพแปรรูปผลิตผลและค้าขาย ป้าศรีเป็นคนดั้งเดิมในชุมชนบ้าน
วิมพงษ์ทะเล เป็นลูกค้าดีเด่นของธนาคารกรุงเทพและสหกรณ์ ป้าศรีเรียนรู้วิธีการทำกะปิ
น้ำปลาจากฟอแม่ เพราะป้าศรีเป็นคนในหมู่บ้านนี้ ซึ่งทำกะปิน้ำปลาในเองและทำเป็นกัน
ทุกครัวเรือน ในช่วงแรกการทำกะปิน้ำปลาของป้าศรีเป็นการทำเพื่อบริโภค ป้าศรีเริ่มทำกะปิและ
น้ำปลาขายกันเมื่อรู้สึกว่ามี
การประกอบอาชีพในชุมชน
การทำกะปิ ได้รับการสนับสนุน
และการฝึกอบรมจากธนาคาร
และสหกรณ์ ทำให้ป้าศรี
สามารถขายกะปิน้ำปลาได้
อย่างมั่นคงและมีรายได้
ที่เพียงพอสำหรับตัวเอง
และครอบครัว

ป้าศรีสาธิตการทำกะปิน้ำปลา

การส่งเสริม
และส่งเสริม
รับการส่ง
ของกลุ่มแม่
เสริม สมานชิก
เช่น ค้าขาย
และดำเนิน

และน้ำปลา ต่อและขยายกิจการให้ใหญ่ขึ้น มีการทำน้ำปลาประมาณ 200-300 ตุ่มในแต่ละช่วง ซึ่งถือว่าเป็นกิจการขนาดใหญ่ เพราะปกติคนอื่นจะทำน้ำปลาในครัวเรือนขายประมาณ 30-40 ตุ่มเท่านั้น กิจการของป้าศรีสามารถขยายตัวได้ เพราะการทำงานอย่างทุนเทเอกสารจึงริงเงา จังและกำไรได้รับการสนับสนุนจากธนาคารกรุงเทพและสหกรณ์ ป้าศรีจึงไม่ได้สมัครเป็นสมาชิกกองทุนหมู่บ้านด้วยเหตุผลที่ว่าวางแผนน้อยเกินไป เพราะกิจการของป้าศรีต้องใช้ทุนเป็นจำนวนมากในการทำน้ำปลาแต่ละครั้ง ต้องลงทุนเป็นจำนวนเงินแสน ซึ่งไม่สามารถถูกได้จากการของทุนหมู่บ้าน นอกจากนี้ระยะเวลาในการชำระหนี้ยังต่างกัน คือธนาคารให้เวลาแก่ป้าศรีในการชำระเงินเป็นช่วงเวลานานกว่าเงินจากกองทุนหมู่บ้าน นอกจากการทำกะปื้นน้ำปลาจำาน่ายแล้ว ป้าศรียังมีอาชีพเสริมอื่นอีก คือ การทำสวนยางพารา

ปัจจุบัน ลูกหลานของป้าศรีไม่มีครรชนใจสีบทอดกิจการของป้าศรีเนื่องจากหันไปประกอบอาชีพอื่น เช่น รับราชการ และค้าขาย ทั้งๆ ที่กิจการน้ำปลาของป้าศรีได้รับการรับรองมาตรฐาน มาตรฐานอุตสาหกรรม (มก.) จากระบบตรวจคุณภาพรวมแล้ว

การพึ่งพาเงินกองทุนหมู่บ้าน เช่น กรณีของวิทย์

วิทย์ อายุ 22 ปี มีอาชีพรับจ้าง ก่อนพ่อตายได้นำที่ดินซึ่งเป็นบ้านที่พักอาศัยอยู่ในปัจจุบันนี้ ไปจำนองกับนายทุนเงินกู้ในหมู่บ้าน ซึ่งกำลังฟ้องวิทย์ให้ออกจากที่ดิน วิทย์จึงกู้เงินจากกองทุนหมู่บ้านมาประนอมหนี้ เนื่องจากเหลือเงินที่เป็นหนี้อยู่ไม่มากแล้ว แม้ว่าวิทย์จะเห็นว่าดอกเบี้ยเงินกู้ของกองทุนหมู่บ้านค่อนข้างแพง (ร้อยละ 12 ต่อ ปี) แต่วิทย์ก็ยังเห็นว่ากองทุนหมู่บ้านมีประโยชน์สำหรับเขา เพราะการเป็นหนี้ในระบบ จะไม่มีการผ่อนผัน เมื่อถึงกำหนดชำระเงิน หากไม่นำเงินไปชำระ จะถูกยึดหลักทรัพย์ที่ค้ำประกันทันที แต่การเป็นหนี้กองทุนหมู่บ้านของวิทย์ยังสามารถประนอมหนี้หรือพูดคุยกับกรรมการกองทุนได้

การปรับตัวให้เป็นไปตามกระแสทุนนิยม เช่น กรณีของลุงเมือง

ลุงเมือง อายุ 66 ปี อาชีพแพรูปผลิตผลและค้าขาย ลุงเมืองคนที่ชุมชนบ้านริมฝั่งทะเลโดยกำเนิด ตอนเด็กๆ พ่อเมียทำสวน เมื่อรัฐบาลเวนคืนที่ดินสร้างถนนบิน ที่ของลุงเมืองถูกจึงไม่มีที่ทำกินอีกต่อไป ลุงเมืองการไปเป็นแรงงานรับจ้างที่ชาอุสามารถส่งลูกเรียนจบมหาวิทยาลัย แล้ว เมื่อกลับจาก

อาชีพทำไร
บริเวณนี้เพื่อ
เวนคืนด้วย
ปรับตัวโดย
ดิจาร์บียาน

ลุงเมืองเจ้าของกิจการน้ำปลาในชุมชน

ชาดุPLICATION ลุงเมืองนีทุนอยู่ก้อนหนึ่ง จึงนำมาลงทุนทำกะปิ น้ำปลาตามความรู้เก่าที่มีอยู่ ในชุมชนเกี่ยวกับแปรรูปผลิตจากทะเล เช่น ปลาหมึก ปลาเค็ม หรือแปรรูปเป็นอาหาร ประเภทซูชิ เนื่องจากปีน้ำปลาซึ่งลุงเมืองทำมากกว่า 15 ปีแล้ว น้ำปลาและกะปิของลุงเมือง มี รสเดียวกัน ก็เลยเป็นที่นิยมของคนในชุมชนและชาวต่างถิ่น เพราะไม่ได้ยากันบุคคลและผงซูชิ กิจการทำ กะปิน้ำปลาของลุงเมืองเป็นที่รู้จักกันทั่วไปในระดับจังหวัดถึงระดับประเทศ จึงมีกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มน้ำปลา มาขอเยี่ยมชมกิจการของลุงเมืองอย่างสม่ำเสมอ ลุงเมืองเป็นสมาชิกกองทุนหมู่บ้านนี้ขอกู้เงินไปเพื่อซื้อลูกปลา มาทำน้ำปลาเพิ่มขึ้น ขอกู้เงินไป 2 หมื่นบาท แต่ได้มาเพียง 1 หมื่นห้าพันบาท การได้กู้จากการของทุนหมู่บ้านทำให้ลุงเมืองไม่ต้องกังวลเรื่องการลงทุนทำน้ำปลามากนัก

การปรับตัวของกลุ่มคน

ปัจจุบันในชุมชนบ้านริมฝั่งทะเลแม้จะมีการรวมกลุ่มกันแก่ปัญหาของชุมชนไม่มากนัก เพราะเป็นการรวมกลุ่มกันของคนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจใกล้เคียงกัน เช่นคนที่ฐานะดีจากการขายที่ได้ก็จะรวมกลุ่มกัน เช่นกลุ่มน้ำวัด กลุ่มปากคลอง ซึ่งกลุ่มเหล่านี้จะถือว่าตอนนี้ไม่ต้องพึ่งพาใครในชุมชน ก็จะไม่สนใจกิจกรรมของชุมชน ทั้งกิจกรรมที่วัดและกิจกรรมในโรงเรียน ซึ่งพัฒนาการข้ามเรื่องว่า การที่คนในชุมชนไม่ค่อยรวมกลุ่มกัน อาจเป็นเพราะมีการประกอบอาชีพที่แตกต่างกัน มีฐานะทางเศรษฐกิจระหว่างคนจนกับคนฐานะดีในชุมชนต่างกันมาก ความพยายามของพัฒนาการข้ามเรื่องว่า การจัดให้มีกลุ่มแม่บ้าน หรือกลุ่มประกอบอาชีพในชุมชนเพื่อร่วมกันทำอาชีพเสริม ซึ่งมีการดำเนินการอยู่แล้วในชุมชน แล้วก็มีกลุ่มประมงเรือเล็ก ที่ร่วมกลุ่มกัน มีนายทุนให้กู้ยืมเงินไปใช้สอยก่อนเมื่อจบปลาหรือปลาหมึกมาได้ ก็นำเงินมาใช้คืนหรือนำหมึกและปลามาขายให้เป็นการใช้หนี้

ส่วนการรวมกลุ่มกันในลักษณะที่ไม่เกี่ยวกับการเงินจะมีการรวมกลุ่มกันเพื่อทำสาธารณประโยชน์บ้างแต่ไม่ได้ดำเนินการถาวร เช่น กลุ่มศาสนานา กลุ่มคนตระศี ศูนย์วัฒนธรรม ซึ่งเป็นกลุ่มที่ร่วมมือกันในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมในชุมชน โดยการฝึกเด็กในชุมชนให้เล่นดนตรีไทย ฝึกการแสดง เพื่อรักษาศิลปวัฒนธรรมในชุมชนโดยมีโรงเรียนเป็นศูนย์กลาง

นอกจากนี้ เมื่อประมาณ 30 ปีที่ผ่านมา คนในชุมชนบ้านริมฝั่งทะเลได้เคยรวมกลุ่มกันเพื่อต่อสู้กับผู้มีอิทธิพลระดับจังหวัดที่ต้องการสูบที่ดินสาธารณะของหมู่บ้านบริเวณชายทะเลประมาณ 50 ไร่ ไปเป็นของตนเอง ซึ่งคนในชุมชนที่นำโดยกำนัน ได้ร่วมกันต่อสู้ดำเนินคดีกับผู้บุกรุกเป็นเวลาหลายปี โดยชาวบ้านต่างร่วมกันไปเป็นพยานต่อศาลว่าที่ดินดังกล่าว

เป็นที่สาธารณะ จนในที่สุดศาลได้พิพากษาให้ที่ดินบริเวณชายทะเลดังกล่าวเป็นของชุมชนต่อไป ปัจจุบันที่ดินแปลงนี้จึงกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวและแหล่งพักผ่อนของคนในชุมชน

บทที่ 5

กองทุนหมู่บ้านในกระแสการพัฒนาและผลที่มีต่อชุมชน

กองทุนหมู่บ้านจัดเป็นนวัตกรรมอย่างหนึ่งในการพัฒนาชุมชนหรือการพลิกฟื้นทุนชุมชนที่ส่วนมากได้ถูกทำลายไปในช่วงของการพัฒนาประเทศให้ทันสมัย ทุนชุมชนที่ถูกทำลายไปและเห็นได้ชัดเจนที่สุดคือ ทุนธรรมชาติ ที่ได้ถูกกระแสของความจำเริญเติบโตทางเศรษฐกิจสร้างนิยามที่ครอบครัวให้คนในชุมชนนำทุนธรรมชาติของแต่ละชุมชนออกมายึดอย่างฟุ่มเฟือย เช่น การสร้างค่านิยมให้คนในชุมชนเห็นว่าทุนของธรรมชาติเป็นของส่วนรวมที่ควรนำมาใช้ร่วมกัน เพราะทุนธรรมชาติไม่มีวันหมดไป เมื่อใช้แล้วสามารถเกิดขึ้นใหม่ได้ เช่น ต้นไม้ แม่น้ำ แร่ธาตุ แต่จากการที่มีประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ก็ทำให้ทุนธรรมชาติในชุมชนพลิกฟื้นขึ้นมาได้ยากมาก ทั้งทุนธรรมชาติบางอย่างก็หมดไป เสื่อมสภาพไป ด้วยความไม่สมดุลของระบบเศรษฐกิจภายในชุมชน

กองทุนหมู่บ้าน จึงเป็นยุทธศาสตร์อย่างหนึ่งของรัฐบาลที่ใช้งบประมาณของประเทศมาเป็นทุนเงินตรา ที่หวังว่าจะเข้ามาทดแทนทุนชุมชนที่หายไป และเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสของการพัฒนาประเทศที่ไม่สมดุล การวิจัยกรณีศึกษา (case study) กองทุนหมู่บ้านริมฝั่งทะเลที่ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาประเทศให้ทันสมัยและการเร่งขยายความเจริญเติบโตของนิคมอุตสาหกรรมใกล้ชุมชน อาจจะเป็นคำตอบได้ว่า กองทุนหมู่บ้านจะช่วยปรับให้ฟื้นทุนชุมชนของหมู่บ้านได้หรือไม่อย่างไร

ในบทนี้ ขอสะท้อนภาพของกองทุนหมู่บ้านริมฝั่งทะเล ในช่วงที่กองทุนหมู่บ้านเข้าไปในชุมชนจนถึงปัจจุบันนี้ ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่กองทุนหมู่บ้านได้ดำเนินการไปแล้วประมาณ 2 ปี ตามรายละเอียดดังนี้

แหล่งเงินในชุมชนก่อนการเข้ามาของกองทุนหมู่บ้าน

ก่อนที่จะมีกองทุนหมู่บ้านเข้ามาในชุมชนบ้านริมฝั่งทะเล ในชุมชนมีแหล่งเงินอยู่ในชุมชนที่ให้ประชาชนกู้ ทั้งส่วนที่เป็นเงินกู้นอกระบบและเงินกู้ในระบบธนาคาร ดังนี้

เงินกู้ในระบบ

หมายถึง แหล่งเงินกู้จากแหล่งเงินที่เป็นทางการ เช่น ธนาคาร หรือ กองทุนที่มีการให้กู้ยืมเงิน เป็นต้น ในชุมชนบ้านริมฝั่งทะเล คนในชุมชนส่วนใหญ่จะกู้เงินจากธนาคารกษัตริย์และสหกรณ์ (รภส.) และธนาคารออมสิน ซึ่งให้กู้ตามโครงการธนาคารประชาชน ที่ให้ประชาชน

ที่ไม่มีงานทำก็ไปลงทุนประกอบอาชีพ โดยให้ข้าราชการเป็นผู้ค้ำประกัน ซึ่งดอกเบี้ยจะถูก และให้ผ่อนชำระหนี้ได้เป็นเวลานาน 4 ปี และส่งเงินต้นและดอกเบี้ยเป็นรายเดือน ประชาชนที่กู้เงินในระบบมีค่อนข้างสูง ในส่วนของการกู้เงินเพื่อนำไปลงทุนประกอบอาชีพและท่องเที่ยวอาศัย และส่วนหนึ่งเป็นการกู้เงินเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปทำงานต่างประเทศ

เงินกู้นอกระบบ

ชุมชนบ้านริมฝั่งทะเลเป็นแหล่งที่มีเงินกู้นอกระบบมาก โดยมีนายทุนหั้งคนในชุมชนและนอกชุมชนมาตั้งโต๊ะให้บริการเงินกู้นอกระบบที่เรียกว่า “เงินด่วน” โดยคิดดอกเบี้ยจากผู้กู้อยู่ละปีสิบบาทต่อเดือน มีวงเงินกู้ประมาณ 2 พันบาทต่อราย มีการทำสัญญาเงินกู้เป็นหลักฐาน และเก็บเงินคืนเป็นรายวัน เงินกู้นอกระบบเป็นที่นิยมของคนที่มีความเดือดร้อนด้านการเงินพอสมควร เพราะสามารถกู้ได้ง่าย และไม่ต้องมีทรัพย์สินไปค้ำประกัน แต่ดอกเบี้ยจะแพงมาก จนบางครั้งลูกหนี้ต้องหนีหนี้ โดยหลบออกไปอยู่นอกชุมชน ทั้งยังมีการเล่นแชร์ ซึ่งมีสภาพของแชร์ล้มเหลว โงกันมาก เช่น สมาชิกชุมชนท่านหนึ่งกล่าวว่า

“...หน้ามีดั้นมาเอาทั้งนั้นแหล่ มีบางคนหนี้ หนี้หนี้ไป เนี้ยะ จนป่านนี้ยังไม่ได้กลับมาเลยหนี้ไปอยู่ในน้ำอยู่น้อยใหญ่ บางที่ยังอยู่กับลูกท่านนี้ เมียไม่ได้กลับมาเด็ก็เรียกหนี้หนี้บางที่เล่นแชร์ เรื่องแชร์จะล้มละเมะแน่นัด หมด...”

นอกจากจะมีแหล่งเงินกู้นอกระบบโดยการตั้งโต๊ะให้กู้เงินแล้ว แหล่งทุนนอกระบบอีกแหล่งของคนในชุมชน คือ เด็กแก่ หรือ เจ้าของกิจการที่ชาวบ้านยืมเงินไปใช้หรือลงทุนให้ก่อนแล้วนำผลผลิตมาใช้คืน เช่น กรณีชาวประมงตกหมึก ยืมเงินเด็กแก่ไปใช้ก่อน เมื่อได้หมึกนำมาขายให้เด็กแก่ที่ตนเป็นหนี้อยู่ เด็กแก่จะให้ราคาหมึกถูกกว่าที่ซื้อจากคนที่ไม่เป็นลูกหนี้ เช่น ปกติหมึกราคากิโลกรัมละ 80 บาท หากนำมาราขายให้เด็กแก่ที่ตนเป็นหนี้อยู่ เด็กจะรับซื้อในราคา 75 บาท ซึ่งชาวบ้านเห็นว่ากรณีนี้เป็นเหมือนเด็กแก่ลงทุนให้ก่อนจึงหักเงิน เช่นที่พูดว่า

“...เหมือนนายทุนเด็กลงทุนให้เรา ก่อนแล้วก็หักเราเงินแหล่...”

หรือ

“...เด็กซื้อถูก ถ้าเรามีทุนของเรางไม่ต้องติดหนี้เด็ก เราได้เต็ม...”

เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม เงินกู้นอกระบบนี้ เมื่อมีกองทุนหมู่บ้านเข้ามาในชุมชนบ้านริมฝั่งทะเล การตั้งโต๊ะให้กู้เงินนอกระบบเริ่มชาลงจนเกือบจะไม่เหลืออยู่อีก และเห็นว่ากองทุนหมู่บ้านทำให้เงินกู้นอกระบบในชุมชนหายไป เช่น ชาวบ้านคนหนึ่งพูดว่า

“...ก็ตั้งตัวตั้งโดยรอบไว้เป็นแนว เสีย 60 บาทนะ ร้อยนึง ได้เงินล้านนึง
ดีเหมือนกัน ทำให้มันชบเช้าไปได้เลยเดย...”

และเห็นว่าการกู้เงินจากกองทุนหมู่บ้านทำให้สมาชิกเสียเงินดอกเบี้ยนอยกว่าเดิมถึงหนึ่งในสาม และมีวงเงินคุ้มมากกว่าการกู้เงินอกรอบบ

การเข้ามาของกองทุนหมู่บ้าน

การจัดตั้งกองทุน

กองทุนหมู่บ้านริมฝั่งทะเลมีการก่อตั้งเป็น 2 ช่วง ช่วงแรก ได้ดำเนินการประชุมประชากม ในหมู่บ้าน จนสามารถเลือกคณะกรรมการและขึ้นทะเบียนก่อตั้งกองทุนหมู่บ้าน เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2544 จังหวัดอนุ楣 เมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม 2544 โดยมีผู้นำชุมชนท่านหนึ่งเป็นประธานคณะกรรมการ ซึ่งได้ร่วมกันร่างระเบียบของกองทุนหมู่บ้านริมฝั่งทะเลออกมาได้ แต่ระเบียบดังกล่าวได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ จากคนในชุมชนว่า มีกฎเกณฑ์การกู้เงินมากเกินไป รวมไปถึงการที่ต้องพิจารณาโครงการของผู้กู้ประกอบการพิจารณาอนุมัติงบ กារตรวจสอบความน่าเชื่อถือของผู้ค้ำประกัน และเนื่องจากช่วงการตั้งกองทุนหมู่บ้านริมฝั่งทะเล เป็นช่วงเดียวกันกับที่กองทุนหมู่บ้านทุกกองทุนกำลังเริ่มก่อตั้ง ทำให้คณะกรรมการชุดนี้ไม่มีความมั่นใจในการทำงานเพียงพอ ประกอบกับคนในชุมชนบ้านริมฝั่งทะเลเป็นชุมชนใหญ่ มีประชากรมาก แต่กรรมการไม่สามารถทำความเข้าใจกับสมาชิกและประชาชนได้เกี่ยวกับระเบียบของกองทุนที่สร้างขึ้นมา และคณะกรรมการชุดนี้ ส่วนหนึ่งเคยเป็นคณะกรรมการกองทุนเงินแสวงหา หมู่บ้านได้นำข้อมูลของผู้กู้ที่มักจะส่งเงินคืนไม่ตรงตามกำหนดมาเป็นประเด็นอภิปรายในกลุ่มคณะกรรมการ ทำให้คณะกรรมการต้องคิดกฎเกณฑ์ที่จะป้องกันปัญหาเหล่านี้ และกำหนดให้ผู้กู้ยืมสั่งใช้คืนเป็นรายเดือนโดยไม่มีการผ่อนผัน หรือคำนึงถึงเกณฑ์เกี่ยวกับวงจรของการประกอบอาชีพ ในขณะที่สมาชิกเองก็เห็นว่ากองทุนชุมชนหมู่บ้านเป็นกองทุนที่รับ韶光ให้เงินมา กากูยืมครัวเก็บดอกเบี้ยให้ต่ำที่สุด เพื่ออำนวยความสะดวกให้สมาชิก ซึ่งก็มีกรรมการส่วนหนึ่งไม่เห็นด้วย เพราะการดำเนินงานของกองทุนจำเป็นต้องมีดอกผลมาใช้ในการบริหารโครงการ และเหตุผลสำคัญประการหนึ่งที่กองทุนไม่สามารถดำเนินการได้ในช่วงนั้นคือ คณะกรรมการส่วนใหญ่กังวลว่าสมาชิกจะไม่สามารถส่งใช้เงินกู้คืนให้กับกองทุนได้ เช่นที่ พัฒนาการอำเภอให้สัมภาษณ์ว่า

“...ส่วนมากกรรมการเค้ากลัว ตอนแรก ๆ เค้ากลัวไปก่อนว่า ถ้าได้เงินมาแล้ว ปล่อยกู้แล้วสมาชิกจะไม่คืนเงิน คืนอะไรย่างนี้ เค้าวิตกไปก่อน

จะเกิดปัญหานี้ขึ้นมา อีกอย่างเดียวก็ไม่เข้าใจขั้นตอนการดำเนินงานเป็นยังไง ยังไม่ได้บริหารเด็กกลัวไปก่อนแล้ว..."

นอกจากนี้ ยังมีปัญหาด้านการทำความเข้าใจกับสมาชิก เวื่อง หลักเกณฑ์การกู้เงิน เนื่องจากสมาชิกไม่เข้าใจว่าเมื่อสมัครเป็นสมาชิกของทุนแล้วจะได้กู้เงินหรือไม่ เพราะเงื่อนไขที่คณะกรรมการกำหนดให้สมาชิกกู้เงินได้ต่อเมื่อเป็นสมาชิกแล้ว 2 เดือน และทำให้สมาชิกที่จะมีสิทธิกู้เงินได้ ต้องจ่ายเงินสัดจะให้กองทุนแล้ว 100 บาท รวมทั้งต้องเสียเงินค่าสมัครเข้าเป็นสมาชิกของทุนหมู่บ้านอีก 20 บาท ตามระเบียบของกองทุนหมู่บ้านริมฝั่งทะเล

ประเด็นข้อโต้แย้งระหว่างคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านริมฝั่งทะเลและสมาชิกนี้ ดำเนินไปเป็นเวลา 2-3 เดือน โดยไม่มีข้อถก แต่จะมีการวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับความเป็นไปได้ของการดำเนินงานกองทุน ทั้งในเรื่องของการสนับสนุนและการคัดค้าน ซึ่งคณะกรรมการได้พยายามเรียกประชุมสมาชิกเพื่อชี้แจง แต่ก็ไม่ได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชนเท่าที่ควร ในที่สุดก็ไม่สามารถดำเนินการต่อไปได้ ทั้งที่ได้ดำเนินการตามข้อกำหนดของระเบียบคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติว่าด้วยการจัดตั้งและบริหารกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติทุกประการจนได้รับเงินล้านแล้ว คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านของอำเภอจึงได้เข้ามาดำเนินการคัดเลือกกรรมการชุดใหม่ คณะกรรมการชุดเดิมลาออกจากไปทั้งหมด

หลังจากนั้น ทางอำเภอจึงได้ประชุมประชาชนในหมู่บ้านริมฝั่งทะเล และเลือกคณะกรรมการชุดใหม่ เป็น มีคณะกรรมการ 15 คน เป็นกรรมการที่มาจากชุดเดิม 4 คน ชุดที่เลือกเข้ามาใหม่ 11 คน และเลือกกำนันเป็นประธานคณะกรรมการหมู่บ้านริมฝั่งทะเล ทำให้การดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านเริ่มดำเนินการต่อไปได้ โดยคณะกรรมการชุดนี้ได้พยายามทำความเข้าใจกับประชาชนเรื่องวัตถุประสงค์ของการตั้งกองทุนหมู่บ้าน และความพยายามที่จะขอให้สมาชิกต้องปฏิบัติตามระเบียบของกองทุนเพื่อให้กองทุนอยู่รอด ทำให้กองทุนบ้านริมฝั่งทะเลสามารถปล่อยเงินกู้ງวดแรกได้ใน วันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2545 มีจำนวนผู้กู้ 97 ราย และจากการดำเนินงานที่ผ่านมาถือว่าเป็นกองทุนหมู่บ้านกลุ่มดีเด่น คือ ไม่มีสมาชิกค้างชำระ

การบริหารกองทุนหมู่บ้าน

จากการที่การตั้งคณะกรรมการกองทุนคั่งแรก แล้วคณะกรรมการไม่สามารถบริหารกองทุนให้บริการเงินกู้แก่สมาชิกได้นั้น ส่วนหนึ่งเป็นเพราะการไม่กล้าตัดสินใจของประธานกรรมการกองทุน เช่นที่ผู้นำชุมชนท่านหนึ่งบอกว่า

"...นั้นเป็นลักษณะของคนที่กลัวในสิ่งที่ไม่คาดการณ์ เพราะความจริงกองทุนนี้รู้สึกษาด้วยมาเพื่อช่วยเหลือชาวบ้าน..."

ทำให้เห็นว่าบางครั้งคณะกรรมการบริหารกองทุนที่มีวิสัยทัศน์และมีอำนาจในเชิงบริหาร ก็เป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้าน โดยเฉพาะในช่วงแรกเริ่มของการตั้งกองทุน ซึ่งในประเทศไทยกรรมการกองทุนหมู่บ้านท่านหนึ่งเห็นว่าภาครัฐหรือทางราชการควรตรากตรึงความสำคัญในเรื่องของการมีหน่วยงานที่เป็นทางการที่จะเป็นพี่เลี้ยงหรือให้คำปรึกษาแก่คณะกรรมการกองทุนในระดับหมู่บ้าน พร้อมทั้งควรจัดทำคู่มือหรือแนวปฏิบัติของคณะกรรมการกองทุนที่ชัดเจน ให้คณะกรรมการเห็นเป็นตัวอย่างของการทำงานว่า การบริหารงานส่วนไหนคณะกรรมการจะต้องดำเนินการระดับหมู่บ้านสามารถแก้ไขหรือกำหนดใหม่ได้ และส่วนไหนควรจะต้องคงไว้ตามหลักเกณฑ์ของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ เป็นต้น

ในส่วนของบุคลากรสำคัญที่ทำให้การบริหารกองทุนหมู่บ้านได้ผลหรือไม่นั้น พบว่า ทั้งผู้นำชุมชนและสมาชิกเห็นว่าการทำงานของกองทุนให้ประสบความสำเร็จนั้นไม่ได้ขึ้นอยู่กับบุคคลเพียงคนเดียวหรือเก่งคนเดียว แต่ควรจะเก่งหลายคน เพื่อให้คนในชุมชนมีโอกาสพัฒนาตนเอง และทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งมากขึ้น เช่นเดียวกับคณะกรรมการกองทุนท่านหนึ่งที่ค่อนข้างจะกว้างตื้อหรือรันในการทำงานกองทุน เห็นว่า การให้ผู้นำชุมชนที่มีอำนาจบริหารชุมชนเข้ามายังบริหารกองทุนหมู่บ้านเป็นเรื่องไม่จำเป็น เพราะจะทำให้การบริหารกองทุนไม่มีประสิทธิภาพ การให้ผู้นำชุมชนที่มีอำนาจอย่างเป็นทางการเข้ามายังบริหาร เข้ามาระบุในงานกองทุนหมู่บ้าน ควรเข้ามาในช่วงก่อตั้งกองทุนเท่านั้น เมื่อบริหารจนกองทุนสามารถตั้งตัวและดำเนินการได้ รวมทั้งมีคณะกรรมการที่รู้งานแล้ว ควรมอบให้คณะกรรมการร่วมกันดำเนินงานต่อไป เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้อื่นมีโอกาสเข้ามาระบุในงานเพื่อหมู่บ้านมากขึ้น

การจัดการด้านเอกสาร

จากการสัมภาษณ์พัฒนากรในประเทศไทยที่เกี่ยวกับการจัดการด้านเอกสารกองทุน เช่น บัญชีรายงานประจำเดือนของกองทุนหมู่บ้านจากพัฒนากร ซึ่งมีประสบการณ์ในการตรวจงานด้านเอกสารของกองทุนหมู่บ้านในอดีตกาลกว่า 20 แห่ง พบร่วมกันดำเนินงานต่อไป เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้อื่นมีโอกาสเข้ามาระบุในงานเพื่อหมู่บ้านมากขึ้น

ละแห่งมีรูปแบบแตกต่างกัน โดยหากผู้ตรวจสอบเอกสารใช้เกณฑ์หรือรูปแบบการตรวจเอกสารของตนเองไปตรวจสอบเอกสารของกองทุนจะไม่เข้าใจระบบเอกสารของกองทุน เนื่องจาก เหตุภัยและเลขานุการที่มีหน้าที่จัดทำเอกสาร จะจัดระบบเอกสาร ตามความเข้าใจของตนเอง ทั้งในส่วนของการทำรายงานประจำเดือน การรายงาน การทำเอกสาร การทำบัญชี ที่ผู้ทำเอกสารจะไม่ทำตามรูปแบบที่จำเป็น กำหนดเวลาตรวจเอกสารจึงต้องถูกต้องตามลักษณะการคิดและการทำเอกสารในแต่ละกองทุนด้วย โดยพัฒนากรเห็นว่าแม้ว่าจะทำให้การตรวจสอบค่อน

ข้างมาก แต่ผู้ตรวจสอบความชำนาญใจกับการจัดระบบเอกสารของแต่ละหมู่บ้าน เช่น พัฒนากร 2 ท่าน ที่ร่วมสนใจถึงเรื่องนี้ ว่า

พัฒนากร	“รายงานประจำเดือน การทำเอกสาร ทำบัญชี” เค้าไม่ลงตามรูปแบบของเราแต่เค้าลงตามรูปแบบของเค้า เค้าเข้าใจ ถ้าเราไปถามเค้า เค้าจะตอบเราได้ แต่แบบของเราเค้าไม่รู้ เค้ารู้ของเค้า แต่คนมาตรวงบัญชีไม่รู้ หมู่บ้านเป็นแบบนี้
ถ้าม	: ส่วนมากจะไว ที่ต้องหัวดึง
พัฒนากร	: การส่งรายงาน การทำเอกสาร ไม่ตรงตามรูปแบบของเรา แต่เค้าลงตามรูปแบบของเค้า คือ ถ้าเราไปถาม เค้าจะตอบได้ว่าตรงนี้มายังไง เราจะเข้าใจแต่แบบของเรา ถ้าไม่มีคนมาตอบจะไม่รู้เรื่อง แต่เราพอเข้าใจ
ถ้าม	: เค้ารู้ของเค้า
พัฒนากร	: อาย่างเราไปบ่อย ๆ เราก็รู้ของเค้า
ถ้าม	: คิดว่าชาวบ้านควรเปลี่ยนมาเป็นแบบที่เราแนะนำให้ม
พัฒนากร	: ควรเข้าใจชาวบ้าน..."

ขั้นตอนการกู้เงิน

ในการกู้เงินของกองทุน สมาชิกที่จะกู้เงินจากกองทุนหมู่บ้านริมฝั่งทะเล ต้องไปขอใบกู้เงินจากสำนักงานกองทุนซึ่งเป็นบ้านของหรัญญิกกองทุน และกรอกรายการ และให้ผู้ค้ำประกัน เช่นชื่อ ชื่อส่วนใหญ่จะจับเป็นกลุ่ม 3 คน ค้าประกันซึ่งกันและกัน ในคำร้องจะให้ระบุเหตุผลที่ขอกู้ และวงเงินที่กู้ให้ชัดเจน และส่งให้หรัญญิกตรวจสอบความเรียบร้อย หลังจากนั้นจึงรอผลการพิจารณาคำกู้จากคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านต่อไป

การพิจารณาเงินกู้

การพิจารณาคำร้องขอ กู้เงินของกองทุนหมู่บ้านริมฝั่งทะเล ส่วนใหญ่จะดำเนินการอย่างรวดเร็วไม่เป็นทางการ แต่จะมีคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านริมฝั่งทะเลที่เกี่ยวข้อง เช่น ประธานกรรมการกองทุน หรัญญิก เลขาธุกิจ และกรรมการอื่นมาร่วมประชุม ซึ่งแต่ละครั้งจะต้องมีผู้เข้าร่วมประชุมเกินกว่าครึ่งหนึ่งของคณะกรรมการทั้งหมด จึงจะถือว่าครบองค์ประชุม การประชุมทุกครั้งประธานกรรมการกองทุนจะเป็นประธานการประชุม โดยมีหรัญญิกซึ่งเป็นผู้รับคำร้องขอ กู้เงินจะรายงานจำนวนผู้ขอ กู้ รายชื่อผู้ กู้ วัตถุประสงค์ และโครงการที่จะกู้ รวมทั้งเงินทั้งหมดที่จะให้กู้ได้ในวงนั้น ๆ เช่น หากมีผู้ กู้ 10 ราย แต่มีเงินประมาณ 1 แสนบาท ก็จะพิจารณาว่าจะให้ กู้ได้กี่คน ซึ่งส่วนใหญ่คณะกรรมการจะพิจารณาโดยการลดยอดลงเงินกู้ลงหรือบางครั้งถ้าให้ลด

ยอดเงินกู้แล้ว ยังไม่สามารถให้กู้ได้ทั้งหมดก็จะให้ผู้ที่ยื่นกู้ที่หลัง รอไปก่อนในงวดต่อไป นอกจากนี้ เงื่อนไขหนึ่งของการพิจารณาเงินกู้ที่คณะกรรมการตั้งไว้เป็นเกณฑ์การพิจารณาเงินกู้คือ การตรวจต่อเวลาในการส่งคืนเงินต้นและดอกเบี้ยรายเดือน รวมทั้งการจ่ายเงินสักจะของแพทย์ ถ้าส่งไม่ทันตามกำหนด คณะกรรมการอาจจะใช้เป็นเหตุผลในการเลื่อนการพิจารณาให้เงินกู้แก่สมาชิกรายนั้น

ในกรณีที่บางครัวเรือนมีหลายครอบครัวอาศัยอยู่ด้วยกันก็จะให้สิทธิแก่เจ้าบ้านกู้ก่อน เมื่อมีเงินเหลือจึงพิจารณาครอบครัวที่เข้ามาอาศัยเป็นรายต่อไป และคนที่อยู่บ้านเดียวกันห้ามค้ำประกันซึ่งกันและกัน และต้องเป็นสมาชิกมาแล้วอย่างน้อย 6 เดือน สะสมเงินสักจะทุกเดือน เดือนละ 50 บาท เป็นต้น

ในการประชุมทุกครั้งมีการบันทึกการประชุม และใช้เวลาในการชี้แจงประมาณ 18.00 น. ที่บ้านของประธานกรรมการกองทุน ส่วนผู้อนุมัติเงินกู้จะประกอบด้วยคณะกรรมการ 3 คน คือประธานกรรมการกองทุนหน่วยบ้านร่วมผู้ดูแล เลขานุการ และกรรมการอาชุดอีก 1 คน

การเงินของกองทุนหมู่บ้าน

วงเงินกู้ กองทุนหมู่บ้านร่วมผู้ดูแล แม้ว่าจะกำหนดให้กู้ได้ไม่เกิน 2 หมื่นบาท แต่ยอดเงินที่ให้กู้จริงจะอยู่ในวงเงิน ประมาณ 7,000 – 15,000 บาท เนื่องจากเป็นหมู่บ้านใหญ่มีสมาชิกมาก การพิจารณาเงินกู้จะทำทันทีที่ได้รับเงินกู้คืนจากสมาชิกในลักษณะดังนี้คณะกรรมการกองทุนท่านหนึ่ง กล่าวว่า

“...ของผมนี้มันกู้ได้ทุกเดือน มีแสนหนึ่งก้าวล้อย สองปี ผมก้าวล้อย
ไม่เคยเอาเงินเก็บไว้หรองก...”

ส่วนการพิจารณาเงินกู้จะไม่กำหนดวันเวลาตายตัว ขึ้นอยู่กับการยื่นคำขอกู้จากสมาชิกและเงินที่สมาชิกส่งคืนมา ส่วนกรรมการ การขอคืนเงินกู้จะอยู่ในเงื่อนไขเดียวกันกับสมาชิก คือ ถ้าได้ไม่เกิน ครั้งละ 2 หมื่นบาท

เงินฉุกเฉินของกองทุนหมู่บ้านร่วมผู้ดูแลเมื่อกำกันเงินไว้ໃนยามจำเป็นหรือให้สมาชิกกู้ฉุกเฉิน จำนวน 100,000 บาท เพื่อใช้ในกรณีที่สมาชิกกองทุนได้รับความเดือดร้อนgraveทันทัน เช่น เกิดอุบัติเหตุหรือเจ็บป่วย ซึ่งสมาชิกสามารถกู้ได้ตามความจำเป็น แต่ต้องใช้คืนกองทุนภายใน 6 เดือน โดยมีการนำหลักทรัพย์มาค้ำประกัน แต่ตั้งแต่ก่อตั้งกองทุนหมู่บ้าน เป็นต้นมาอย่างไม่มีผู้ขอคืนเงินฉุกเฉิน

เงินปันผล กองทุนหมุ่บ้านริมฝั่งทะเล กำหนดเงินปันผลค่าหุ้นแก่สมาชิกว้อยละ 15 เงินดอกเบี้ยเฉลี่ยคืนผู้กู้ว้อยละ 5 แต่การปล่อยเงินกู้ยังไม่ครบปีจึงยังไม่มีการจ่ายเงินปันผล

เงินฝากสักจะ เงินฝากสักจะเป็นเงินที่สมาชิกต้องฝากเป็นประจำทุกเดือน เดือนละ 50 บาท โดยสมาชิกต้องฝากไว้ที่ธนาคารออมสิน ถือเป็นเงินออมของสมาชิกและต้องฝากทุกเดือน

ดอกเบี้ย กองทุนหมุ่บ้านริมฝั่งทะเลคิดดอกเบี้ยจากสมาชิกที่กู้เงินว้อยละ 12 บาท ต่อปี และจำนวนเงินดอกเบี้ยจะลดลงตามจำนวนเงินต้นที่ลดลง ซึ่งคณะกรรมการส่วนหนึ่งเห็นว่าดอกเบี้ยค่อนข้างสูง ซึ่งจะทำให้คนจนลำบาก ไม่สามารถจ่ายดอกเบี้ยเงินกู้ได้ แต่คณะกรรมการขอทดลองใช้กฎหมายที่ในช่วงเริ่มดำเนินการ และจะลดลงเมื่อศึกษาผลดีผลเสียของการคงหรือปรับเปลี่ยนดอกเบี้ยให้เหมาะสมต่อไป

การคืนเงินกู้

แม้ว่าในระเบียบคณะกรรมการหุ้นบ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ ว่าด้วยการจัดตั้งและบริหารกองทุนหมุ่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ จะไม่กำหนดไว้ชัดเจน เกี่ยวกับการคืนเงินกู้ยืมของกองทุน แต่เขียนไว้ไว้วาง ๆ ว่าให้เป็นไปตามระเบียบของกองทุนหมุ่บ้านแต่ละแห่ง ในกองทุนหมุ่บ้านหลายแห่งก็มีความคล้ายคลึงกันในเรื่องของการส่งคืนเงินกู้ เช่น การส่งคืนเงินกู้เป็นรายเดือน พร้อมดอกเบี้ย หรือส่งเป็น 2 – 3 งวด พร้อมดอกเบี้ยหรือส่งคืนครั้งเดียวพร้อมดอกเบี้ย และกำหนดให้มีผู้ค้ำประกันการกู้เงิน 2 คน ซึ่งผู้กู้เงินในกองทุนหมุ่บ้าน ส่วนมากก็จะจับกลุ่มกันเป็น 3 คน แล้วผัดกับค้ำประกันซึ่งกันและกัน

ในส่วนของผู้กู้เงินจากกองทุนหมุ่บ้านริมฝั่งทะเลก็เช่นกันที่สมาชิกสามารถกำหนดช่วงเวลาของการคืนเงินกู้ได้ตามความสะดวกของตนเอง ซึ่งสมาชิกส่วนใหญ่จะพิจารณาส่งคืนเงินกู้ตามรอบของการได้รายได้ของแต่ละคน เช่น ถ้าประกอบอาชีพค้าขาย ก็จะส่งคืนเงินกู้เป็นรายเดือน อาชีพเกษตรกรรม ส่งเป็นงวด 1 งวด ประมาณ 3 เดือน 4 เดือน หรือ 6 เดือน ต่อครั้ง แล้วแต่ผู้กู้เงินแต่ละคนจะตกลงกับคณะกรรมการกองทุนหมุ่บ้าน ซึ่งพบว่า คณะกรรมการและสมาชิกได้ตกลงกันว่า กรณีตกลงว่าจะส่งคืนเงินกู้เป็นงวดเดียวเมื่อครบ 1 ปี ต้องจ่ายดอกเบี้ย เป็นรายเดือนให้ครบถ้วนเดือน ส่วนคนที่ส่งคืนเงินกู้เป็นราย 3 เดือน 4 เดือน 6 เดือน หรือทุกเดือน ต้องปฏิบัติตามข้อตกลงโดยส่งคืนเงินต้นพร้อมดอกเบี้ย ให้ครบตามกำหนด เนื่องจากความสมำเสมอในการส่งคืนเงินกู้จะเป็นเงื่อนไขหนึ่งที่คณะกรรมการพิจารณาให้กู้ในครั้งต่อไป

อย่างไรก็ตาม ในสมาชิกกองทุนหมุ่บ้านริมฝั่งทะเลยังไม่มีการปิดพลีวเรื่องการส่งคืนเงินกู้ ซึ่งส่วนหนึ่งอาจจะเนื่องจากแต่ละคนมีวินัยในการใช้เงิน เช่น ผู้กู้รายหนึ่งซึ่งมีอาชีพเลี้ยงสัตว์

และแปรรูปผลิตภัณฑ์ เล่าถึง การหาเงินมาจ่ายคืนเงินกู้ ว่า ต้องขายไป ขาย โดยเห็นว่ากองทุนได้ให้อิสระกับผู้กู้ เช่น ที่กล่าวว่า

“...กองทุนจะมีอยู่ต่อไป เพราะทำให้สังคมทุกอย่าง การสังเงินก็
ดี ให้เราเลือกเอง จะส่งคืนแบบ 3 เดือน 4 เดือน 6 เดือน ก็ได้...”

นอกจากนี้ การที่ผู้กู้เงินไม่กลับบิดพลิวเรื่องการส่งคืนเงินกู้ เป็นเพราะส่วนหนึ่งคณะกรรมการกำหนดเงื่อนไขไว้ว่า หากสมาชิกคนใดไม่ส่งคืนเงินกู้ ก็จะปลดสมาชิกรายนั้น ให้หลุดพ้นจากการเป็นสมาชิกและคณะกรรมการกองทุนจะยึดเงินส่วนที่สมาชิกฝากไว้ก่อนหน้านี้ทั้งหมด เช่น เงินฝากสักจะ เพื่อนำเงินนี้มาใช้หนี้หักกองทุน

นอกจากนี้ ในกรณีการบริหารเงินเพื่อใช้คืนกองทุนหมู่บ้านของผู้กู้ พบว่า ในชุมชนริมฝั่งทะเลผู้กู้มีวิธีการเก็บเงินเพื่อใช้คืนกองทุนหลายวิธี เช่น การจัดเก็บเงินรายได้ไว้เป็นรายวัน เช่น ได้กำไรมหรือค่าจ้างมา 100 บาท แบ่งเก็บไว้ 50 บาท โดยวิธีเก็บอาจมีรายวิธี เช่น เก็บใส่กระป๋องของลินเป็นรายวัน ในขณะที่บางคนเก็บเป็นรายเดือน ซึ่งบางคนถือว่าเป็นหน้าที่ที่ต้องเก็บเงินรายได้ไว้คืนกองทุน

เหตุผลของการกู้และไม่กู้เงินกองทุน

สมาชิกกองทุนหมู่บ้านริมฝั่งทะเล เมื่อเริ่มก่อตั้งกองทุนมีสมาชิกทั้งสิ้น จำนวน 236 คน ลาออกจากหลังตั้งกองทุนแล้ว 22 คน เหลือสมาชิก 215 คน ในจำนวนนี้มีผู้กู้ยืมเงิน จำนวน 106 คน โดยกู้เงินเพื่อการประกอบอาชีพ ดังนี้

ที่	อาชีพ	จำนวน / ราย	ยอดเงิน / บาท
1.	ทำไร่	6	72,000
2.	ทำสวน	12	153,000
3.	เลี้ยงสัตว์	4	50,000
4.	ประมง	20	219,000
5.	ทำกะปิ น้ำปลา	4	57,000
6.	ค้าขาย	52	570,000
7.	ตัดเย็บเสื้อผ้า	3	28,000
8.	รับจำนำ	5	55,000
รวมยอดเงินกู้ทั้งหมด			1,204,000

จากจำนวนสมาชิกของกองทุนหมู่บ้านริมฝั่งทะเลทั้งหมดนั้น 236 คน มีผู้กู้เงินจำนวน 106 คน นอกจาคนั้นเป็นสมาชิกแต่ไม่กู้เงิน เพราะจำนวนเงินที่ให้กู้ เป็นเงินจำนวนไม่มาก จึงต้องศึกษาว่าหากจะกู้เพื่อนำเงินส่วนนี้มาลงทุนเลี้ยงกับ เลี้ยงปลา และจะมีตลาดใหม่และได้กำไรคุ้มค่าทุนที่ลงทุนไปหรือไม่ นอกจากนี้ ผู้ที่ไม่กู้อีกคนหนึ่งซึ่งประกอบกิจการน้ำปลา ก็ให้เหตุผลที่ไม่กู้ว่า เป็นเพราะตนเองเป็นลูกค้าของธนาคารกรุงเทพและสหกรณ์ (ธกส) อยู่แล้ว มีความคุ้นเคยกับเจ้าหน้าที่และสามารถจะกู้เงินจากธนาคารกรุงเทพและสหกรณ์ได้สะดวก และได้วางเงินกู้มากกว่าการกู้เงินจากกองทุนหมู่บ้าน ซึ่งเมื่อศึกษาถึงเหตุผลในการกู้เงินและไม่กู้เงินของสมาชิกทั้งสองฝ่าย พบว่ามีความแตกต่างกัน โดยในส่วนของผู้กู้เงิน ส่วนใหญ่ต้องการกู้เงินเพื่อความสะดวกในการประกอบอาชีพของตนเอง เช่น ผู้กู้เงินไปเลี้ยงสัตว์ก็ เพราะต้องการซื้ออาหารมาดูนไว้ เพื่อสะดวกในการขนส่งและประหยัดเวลาในการเดินทางไปซื้ออาหารสัตว์ นอกจากนี้คือ กู้เงินเพราะเห็นว่าเงินกองทุนหมู่บ้านเป็นเงินที่รัฐบาลช่วยเหลือชาวบ้านและไม่ต้องใช้หลักทรัพย์ในการค้ำประกันเงินกู้ ในขณะที่บางคน เช่น ผู้ประกอบอาชีพแปรรูปผลิตภัณฑ์โดยการทำน้ำปลา ซึ่งมีความจำเป็นต้องใช้เงินลงทุนเพื่อซื้อปลาในแต่ละครั้งค่อนข้างสูง ก็อาศัยการกู้เงินจากกองทุนหมู่บ้านมาสมทบกับเงินค่าซื้อปลาที่จะนำมาทำน้ำปลามากขึ้น นอกจากนี้ยังมีเหตุผลของการกู้เงินเพื่อชำระเงินกู้ที่นำอนุเดที่ดินไปค้ำประกันเงินกู้มา จากที่กล่าวมาจะเห็นว่า ส่วนหนึ่งของผู้กู้เห็นว่า เงินกองทุนหมู่บ้านสามารถจะช่วยบรรเทาความเดือดร้อนด้านเงินตรา และหนี้สินของคนในชุมชนได้ตามสมควร

ส่วนในจำนวนผู้ที่ไม่กู้เงินของกองทุน ก็มีเหตุผลที่ไม่กู้ เช่น สมาชิกผู้ประกอบอาชีพ ทำน้ำปลา แห่งหนึ่งเห็นว่าการกู้เงินจากกองทุนหมู่บ้านมีเรื่องจุกจิกมาก เนื่องจากสมาชิกท่านนี้ นอกจาจะทำกิจการน้ำปลาแล้วยังจำหน่ายเองด้วย กรรมการจึงกำหนดให้คืนเงินกู้ เช่นเดียวกับผู้ประกอบอาชีพค้าขายรายอื่น คือ ต้องส่งคืนเงินกู้รายเดือน สมาชิกท่านนี้จึงไม่อยอมกู้เงินจากกองทุนหมู่บ้าน นอกจากนี้ก็มีเหตุผลว่ากำลังหาช่องทางเพื่อการกู้เงินกองทุนที่บ้านอยู่

การพัฒนาการเงินกู้

ผู้บริหารโรงเรียนและประชาชนส่วนหนึ่งเห็นว่า การพัฒนาการเงินของคนในชุมชนเป็นเรื่องยาก แม้ว่าในอดีตที่ผ่านมาประชาชนส่วนใหญ่อาจมีปัญหารื่องเงินลงทุนเพื่อการประกอบอาชีพ และการกู้เงินนอกระบบทามมุนเรียนให้ล่าย แต่เมื่อรัฐบาลมีนโยบายการส่งเสริมให้ประชาชนเป็นผู้ผลิตเพิ่มขึ้น เช่น โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์หรืออนโยบายการพัฒนาอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ทำให้มีผู้ผลิตในชุมชนมากขึ้น ในขณะที่

ผู้บริโภคยังเท่าเดิมหรืออน้อยลง หรือบางครั้งก็เป็นการถูกเพื่อให้มีเงินหมุนเวียนในครัวเรือน เช่น ใน การสนับสนุนกลุ่มสมาชิกกองทุนหมู่ที่ 2 บ้านบ้านริมฝั่งทะเล ตอบคำถามเกี่ยวกับการไม่กู้ดังนี้

“... ตาม แล้วคิดที่จะไม่กู้บ้างไหม

ตอบ คิดตลอดเวลาไม่อยากถูกแต่ว่า

ถาม กองทุนนี้ ก็ทำให้เราพึงตนเองไม่ได้สิ เพราะถ้าเรามัวแต่ คิดจะถูกอยู่นี่

ตอบ ไม่เราไม่ได้ออกถูกหัก อย่างว่าแหล่งดอกมันถูกก็เอามา หมุนไว้ ให้เรื่องอย่างนี้ไม่แฉขายอยู่อย่างนี้บางทีซื้อต แล้วเอาที่ไหนล่ะ

ถาม คุณป้าว่ายังไงคะ

กุหลาบ ก็เหมือนกัน บางทีเรามุนไม่ทัน ...”

การให้ค่าตอบแทนแก่คณะกรรมการ

จากข้อมูลกองทุนเกี่ยวกับยอดเงินหมุนเวียนและดอกเบี้ยที่ได้รับจากธนาคารในรอบปีที่ ผ่านมา คือ ในปี พ.ศ. 2545 ตั้งแต่เดือน มิถุนายน – ธันวาคม 2545 พบว่ากองทุนได้รับเงินต้นคืน จากผู้ถูกเป็นเงิน 457,700 บาท ซึ่งกองทุนได้นำเงินส่วนนี้ไปให้สมาชิกถูกต่อไป และได้รับดอกเบี้ย เงินถูกจากสมาชิก เป็นเงิน 41,633 บาท ได้รับดอกเบี้ยเงินฝากจากธนาคารจำนวน 3,480 บาท และ ยังไม่มีการจ่ายเงินค่าตอบแทนแก่คณะกรรมการตามที่กองทุนได้กำหนดไว้ในระเบียบการบริหาร กองทุนของหมู่บ้าน ซึ่งจากการสำรวจกลุ่ม คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน 3 คน ได้แก่ รอง ประธานกรรมการ และ คณะกรรมการ 2 ท่าน พบว่า คณะกรรมการกองทุนมีความเห็นคล้าย ตามกันว่า ยอดเงินจำนวนนี้ หากจะนำมาเป็นค่าตอบแทนให้แก่คณะกรรมการ ควรจะให้เฉพาะ คนที่ทุ่มเทการทำงานให้แก่องค์กรจริง ๆ เท่านั้น คือ เหตุัญญาติกองทุน และเลขานุการกองทุนซึ่ง ต้องดูแลเรื่อง การถูกยืมเงินของสมาชิก การทำบัญชี การประสานงานกับสมาชิกและคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและสมาชิก โดยเห็นว่าควรจ่ายค่าตอบแทนเป็นรายปี เนื่องจาก เหตุัญญาติกองทุน ต้องใช้สถานที่ คือ บ้านของตนเองเป็นสำนักงานกองทุนและต้องนำ คอมพิวเตอร์ส่วนตัวมาใช้ในการทำงาน ซึ่งจากการสำรวจกลุ่มคณะกรรมการกองทุนนี้ สรุปได้ว่า กรรมการทั้ง 3 คน เห็นพ้องต้องกันว่า ในกรณีให้ค่าตอบแทนแก่คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน ริมฝั่งทะเล ควรให้ค่าตอบแทนเฉพาะคณะกรรมการที่มีบทบาทเด่น และทำงานมาก เช่นที่ รอง ประธานคณะกรรมการกล่าวว่า

“...ให้...คนเดียว ไม่ได้ไปไหนเลย นั่งทำอยู่รื่อย สิ้นปีนี้ให้เข้าสักเท่า
ไหร่ ก็จะคุยกับประธาน....”

บทบาทของผู้ที่เกี่ยวข้องกับกองทุน

พัฒนากรชุมชน เป็นเจ้าหน้าที่ของทางอำเภอที่มีหน้าที่ในการสนับสนุนต่อการจัดตั้ง และการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านในอำเภอ และเป็นที่ปรึกษาของคณะกรรมการหมู่บ้านในเรื่องต่างๆ โดยเฉพาะการเป็นพี่เลี้ยงในการตั้งกองทุนหมู่บ้านในช่วงแรก และการให้ความรู้แก่คณะกรรมการหมู่บ้าน โดยเฉพาะเรื่องการทำและการตรวจสอบบัญชี ซึ่งพัฒนากรชุมชนจะจัดการให้ความรู้แก่คณะกรรมการหมู่บ้านทั้งโดยการให้ความรู้อย่างเป็นทางการ เช่น การจัดอบรม และการอุดหนุนทุนสอบให้คำแนะนำ ซึ่งจะรวมไปถึงเรื่องกฎหมายเบื้องต้นของการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้าน โดยแนวทางในการพัฒนากองทุนหมู่บ้านของพัฒนากรอำเภอปัจจุบัน ซึ่งดูแลกองทุนหมู่บ้านริมแม่น้ำแม่กลอง วิมัชัย ภูริพันธ์ ที่พยายามให้กองทุนที่เคยให้กู้ของทุนเป็นรายครัวเรือน ให้เป็นการให้กู้ในลักษณะเครือข่าย คือ การรวมกลุ่มคนที่มีอาชีพเหมือนกันให้มาร่วมกันเพื่อให้เกิดเป็นกลุ่มสมาชิก และจะได้ช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการประกอบอาชีพ

ผู้นำชุมชน เป็นผู้ที่มีบทบาทค่อนข้างสูงในการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านริมแม่น้ำแม่กลอง โดยเฉพาะในกองทุนหมู่บ้านริมแม่น้ำแม่กลอง เพราะในช่วงแรกของการตั้งกองทุนหมู่บ้านที่ไม่สามารถดำเนินการต่อไปได้ จนคณะกรรมการต้องลาออกจากตั้งแต่ยังไม่ได้ปล่อยเงินให้สมาชิกกู้นั้น ส่วนหนึ่งอาจจะเป็นเพราะผู้นำชุมชนที่ได้รับเลือกให้เป็นประธานคณะกรรมการกองทุนในช่วงแรกไม่ได้มีตำแหน่งในการบริหารอย่างเป็นทางการในชุมชน จึงไม่มีอำนาจในการตัดสินใจบริหารกองทุนหมู่บ้านริมแม่น้ำแม่กลองให้ดำเนินงานต่อไปได้ เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านริมแม่น้ำแม่กลองใหม่ โดยการเลือกกำนันให้เป็นประธานคณะกรรมการกองทุน ทำให้กองทุนเริ่มดำเนินการต่อไปได้ ผู้นำชุมชนจึงมีบทบาทสูงในการบริหารกองทุนหมู่บ้าน

สมาชิกกองทุน โดยทั่วไป คนในชุมชนจะมองกองทุนหมู่บ้านว่าเกี่ยวข้องกับสมาชิกเท่านั้น คนที่ไม่ใช่สมาชิกไม่จำเป็นต้องรับรู้การดำเนินงานของกองทุน แต่ความจริงแล้ว คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านริมแม่น้ำแม่กลองและสมาชิกส่วนหนึ่งเห็นว่า กองทุนหมู่บ้านไม่ใช่กองทุนสำหรับให้คนจนมาภักดีเพียงอย่างเดียว แต่เงินกองทุนหมู่บ้านเป็นเงินของหมู่บ้านมีทุกคนในหมู่บ้านต้องช่วยกันดูแล ช่วยกันเสนอความคิดเห็น เพื่อให้คณะกรรมการมีข้อมูลในการปรับปรุงการทำงาน ปรับปรุงการอุดหนุนเบื้องต้นให้อืดต่อคนในชุมชนมากขึ้น ไม่ใช่เมืองกองทุนหมู่บ้านที่สิทธิของภารกิจเงินเพียงอย่างเดียว

ສຕຣີນໝູນໜຸນ ກອງທຸນໝູນປ້ານເປັນໜ່ວຍງານນີ້ທີ່ໃຫ້ຄວາມສໍາຄັນກັບທບາທຂອງຜູ້ໜົງ ໂດຍການກຳນົດໄຫ້ຄະນະກວດກອງທຸນໝູນປ້ານແຕ່ລະຄະນະຕ້ອງມືຜູ້ໜົງຮ່ວມເປັນຄະນະກວດກອງ ອຍາງນີ້ຢູ່ກອງທຸນໝູນປ້ານ ທີ່ໃນການດຳເນີນງານຂອງກອງທຸນໝູນປ້ານ ອິນຝຶ່ງທະເລ ພບວ່າ ຄະນະກວດກອງທີ່ ເປັນຜູ້ໜົງມີບທບາທໃນການທຳກຳສູງ ໂດຍເຊີ່ພາທ່ຽນຢູ່ກົມພື້ນຖານ ແລະເລີ່ມຕົ້ນການກວດກອງທຸນໝູນປ້ານ ທີ່ຈະຈະເປັນພະຍານື່ອມືວິທາທຳກຳໃຫ້ກັບກອງທຸນໝູນປ້ານມາກກວ່າຜູ້ໜົຍ ແລະເກະຕິດກັບງານນັກງານກວ່າຜູ້ໜົຍ ດັ່ງທີ່ພັດນາກວ່າ

“...ຊ່ວງໜັງເວລາເຮົາປະຈຸບັນ ອບວນອະໄໄ ເຈົ້າຈະນັດຜູ້ໜົງ ຜູ້ໜົງຈະ ມາເພີຍບເລຍ ເຮັນດັບຜູ້ໜົຍ ເດືອກກົກລັບ ແລ້ວຜູ້ໜົຍມາສາຍກົກລັບກ່ອນ ສ່ວນຜູ້ໜົງ ເຂົາຈະອໝູ້...”

ສ່ວນຄະນະກວດກອງທຸນໝູນປ້ານທີ່ເປັນຜູ້ໜົງກີຍອມຮັບວ່າໄດ້ຮັບກາຍອມຮັບຈາກຄົນໃນ ຜູ້ໜົນ ເພົ່ມຕະກຳກວດກອງທຸນໝູນປ້ານເທົ່າເຖິງມັກກົດຜູ້ໜົຍ

ການເລືອກຄະນະກວດກອງທຸນໝູນປ້ານ

ຄະນະກວດກອງທຸນໝູນປ້ານ ໄດ້ຮັບກາຍອນນຸ່ມຕື້ໄທໃຫ້ດຳເນີນກາງຈາກ ຄະນະກວດກອງທຸນໝູນປ້ານ ແລະ ຜູ້ໜົນມີການແກ່ງໝາຍແກ່ງໝາຍ ເຊິ່ງກົດລັບ ແລ້ວຜູ້ໜົຍມາສາຍກົກລັບກ່ອນ ສ່ວນຜູ້ໜົງ ເຂົາຈະອໝູ້...”

ການປະຈຸບັນຄັດເລືອກຄະນະກວດກອງທຸນໝູນປ້ານ

ຕາມໜາດວັດທີ 8 ພາສະຕິເກາລ ຂໍ້ອ 52 ຂອງຮະບັບຄະນະກວດກອງທຸນໝູນປ້ານ ແລະ ຜູ້ໜົນມີການແກ່ງໝາຍ ເຊິ່ງກົດລັບ ພ.ສ. 2544 ແຕ່ເພື່ອໃຫ້ຄະນະກວດກອງທຸນໝູນປ້ານ ອິນຝຶ່ງທະເລດຳກຳຈົດລາຍການ ເນື້ອງມີການແກ່ງໝາຍ ແລະ ດຳກົດລັບກ່ອນໄປ

ຄະນະກວດກອງທຸນໝູນປ້ານ ອິນຝຶ່ງທະເລດຳກຳຈົດລາຍການ ເນື້ອງມີການແກ່ງໝາຍ ເຊິ່ງກົດລັບ ແລ້ວໃຫ້ສາມາຊີກເລືອກຄະນະກວດກອງທຸນໝູນປ້ານ ໄກສະໝັກ ເນື້ອງມີການແກ່ງໝາຍ ແລະ ດຳກົດລັບກ່ອນໄປ ເນື້ອງມີການແກ່ງໝາຍ ແລະ ດຳກົດລັບກ່ອນໄປ ເນື້ອງມີການແກ່ງໝາຍ ແລະ ດຳກົດລັບກ່ອນໄປ

จะทำให้สมาชิกทั้งหมดสามารถดำเนินการต่อไปได้อีก 2 ปี ตามระเบียบนี้ในหมวดที่ 5 คณะกรรมการกองทุน หมู่บ้านและชุมชนเมือง ข้อ 19 ซึ่งประธานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านริบฟัง ทະเลให้เหตุผลกรณีดำเนินการเช่นนี้ เพื่อให้คณะกรรมการทั้งหมดมีโอกาสได้ทำงานอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากการทำงานของคณะกรรมการเป็นการทำงานจากคณะกรรมการชุดเดิมซึ่งไม่สามารถดำเนินการได้ คณะกรรมการส่วนใหญ่จึงต้องการเวลาในการทำงานที่ต่อเนื่อง โดยในวัน เลือกคณะกรรมการชุดใหม่นี้ มีสมาชิกมาประชุมเกินกว่าครึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมด ในกรณีของการจับฉลากออก กจากการสัมภาษณ์เลขานุการกองทุนได้แสดงความคิดเห็นว่า การจับฉลากออกอาจจะทำให้ได้คนใหม่ที่ทำงานไม่เป็นข้ามาร่วมบริหารงานของกองทุนหมู่บ้าน จึงตกลงกันในหมู่คณะกรรมการให้ทุกคนลาออก แล้วให้สมาชิกเลือกเข้ามาใหม่ ดังที่บอกว่า

“...จับฉลากออก นี่พ่ออย่างสมมุติว่าคนที่ทำงานเป็น แล้วอนาคตใหม่ มาทำนี่จะทำได้ ทำได้เหมือนเดิมไม่ แล้วก็จะรู้ได้ ว่าได้ขนาดนี้ไม่ มันก็ยากที่ ต้องมาเริ่มต้นนับหนึ่งกันใหม่อีก ใช่ไม่พี่ แต่คณะกรรมการบางคน เคยมาผูก ที่นี่ยังทำไม่ได้เลย ต้องมีเหลือไว้มั่งเหลือคนที่รู้...”

ทำให้ในการเลือกคณะกรรมการหมู่บ้านครั้งใหม่นี้มีกรรมการเก่าได้รับเลือกเข้ามาเป็นกรรมการเกือบทั้งหมด โดยมีกรรมการคนใหม่ที่เป็นครูในโรงเรียนชุมชนบ้านริบฟังทະเลได้รับเลือกเข้ามาใหม่เพียงคนเดียว ส่วนบรรยายการในการประชุม พ布ว่า มีสมาชิกมาร่วมประชุมคับคั่ง ประธานที่ประชุมกล่าวว่าทักษะสมาชิก และให้ประธานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านรายงานผลการดำเนินงานของกองทุนในรอบ 1 ปีที่ผ่านมา โดยมีเอกสารประกอบการซึ่ง หลังจากนั้น จึงนำคณะกรรมการลาออก แล้วร่วมกันเลือกคณะกรรมการชุดใหม่โดยไม่มีการอภิปรายหรือการหาเสียงของคณะกรรมการ และมีพัฒนาการ admirable เป็นประธานในการเลือกคณะกรรมการ

ผลการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้าน

พบว่าส่วนใหญ่เห็นว่ากองทุนหมู่บ้านเป็นกองทุนที่มีประโยชน์ต่อคนในชุมชน เช่น ช่วยเสริมในส่วนของเงินทุนให้สามารถสร้างงาน สร้างอาชีพได้ โดยมีบางครัวเรือนที่ประสบความสำเร็จในการค้าขายและการแปรรูปอาหารหลายครั้ง ทำให้คนจนมีแหล่งเงินทุนที่จะนำไปประกอบอาชีพได้ และอย่างให้ดำเนินการต่อไป โดยไม่ต้องการให้เลิกกองทุนนี้ โดยผลของกองทุนหมู่บ้านที่มีต่อชุมชนบ้านริบฟังทະเลนั้นอาจจำแนกได้หลายประการ ที่มองเห็นเป็นรูปธรรมได้แก่

1. การเป็นหลักประกันความมั่นคงในการประกอบอาชีพของคนในชุมชน ในกรณีที่คนในชุมชนจะสามารถกู้เงินไปลงทุนได้ในเงื่อนไขที่ตนเองมีสิทธิในการกำหนดวงเงินกู้ วิธีการใช้เงินคืน

กองทุน และระยะเวลาในการชำระเงินได้พอดีสมควร และสามารถกู้ใหม่ได้หลังจากการครบกำหนดการใช้เงินคืนแล้ว โดยเฉพาะทำให้คนจนมีทางเลือกในการหาเงินทุนเพื่อการประกอบอาชีพเพิ่มขึ้น

2. ช่วยให้ผู้ประกอบการมีความสะดวกในการประกอบอาชีพมากขึ้น เนื่องจากมีเงินทุนไปใช้ในการซื้อเครื่องอำนวยความสะดวกในการประกอบอาชีพมากขึ้น เช่น การเปลี่ยนวิธีการขายของจากห้ามเร่มาเป็นรถเข็น ซึ่งทำให้จำนวนรายสิ่งของได้มากขึ้น และสบายขึ้น นอกจากนี้ยังนำเงินจากกองทุนหมุนบ้านไปซื้อเครื่องழุดมะพร้าวตัวยไฟฟ้ามาใช้ ทำให้ไม่ต้องใช้แรงงานในการนั่งழุดมะพร้าว หรือการใช้เงินกองทุนหมุนบ้านมาเสริมในส่วนของการจ้างแรงงานเพื่อไถที่ หรือจ่ายเป็นค่าปุ่ย ค่ายาฆ่าแมลง หรือการซื้อเครื่องซักผ้ามาใช้ในการบริการซักผ้า ทำให้สามารถซักผ้าได้จำนวนมากขึ้นและซักผ้าชิ้นโตขึ้น เช่น ผ้านวม

3. ช่วยให้ผู้ประกอบการมีเงินหมุนเวียนในการประกอบอาชีพเพิ่มขึ้น เช่น ในอาชีพประมง ซึ่งต้องมีเงินทุนในการซื้อมอเร่อ ซื้ออุปกรณ์การประมง ซื้ออาหารซึ่งไม่สามารถซื้อได้ทั้งหมดลงทุนตลอดเวลา แม้แต่ในส่วนของการแปรรูปผลิตภัณฑ์ซึ่งผู้ประกอบการต้องลงทุนในการทำกะปิ น้ำปลา ในวงเงินสูง เงินจากกองทุนหมุนบ้านก็เป็นส่วนที่มาช่วยเสริมให้ผู้ประกอบการเกิดความคล่องตัวในด้านเงินที่จะลงทุนมากขึ้น

4. ทำให้การกู้ยืมเงินนอกระบบน้อยลง เช่น ในบ้านริมฝั่งทะเลที่การกู้ยืมเงินนอกระบบแบบจะหมดไปจากชุมชน เพราะจากเดิมที่ประชาชนต้องเดือดร้อนไปกู้เงินนอกระบบท้องเดียวกัน เป็นอย่างสูง บางครั้งต้องมีที่ดินหรือทรัพย์สิน แต่ในส่วนของการกู้ของกองทุนหมุนบ้านยังสามารถปะน้อมหนี้ได้ แม้จะเสียค่าปรับ ก็ไม่มากเท่ากับการกู้ยืมเงินนอกระบบ

5. ทำให้ผู้ประกอบการมีรายได้จากการประกอบอาชีพเพิ่มขึ้น เพราะมีวงเงินลงทุนมากขึ้น

6. ทำให้คนที่มีความรู้ที่จบการศึกษาระดับสูง ที่เคยทำงานในบริษัทเอกชนในเมือง หันกลับมาสร้างแหล่งงานที่บ้านเกิดให้เป็นของตนเอง และเข้ามาร่วมมือกับผู้นำชุมชนในการพัฒนากองทุนหมุนบ้าน

นอกจากผลของกองทุนหมุนบ้านจะปรากว่าให้เห็นคุณค่าของกองทุนในทางที่เป็นรูปธรรม ดังกล่าวแล้ว ยังปรากว่าในส่วนที่เป็นนามธรรมซึ่งได้รับพังจากคนในชุมชนที่เคยที่กู้เงินไปจากกองทุนหมุนบ้านบ้านริมฝั่งทะเลว่า ยังมีส่วนที่เป็นนามธรรมอีกด้วย เช่น ทำให้คนในชุมชนที่เคยกู้เงินออกจากระบบและหันมากู้เงินจากกองทุนมีสุขภาพจิตดีขึ้น เพราะนอกจากจะไม่ต้องเสียดอกเบี้ยแพงแล้ว ยังไม่เครียดกับการส่งดอกเบี้ยเงินกู้เป็นรายวัน เพราะส่วนเงินวดให้กองทุนหมุนบ้านเป็นราย

เดือนไม่กี่งวดก็หมดไป สามารถยื่นภาษีได้ นอกจากรายรัฐเงินจากกองทุนหมู่บ้านเป็นการรัฐเงินจากกลุ่มบุคคลที่สมาชิกเป็นผู้เลือกให้เข้ามาดำเนินการ ทำให้ความรู้สึกของสมาชิกต่อการเป็นหนี้ต่อกลุ่มบุคคลไม่ใช่เป็นหนี้ตัวบุคคล และกองทุนทำให้ประชาชนมีความรู้สึกว่าเป็นสิทธิของสมาชิกกองทุนทุกคนที่จะเข้าเงินส่วนนี้ ทำให้ความรู้สึกกดดันจากการเป็นลูกหนี้เจ้าหนี้ลดลง และส่วนที่จะมีผลดีต่อสมาชิกเพิ่มขึ้นอีกส่วนน่าจะ ได้แก่ **สุขภาพของผู้สูดขึ้น** ในทางด้านร่างกาย เพราะไม่ต้องตรากรตรา กับการประกอบอาชีพมากเหมือนเดิม เพราะสามารถจัดหาเครื่องอำนวยความสะดวกในการประกอบอาชีพที่จะช่วยทำให้การใช้แรงงานลดลง ทั้งยังทำให้สมาชิกกองทุนหมู่บ้านมีวินัยในการออมเงินมากขึ้น เช่นการสะสมเงินสักจะ และการสะสมเงินเพื่อใช้คืนเงินกู้ ซึ่งผู้ประกอบการหลายรายในชุมชนบ้านริมฝั่งทะเลเมืองได้รับเงินจากการค้าขายหรือรับจ้างก็จะกันเงินส่วนหนึ่งเก็บไว้ใช้คืนกองทุนหมู่บ้าน ซึ่งถ้ามองในภาพรวมของกองทุนก็จะทำให้กองทุนมีเงินหมุนเวียนทั้งในส่วนของเงินต้นและดอกเบี้ย ซึ่งก็จะย้อนกลับมาทำให้สมาชิกสามารถเพิ่มวงเงินกู้ได้มากขึ้นในอนาคต และทำให้กองทุนหมู่บ้านมีความมั่นคงเพิ่มขึ้นด้วย

บทที่ 6

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

การวิจัยกรณีศึกษา เรื่อง กองทุนหมู่บ้านกับการปรับพื้นทุนชุมชน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยในโครงการวิจัยและประเมินกองทุนหมู่บ้านนี้ เป็นการวิจัยกรณีศึกษาเพื่อตอบคำถามการวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการสาธารณะสมทุนชุมชนในวิถีการดำรงชีวิตของคนในชุมชนบ้านริมฝั่งทะเล ว่ามีลักษณะเป็นอย่างไร ในกรณีของการรวมก่อตั้งเพื่อการแปรรูปผลผลิต รวมทั้งศึกษาถึงทุนชุมชนที่สะสมมาก่อนที่กองทุนหมู่บ้านจะเริ่มดำเนินการว่ามีผลต่อการเรียนรู้ การคาดหวังและการกำหนดยุทธศาสตร์ในการดำเนินการเกี่ยวกับกองทุนหมู่บ้านอย่างไรบ้าง และศึกษาถึงสภาพการดำเนินการของกองทุนหมู่บ้านในชุมชนบ้านเข้ามิ้นว่าเป็นอย่างไร ประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใด และมีส่วนช่วยในการปรับพื้นทุนชุมชนในชุมชนบ้านเข้ามิ้นได้อย่างไรบ้างโดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังนี้ คือ

1. เพื่อศึกษาแบบแผนการดำรงชีวิต (mode of living) ของชุมชน ด้านการแปรรูปผลผลิต รวมถึง สิ่งที่ทำให้คนในชุมชนดำรงชีวิตอยู่ได้ เช่น ระบบการผลิต การบริโภค การจัดสรร การแลกเปลี่ยน ระบบความรู้และเทคโนโลยี ระบบความสัมพันธ์ของคนในสังคม และองค์กรสังคมภายนอกชุมชน ว่าเป็นไปในลักษณะใด
2. เพื่อศึกษากระบวนการสาธารณะสมทุนชุมชน ซึ่งหมายถึง ทุนธรรมชาติ ทุนทางสังคม ทุนภูมิปัญญาและความรู้ในชุมชน และทุนเงินตรา ว่าสามารถดำรงอยู่ได้อย่างต่อเนื่องได้อย่างไร รวมทั้งศักยภาพและจุดอ่อนของชุมชนเป็นอย่างไร คนในชุมชนมีการจัดการกับภาระหนี้สินของตนเองได้อย่างไรบ้าง
3. กองทุนหมู่บ้าน มีส่วนในการสร้างกระบวนการสาธารณะสมทุนชุมชน ซึ่งหมายถึง ทุนธรรมชาติ ทุนทางสังคม ทุนภูมิปัญญาและความรู้ในชุมชน และทุนเงินตราอย่างไร และกองทุนหมู่บ้านมีปฏิสัมพันธ์กับวิถีการดำรงชีวิตของชุมชนอย่างไรบ้าง

สรุปขั้นตอนการวิจัยกรณีศึกษา

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยกรณีศึกษาตามขั้นตอนโดยสรุปดังนี้ คือ

1. กำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษา โดยการศึกษาและทำความเข้าใจกรอบแนวคิดหลักในการวิจัยของโครงการวิจัยและประเมินกองทุนหมู่บ้าน และกำหนดกรอบแนวคิดการ

วิจัยกรณีศึกษา จากแบบแผนการดำเนินชีวิตของชุมชน โดยเน้นที่การแปรรูปผลิตจากหมู่บ้าน ที่ตั้งอยู่บริเวณชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก

2. เลือกชุมชนที่ศึกษา จากชุมชนบ้านริมฝั่งทะเล ซึ่งเป็นชุมชนขนาดใหญ่และตั้งอยู่ในบริเวณชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก

3. การศึกษาข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาข้อมูล 3 วิธีการหลัก คือ การสัมภาษณ์เชิงลึก การจัดกลุ่มสนทน การสังเกตและดูบันทึก นอกจากนี้ได้ศึกษาข้อมูลบางส่วนจากเอกสารเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชุมชน รวมทั้งการศึกษาข้อมูลจากเอกสารของกองทุนหมู่บ้านบ้านริมฝั่งทะเล

4. แนวทางการศึกษา ซึ่งได้แก่ แนวคำถามในการสัมภาษณ์ระดับลึกและการจัดกลุ่มสนทนา ผู้วิจัยศึกษาโดยใช้แนวคำถามที่โครงการวิจัยและประเมินกองทุนหมู่บ้านจัดทำขึ้น เป็นแนวคำถามหลัก และปรับแนวคำถามดังกล่าวเพื่อศึกษาเจาะลึกเกี่ยวกับแบบแผนการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนด้านการแปรรูปผลิต

5. ผู้ให้ข้อมูลหลัก แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ

5.1 ผู้ให้ข้อมูลหลักในการสัมภาษณ์ระดับลึก ประกอบด้วย คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านริมฝั่งทะเล ซึ่งได้แก่ผู้ใหญ่บ้าน หรือประธานกองทุนหมู่บ้าน พัฒนาการอำเภอ เหตุถ่ายทอด เลขานุการ และสมาชิกกองทุนหมู่บ้าน ซึ่งเป็นทั้งผู้ที่ก่อและไม่ก่อเงินจากกองทุนหมู่บ้าน จำนวน 25 คน

5.2 ผู้ให้ข้อมูลในการจัดกลุ่มสนทนา แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มสมาชิกกองทุน มีผู้ร่วมสนทนาถ้วนละ 6 คน และกลุ่มคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน มีผู้ร่วมสนทนา กลุ่ม จำนวน 3 คน รวมมีผู้สนทนาถ้วนละสองกลุ่ม จำนวน 9 คน

6. การประมวลผลและการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนต่อไปนี้ คือ

6.1 นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาปรากฏการณ์ในชุมชนบ้านริมฝั่งทะเล โดยการสัมภาษณ์ระดับลึก และการจัดกลุ่มสนทนา มาจัดระบบ ถอดเทปบันทึกเสียงคำต่อคำจัดพิมพ์ข้อมูลของผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นรายบุคคลและรายกลุ่ม ด้วยโปรแกรม Microsoft word 97 จนครบถ้วนราย

6.2 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรม Atlas / ti Visual Qualitative Data ในการทำ open Coding เพื่อจัดหมวดหมู่ของข้อมูล (category data) ตามคุณสมบัติ (properties) ของมโนทัศน์ (concept) แต่ละกลุ่ม และแยกข้อมูลที่มีความหมายสามารถ

อธิบายเรื่อง ทุนชุมชนหมู่บ้านริมฝั่งทะเลและกองทุนหมู่บ้านริมฝั่งทะเล รวมทั้งปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องออกจากข้อมูลที่ไม่มีความหมายและไม่เกี่ยวข้องกับการวิจัยเรื่องนี้

6.3 นำข้อมูลทั้งหมดที่จัดหมวดหมู่แล้ว มาแปลความหมายข้อมูล (interpreting data) แล้วเขียนคำอธิบายเกี่ยวกับทุนชุมชนหมู่บ้านริมฝั่งทะเลและกองทุนหมู่บ้านริมฝั่งทะเล รวมทั้งปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องโดยอาศัยความໄວทางทฤษฎี (theoretical sensitivity) จากประสบการณ์ในการศึกษา แนวคิด และเอกสารงานวิจัย รวมทั้งเรื่องที่เกี่ยวข้องเป็นหลักในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพเพื่อให้คำอธิบายกับข้อมูล

6.4 สร้างมโนทัศน์เชิงทฤษฎี (theoretical coding) เพื่อเชื่อมโยงข้อมูลกับแนวคิดทฤษฎีโดยอาศัยการตีความ (interpretation) และกำหนด (construct) ข้อเสนอ (proposition) เพื่อนำไปสู่การสร้างทฤษฎีจากฐานราก (Grounded Theory) ต่อไป

สรุปผลการศึกษา

จากการศึกษาการกู้เงินกองทุนหมู่บ้านบ้านริมฝั่งทะเล พบร่วมกันว่า มีสมาชิกจำนวนมากเห็นว่า กองทุนหมู่บ้านจำนวน 1 ล้านบาท ต่อ 1 หมู่บ้านนั้น อาจจะเหมาะสมหรือมากเกินไปสำหรับหมู่บ้านที่มีจำนวนคนน้อย แต่สำหรับชุมชนบ้านริมฝั่งทะเลที่มีคนในหมู่บ้านถึง 366 คนร่วม ประมาณ 2,200 บาท และมีสมาชิก 191 คนนั้น นับว่าเป็นจำนวนเงินที่น้อยเกินไปทำให้ไม่สามารถกระจายเงินกู้สู่คนในชุมชนให้ทั่วถึง ข้อเสนอของสมาชิกส่วนมากจึงขอให้รัฐบาลพิจารณาวงเงินของกองทุนแต่ละแห่งโดยคำนึงถึงประชากรในแต่ละหมู่บ้านซึ่งมีแตกต่างกันด้วย

นอกจากนี้ จากการศึกษาพบว่า การจำกัดจำนวนวงเงินกู้ไม่เกินรายละ 20,000 บาทนั้น จะช่วยได้เฉพาะเป็นการเติมเต็มให้คนที่มีกิจกรรมทำอยู่ก่อนแล้วเท่านั้น แต่ไม่ช่วยให้เกิดธุรกิจรายใหม่ในชุมชน และแม้เงินที่ในระเบียบการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านจะให้คณะกรรมการสามารถพิจารณาให้วางเงินกู้สูงกว่า 2 หมื่นบาทได้ แต่คณะกรรมการส่วนมากจะยึดถือการปฏิบัติตามระเบียบทางราชการมากกว่าการใช้ดุลยพินิจว่ามันดีหรือไม่ดี

ในด้านความยั่งยืนของกองทุนหมู่บ้านเป็นประเด็นหนึ่งที่แสดงถึงความสำเร็จของกองทุนหมู่บ้าน ซึ่งพบว่า พัฒนากรข้ามເගອและคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านริมฝั่งทะเล เห็นว่าเงื่อนไขสำคัญที่จะทำให้กองทุนหมู่บ้านมีความยั่งยืน คือ การที่คณะกรรมการและสมาชิกมีความรู้สึกว่าตนเองมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของกองทุนหมู่บ้าน และคนในหมู่บ้านเองก็ต้องเห็นคุณประโยชน์ของกองทุนที่มีต่อคนในหมู่บ้าน เช่น การนำดอกผลจากกองทุนมาทำ

ประโยชน์ให้หมู่บ้านโดยการสร้างศาลาที่พักหรือสิ่งอื่นที่จะทำให้คนในหมู่บ้านเห็นว่าเป็นผลที่ได้จากการผลของการของทุนหมู่บ้าน รวมทั้งการพัฒนาคนในชุมชนให้มีความสามารถในการทำงานให้กับกองทุนหมู่บ้านมากขึ้น

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยกรณีศึกษาของกองทุนหมู่บ้านริมฝั่งทะเลซึ่งเป็นชุมชนขนาดใหญ่ พบร่วมกัน ดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านค่อนข้างจะมีปัญหาในระยะแรกของการดำเนินงาน เพราะการที่มีกลุ่มย่อยอยู่ในชุมชนหลายกลุ่ม กลุ่มที่ได้รับเลือกเป็นคณะกรรมการในชุดแรกไม่สามารถดำเนินการบริหารงานกองทุนหมู่บ้านได้ คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านระดับอำเภอต้องลงมาดำเนินการให้มีการเลือกกรรมการกองทุนหมู่บ้านชุดใหม่ที่มีประธานคณะกรรมการเป็นผู้ที่มีอำนาจในการปกครองชุมชน คือ กำนัน เข้ามาบริหารงาน กองทุนหมู่บ้านริมฝั่งทะเลจึงเริ่มดำเนินการได้ ในประเด็จนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าจากบทเรียนของการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านที่มีคุณในชุมชนหลายกลุ่มและเป็นชุมชนขนาดใหญ่ ผู้นำชุมชนควรมีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการโครงการ โดยการกำหนดให้มีกรรมการกิตติมศักดิ์ที่เลือกจากผู้นำอาชูโสในชุมชนเข้ามาเป็นคณะกรรมการที่ปรึกษาเพื่อให้ผู้อาชูโสในชุมชนได้เข้ามามีบทบาทเป็นผู้ไกล่เกลี่ยหรือเป็นผู้นำในการตัดสินใจ เพื่อให้การดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านในชุมชนขนาดใหญ่สามารถดำเนินการไปได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

นอกจากนี้ กองทุนหมู่บ้าน โดยเฉพาะในชุมชนขนาดใหญ่ควรมีบทบาทของการเป็นแหล่งการเรียนรู้ เรื่อง การบริหารจัดการด้านการเงินแก่คนในชุมชนอย่างเข้มแข็งและต่อเนื่อง รับรู้ผลประโยชน์จากการเปิดโอกาสให้กองทุนหมู่บ้านที่สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ คือ มีการดำเนินการของคณะกรรมการหมู่บ้านที่แข็งข้น คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านสูง คนในชุมชนสามารถนำเงินทุนจากการกองทุนหมู่บ้านไปใช้ในการพัฒนาอาชีพอย่างได้ผล มีอิสระในการบริหารกองทุนหมู่บ้านในลักษณะที่หลากหลายตามเงื่อนไขและบริบทที่แตกต่างกันของแต่ละกองทุนหมู่บ้าน เพื่อให้คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านเหล่านี้ ได้มีโอกาสพัฒนาความเชี่ยวชาญในการบริหารการเงินของตนเองให้สูงขึ้นในโอกาสต่อไป เพื่อให้คนในชุมชนและคณะกรรมการผู้บริหารกองทุนหมู่บ้านมีความรู้สึกว่ากองทุนหมู่บ้านเป็นของคนในชุมชนโดยเท่าเทียมกัน และเป็นกองทุนที่ทุกคนในชุมชนควรมีส่วนร่วมกันในการบริหารจัดการและรักษากองทุนหมู่บ้านให้เป็นของชุมชนตลอดไป

ในชุมชนขนาดใหญ่มีประชากรมากกว่า 1,000 คน ขึ้นไป รับรู้ผลประโยชน์กำหนดวงเงินของกองทุนหมู่บ้านแตกต่างไปจากชุมชนขนาดเล็ก เพราะวงเงินที่กองทุนหมู่บ้านในชุมชน

ขนาดใหญ่ให้กู้ไม่สามารถนำไปปริมาณอาชีพใหม่ได้ นอกจานนี้ระยะเวลาของการชำระบนี้ซึ่งกำหนดไว้ในช่วงระยะเวลาสั้นเกินไปอาจทำให้สมาชิกที่กู้เงินไปลงทุนเกิดความเคลื่อนไหวที่จะต้องคืนเงินหลังจากที่กู้ไปได้เพียงปีเดียว ซึ่งสมาชิกส่วนใหญ่ยังไม่ได้ผลจากการลงทุนในรอบระยะเวลาสั้น

ในส่วนของการแปรรูปผลผลิต ซึ่งพบว่าในชุมชนบ้านริมฝั่งทะเล ในชุมชนมีภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่องการทำกะปิและน้ำปลาในชุมชน เพราะเป็นผลิตผลจากทะเล แต่เนื่องจากปัจจุบันการลงทุนเรื่องการประมงค่อนข้างสูง การทำกะปิหรือน้ำปลาภายมากเป็นกิจการที่ต้องใช้ทุนในการลงทุนน้ำปลาจำนวนมากอย่าง กองทุนหมู่บ้านสามารถสนับสนุนการแปรรูปผลผลิตของสมาชิกในลักษณะนี้ได้ค่อนข้างน้อย มีส่วนสนับสนุนอยู่บ้างในเบื้องต้น ลงทุนซื้อวัตถุคงที่ใช้ผลิตกะปิและน้ำปลาจำนวนหนึ่งเท่านั้น ยังไม่สามารถส่งเสริมให้เกิดการแปรรูปผลผลิตในลักษณะนี้ให้มีการแพร่ขยายและเกิดความยั่งยืนในชุมชนได้ ดังนั้นในกรณีของชุมชนที่มีการแปรรูปผลผลิตที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นและต้องลงทุนสูงในลักษณะนี้ กองทุนหมู่บ้านควรมีเงื่อนไขการสนับสนุนวงเงินกู้แก่สมาชิกเป็นรายกลุ่มเพื่อให้คนในชุมชนเกิดการรวมกลุ่มและร่วมกันสร้างความเข้มแข็งให้แก่งานอาชีพที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น เพื่อเป็นการปรับพื้นทุนชุมชนด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นให้พลิกฟื้น darmooy ได้ต่อไป

บรรณาธิการ

คณะกรรมการฝ่ายปะรุงสวัสดิภาพและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิม

พระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชมหามงคลเฉลิม

พระชนมพรรษา 6 รอบ 5 ธันวาคม 2542. (2542). วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติ

ศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดระยอง (พิมพ์ครั้งที่ 1). จัดพิมพ์เผยแพร่

โดยกระทรวงมหาดไทยและกรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ.

ไชยรัตน์ เจริญสินโอพาร. (2542). ภาพรวมการพัฒนา: อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกลักษณ์
และความเป็นอื่น. กรุงเทพฯ : ศูนย์วิจัยและผลิตดำรงมหาวิทยาลัย.

นภากรณ์ หวานนท์. (2540). เอกสารอุดเทปการประชุมรายงานผลโครงการวิจัยและ

ประเมินกองทุนหมู่บ้าน. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทร์วิโรฒ. วันที่ 1

มิถุนายน. ถ่ายสำเนา.

นภากรณ์ หวานนท์ สุจุณิ ปัตไกรสng และเพ็ญศิริ จีระเดชาภุล. (2544). โครงการวิจัยและ

ประเมินกองทุนหมู่บ้าน. โครงการปริญญาเอกพัฒนาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย

ศรีนครินทร์วิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

_____. (2545). รายงานความก้าวหน้าโครงการวิจัยและประเมินกองทุนหมู่บ้าน. โครงการ

วิจัยและประเมินกองทุนหมู่บ้าน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทร์วิโรฒ.

ถ่ายเอกสาร.

นำชัย ศุภฤกษ์ชัยสกุล และปานจักษ์ เหล่ารัตนวรรณพงษ์.(มปผ.). เอกสารประกอบการอบรมการ
แปลผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยคอมพิวเตอร์ เรื่อง การใช้โปรแกรม Atlas / ti ในการ
วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ.สถาบันวิจัยพุทธกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทร์
วิโรฒ. ถ่ายสำเนา.

มูลนิธิโภม คีมทอง. (2539). สรุนทิช กิจนิตย์ชีว์ ครูของแผ่นดิน สร้างสรรค์การเรียนรู้กับภู

ชุมชน. ป้าสักดา มูลนิธิโภมคีมทอง ประจำปี 2539.

ระเบียบคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ ว่าด้วยการจัดตั้งและบริหาร

กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ พ.ศ. 2544.(2544, 29 พฤษภาคม).

ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 118 ตอนพิเศษ 48 ง.วันที่ 30 พฤษภาคม 2544.

จะเปียบคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ ว่าด้วยการจัดตั้งและบริหาร กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2544.(2544, 16 มิถุนายน). ราชกิจจานุเบกษา ฉบับประกาศท้วไป เล่ม 118 ตอนพิเศษ 57 ง. วันที่ 18 มิถุนายน 2544.

จะเปียบคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ ว่าด้วยการจัดตั้งและบริหาร กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2544.(2544, 28 สิงหาคม). ราชกิจจานุเบกษา ฉบับประกาศท้วไป เล่ม 118 ตอนพิเศษ 88 ง. วันที่ 11 กันยายน 2544.

จะเปียบคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ ว่าด้วยการจัดตั้งและบริหาร กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2545.(2545, 8 พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา ฉบับท้วไป เล่ม 119 ตอนพิเศษ 43 ง. วันที่ 17 พฤษภาคม 2545. จะเปียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ พ.ศ. 2544.(2544, 22 มีนาคม). ราชกิจจานุเบกษา.เล่ม 18 ตอนพิเศษ 30 ง. วันที่ 30 มีนาคม 2544.

จะเปียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2544.(2544, 27 เมษายน). ราชกิจจานุเบกษา.เล่ม 118 ฉบับที่ 41 ง. วันที่ 3 พฤษภาคม 2544.

จะเปียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2544.(2544, 13 กรกฎาคม). ราชกิจจานุเบกษา.ฉบับท้วประกาศ ท้วไป เล่ม 118 ตอนพิเศษ 65 ง. วันที่ 14 กรกฎาคม 2544.

จะเปียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2544.(2544, 10 ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา.เล่ม 118 ตอนพิเศษ 101 ง. วันที่ 11 ตุลาคม 2544.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2540). แผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 พ.ศ. 2540 – 2544.กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี. ______. (2545). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 พ.ศ. 2545 – 2549.

กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี.

อคิน รพีพัฒน์. (2536). คู่มือการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่องานพัฒนา. บรรณาธิการโดย อุทัย ดุลยเกشم. ขอนแก่น : สถาบันวิจัยและพัฒนา.

อุทัย ดุลยเกษม. (2545). สังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา : แนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยและการพัฒนา. บรรณาธิการโดย สุเทพ บุญช้อน. พิมพ์ครั้งที่ 1 , พระนครศรีอยุธยา : โรงพิมพ์เทียนวัฒนา.

Muhr,Thomas. (1997). *ATLAS.ti Visual Qualitative Data Analysis,Management, and Model Building in Education, Research, and Business: User's Manual and References Release 4.1* . Berlin : Scientific Software Development.

Stauss, Anselm & Corbin, Juliet. (1998). *Basics of Qualitative Research: Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory*. 2 nd California : Sage Publication.

ກາດພນວກ

แนวคิดความ การสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน

1 พูดคุยถึงประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านโดยให้ถามในประเด็นต่อไปนี้

การถามประวัติหมู่บ้าน ตามเฉพาะผู้สูงอายุที่พ่อจะตอบได้ หากเป็นผู้ที่ยังอายุไม่มากให้ถามว่า เคยได้ยินผู้ใหญ่เล่ามาอย่างไร และถามถึงข้อมูลในช่วงเวลาตั้งแต่ผู้ตอบจำได้โดยให้ถามให้ชัดเจนว่า ช่วงนั้นเป็นประมาณ พ.ศ. อะไร

- ประวัติการตั้งถิ่นฐาน คนมารวมตัวกันอยู่ตั้งแต่เมื่อไหร่ ประมาณช่วงไหน ปีอะไร ทำไม่คนจึงมาตั้งถิ่นฐานบริเวณนี้ ส่วนใหญ่เป็นคนมาจากไหน หากต้องย้อนหลังไปมาก ให้ถามเท่าที่จะหาข้อมูลได้ สภาพภูมิศาสตร์เป็นอย่างไร เช่น แหล่งน้ำ ป่า ดิน ที่ราบ/ที่ดอน ของป่า ปลา ไม้ ไม่ไ่ น้ำ ลำห้วย เนินเขา พืชพรรณไม้ต่างๆ ฯลฯ คนมีการใช้ (พึงพิง) ธรรมชาติอย่างไรบ้าง
- ถามรายละเอียดเกี่ยวกับแหล่งน้ำที่ใช้เพื่อการบริโภค และการเพาะปลูก ถ้าเป็นชุมชนในเขตลุ่มน้ำให้ถามเกี่ยวกับทำนบว่า การสร้างทำนบมีประวัติความเป็นมาอย่างไร คนเรียนรู้เรื่องนี้ได้อย่างไร การสร้างทำนบในอดีตทำอย่างไร คนต้องมาช่วยกันทำอย่างไรบ้าง ช่วงที่ต้องมีการแบ่งปันน้ำเริ่มต้นตั้งแต่เมื่อไหร่

2 สืบค้นในเรื่องการทำมหาภินในอดีตว่ามีลักษณะสำคัญเป็นอย่างไร

ประเด็นสำคัญในการผลิต การบริโภค และการพึ่งพิงธรรมชาติ คือ การพยายามสืบค้นว่าการผลิต การบริโภคและการแลกเปลี่ยน เช่น การใช้ทรัพยากรธรรมชาติมีระบบการควบคุมกันอย่างไร มีลักษณะของการผลิต และการบริโภคแบบเพียงพอคือผลิตโดยมีเป้าหมายเพื่อการบริโภค มิใช่เพื่อขาย การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างสมดุล สืบคันภูมิปัญญาในการทำทรัพยากรธรรมชาติ เช่น การรักษาเกื้อกูล การทำลาย

- สภาพพื้นที่ในตอนแรกๆ เป็นอย่างไร คนที่มาอยู่ต้องปรับเปลี่ยน ดำเนินพื้นที่เพื่อทำกินอย่างไร ตอนแรกๆ เพาะปลูกอะไรบ้าง การปลูกข้าวทำอย่างไร ได้พันธุ์ข้าว และพืชอื่นๆ มาจากไหน นอกจากปลูกข้าวแล้วปลูกอะไรได้อีก
- มีการเก็บหาของป่า และเก็บของธรรมชาติกันอย่างไร เช่น ของป่า ปลา พืชผัก ต่างๆ แต่ละวันได้อาหารมาจากไหน
- อะไรบ้างที่ถือว่าเป็นสิ่งจำเป็นในสมัยก่อน แต่ปลูกหรือทำเองไม่ได้ ถามรายละเอียดให้มากที่สุด และถามว่า จัดการในเรื่องนี้อย่างไร เช่น แลกเปลี่ยน (ใช้

อะไรมากเปลี่ยน) ซึ่ง (นำอะไรมากขาย) ตามถึงกระบวนการกระแสเปลี่ยน เช่น แลกเปลี่ยนที่ไหน อย่างไร ทำเป็นประจำหรือไม่อย่างไร

- มีตลาดที่เห็นบ้าง ที่คนต้องไปซื้อ หรือแลกเปลี่ยนสิ่งของ (ถามที่ตั้งให้แน่นอน) ลักษณะของตลาดเป็นอย่างไร เช่น เป็นตลาดประจำ หรือเฉพาะเวลา เดียว呢 ตลาดดังกล่าวยังมีอยู่หรือไม่ ทำไม่จึงหายไป ถ้ายังดำเนินอยู่ถึงปัจจุบันให้พูดคุยว่า ตลาดดังกล่าวมีสภาพ (เช่น สินค้า พ่อค้า แม่ค้า) ต่างไปจากเดิมอย่างไร
- มีช่วงเวลาที่ถือว่าอาหารสมบูรณ์หรือขาดแคลนอย่างไรบ้าง มีการเก็บสะสมอาหารอย่างไร ถ้าอาหารขาดแคลนทำอย่างไร
- การติดต่อระหว่างหมู่บ้านเป็นอย่างไร ใช้อะไรเป็นพาหนะ ส่วนใหญ่ติดต่อกันด้วยเรืออะไรมาก
- การใช้ชีวิตของคนในช่วง 1 ปี เป็นอย่างไร เช่น มีการทำนา/ทำสวน ในช่วงไหนช่วงไหนที่ไม่มีงานทำ อาชีพอื่นๆ ที่ไม่ใช้อาชีพหลักมีอะไรมาก (เช่น ทอผ้า จักสาน เลี้ยงสัตว์ ฯลฯ)
- คนมีการถ่ายทอดความรู้กันอย่างไร เช่น การงานอาชีพหลัก (ปลูกข้าว) การทำสวน การเก็บสาขาของปา

3 ความสัมพันธ์ของคนในอดีต

- คนพึงพา กันอย่างไร เช่น ในการผลิต การใช้แรงงาน การบริโภค การรักษาดูแลผู้เจ็บป่วย การดูแลความสงบเรียบร้อย การจัดการกับความขัดแย้ง อาชญากรรม การถูกรังแก หรือการแย่งชิง ทรัพยากรธรรมชาติจากภายนอกซุ่มนชน
- การมองว่าเป็นคนพากเดียวกัน เช่น หมู่เดียวกัน ดูจากอะไรมาก เช่น การเป็นญาติกัน ไปวัดเดียวกัน ใช้แหล่งน้ำร่วมกัน ฯลฯ การเป็นคนพากเดียวกัน หรือหมู่เดียวกัน นั่น ต่างคนต่างจะต้องมีหน้าที่ปฏิบัติต่อกันอย่างไร คาดหวังจะได้รับการปฏิบัติอย่างไรจากผู้อื่น คนสามารถต่างคนต่างอยู่ได้หรือไม่อย่างไร คนต้องพึ่งพาอาศัยกันอย่างไร ระบบการควบคุมทางสังคมเป็นอย่างไร ใครคือผู้นำ ก่อนมีผู้ใหญ่บ้านปกครองกันอย่างไร
- ระบบเครือญาติเป็นอย่างไร การนับถือกันเป็นญาติ นับอย่างไร อะไรทำให้คนนับถือกันเป็นญาติ (เช่น การแต่งงาน การอัญเชิญลัชชิด การพึงพาอาศัยกัน) ญาติต่างจากคนอื่นอย่างไร ความสัมพันธ์กับคนที่ไม่ใช่ญาติเป็นอย่างไร

- ในช่วงนี้ คนมีสุขภาพดีต่างกันหรือไม่ ดูจากอะไร ทำไมคนจึงมีสุขภาพดีต่างกัน

4 การดำรงอยู่ของวิถีชีวิตในอดีต

- ความสุข ความสบายใจ ของคนในยุคนี้ดูจากอะไรบ้าง (เช่น มีอาหารเพียงพอ ไม่มีภัยธรรมชาติ ไม่มีโรคหุ้ร้าย ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ ไม่มีโรคระบาด ไม่ทะเลาะเบาะแกล้งกัน) ความสุขของครอบครัว กับความสุขของส่วนรวมต่างกันอย่างไร อะไรคือปัจจัยที่ทำให้คนไม่มีความสุข คนมีการแก้ปัญหาที่ต่างกันอย่างไร
- ความสัมพันธ์กับคนภายในครอบครัวเป็นอย่างไร ติดต่อกับใครบ้าง เช่น เจ้าหน้าที่ของทางราชการ พ่อค้า ชาวบ้านในเขตอื่นๆ ติดต่อกันด้วยเรื่องอะไร บ่อยแค่ไหน ลักษณะการติดต่อเป็นอย่างไร (เช่น มีความเสมอภาค หรือใครมีอำนาจเหนือเพราะอะไร)
- วัด ในหมู่บ้านมีมาตั้งแต่เมื่อไร ความขาวเป็นพระ คนสัมพันธ์กับวัดอย่างไรบ้าง
- โรงเรียนในช่วงนี้เป็นอย่างไร มีสอนถึงชั้นไหน ครูเป็นคนจากที่ไหน โรงเรียนสัมพันธ์กับคนในชุมชนอย่างไร โรงเรียนสอนอะไร

5 สืบค้นการเข้ามาของการพัฒนาเริ่มต้นมาอย่างไร ส่งผลอย่างไรต่อชุมชน

- การเปลี่ยนแปลงทางด้านสาธารณูปโภค ได้แก่ ถนน ไฟฟ้า น้ำประปา การซ่อมบำรุง เกิดขึ้นเมื่อไร และเกิดขึ้นได้อย่างไร เช่น ชาวบ้านร้องขอ หรือมีผู้นำชุมชน พ่อค้า พยายามวิงเต้นเข้ามา การกระจายการบริการเป็นไปอย่างไร
- การใช้เงินเพื่อการผลิตเริ่มต้นเมื่อไร อย่างไร การผลิตเพื่อขายเริ่มต้นมาอย่างไร (เช่น การมีพ่อค้ามารับซื้อผลผลิต การลงทุนเพื่อการผลิต การใช้ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง การใช้เมล็ดพันธุ์ใหม่ๆ การปลูกพืชไว้ พืชสวน การจ้างงาน เมื่อมีการใช้เงินเพื่อการผลิต (การลงทุนเพื่อการผลิต) ลักษณะการผลิตมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างไร เช่น เวลาในการทำงาน การจ้างงาน การใช้ เทคโนโลยีในการผลิต
- ช่วงหลังจากมีการผลิตเพื่อขาย การทำมาหากินเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร
  - มีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติอย่างไร (เช่น ป่าไม้ แหล่งน้ำ ที่ดินทำกิน) การใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ การดูแลธรรมชาติ แตกต่างไปจากเดิมอย่างไร

- มีการผลิตอะไรบ้าง ยังคงมีอะไรบ้างที่ปลูก/ผลิตเพื่อกินหรือใช้ มีอะไรบ้างที่ผลิตเพื่อกินหรือขาย
- การผลิตต่างไปจากเดิมอย่างไรบ้าง เช่น พันธุ์พืช การใช้ปุ๋ย การดูแล การใช้ยาฆ่าแมลง
- การลงทุนในการปลูกพืช / เลี้ยงสัตว์ เปลี่ยนแปลงไปอย่างไร มีการกู้ยืมเงินทุนหรือไม่ ถูกจากการที่ไหนบ้าง ตามถึงการเข้ามาของ รถส.
- สินค้าที่ผลิตเพื่อขาย ขายอย่างไร มีปัญหาอะไรบ้างหรือไม่ อย่างไร
- มีตลาดที่ไหนบ้าง มีตลาดเพิ่มมากขึ้น หรือน้อยลงอย่างไร คนไปซื้อ / ขาย ของอะไรบ้างที่ตลาด ลักษณะของตลาดเป็นอย่างไร เช่น เป็นตลาดประจำ หรือเฉพาะเวลา เดียวมีตลาดดังกล่าวยังมีอยู่หรือไม่ ทำไมจึงหายไป ถ้ายังคงอยู่ถึงปัจจุบันให้พูดคุยว่าตลาดดังกล่าวมีสภาพ (เช่น สินค้า พ่อค้า แม่ค้า) ต่างไปจากเดิมอย่างไร
- การติดต่อสัมพันธ์กับคนภายนอกชุมชนเป็นอย่างไร มีใครบ้างที่เริ่มเข้ามาติดต่อกับชุมชน เช่น เจ้าหน้าที่ของรัฐ (พัฒนากร เจ้าหน้าที่เกษตร เจ้าหน้าที่จากอำเภอ) พ่อค้า ธนาคาร ลักษณะความสัมพันธ์เป็นอย่างไร
- ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเป็นอย่างไร เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมหรือไม่ อย่างไร คนยังพึ่งพิงกันในเรื่องอะไรบ้าง มีปัญหาอะไรที่เกิดขึ้นบ้างในชุมชน (เช่น หนี้สิน การลดลงของทรัพยากรธรรมชาติ การออกใบทำงานนอกหมู่บ้าน)
- ความเป็นญาติพี่น้อง เปลี่ยนไปหรือไม่อย่างไร การพึ่งพาอาศัยกันยังเหมือนเดิมหรือไม่ อย่างไร อะไรที่ทำให้เปลี่ยนแปลงไป
- โรงเรียนเปลี่ยนไปอย่างไร เช่น สถานที่ ครุ คณมของการเรียนหนังสือในโรงเรียนอย่างไร คาดหวังอะไรจากโรงเรียน โรงเรียนสัมพันธ์กับชุมชนอย่างไร
- วัดเปลี่ยนไปอย่างไร หรือไม่ ทำไมจึงเปลี่ยนไป ความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านกับวัดเปลี่ยนไปหรือไม่อย่างไร
- การวักษาโรคภัยไข้เจ็บเป็นอย่างไร ไปรักษาที่ไหน สถานีอนามัย โรงพยาบาล ร้านขายยาเริ่มมีมาตั้งแต่เมื่อไร มีส่วนทำให้การวักษาพยาบาลผู้เจ็บป่วยต่างออกใบหรือไม่ อย่างไร

- ในช่วงนี้ ถึงที่เรียกว่า ความสุข ความสบายใจของคนเปลี่ยนไปหรือไม่ อย่างไร ทำไมจึงเปลี่ยนแปลงไป
- ปัญหาของชุมชนในช่วงนี้มีอะไรบ้าง ทำไมปัญหาเหล่านี้จึงเกิดขึ้น จะแก้ไขปัญหาได้อย่างไร

คำถามเกี่ยวกับกองทุนหมู่บ้าน

1. ในหมู่บ้านนี้มีการรวมเงินหรือร่วมกันเก็บสะสมเงิน แหล่งเงินที่ชุมชนนำมาใช้ในลักษณะใด บ้าง เช่น กลุ่มสัชจะออมทรัพย์ กลุ่มณาปนกิจ กลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์ กลุ่มเครดิตยูเนียน
ในแต่ละกลุ่มที่มีการจัดตั้งอย่างไร ให้ถ้ามารายละเอียดต่อไปนี้
  - รายละเอียดของการก่อตั้ง (เช่น ปี พ.ศ. ผู้คิดคริเริ่ม การซักซวนให้คนมาร่วมมือ ปัญหา ความยากลำบาก)
  - รายละเอียดของการสมัครเป็นสมาชิก (เช่น เงินที่ต้องร่วมมือหุ้น ค่าสมาชิก จำนวนเงินสะสม)
  - การกู้ยืมเงิน (เช่น วิธีการกู้ยืม การค้ำประกัน จำนวนเงินที่กู้ยืมได้ ดอกเบี้ย การส่งคืน เงินปันผล วัตถุประสงค์ของการกู้ยืม)
  - กรรมการต้องการให้มีการนำกองทุนทั้งหมดมารวมกัน แต่กองทุนมีระเบียบการดำเนินงานของกองทุนค่อนข้างเข้มงวด คิดว่าชาวบ้านคงไม่อยากเข้ามาร่วม เพราะกฎระเบียบที่เข้มงวดเกินไป ตรงนี้ชาวบ้านคิดอย่างไร เพราะเหตุใด หรือขึ้นอยู่กับการจัดการ
  - จัดการอย่างไร หรือหลายกลุ่มคนอำนาจกัน
  - จำนวนคนที่เป็นสมาชิกและความสนใจของคนในหมู่บ้าน หรือหมู่บ้านใกล้เคียง
  - ความก้าวหน้า ความสำเร็จของกลุ่มเป็นอย่างไร
2. นอกจากการรวมกลุ่มในข้อ 1 แล้ว คนในหมู่บ้านสามารถกู้ยืมเงินจากที่ใดได้บ้าง เช่น รถส. นายทุน หรือธนาคารพาณิชย์ ในแต่ละแหล่งเงินกู้ให้ถ้ามารายละเอียดต่อไปนี้
  - เริ่มมีการกู้จากแหล่งนี้ตั้งแต่เมื่อไร ถ้ามารายละเอียดเท่าที่ผู้ตอบจะตอบได้

- การกู้ยืมเงิน (เช่น วิธีการกู้ยืม การค้ำประกัน จำนวนเงินที่กู้ยืมได้ ดอกเบี้ย การส่งคืน วัตถุประสงค์ของการกู้ยืม)
  - จำนวนคนที่เป็นสมาชิกและความสนใจของคนในหมู่บ้าน หรือหมู่บ้านใกล้เคียง
3. กองทุนหมู่บ้านต่างจากกลุ่มในข้อ 1 และแหล่งเงินกู้ในข้อ 2 อย่างไร และให้กามในเรื่องต่อไปนี้
- เริ่มมีการกู้จากแหล่งนี้ตั้งแต่เมื่อไร ตามรายละเอียดเท่าที่ผู้ตอบจะตอบได้ โดยเฉพาะการวางแผนที่เรื่องการกู้ยืมเงิน เช่น จำนวนเงิน ดอกเบี้ย การส่งคืนเงิน จำนวนคนที่ได้กู้ยืมเงิน
  - การกู้ยืมเงิน (เช่น วิธีการกู้ยืม การค้ำประกัน จำนวนเงินที่กู้ยืมได้ ดอกเบี้ย การส่งคืน วัตถุประสงค์ของการกู้ยืม)
  - จำนวนคนที่เป็นสมาชิกและความสนใจของคนในหมู่บ้าน หรือหมู่บ้านใกล้เคียง
4. ท่านคิดอย่างไรกับกองทุนหมู่บ้าน โดยเฉพาะกูเกนท์ต่างๆ ที่กำหนดไว้เป็นอุปสรรค อย่างไรหรือไม่
5. ทำอย่างไรกองทุนหมู่บ้านจึงจะเป็นประโยชน์กับคนในชุมชนได้มากที่สุด
6. ท่านคิดว่ากองทุนหมู่บ้านของหมู่บ้านใด ที่ถือว่าเป็นตัวอย่างที่ดี และหมู่บ้านท่านอยากจะทำตาม
- การตั้งกรรมการ การทำงานของคณะกรรมการ
  - การเพิ่มขึ้นของระเบียบต่างๆ

คำถามเกี่ยวกับการแปรรูปผลผลิตในชุมชน

- การแปรรูปผลผลิตในชุมชนเริ่มต้นตั้งแต่เมื่อไหร่ มีเหตุจุใจอะไรให้คนในชุมชน ที่ทำให้คนในชุมชนหันมาแปรรูปผลผลิต
- ความรู้เรื่องการแปรรูปผลผลิตเป็นความรู้ที่มีอยู่เดิมในชุมชนหรือเป็นความรู้ใหม่ที่เพิ่งเข้ามา มีแรงจูงใจอะไรในชุมชนที่ทำให้เกิดการแปรรูปผลผลิต เช่น วัตถุดิบ ความรู้ในชุมชนเรื่องการแปรรูปผลผลิต การเข้ามาของการแปรรูปผลผลิตในชุมชน
- บทบาทสำคัญของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการแปรรูปผลผลิต
- วิธีการผลิตและการจำหน่ายผลผลิต การจำหน่ายในชุมชนและนอกชุมชน

- ผลของการเปรียบผลผลิตที่เกิดขึ้นกับคนในชุมชน
- บทบาทของกองทุนหมู่บ้านในการส่งเสริมการเปรียบผลผลิตในชุมชน ในเบื้องต้นการเป็นแหล่ง ทุน การรวมกลุ่มเพื่อการผลิต การจำหน่าย การสร้างความมั่นใจให้ผู้ประกอบการมีความคิดวิเริ่มใหม่ ๆ ในการ เปรียบผลผลิต การพัฒนาการเปรียบผลผลิตในชุมชน ฯลฯ

คำถามประเด็นที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ

- บัณฑิตอาสาและเจ้าหน้าที่ของรัฐ มีลักษณะทำงานเกี่ยวกับกองทุนหมู่บ้านอย่างไรบ้าง การทำงานดังกล่าว สนับสนุนความมั่นคงในการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านอย่างไรบ้าง

แนวคำถามสำหรับคนในชุมชนอื่น ๆ

1. คำถามเกี่ยวกับผู้ตอบและครอบครัว

ประวัติการอยู่ในชุมชน เช่น ย้ายมาจากที่อื่น หรือเกิดในชุมชนนี้ ตามรายละเอียด ตั้งแต่เริ่มเข้ามาอยู่ หรือตั้งแต่เริ่มจำความได้เกี่ยวกับเรื่องต่อไปนี้ โดยให้ถามให้ชัดเจนว่าเรื่อง ที่ผู้ตอบเล่าให้ฟังเกิดขึ้นเมื่อไร พ.ศ. อะไร ควรถามให้เห็นความต่อเนื่องมาตามช่วงระยะเวลา majan ถึงปัจจุบันว่าในเรื่องต่อไปนี้

- มีครอบครัวเป็นสมาชิกในครอบครัว มีการซ้ายขวาแยกในกรณีเดียว
- การสร้างบ้านทำอย่างไร ลักษณะบ้าน ขนาด การปลูกบ้าน วัสดุ
- สภาพทางธรรมชาติของหมู่บ้านในขณะนั้น เช่น ป่าไม้ ของป่า ที่ดิน สัตว์ตามธรรมชาติ แหล่งน้ำ แม่น้ำ ลำน้ำ พื้นที่ทำการเกษตรปัจจุบัน ฯลฯ
- การจับจ้อง/การครอบครอง/การซื้อที่ดินในสมัยก่อน ทำกันอย่างไร พ่อแม่ท่านมีที่ดินมากน้อยแค่ไหน ทราบหรือไม่ว่า ที่ดินเหล่านั้นได้มาอย่างไร ที่ดินที่ท่านมีอยู่ได้มาอย่างไร ปัจจุบันท่านมีที่ดินเท่าไหร่ แบ่งเป็นที่นา ที่ไร่ ที่สวนอย่างไร ท่านต้องเช่าที่ดินบ้างหรือไม่ ตามถึงขนาดที่ดินที่เช่า เช่าทำอะไร วิธีการเช่าเป็นอย่างไร ท่านต้องเสียภาษีที่ดินหรือไม่ (ตามถึงเอกสารสิทธิ์ และการเสียภาษีในแต่ละปี)
- การทำมาหากินในขณะนั้น เช่น การเก็บหาของป่า การปลูกข้าว การปลูกพืชไร่ การเลี้ยงสัตว์ไว้บริโภค และขาย ให้ความรายละเอียดของการทำมาหากินแต่ละเรื่องให้

มากที่สุด เช่น ถ้ามีการปลูกข้าวไว้ ให้ถ้ามีวิธีการเลือกพืชที่ การเตรียมดิน การหา เมล็ดพันธุ์ การดูแล การเก็บเกี่ยว ผลผลิต การกิน การขาย/แลกเปลี่ยนผลผลิต

- แรงงานที่ใช้ในการผลิตมาจากที่ใดบ้าง เช่น สมาชิกในครอบครัว แลกเปลี่ยนแรงงาน จ้างแรงงาน ตามรายละเอียดของวิธีการได้มาของแรงงานแบบต่างๆ
- การแลกเปลี่ยนหรือการขายผลผลิต ตามรายละเอียดเกี่ยวกับการขาย/แลกเปลี่ยน ผลผลิต ขายให้ใคร ขายที่ไหน ถ้าแลกเปลี่ยน มีการแลกเปลี่ยนอย่างไร (ควรถาม ให้เห็นภาพของการแลกเปลี่ยนในอดีต ว่าสามารถทำให้คนสามารถได้มาซึ่งสิ่งจำเป็นในชีวิต ในเรื่องใดบ้าง เช่น อาหาร เสื้อผ้า ยาสั่ง ฯลฯ การทำเครื่องมือเครื่องใช้ การเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์) รวมทั้งการติดต่อกับคนนอกหมู่บ้านและในเมือง
- หัตถกรรมหรือการผลิตของใช้ในขณะนั้น เช่น การทอผ้า การจักสาน การทำเครื่องใช้ไม้สอยต่างๆ ให้ถ้ามีรายละเอียดของการทำงานหกินแต่ละเรื่องให้มากที่สุด เช่น การจักสาน โครงเป็นคนทำ ทำอย่างไร หัวสุดจากที่ไหน ช่วงเวลาที่ทำ
- การทำงานรับจ้าง สมัยก่อนมีการทำงานรับจ้างหรือไม่ การจ้างงานเริ่มมีเมื่อไร ถ้ามีรายละเอียดความเป็นมา ใครคือผู้จ้าง จ้างอย่างไร ท่านเคยทำงานรับจ้างหรือไม่ ถ้ามีรายละเอียด ว่ารับจ้างทำอะไร ได้ค่าตอบแทนอย่างไร นำเงินมาทำอะไร การทำงานรับจ้างเริ่มนึกตั้งแต่เมื่อไร ส่วนใหญ่มีครอบครัวในหมู่บ้านที่ไปรับจ้าง เวลาไปรับจ้างนอกหมู่บ้าน ไปกันเป็นกลุ่มฯ หรือต่างคนต่างไป ถ้ามีรายละเอียดเกี่ยวกับการไปรับจ้างนอกหมู่บ้าน ได้ค่าตอบแทนอย่างไร ปกติท่านจะได้ข่าวคราวเกี่ยวกับการมีคนต้องการจ้างงานจากใคร หรือจากที่ไหน
- สมัยก่อน ใครเป็นผู้ดูแลความสงบ ความปลอดภัย ให้กับคนในหมู่บ้าน เวลาคนเดือดร้อน หรือมีเรื่องกันไปหาใคร หากมีหารลักษณะยสัตว์ หรือสิ่งของ หรือทะเลวิวาทกัน มีการจัดการรักษาอย่างไร สิ่งเหล่านี้เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาอย่างไร (ถ้าถึงผู้ใหญ่บ้าน กำหนดในช่วงเวลาที่ผ่านมาว่าเป็นอย่างไรบ้าง)

2. รายได้ รายจ่าย หนี้สิน และภาษี (ถ้ามีข้อมูลจากอดีตถึงปัจจุบัน โดยพยายามแยกถามระหว่างช่วงที่ หาอยู่หกิน กับช่วงที่มีการซื้อขายและใช้เงินกันเป็นหลัก มาจนถึงปัจจุบัน โดยถามช่วงเวลาให้แน่นอนว่า การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นเมื่อไรและอย่างไร)

ช่วงที่หาอยู่กิน

- ในอดีตเงินมีความสำคัญมากน้อยแค่ไหน ต้องใช้เงินซื้ออะไรบ้าง รายจ่ายที่สำคัญมีอะไรบ้าง หากเงินขาดมือทำอย่างไร ถ้าถึงแหล่งเงินกู้ยืม และดอกเบี้ย

- ในอดีตหากเงินได้อ่อนไหวบ้าง เช่น รับจ้าง ขายผลผลิต ตามรายละเอียด
- ในอดีตต้องมีการจ่ายภาษีหรือส่วนหักห้ามอย่างไร ตามรายละเอียด ตามที่ผู้ตอบทราบหรือเคยมีประสบการณ์
- นอกจากเงินแล้ว หากต้องมีการกู้หรือยืมอย่างอื่นหรือไม่ เช่น ข้าว พันธุ์พืช วัว ควาย เกวียน เครื่องมือเครื่องใช้
- มีปัญหาในการใช้คืนหรือไม่ ทำอย่างไร ตามรายละเอียดนับจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

ช่วงที่มีการซื้อขายมากขึ้น

- การใช้เงินเริ่มน้อยมากขึ้นตั้งแต่เมื่อไร ตามความเป็นมาว่า เริ่มมีการใช้เงินเพื่อซื้ออะไรบ้าง หากเงินมาจากไหน ตามถึงแหล่งเงินกู้/ยืม ว่ามีที่ใดบ้าง เช่น นายทุนญาติพี่น้อง เพื่อนบ้าน พ่อแม่ อกส. สนกรณ์ ตามถึงจำนวนเงินที่กู้ได้ วิธีการกู้ยืม ดอกเบี้ย การค้ำประกัน การใช้คืน
- ในความคิดเห็นของท่าน แหล่งเงินกู้ใดที่มีความสะดวก ดี สำหรับผู้กู้ ให้ถามว่าดีหรือสะดวกอย่างไร แหล่งเงินกู้ใด ค่อนข้างมีปัญหา กับผู้กู้ มีปัญหาอะไรบ้าง
- ท่านเคยมีปัญหาว่าต้องการเงิน แต่ไม่มีแหล่งกู้ยืมบ้างหรือไม่ พูดคุยรายละเอียดว่า ต้องการเงินไปทำอะไร และได้แก่ปัญหาอย่างไร
- ท่านเคยกู้เงินจากที่ใดบ้าง (เช่น อกส. ธนาคาร สนกรณ์ กลุ่มสัจจะอมทรัพย์) ตามรายละเอียดถึง กู้เงินไปทำอะไร วิธีการกู้ การค้ำประกันจำนวนเงินที่กู้ ดอกเบี้ย การคืนเงิน
- ท่านเคยนำที่ดิน บ้าน วัว ควาย ทรัพย์สินอื่นๆ ไปจำนองหรือจำนำหรือไม่ ถ้าเคย ตามรายละเอียด ถึงวิธีการ ผู้รับจำนำ/จำนอง ดอกเบี้ย การไถ่ถอน ระยะเวลา

ช่วงปัจจุบัน

- ปัจจุบัน หากท่านต้องการกู้ยืมเงิน สามารถกู้ยืมจากที่ใดได้บ้าง การกู้ยืมเงินในปัจจุบันสะดวกกว่าแต่ก่อนหรือไม่ พูดคุยกับความเป็นไปได้ในการกู้ยืมเงิน จากแหล่งต่างๆ เกี่ยวกับความสะดวก ปัญหา และคุ้มครอง

3. การเป็นสมาชิกกลุ่มการเงิน

- ท่านเป็นสมาชิกกลุ่มเงินออมหรือกลุ่มการเงินอะไรบ้าง เช่น กลุ่มสหจะออมทรัพย์ กลุ่ม สหกรณ์ กลุ่มมาปันกิจ กลุ่มอาชีพ ตามรายละเอียดเกี่ยวกับการสมัคร สมาชิก ค่าสมาชิก ผลตอบแทน ลิขิตในการกู้ยืม ดอกเบี้ย

4. กองทุนหมุ่นบ้าน

- ท่านได้ร่วมประชุมในการเลือกกรรมการกองทุนหมุ่นบ้านหรือไม่ พูดคุยเกี่ยวกับ การประชุม เช่น วัน เวลาที่ประชุม จำนวนผู้มาประชุม ผู้นำการประชุม วัดดุ ประสงค์ สาระของการประชุม บรรยายกาศการประชุม ของการประชุม การเลือก กรรมการกองทุนหมุ่นบ้าน วิธีการเลือกกรรมการ
- ท่านได้สมัคร หรือได้รับเสนอชื่อเป็นกรรมการกองทุนหรือไม่ ท่านคิดอย่างไรกับ การเป็นคณะกรรมการกองทุน ท่านได้รับเลือกหรือไม่ ท่านคิดอย่างไรเกี่ยวกับ คณะกรรมการกองทุน พอใจหรือไม่อย่างไร
- ใครเป็นประธานคณะกรรมการกองทุนหมุ่นบ้าน เลือกกันอย่างไร คนทัวไปคิดอย่าง ไรกับกรรมการกองทุน ตัวท่านเองคิดอย่างไร
- ท่านเป็นสมาชิกกองทุนหมุ่นบ้านหรือไม่ การเป็นสมาชิกต้องทำอย่างไร ทุกคนในหมู่ บ้านเป็นสมาชิกหรือไม่ ต้องมีการส่งเงินสักจะ หรือเงินค่าสมาชิกอย่างไร ท่านคิด อย่างไรกับกองทุนหมุ่นบ้าน กองทุนหมุ่นบ้าน ต่างจากกลุ่มออมทรัพย์ หรือแหล่งกู้ เงินอื่นๆ อย่างไร
- ท่านได้กู้เงินจากกองทุนหมุ่นบ้านหรือไม่
  - ถ้ากู้ พูดคุยเกี่ยวกับวิธีการกู้ ความยุ่งยาก ความสะดวก จำนวนเงินที่กู้ กฎ ไปทำอะไร ดอกเบี้ยกู้หรือแพงไปอย่างไร การใช้คืนยุ่งยากหรือไม่ วิธี การส่งคืนทำอย่างไร ท่านสามารถใช้คืนได้ตามกำหนดหรือไม่ เงินที่ใช้ คืนได้มาจากไหน (เช่น รับจ้าง ขายของ) ปีหน้าคิดจะกู้อีกหรือไม่ อย่างไร ท่านคิดอย่างไรกับการดำเนินการของกองทุนหมุ่นบ้าน คิดว่าเป็นธรรม สำหรับทุกคนหรือไม่
  - ถ้าไม่ต้องการกู้ ท่านเคยคิดจะกู้เงินกองทุนหรือไม่อย่างไร ที่ท่านไม่ ต้องการกู้เงินเป็นเพราะอะไร (เช่น ลงทะเบียนไป ระยะเวลาสั้นไป ไม่มี ความจำเป็น ขั้นตอนยุ่งยาก ฯลฯ) ท่านคิดอย่างไรกับการดำเนินการของ กองทุนหมุ่นบ้าน คิดว่าเป็นธรรมสำหรับทุกคนหรือไม่

- **ถ้าต้องการกู้ แต่ไม่ได้ออนุมัติงินให้กู้หรือไม่สามารถกู้ได้ ท่านต้องการกู้เงินไปทำอะไร ที่ท่านไม่ได้กู้เป็นเพาะอะไร ทำไม่ท่านต้องการกู้เงินจากกองทุนหมู่บ้าน ท่านคิดอย่างไรกับการดำเนินการของกองทุนหมู่บ้าน คิดว่าเป็นธรรมสำหรับทุกคนหรือไม่ เมื่อไม่ได้กู้เงินจากกองทุน ท่านได้ไปกู้เงินจากแหล่งอื่นแทนหรือไม่**
- **ดอกเบี้ยของกองทุนหมู่บ้านแตกต่างจากหมู่บ้านอื่นอย่างไร การกำหนดอัตราดอกเบี้ยขึ้นอยู่กับเหตุผลใด**
- **มีการกู้มากกว่า 2 หมื่น หรือ 5 หมื่น ทำได้อย่างไรหรือ**
- **ท่านอยากรู้การดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านเป็นอย่างไร ท่านคิดว่าทำอย่างไรของกองทุนหมู่บ้านจะเป็นประโยชน์แก่ท่าน และคนอื่นๆ ในหมู่บ้านให้ได้มากที่สุด**
- **ปีหน้าท่านจะสมัครเป็นกรรมการกองทุนหมู่บ้านหรือไม่ เพาะอะไร ท่านคิดว่าท่านมีโอกาสจะได้เป็นกรรมการหรือไม่ เพาะอะไร**
- **ท่านเคยพูดคุยกับคนในหมู่บ้าน หรือคนอื่นๆ ทั้งที่เป็นคณะกรรมการหมู่บ้านและที่ไม่ได้เป็นคณะกรรมการหมู่บ้าน เกี่ยวกับกองทุนหมู่บ้านหรือไม่ พูดคุยในเรื่องใดบ้าง ถ้ารายละเอียด**
- **ท่านคิดว่า การมีกองทุนหมู่บ้านทำให้หมู่บ้านเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมหรือไม่ อย่างไร**

5. การทำนาหากินในปัจจุบัน

- **แหล่งน้ำ น้ำที่ใช้ในการเพาะปลูกมาจากไหน เช่น น้ำฝน น้ำจากสระ จากลำคลอง ห้วยลำพะเพลิง หรือห้วยอื่นๆ น้ำเพียงพอ กับการเพาะปลูกหรือไม่ ถ้า沒有ไม่พอ เช่น ฝนไม่ตกตามฤดูกาล แห้งแล้ง ทำอย่างไร มีการทำน้ำจากลำพะเพลิงหรือลำสำคัญเข้ามาหรือไม่ การทดน้ำทำอย่างไร**
- **ในปัจจุบัน ท่านปลูกพืชอะไรบ้าง ถ้ารายละเอียดของชนิดของพืชที่ปลูก และที่ดินที่ใช้ในการเพาะปลูกพืชแต่ละชนิด ช่วงเวลาที่ปลูก โดยให้เริ่มจากช่วงก่อนฤดูฝน ซึ่งเป็นช่วงของการเตรียมดินเพื่อทำนา ประมาณเดือนมีนาคม ว่ามีการปลูกพืชอะไร ใช้พื้นที่เท่าไร มีการใช้แรงงานอย่างไร มีการจ้างงานหรือไม่ ใช้เครื่องมือเครื่องจักรอะไรบ้าง และน้ำ ขยายผลผลิตหรือไม่ หรือเก็บไว้บริโภค และค่าอยา ถ้าไม่ไปที่ละเดือน (ผู้ที่ต้องถามรายละเอียดของการเพาะปลูกพืชเฉพาะเรื่อง ให้ถาม**

รายละเอียดในตอนหลัง แต่กามให้ได้ภาพรวมก่อน ว่าการปลูกพืชแต่ละอย่างมีความเกี่ยวพันกันอย่างไร)

- การจับปลา naïjed เดียวที่ยังมีการจับปลา หรือสัตว์น้ำอื่นๆ กับอย่างไรบ้าง จับกันอย่างไร ใช้เครื่องมืออะไรบ้าง ใครเป็นผู้ทำเครื่องมือ สิ่งเหล่านี้เปลี่ยนแปลงไปจากอดีตอย่างไร พันธุ์ปลา หรือปริมาณปลาเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเกี่ยวข้องกับการสร้างอ่างเก็บน้ำหรือไม่ ตัวท่านเองจับปลาหรือไม่อย่างไร
- การเลี้ยงสัตว์ไว้ใช้งาน สัตว์ที่เลี้ยงไว้ใช้งานมีอะไรบ้าง เลี้ยงกันอย่างไร มีจำนวนมากน้อยแค่ไหน ได้พันธุ์สัตว์มาจากไหน มีการขายสัตว์ที่เลี้ยงไว้ใช้งานหรือไม่ ทำไม่เจ็บช้ำ นำไปขายที่ไหน ราคาเป็นอย่างไร
- สัตว์ที่เลี้ยงไว้เป็นอาหาร มีสัตว์อะไรบ้างที่เลี้ยงไว้เป็นอาหาร เลี้ยงกันอย่างไร มีจำนวนมากน้อยแค่ไหน ได้พันธุ์สัตว์มาจากไหน มีการขายสัตว์ที่เลี้ยงไว้เป็นอาหารหรือไม่ ทำไม่เจ็บช้ำ นำไปขายที่ไหน ราคาเป็นอย่างไร
- ท่านโปรดจ้างทำงานที่ไหนบ้างหรือไม่ ตามรายละเอียดเกี่ยวกับงาน สถานที่ ค่าจ้าง ช่วงเวลาที่ทำงาน รายได้

6. การบริโภค

- ตั้งแต่จำความได้ มีอะไรบ้างที่บ้านท่าน หรือที่ท่านต้องซื้อมากิน/ใช้ ตามรายละเอียดเกี่ยวกับอาหารหรือสิ่งของที่ต้องซื้อ โดยถ้าถึงตลาดที่ไปซื้อ ความบ่อຍราคา สภาพภารณ์เหล่านี้เปลี่ยนแปลงไปอย่างไร ให้ผู้ตอบเล่ารายละเอียดว่า ประเภท หรือชนิดของที่ซื้อ เปลี่ยนแปลงไปอย่างไร เช่น จักรยาน วิทยุ ทรานซิสเตอร์ โมเตอร์ไซด์ ทีวี รถไถ เริ่มเข้ามา ตั้งแต่เมื่อไหร่ ใครเป็นผู้ซื้อ/นำเข้ามาใช้เป็นคนแรกๆ ท่านได้ซื้อของเหล่านี้บ้าง หรือไม่ ทำไม่เจ็บช้ำ การหาเงินมาซื้อของเหล่านี้ ทำอย่างไร ซื้อจากที่ไหน
- เวลาที่ท่านจะซื้อของที่มีราคาแพง (เช่น รถมอเตอร์ไซด์ รถไดเดินตาม ทีวี วิทยุ) และของจำพวกปุ๋ย ยาฆ่าแมลง เมล็ดพันธุ์ ท่านทำอย่างไรบ้าง ก่อนตัดสินใจซื้อ (เช่น หารายละเอียดหรือข้อมูลเกี่ยวกับของที่จะซื้อจากที่ไหน ข้อมูลเกี่ยวกับอะไรเบริกษาในบ้าง)
- ท่านพอกจะจำได้หรือไม่ว่า มีอะไรบ้างที่ท่านเคยผลิตหรือทำได้เอง แต่ต่อมากลับเริ่มไม่ค่อยได้ทำ แต่ไปหาซื้อมาจากร้านค้า หรือตลาด เพราะอะไรไม่ทำเองแต่

ไปทางซึ่งหมายความ (ค่อยๆ ตามลึกลึกลงตัวๆ รวมทั้งของที่เกี่ยวข้องกับการผลิตด้วย)
นอกจากนี้มีอะไรบ้างที่เมื่อก่อนไม่ได้เป็นสิ่งจำเป็น ไม่ต้องซื้อหา แต่เดี๋ยวนี้ต้องซื้อ (เช่น พันธุ์พืช ปุ๋ย อาหารบางอย่าง ฯลฯ)

7. การเจ็บไข้ได้ป่วยในปัจจุบัน ต่างจากในสมัยก่อนอย่างไร ท่านคิดว่าการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเกิดจากอะไร ในรอบปีที่ผ่านมา คนในครอบครัวท่าน หรือตัวท่านเอง มีการเจ็บป่วย หรือไม่สบาย อย่างไรบ้าง

- มีโรคหรือความเจ็บป่วยใดที่ท่านคิดว่าเป็นผลกระทบจากการทำมาหากิน หรือการทำงาน เช่น การใช้ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง การใช้เครื่องมือเครื่องจักร การทำงานรับจ้าง การใช้แรงงาน การทำอาชีพบางอย่าง เช่น การเลี้ยงสัตว์ การจับสัตว์ การทำนา หรือการเพาะปลูก
- มีโรคหรือความเจ็บป่วย หรืออาการไม่สบาย อันเกิดจากการกินอาหาร เครื่องดื่มน้ำ ในชีวิตประจำวัน ของท่านหรือไม่อายไร
- มีโรค หรือความเจ็บป่วย หรืออาการไม่สบาย อันเกิดจากสภาพแวดล้อม เช่น แหล่งน้ำ อากาศ ของเสีย หรือการเลี้ยงสัตว์ ฯลฯ บ้างหรือไม่อายไร

8. คำถamentgeiyaw กับการแปรรูปผลผลิตในชุมชน

- การแปรรูปผลผลิตในชุมชนเริ่มต้นตั้งแต่เมื่อไหร่ มีเหตุจุใจอะไรให้คนในชุมชนที่ทำให้คนในชุมชนหันมาแปรรูปผลผลิต
- ความรู้เรื่องการแปรรูปผลผลิตเป็นความรู้ที่มีอยู่เดิมในชุมชนหรือเป็นความรู้ใหม่ที่เพิ่งเข้ามา มีแรงจูงใจอะไรในชุมชนที่ทำให้เกิดการแปรรูปผลผลิต เช่น วัตถุดิบ ความรู้ในชุมชนเรื่องการแปรรูปผลผลิต การเข้ามาของ การแปรรูปผลผลิตในชุมชน
- บทบาทสำคัญของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการแปรรูปผลผลิต
- วิธีการผลิตและการจำหน่ายผลผลิต การจำหน่ายในชุมชนและนอกชุมชน
- ผลของการแปรรูปผลผลิตที่เกิดขึ้นกับคนในชุมชน
- บทบาทของกองทุนหมู่บ้านในการส่งเสริมการแปรรูปผลผลิตในชุมชน ในเบื้องต้นเป็นแหล่ง ทุน การรวมกลุ่มเพื่อการผลิต การจำหน่าย

การสร้างความมั่นใจให้ผู้ประกอบผลผลิตมีความคิดริเริ่มใหม่ ๆ ใน การ
ประดิษฐ์ผลผลิต การพัฒนาการประดิษฐ์ในชุมชน ฯลฯ

9. คำาถามประเด็นที่เกี่ยวข้องอีน ๆ

- บันทึกโอกาสและเจ้าหน้าที่ของรัฐ มีลักษณะทำงานเกี่ยวกับกองทุนหมู่บ้านอย่างไรบ้าง การทำงานดังกล่าว สนับสนุนความมั่นคงในการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านอย่างไรบ้าง

ทุนชุมชน: รากแก้วของการเติบโตของกองทุนหมู่บ้าน

ชุดที่ 4 : บทเรียนจากภาคตะวันออก
กองทุนหมู่บ้านเขางมิน: ภาพสะท้อนจากผู้ประруปผลผลิตกลุ่มย่อย
ดร.ศิริกาญจน์ โภสุมก์

คำนำ

การวิจัย เรื่อง กองทุนหมู่บ้านเข้มข้น : ภาพสะท้อนจากผู้แปรรูปผลผลิตกลุ่มย่อย ซึ่งเป็นการวิจัยกรณีศึกษาในโครงการวิจัยและประเมินกองทุนหมู่บ้าน ซึ่งเป็นโครงการวิจัยของโครงการบริณญาเอกพัฒนาศึกษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เป็นโครงการที่มีเป้าหมายเพื่อศึกษาและทำความเข้าใจชุมชนที่มีเงื่อนไขความพร้อมและกระบวนการนำกองทุนหมู่บ้านมาดำเนินการแตกต่างกัน รวมทั้งศึกษาถึงจุดอ่อนจุดแข็งของกระบวนการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้าน ที่มีผลต่อความสำเร็จของกองทุนหมู่บ้านและผลที่ชุมชนได้รับจากการกองทุนหมู่บ้าน โดยใช้วิธีวิทยาของการสร้างทฤษฎีจากฐานราก (grounded theory) เพื่อสร้างข้อสรุปเชิงทฤษฎีและนำเสนอรูปแบบกระบวนการกระแสทุนชุมชนและการสร้างความเข้มแข็งของทุนชุมชนผ่านกองทุนหมู่บ้านในครั้งนี้ สำเร็จลงด้วยด้วยความกรุณาของรองศาสตราจารย์ ดร. นภาภรณ์ หวานนท์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรุ่ย ปัสดีวงศ์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เพญสิริ จิระเดชาภุล ผู้เป็นที่ปรึกษาและนักวิจัยหลักของโครงการ ซึ่งได้กรุณาให้คำปรึกษาและคำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินการวิจัยกรณีศึกษาในครั้งนี้ ด้วยบรรยายกาศของความเป็นกलayan มิติทางวิชาการอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง รวมทั้งได้เปิดโอกาสให้ผู้วิจัยได้มีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์การวิจัยกรณีศึกษาจากนักวิจัยของโครงการที่มีความรู้และประสบการณ์ในการวิจัยภาคสนามอย่างหลากหลาย เป็นการเพิ่มพูนประสิทธิภาพการวิจัยและเป็นประโยชน์ต่อการทำวิจัยกรณีศึกษา ในครั้งนี้เป็นอย่างยิ่ง ซึ่งผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงมาก ณ โอกาสนี้

พร้อมทั้งขอขอบพระคุณต่อผู้ให้ข้อมูลหลักทุกท่านในการให้ข้อมูลอย่างเต็มใจและให้ความช่วยเหลือผู้วิจัยอย่างดีในการทำงานภาคสนาม และขอขอบคุณผู้ช่วยนักวิจัย ผู้ประสานงานการวิจัย ตลอดจนผู้อำนวยความสะดวกต่าง ๆ ที่ได้ให้ความร่วมมืออย่างดียิ่ง จนทำให้งานวิจัยกรณีศึกษา เรื่อง กองทุนหมู่บ้านเข้มข้น : ภาพสะท้อนจากผู้แปรรูปผลผลิตกลุ่มย่อย สำเร็จลงด้วยดี

ผู้วิจัยหวังว่า งานวิจัยกรณีศึกษานี้ จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนากองทุนหมู่บ้านให้กลายเป็นกองทุนของชุมชนที่มีความหมายและมีพลังต่อวิถีการพัฒนา ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและทั้งระดับชุมชนในเวลาไม่นานนัก

ศรีกาญจน์ โภสุมวงศ์

สารบัญ

บทที่	หน้า
คำนำ	
สารบัญ	
บทที่ 1 ชุมชนที่ศึกษาและวิธีการศึกษา	1
ความนำ	1
ค่าตามการวิจัย	3
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
การเลือกชุมชนและลักษณะของชุมชน	3
การเข้าสู่ชุมชน	4
การศึกษาข้อมูล	5
แนวทางการศึกษา	7
ผู้ให้ข้อมูลหลัก	7
การแบ่งช่วงเวลาเพื่อศึกษาข้อมูล	9
การประเมินผลและการวิเคราะห์ข้อมูล	9
การนำเสนอผลการวิจัยกรณีศึกษา	10
บทที่ 2 ชุมชนบ้านเข้ามิ่นกับทุนชุมชนก่อนการพัฒนาประเทศ ไปสู่ความทันสมัย	11
บริบทของชุมชนบ้านเข้ามิ่น	11
ทุนชุมชนบ้านเข้ามิ่นก่อนการพัฒนาประเทศ	
ไปสู่ความทันสมัย	12
ทุนธรรมชาติกับการตั้งถิ่นฐานและ การขยายตัวของชุมชน	13

ทุนทางสังคมกับเยื้อใยในชุมชน	14
ทุนภูมิปัญญาและความรู้ในชุมชน	16
บ้านเข้ามิ่นกับจุดอ่อนของชุมชน	20
สรุปความ	21
บทที่ 3 การเปลี่ยนแปลงของชุมชนบ้านเข้ามิ่นภายใต้ กระบวนการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย	22
ความนำ	22
บ้านเข้ามิ่นกับการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย	23
ถนนจากชุมชนสู่เมือง : จุดเปลี่ยนของทุนชุมชน	23
บ้านเข้ามิ่น	23
ระบบคุปตัมภ์ “เกี้ยวจួ” และทุนทางสังคมที่เปลี่ยนแปลง	25
การจัดการของภาครัฐกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน	27
การเปลี่ยนแปลงด้านอาชีพ	28
แหล่งการเรียนรู้ของชุมชน	30
สรุปความ	32
บทที่ 4 การปรับตัวของชุมชนบ้านเข้ามิ่นต่อผลกระทบ ของการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย	33
ความนำ	33
กองทุนของชุมชน	34
การรวมกลุ่มเพื่อเพิ่มพลังปัจเจกชน	37
การปรับตัวเข้าหากภูมิปัญญาชุมชน	39
สรุปความ	39
บทที่ 5 กองทุนหมู่บ้านในกระแสการพัฒนา และผลที่มีต่อชุมชน	41
ความนำ	41

การก่อรูปของกองทุนหมู่บ้าน	41
ความหมายของกองทุนหมู่บ้านในมุมมองของคนในชุมชน	42
การบริหารและการดำเนินการของกองทุนหมู่บ้าน	44
กองทุนหมู่บ้านกับการแปรรูปผลผลิต	49
กองทุนหมู่บ้านกับผลที่เกิดขึ้นในชุมชน	53
บทบาทของผู้ที่เกี่ยวข้องกับกองทุนหมู่บ้าน	56
กองทุนหมู่บ้านในมุมมองของคนในชุมชน	57
กองทุนหมู่บ้าน : บทบาทที่เป็นอยู่และทิศทางในอนาคต	61
สรุปความ	65
บทที่ 6 สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ	66
สรุปขั้นตอนการวิจัยกรณีศึกษา	66
สรุปผลการศึกษา	68
ข้อเสนอแนะ	69
บรรณานุกรม	71
ภาคผนวก	74
แนวคิดถ้าม	75

บทที่ 1

ชุมชนที่ศึกษาและวิธีการศึกษา

ความนำ

ชุมชนบ้านเข้ามิน เป็นชุมชนหมู่บ้านหนึ่งบริเวณชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก ซึ่งเป็นดินแดนที่มีความสำคัญทั้งในอดีตและปัจจุบัน ในอดีตบริเวณที่ตั้งบริเวณชุมชนบ้านเข้ามินในปัจจุบันนี้ เป็นแหล่งสะสมกองกำลังไฟร์พล อาฐรและเสบียงอาหารของพระยาตากหรือสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช หลังจากที่พระองค์พร้อมด้วยทหารม้าประมาณ 500 คน ได้ยกกำลังฝ่ากองกำลังของทัพพม่าที่ล้อมกรุงศรีอยุธยาออกมา ในเดือนห้า ปีกุน พ.ศ. 2310 ก่อนที่กรุงศรีอยุธยาจะเสียเมืองแก่พม่าออกจากกรุงศรีอยุธยา เพียงเล็กน้อย แล้วมุ่งสูทิศตะวันออกเพื่อมุ่งมั่นกอบกู้อิสรภาพ ดังปรากฏข้อความในพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา ตอนหนึ่งว่า

“...ตัวเราคิดจักส่องสุมประชาราษฎร์ในแขวงหัวเมืองตะวันออกให้ได้มาก แล้วจะยกกลับไปถูกกรุงศรีอยุธยา ให้คงเป็นราชธานีดังเก่า ...”

จากกรุงศรีอยุธยา พระยาตากได้ยกพลมาพักและใช้บริเวณชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกแห่งนี้ เป็นชุมทางสะสมไฟร์พลกำลัง รวมทั้งปราบปรามผู้ก่อการร้ายในบริเวณนี้จนราบคาบ หลังจากนั้นจึงเคลื่อนทัพไปตีเมืองจันทบุรีเพื่อสะสมกำลังพลและยกทัพเรือย้อนกลับมาตีกรุงศรีอยุธยาคืนจากทัพพม่า เมื่อเดือนสิงหาคม ปีกุน พ.ศ. 2310

ชุมชนบ้านเข้ามินจึงเป็นชุมชนหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์แห่งการ gob กู้ เอกราชของชาติไทยในอดีต ปัจจุบันชุมชนบ้านเข้ามินเป็นอีกชุมชนหนึ่งที่มีความสำคัญในฐานะชุมชนที่ตั้งอยู่ในบริเวณที่รัฐบาลกำหนดให้เป็นพื้นที่ในโครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกตามแผนยุทธศาสตร์เชิงรุกทางเศรษฐกิจของไทย ที่ปรากฏเป็นนโยบายหลักของประเทศไทยในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525 - 2529) ซึ่งระยะแรกครอบคลุมพื้นที่ 3 จังหวัด คือ ฉะเชิงเทรา ชลบุรี และระยอง โดยมีพื้นที่รวมกันประมาณ 8.3 ล้านไร่ (13,241 ตารางกิโลเมตร) หรือคิดเป็นร้อยละ 36.6 ของพื้นที่ภาคตะวันออกทั้งหมด ที่มีประชากรรวมกันประมาณ 1.6 ล้านคน ให้พื้นที่บริเวณนี้เป็นศูนย์กลางความเจริญแห่งใหม่ เพื่อกระจายกิจกรรมทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมให้ไปตั้งอยู่ในส่วนภูมิภาคอย่างเป็นระบบ ขณะเดียวกันก็เน้นความพยายามในการพัฒนาประเทศให้ก้าวไปสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ในอนาคต เพื่อลดความเป็นเอกลักษณ์และบรรเทาความแออัด

ของกรุงเทพมหานครและปริมณฑล รวมทั้งต้องการพัฒนาให้ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกเป็นประตุทางออกให้กับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ใน การส่งสินค้าออกไปจำหน่ายต่างประเทศ โดยไม่ต้องผ่านกรุงเทพมหานคร นอกจากนี้ การค้นพบก้าซธรรมชาติในอ่าวไทยและมีการนำมาใช้ในอ่าวไทย ทำให้มีโอกาสพัฒนาอุตสาหกรรมหลักที่ใช้ก้าซธรรมชาติเป็นวัตถุดิบสำคัญ เช่น ปิโตรเคมี ปูย และอื่นๆ ซึ่งจะเป็นตัวเร่งทำให้เกิดอุตสาหกรรมต่อเนื่อง เกิดการจ้างแรงงาน เกิดแหล่งการค้าและบริการ ทำให้เกิดชุมชนใหม่และใหญ่มากขึ้น นอกจากนี้ เนื่องจากบริเวณชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกมีลักษณะที่เอื้อต่อการสร้างท่าเรือน้ำลึกขนาดใหญ่ มีที่ดินและแหล่งน้ำจืดเพียงพอที่จะขยายเป็นแหล่งอุตสาหกรรมใหญ่ได้ โดยมีโครงสร้างพื้นฐานสำคัญครบถ้วน เช่น ถนน ไฟฟ้า ท่าเรือพาณิชย์และสนามบิน บริเวณชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกจึงเหมาะสมที่จะพัฒนา เป็นแหล่งอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525 – 2529) ดังกล่าว

ความสำคัญของการที่พื้นที่ใกล้เคียงของชุมชนเข้ามีน ที่เป็นทั้งชุมชนที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ชาติในฐานะแหล่งเริ่มต้นแห่งการกู้เอกราช ครั้งที่ 2 ของกรุงศรีอยุธยา ของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช และการเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่ที่อยู่ในบริเวณของโครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก ซึ่งมีความชัดเจนของกระบวนการพัฒนาประเทศที่เน้นการพัฒนาอุตสาหกรรม และผลที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางด้านวิถีชีวิตของคนในชุมชน ทำให้ผู้วิจัย สนใจที่วิจัยกรณีศึกษา (case study) เพื่อศึกษา เรียนรู้ และประเมินผลกระทบดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านเข้ามีน ซึ่งเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็ง คือ เป็นชุมชนที่มีความสามารถในการพึ่งตนเองสูง มีผู้นำชุมชนที่มีความสามารถ มีประสบการณ์ ของการร่วมมือกันในการแก้ไขปัญหาสาธารณสุขของชุมชน คนในชุมชนมีความใจซิดกัน มีระบบความช่วยเหลือที่เป็นหลักประกันทางด้านการเงินและสุขภาพ คนในชุมชนมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ประสบความสำเร็จในการระดมทุนเพื่อจัดตั้งเป็นกองทุนของชุมชน คนในชุมชนกล้าแสดงความคิดเห็นเพื่อคัดค้านต่อ กิจกรรมที่อาจจะเป็นผลเสียต่อชุมชนในเวทีสาธารณะ ชุมชนมีการสืบสานตำนานหรือเรื่องเล่าความเป็นมาของชุมชนและคนในชุมชนพอยู่และภูมิใจในวิถีการดำรงชีวิตของตนเอง รวมทั้งมีวิถีชีวิตส่วนหนึ่งในการปรับเปลี่ยนผลผลิต สมาชิกกองทุนหมู่บ้านมีการรวมกลุ่มกันเพื่อกู้เงินกองทุนหมู่บ้านมาใช้ในการปรับเปลี่ยนผลผลิต และตั้งอยู่ในบริเวณชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก โดยมีคำรามในการวิจัย วัตถุประสงค์ของการวิจัยและกระบวนการวิจัย ดังนี้

คำถามในการวิจัย

1. กระบวนการสังคมทุนชุมชนในวิถีการดำรงชีวิตของคนในชุมชนบ้านเข้ามั่น มีลักษณะเป็นอย่างไร ในกรณีของการรวมกลุ่มเพื่อการแปรรูปผลผลิต
2. ทุนชุมชนที่สังคมมาก่อนที่กองทุนหมู่บ้านจะเริ่มดำเนินการ มีผลต่อการเรียนรู้ การคาดหวังและการกำหนดยุทธศาสตร์ในการดำเนินการ เกี่ยวกับกองทุนหมู่บ้านอย่างไรบ้าง
3. สภาพการดำเนินการของกองทุนหมู่บ้านในชุมชนเป็นอย่างไร ประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใดและสามารถปรับพื้นทุนชุมชนในหมู่บ้านได้อย่างไรบ้าง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแบบแผนการดำรงชีวิต (mode of living) ของชุมชน ด้านการแปรรูปผลผลิต รวมถึง สิ่งที่ทำให้คนในชุมชนดำรงชีวิตอยู่ได้ เช่น ระบบการผลิต การบริโภค การจัดสรร การแลกเปลี่ยน ระบบความรู้และเทคโนโลยี รวมทั้งระบบความสัมพันธ์ของคนในสังคม และองค์กรสังคมภายนอกชุมชน ว่าเป็นไปในลักษณะใด
2. เพื่อศึกษาระบวนการสังคมทุนชุมชน ซึ่งหมายถึง ทุนchromatic ทุนทางสังคม ทุนภูมิปัญญาและความรู้ในชุมชน และทุนเงินตรา ว่าสามารถดำรงอยู่ได้อย่างต่อเนื่องได้อย่างไร รวมทั้งศักยภาพและจุดอ่อนของชุมชนเป็นอย่างไร คนในชุมชนมีการจัดการกับภาระหนี้สินของตนเองได้อย่างไรบ้าง
3. กองทุนหมู่บ้าน มีส่วนในการสร้างกระบวนการสังคมทุนชุมชน ซึ่งหมายถึง ทุนchromatic ทุนทางสังคม ทุนภูมิปัญญาและความรู้ในชุมชน และทุนเงินตราอย่างไร และกองทุนหมู่บ้านมีปฏิสัมพันธ์กับวิถีการดำรงชีวิตของชุมชนอย่างไรบ้าง

การเลือกชุมชนและลักษณะของชุมชน

เนื่องจากผู้วิจัยต้องการศึกษาระบวนการสังคมทุนชุมชน ในชุมชนที่มีวิถีการดำรงชีวิตด้วยการแปรรูปผลผลิต รวมทั้งศึกษาถึงประวัติความเป็นมาและกระบวนการสังคมทุนชุมชนในหมู่บ้าน สภาพการดำเนินการของกองทุนหมู่บ้านในชุมชนที่มีการรวมกลุ่มกันเพื่อการแปรรูปผลผลิต มีภูมิปัญญาท่องถิ่นหลายด้าน คนในชุมชนมีความคิดในการพัฒนางานอาชีพ และความเป็นอยู่ของตนเอง ชุมชนมีประวัติความเป็นมาอย่างต่อเนื่อง ทำให้สามารถองเห็นพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคมภายในชุมชนได้ชัดเจน และเห็นความต่อเนื่องถึงภาวะที่จะเกิดขึ้นในชุมชนของการเข้ามาของกองทุนหมู่บ้าน ผู้วิจัยจึงใช้วิธีการเลือกชุมชนโดยอาศัยการเลือกเชิงทฤษฎี (theoretical sampling) ตามหลักเกณฑ์ที่ผู้

วิจัยกำหนดได้ข้างต้น โดยเลือกศึกษา จากชุมชนบ้านเข้ามีน ซึ่งเป็นพื้นที่ที่เป็นที่ตั้งของชุมชนที่มีประวัติความเป็นมาอย่างนาน เคยมีความอุดมสมบูรณ์ของทุนชุมชนในหลายด้าน เช่น ทุนธรรมชาติ ทุนทางสังคม ทุนภูมิปัญญาและความรู้ในชุมชน และทุนเงินตรา และได้รับผลกรบทบทจากการพัฒนาประเทศที่เน้นความจำเริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจ ทำให้คนในชุมชนได้รับผลกระทบทั้งโดยทางตรงและทางอ้อมจากการพัฒนาประเทศแบบไม่สมดุลในช่วงเวลาที่ผ่านมา

อนึ่ง เนื่องจากการศึกษาข้อมูลการวิจัยกรณีศึกษา (case study) ในครั้งนี้ จำเป็นที่ผู้วิจัยต้องเสียเวลามากในเชิงลึก ทั้งในส่วนของความรู้ ความจริงที่มีอยู่ในชุมชน และปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน ในเรื่องของทุนชุมชน และการปรับพื้นทุนชุมชนโดยผ่านกองทุนหมุนบ้าน และเพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลหลัก เกิดความเชื่อมั่นในผู้วิจัย มีความเต็มใจที่จะให้ข้อมูลแก่ผู้วิจัยในทุกประเด็นที่ศึกษา รวมทั้งต้องการให้ข้อมูลที่ได้จากชุมชนเป็นข้อมูลที่ไม่เจาะจงเฉพาะพื้นที่จนกินไป เพราะ ชุมชนที่ผู้วิจัยเลือกศึกษา จึงขอตั้งชื่อใหม่ว่า ชุมชนบ้านเข้ามีน ซึ่งเป็นชุมชนที่มีลักษณะเช่นเดียวกับหมู่บ้านทั่วไปเป็นส่วนมาก และเพื่อให้ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์และอภิปรายผลการวิจัยได้อย่างลึกซึ้งโดยมีเสรีภาพทางวิชาการพอสมควร ผู้วิจัยจึงขอปักป้องผู้ให้ข้อมูลหลัก ผู้เกี่ยวข้องกับการเก็บข้อมูลทุกคน รวมทั้งที่ตั้งของชุมชน โดยการใช้ชื่อชุมชน บุคคล และสถานที่เป็นชื่อสมมติ

การเข้าสู่ชุมชน

หลังจากที่กำหนดคุณลักษณะของชุมชนที่ผู้วิจัยต้องการศึกษาและเลือกชุมชนแล้ว ผู้วิจัยเริ่มเข้าสู่ชุมชนด้วยการสำรวจข้อมูลพื้นฐานด้านภูมิศาสตร์ของชุมชน ศึกษาโครงสร้างทางสังคมของคนในชุมชน เลือกผู้ช่วยนักวิจัยที่เป็นบุคลากรในพื้นที่ เพื่อเป็นผู้นำทางให้ผู้วิจัยเข้าไปสู่การเป็นสมาชิกของชุมชน ในฐานะผู้สนับสนุนในการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านจากมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่ง ซึ่งจากการที่ทางราชการมีการติดตามประเมินผลการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในหลายพื้นที่อย่างต่อเนื่อง ทำให้การเข้าสู่หมู่บ้านของผู้วิจัยเป็นเหตุการณ์ปกติที่เกิดขึ้นในชุมชนนี้ เนื่องจากคนในชุมชน นอกจากจะเคยให้ข้อมูลหลายอย่างแก่ทางราชการ เช่น สถาบันราชภัฏและมหาวิทยาลัยแล้ว ยังมีบางส่วนที่เคยให้ข้อมูลแก่ผู้ติดตามประเมินผลของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง เช่น พัฒนาการทั้งในระดับจังหวัดและอำเภอ รวมไปถึงการที่มีการพูดคุยกันในชุมชนเกี่ยวกับเรื่องกองทุนหมู่บ้าน ที่มีประเด็นให้คนในชุมชนได้รับการช่วยเหลือกันมากอย่างสม่ำเสมอตั้งแต่เริ่มมีข่าวคราวเกี่ยวกับนโยบายเรื่องนี้จากรัฐบาล จนถึงเมื่อมีการลงทุนหมู่บ้านเข้าไปในชุมชน เมื่อผู้วิจัยเข้าไปร่วมพูดคุยถึงเรื่องนี้กับคนในชุมชน จึงได้รับความร่วมมือในการให้เวลาพูดคุยและให้ข้อมูลด้วยความเต็มใจ

การศึกษาข้อมูล

เพื่อให้ได้ข้อมูลจากคนในชุมชนอย่างละเอียดและครบถ้วนเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชุมชน เหตุการณ์เปลี่ยนแปลงในชุมชน ทุนชุมชนและการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านในชุมชน ให้ได้ข้อมูลที่สามารถจะตอบคำถามการวิจัยที่ผู้วิจัยได้ตั้งประเด็นไว้ หลังจากศึกษาข้อมูลพื้นฐานทางด้านกายภาพและทางด้านโครงสร้างทางสังคมของคนในชุมชนแล้ว ผู้วิจัยจึงได้ใช้วิธีการศึกษาสำรวจข้อมูล 3 วิธีการหลัก คือ การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) การจัดกลุ่มสนทน (focus group discussion) และวิธีการสังเกตและจดบันทึก (observation and field – note) นอกเหนือจากนี้ ได้ศึกษาข้อมูลบางส่วนเพิ่มเติมจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับประวัติความเป็นมาของชุมชน รวมทั้งการศึกษาข้อมูลจากเอกสารของกองทุนหมู่บ้านเข้ามิ้น สำหรับวิธีการศึกษาสำรวจข้อมูล 3 วิธีการหลัก มีรายละเอียดของการศึกษาข้อมูล ดังนี้

- การสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยเริ่มต้นจากการจัดทำแนวคำาถาม (guideline)** โดยการนำแนวคำาถามการเก็บข้อมูลของโครงการวิจัยและประเมินกองทุนหมู่บ้าน ที่คณะกรรมการวิจัยหลัก จัดทำขึ้นมาพิจารณาเพิ่มเติมในส่วนที่ต้องการศึกษา เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีลักษณะเฉพาะของชุมชนบ้านเข้ามิ้น เช่น ผลของการดำเนินงานโครงการพัฒนาชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก (Eastern Seaboard Development Project) ที่มีต่อชุมชนบ้านเข้ามิ้น วิถีชีวิตของคนในชุมชนบ้านเข้ามิ้นที่เปลี่ยนแปลงไปในช่วงก่อนเริ่มโครงการ และหลังการดำเนินงานโครงการ รวมถึงทุนชุมชนที่เพิ่มขึ้นหรือลดลง เพื่อค้นหาข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในชุมชนอย่างเป็นระบบ โดยผู้วิจัยจะไม่เข้ามายังทางตรงและทางอ้อม ให้ผู้ให้ข้อมูลหลักตอบไปในแนวทางที่ผู้วิจัยต้องการ แต่อาจมีการขอให้ผู้ให้ข้อมูลหลักให้ข้อมูลเพิ่มเติมในบางประเด็นที่ผู้วิจัยต้องการรายละเอียดของข้อมูลเพิ่มขึ้น เพื่อเชื่อมโยงการสัมภาษณ์ให้เข้าสู่ประเด็นที่ต้องการศึกษาอย่างลึกซึ้ง และตรวจสอบความเข้าใจให้ตรงกันระหว่างผู้วิจัยกับผู้ให้ข้อมูลหลัก เป็นการตรวจสอบและสรุปประเด็นตามแนวคำาถามเป็นระยะ เพื่อใช้ประกอบการวิเคราะห์ข้อมูลของผู้วิจัย

ส่วนการเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยใช้วิธีการเลือกเชิงทฤษฎี (theoretical sampling) โดยไม่มีการกำหนดคุณลักษณะเฉพาะของผู้ให้ข้อมูลหลักไว้ล่วงหน้า ดังนั้นมีการสัมภาษณ์ระดับลึกผู้ให้ข้อมูลหลักรายแรกซึ่งเป็นผู้ใหญ่บ้านแล้ว ผู้วิจัยจึงได้วิเคราะห์ข้อมูลทันที เพื่อสร้างมโนทัศน์ (concept) และจัดหมวดหมู่ (categorize) มนโนทัศน์ต่างๆ หลังจากนั้นผู้วิจัยจึงเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักเพื่อสัมภาษณ์เป็นรายต่อไป ที่เชื่อว่าจะเป็นผู้ให้ข้อมูลที่แตกต่างไปจากมิติ (dimensions) และคุณสมบัติ

(properties) ของกลุ่มโน้ตศนที่พับจากการสัมภาษณ์ระดับลึกที่ผ่านมา สำรวจเลือกผู้ให้สัมภาษณ์ระดับลึกรายต่อ ๆ มา ผู้วิจัยได้เลือกโดยคำนึงถึงความแตกต่างของความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มนักศนต่าง ๆ โดยการเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักในลักษณะเช่นนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการต่อไปจนเมื่อวิเคราะห์ข้อมูลแล้วเสร็จ จนผู้วิจัยมั่นใจว่า แบบแผนต่าง ๆ ของกลุ่มโน้ตศนที่เกิดขึ้นนั้นช้า ๆ กันจนเป็นแบบแผนที่แน่นอน แม้เมื่อสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักรายอื่น ๆ ต่อไปก็ไม่ได้ข้อมูลเพิ่มเติมอีก (theoretical saturation) ผู้วิจัยจึงหยุดศึกษาข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์ระดับลึก โดยได้ผู้ให้ข้อมูลหลัก เป็นผู้ให้บ้านหรือประธานกรรมการกองทุนหมู่บ้าน พัฒนาการอำเภอ เหรรษญิก เลขานุการ และสมาชิกกองทุนหมู่บ้าน ซึ่งเป็นทั้งผู้ที่กู้และไม่กู้เงินจากกองทุนหมู่บ้าน จำนวน 20 คน

2. การจัดกลุ่มสนทนา (focus group discussion) เป็นจากการศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยต้องการทราบถึงความคิด ความเชื่อ และทัศนะของผู้ให้ข้อมูลหลัก ทั้งฝ่ายที่เป็นสมาชิกกลุ่มแม่บ้านที่กู้เงินกองทุนเพื่อประปุผลผลิต และคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านที่เป็นความคิดเห็น ฐานคิด และทัศนคติร่วมกันหรือแตกต่างกันในกลุ่ม ผู้วิจัยจึงศึกษาข้อมูลด้วยวิธีการจัดกลุ่มสนทนา เพื่ออาศัยพลวัตรของกลุ่ม (group dynamic) เป็นสิ่งกระตุ้นให้แต่ละกลุ่มแสดงความคิดเห็น และทัศนะของตนเองอย่างเปิดเผยและจริงใจ โดยเลือกผู้ร่วมกลุ่มที่มีคุณลักษณะพื้นฐานคล้ายคลึงกัน (homogeneous) โดยจัดกลุ่มสนทนาเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มสมาชิกกองทุนซึ่งมีผู้ร่วมสนทนาภากลุ่มจำนวน 7 คน และกลุ่มคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน มีผู้ร่วมสนทนาภากลุ่ม จำนวน 6 คน รวมสมาชิกผู้ร่วมสนทนาภากลุ่ม จำนวน 13 คน

3. การสังเกตและจดบันทึก (observation and field – note) ผู้วิจัยใช้วิธีการสังเกตเป็น 2 แบบ คือ การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมในช่วงแรกของการศึกษา เพื่อสำรวจข้อมูลพื้นฐานของชุมชนโดยการสร้างความคุ้นเคยและความสัมพันธ์ (rapport) กับคนในชุมชน หลังจากนั้นจึงใช้วิธี การสังเกตแบบมีส่วนร่วม เพื่อสังเกตสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศในชุมชน เช่น การประชุมคณะกรรมการหมู่บ้านเพื่อพิจารณาเงินกู้ การสนทนาระหว่างเหรรษญิกกองทุนหมู่บ้านกับสมาชิก การประชุมเพื่อเลือกคณะกรรมการกองทุน เป็นต้น สำหรับข้อมูลที่ได้จากการสังเกตนี้ ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลที่ได้ มาใช้ประกอบวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ระดับลึกและการจัดกลุ่มสนทนา รวมทั้งศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อตรวจสอบข้อมูลที่ได้จาก ชุมชนบ้านเข้ามิ่นจากหลายแหล่ง หลักวิธีการ และหลากหลายกลุ่มบุคคล (triangulation) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ใกล้เคียงกับความเป็นไปของปรากฏการณ์ในชุมชนให้มากที่สุด

แนวทางการศึกษา

เนื่องจากการศึกษา เวิ่ง กองทุนหมู่บ้าน : ภาพสะท้อนจากผู้แปรรูปผลิตรายย่อย เป็นการศึกษากรณีศึกษา (case study) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยและประเมิน กองทุนหมู่บ้าน โครงการปริญญาเอกพัฒนาศึกษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรี นครินทร์ ในการศึกษาครั้งนี้ จึงศึกษาโดยใช้แนวคิดตาม (guideline) ที่โครงการวิจัย และประเมินกองทุนหมู่บ้านจัดทำขึ้นเป็นแนวคิดตามหลักและปรับแนวคิดตามดังกล่าว เพื่อ ศึกษาเจาะลึกเกี่ยวกับแบบแผนการดำรงชีวิต (mode of living) ของคนในชุมชนด้านการ แปรรูปผลิต (ดังแนวคิดในภาคผนวก)

ผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้ให้ข้อมูลหลักในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่

1. ผู้ให้ข้อมูลจากโดยการสัมภาษณ์ระดับลึก

ลำดับและอาชีพ	เพศ	อายุ	ตำแหน่งในกองทุน หมู่บ้าน	การถูกเงิน กองทุน
1. ผู้ให้บ้าน/ทำไร่ ทำสวน	ชาย	55	ประธานกองทุนหมู่บ้าน	ถูก
2. ทำไร่ สวนยางพารา	ชาย	45	เหตุัญญากรกองทุนหมู่บ้าน	ถูก
3. ภารโรง	ชาย	40	กรรมการกองทุนหมู่บ้าน	ถูก
4. รับจำจ้าง	ชาย	70	-	-
5. ทำไร่มันสำปะหลัง เลี้ยงเป็ด	ชาย	41	-	-
6. บัณฑิตอาสา	หญิง	24	-	-
7. ขายก๋วยเตี๋ยวและของชำ	หญิง	54	กรรมการกองทุนหมู่บ้าน	ถูก
8. ทำมะม่วงหิมพานต์	หญิง	28	สมาชิกกองทุนหมู่บ้าน	ถูก
9. พัฒนาการอาเภอ	ชาย	46	-	-
10. สมาชิกกลุ่มแม่บ้าน	หญิง	52	สมาชิกกองทุนหมู่บ้าน	ถูก
11. ประธานกลุ่มสมุนไพร/ ทำไร่นา สวนผสม	ชาย	67	-	-
12. ทำสวนยางพารา	หญิง	29	เหตุัญญากรสัจจะคอมทรัพย์	ถูก
13. ประธานกลุ่มแม่บ้าน	หญิง	54	สมาชิกกองทุนหมู่บ้าน	-
14. ค้าขาย	หญิง	42	สมาชิกกองทุนหมู่บ้าน	ถูก

ลำดับที่	เพศ	อายุ	ตำแหน่งในกองทุน	การกู้เงิน กองทุน
			หมู่บ้าน	
15.ทำงานโรงงาน	ชาย	26	สมาชิกกองทุนหมู่บ้าน	กู้
16.ทำไร่/มะม่วงเชื่อม	หญิง	38	สมาชิกกองทุนหมู่บ้าน	กู้
17.ทำไร่	ชาย	34	สมาชิกกองทุนหมู่บ้าน	กู้
18.รับจำนำ	ชาย	60	สมาชิกกองทุนหมู่บ้าน	ไม่กู้
19.ปลูกผักปลดสารพิษ/ มะม่วงเชื่อม	หญิง	51	สมาชิกกองทุนหมู่บ้าน	กู้
20.เลี้ยงไก่	ชาย	39	สมาชิกกองทุนหมู่บ้าน	กู้

2.ผู้ให้ข้อมูลโดยการจัดกลุ่มชนนา

2.1 กลุ่มแม่บ้านและสมาชิกกลุ่มแปรรูปผลผลิต

ลำดับและอาชีพ	เพศ	อายุ	ตำแหน่งในกองทุน	การกู้เงินจาก กองทุน
			หมู่บ้าน	
1. รับจำนำ/แปรรูปผลผลิต	หญิง	34	สมาชิกกองทุนหมู่บ้าน	กู้
2. ทำไร่/แปรรูปผลผลิต	หญิง	42	สมาชิกกองทุนหมู่บ้าน	กู้
3. แม่บ้าน/แปรรูปผลผลิต	หญิง	37	สมาชิกกองทุนหมู่บ้าน	กู้
4. ทำไร่/แปรรูปผลผลิต	หญิง	51	สมาชิกกองทุนหมู่บ้าน	กู้
5. ทำไร่,รับจำนำ/แปรรูปผลผลิต	หญิง	48	สมาชิกกองทุนหมู่บ้าน	กู้
6. ทำไร่/แปรรูปผลผลิต	หญิง	55	สมาชิกกองทุนหมู่บ้าน	กู้
7. รับจำนำ/แปรรูปผลผลิต	หญิง	35	สมาชิกกองทุนหมู่บ้าน	กู้

2.2 กลุ่มคณะกรรมการกองทุน

ลำดับและอาชีพ	เพศ	อายุ	ตำแหน่งในกองทุน	การกู้เงินจาก กองทุน
			หมู่บ้าน	
1.ทำไร่	ชาย	45	กรรมการ	-
2.รับจำนำ	หญิง	38	กรรมการ	กู้
3.ทำไร่	ชาย	50	กรรมการ	กู้

ลำดับและอาชีพ	เพศ	อายุ	ตำแหน่งในกองทุน	การกู้เงินจาก	
				หมู่บ้าน	กองทุน
4.ค้าขาย	หญิง	47	กรรมการ		กู้
5.เลี้ยงสัตว์	ชาย	51	กรรมการ		กู้
6.ทำไร่	หญิง	35	กรรมการ		กู้

สรุปจำนวนผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้ให้ข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ระดับลึก	20	คน
ผู้ให้ข้อมูลโดยการจัดกลุ่มสนทนากลุ่ม	13	คน
รวมผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น	33	คน

การแบ่งช่วงเวลาในการศึกษาข้อมูล

ข้อมูลในการวิจัย กรณีศึกษา (case study) ครั้งนี้ ศึกษาจากข้อมูลในช่วงเวลาเดียวกันกับการศึกษา กรณีศึกษาของชุมชนหมู่บ้านอื่น คือ การแบ่งช่วงเวลาเป็น 3 ช่วงเวลา กว้าง ๆ คือ

ช่วงที่ 1 ช่วงเวลา ก่อนที่ชุมชนจะเข้าสู่กระบวนการพัฒนาไปสู่สังคมสมัยใหม่ เช่น มีการผลิตเพื่อขาย การซื้อสินค้าเพื่อบริโภคแทนการผลิตเองเป็นส่วนใหญ่ และการแลกเปลี่ยนตามกลไกตลาด

ช่วงที่ 2 ช่วงเวลาที่ชุมชนเข้าสู่สังคมสมัยใหม่ / จนถึงก่อนมีกองทุนหมู่บ้าน

ช่วงที่ 3 ช่วงที่กองทุนหมู่บ้านเข้าไปในชุมชนจนถึงปัจจุบัน

การประเมินผลและการวิเคราะห์ข้อมูล

ในขณะศึกษาข้อมูลในพื้นที่ชุมชนบ้านเขายมีน ผู้วิจัยได้ประเมินผลข้อมูลควบคู่ไป กับการศึกษาข้อมูล โดยการฟังข้อมูลจากเทพบันทึกเสียง หลังจากการสัมภาษณ์ระดับลึก และการจัดกลุ่มสนทนาระดับลึก แล้วเขียนรายละเอียดของข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ระดับลึกเพื่อเป็นแนวทางที่จะใช้ในการปรับปรุงการสัมภาษณ์ระดับลึกกับผู้ให้ข้อมูลหลักคนต่อไป จนสามารถเก็บข้อมูลได้ครอบคลุมตามวัตถุประสงค์การวิจัยและปัญหาในการวิจัยที่ต้องการศึกษา จึงหยุดการศึกษาข้อมูล

หลังจากเก็บข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยได้ประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูลตามขั้นตอนต่อไปนี้

1. นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาปรากฏการณ์ในชุมชนบ้านเข้ามีน โดยการสัมภาษณ์ ระดับลึก และการจัดกลุ่มสนทนามาจัดระบบ ถอดเทปบันทึกเสียงคำต่อคำ จัดพิมพ์ข้อมูลของผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นรายบุคคลและรายกลุ่ม ด้วยโปรแกรม Microsoft word 97 จนครบถ้วนราย

2. วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรม Atlas / ti Visual Qualitative Data ในการทำ open coding เพื่อจัดหมวดหมู่ของข้อมูล (category data) ตามคุณสมบัติ (properties) ของมโนทัศน์ (concept) แต่ละกลุ่ม และแยกข้อมูลที่มีความหมายสามารถอธิบายเรื่องทุนชุมชนหมู่บ้านเข้ามีนและกองทุนหมู่บ้านเข้ามีน รวมทั้งปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้อง ออกจากข้อมูลที่ไม่มีความหมายและไม่เกี่ยวข้องกับการวิจัยเรื่องนี้

3. นำข้อมูลทั้งหมดที่จัดหมวดหมู่แล้ว มาแปลความหมายข้อมูล (interpreting data) แล้วเขียนคำอธิบายเกี่ยวกับทุนชุมชนหมู่บ้านเข้ามีนและกองทุนหมู่บ้านเข้ามีน รวมทั้งปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องโดยอาศัยความไวทางทฤษฎี (theoretical sensitivity) จากประสบการณ์ในการศึกษา แนวคิด และเอกสารงานวิจัย รวมทั้งเรื่องที่เกี่ยวข้องเป็นหลักในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพเพื่อให้คำอธิบายกับข้อมูล

4. สร้างมโนทัศน์เชิงทฤษฎี (theoretical coding) เพื่อเขื่อมโยงข้อมูลกับแนวคิดทฤษฎีโดยอาศัยการตีความ (interpretation) แล้วกำหนด (construct) ข้อเสนอ (proposition) เพื่อนำไปสร้างทฤษฎีจากฐานราก (grounded theory) ต่อไป

การนำเสนอผลการศึกษาวิจัยกรณีศึกษา

หลังจากวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยรายงานผลการวิจัย ด้วยการนำเสนอรายละเอียด (thick description) เพื่อสืบทอดเห็นความสัมพันธ์ของเรื่องที่ศึกษา โดยนำเสนอผลการวิจัยตามลำดับ ดังนี้

บทที่ 1 ชุมชนที่ศึกษาและวิธีการศึกษา

บทที่ 2 บ้านเข้ามีนกับชุมชนก่อนการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย

บทที่ 3 การเปลี่ยนแปลงของชุมชนบ้านเข้ามีนภายใต้กระบวนการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย

บทที่ 4 การปรับตัวและตอบโต้ของชุมชน

บทที่ 5 กองทุนหมู่บ้านในกระบวนการพัฒนาและผลที่มีต่อชุมชน

บทที่ 6 สรุปผลและข้อเสนอแนะ

บทที่ 1

ชุมชนที่ศึกษาและวิธีการศึกษา

ความนำ

ชุมชนบ้านเข้ามิน เป็นชุมชนหมู่บ้านหนึ่งบริเวณชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก ซึ่งเป็นดินแดนที่มีความสำคัญทั้งในอดีตและปัจจุบัน ในอดีตบริเวณที่ตั้งบริเวณชุมชนบ้านเข้ามินในปัจจุบันนี้ เป็นแหล่งสะสมกองกำลังไฟร์พล อาฐรและเสบียงอาหารของพระยาตากหรือสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช หลังจากที่พระองค์พร้อมด้วยทหารม้าประมาณ 500 คน ได้ยกกำลังฝ่ากองกำลังของทัพพม่าที่ล้อมกรุงศรีอยุธยาออกมา ในเดือนห้า ปีกุน พ.ศ. 2310 ก่อนที่กรุงศรีอยุธยาจะเสียเมืองแก่พม่าออกจากกรุงศรีอยุธยา เพียงเล็กน้อย เหลือมุ่งสูทิศตะวันออกเพื่อมุ่งมั่นกอบกู้อิสรภาพ ดังปรากฏข้อความในพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา ตอนหนึ่งว่า

“...ตัวเราคิดจักส่องสุมประชาราษฎร์ในแขวงหัวเมืองตะวันออกให้ได้มาก แล้วจะยกกลับไปถูกกรุงศรีอยุธยา ให้คงเป็นราชธานีดังเก่า ...”

จากกรุงศรีอยุธยา พระยาตากได้ยกพลมาพักและใช้บริเวณชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกแห่งนี้ เป็นชุมทางสะสมไฟร์พลกำลัง รวมทั้งปราบปรามผู้ก่อการร้ายในบริเวณนี้จนราบคาบ หลังจากนั้นจึงเคลื่อนทัพไปตีเมืองจันทบุรีเพื่อสะสมกำลังพลและยกทัพเรือย้อนกลับมาตีกรุงศรีอยุธยาคืนจากทัพพม่า เมื่อเดือนสิงหาคม ปีกุน พ.ศ. 2310

ชุมชนบ้านเข้ามินจึงเป็นชุมชนหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์แห่งการ gob กู้เอกราชของชาติไทยในอดีต ปัจจุบันชุมชนบ้านเข้ามินเป็นอีกชุมชนหนึ่งที่มีความสำคัญในฐานะชุมชนที่ตั้งอยู่ในบริเวณที่รัฐบาลกำหนดให้เป็นพื้นที่ในโครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกตามแผนยุทธศาสตร์เชิงรุกทางเศรษฐกิจของไทย ที่ปรากฏเป็นนโยบายหลักของประเทศไทยในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525 - 2529) ซึ่งระยะแรกครอบคลุมพื้นที่ 3 จังหวัด คือ ฉะเชิงเทรา ชลบุรี และระยอง โดยมีพื้นที่รวมกันประมาณ 8.3 ล้านไร่ (13,241 ตารางกิโลเมตร) หรือคิดเป็นร้อยละ 36.6 ของพื้นที่ภาคตะวันออกทั้งหมด ที่มีประชากรรวมกันประมาณ 1.6 ล้านคน ให้พื้นที่บริเวณนี้เป็นศูนย์กลางความเจริญแห่งใหม่ เพื่อกระจายกิจกรรมทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมให้ไปตั้งอยู่ในส่วนภูมิภาคอย่างเป็นระบบ ขณะเดียวกันก็เน้นความพยายามในการพัฒนาประเทศให้ก้าวไปสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ในอนาคต เพื่อลดความเป็นเอกลักษณ์และบรรเทาความแออัด

ของกรุงเทพมหานครและปริมณฑล รวมทั้งต้องการพัฒนาให้ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกเป็นประตุทางออกให้กับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ใน การส่งสินค้าออกไปจำหน่ายต่างประเทศ โดยไม่ต้องผ่านกรุงเทพมหานคร นอกจากนี้ การค้นพบก้าซธรรมชาติในอ่าวไทยและมีการนำมาใช้ในอ่าวไทย ทำให้มีโอกาสพัฒนาอุตสาหกรรมหลักที่ใช้ก้าซธรรมชาติเป็นวัตถุดิบสำคัญ เช่น ปิโตรเคมี ปูย และอื่นๆ ซึ่งจะเป็นตัวเร่งทำให้เกิดอุตสาหกรรมต่อเนื่อง เกิดการจ้างแรงงาน เกิดแหล่งการค้าและบริการ ทำให้เกิดชุมชนใหม่และใหญ่มากขึ้น นอกจากนี้ เนื่องจากบริเวณชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกมีลักษณะที่เอื้อต่อการสร้างท่าเรือน้ำลึกขนาดใหญ่ มีที่ดินและแหล่งน้ำ洁ดเพียงพอที่จะขยายเป็นแหล่งอุตสาหกรรมใหญ่ได้ โดยมีโครงสร้างพื้นฐานสำคัญครบถ้วน เช่น ถนน ไฟฟ้า ท่าเรือพาณิชย์และสนามบิน บริเวณชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกจึงเหมาะสมที่จะพัฒนา เป็นแหล่งอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525 – 2529) ดังกล่าว

ความสำคัญของการที่พื้นที่ใกล้เคียงของชุมชนเข้ามีน ที่เป็นทั้งชุมชนที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ชาติในฐานะแหล่งเริ่มต้นแห่งการกู้เอกราช ครั้งที่ 2 ของกรุงศรีอยุธยา ของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช และการเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่ที่อยู่ในบริเวณของโครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก ซึ่งมีความชัดเจนของกระบวนการพัฒนาประเทศที่เน้นการพัฒนาอุตสาหกรรม และผลที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางด้านวิถีชีวิตของคนในชุมชน ทำให้ผู้วิจัย สนใจที่วิจัยกรณีศึกษา (case study) เพื่อศึกษา เรียนรู้ และประเมินผลกระทบดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านเข้ามีน ซึ่งเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็ง คือ เป็นชุมชนที่มีความสามารถในการพึ่งตนเองสูง มีผู้นำชุมชนที่มีความสามารถ มีประสบการณ์ ของการร่วมมือกันในการแก้ไขปัญหาสาธารณสุขของชุมชน คนในชุมชนมีความใจซิดกัน มีระบบความซื่อสัมภึติที่เป็นหลักประกันทางด้านการเงินและสุขภาพ คนในชุมชนมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ประสบความสำเร็จในการระดมทุนเพื่อจัดตั้งเป็นกองทุนของชุมชน คนในชุมชนกล้าแสดงความคิดเห็นเพื่อคัดค้านต่อ กิจกรรมที่อาจจะเป็นผลเสียต่อชุมชนในเวทีสาธารณะ ชุมชนมีการสืบสานตำนานหรือเรื่องเล่าความเป็นมาของชุมชนและคนในชุมชนพ่อใจและภูมิใจในวิถีการดำรงชีวิตของตนเอง รวมทั้งมีวิถีชีวิตส่วนหนึ่งในการปรับเปลี่ยนผลผลิต สมาชิกกองทุนหมู่บ้านมีการรวมกลุ่มกันเพื่อกู้เงินกองทุนหมู่บ้านมาใช้ในการปรับเปลี่ยนผลผลิต และตั้งอยู่ในบริเวณชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก โดยมีคำรามในการวิจัย วัตถุประสงค์ของการวิจัยและกระบวนการวิจัย ดังนี้

คำถามในการวิจัย

1. กระบวนการสังคมทุนชุมชนในวิถีการดำรงชีวิตของคนในชุมชนบ้านเข้ามั่น มีลักษณะเป็นอย่างไร ในกรณีของการรวมกลุ่มเพื่อการแปรรูปผลผลิต
2. ทุนชุมชนที่สังคมมาก่อนที่กองทุนหมู่บ้านจะเริ่มดำเนินการ มีผลต่อการเรียนรู้ การคาดหวังและการกำหนดยุทธศาสตร์ในการดำเนินการ เกี่ยวกับกองทุนหมู่บ้านอย่างไรบ้าง
3. สภาพการดำเนินการของกองทุนหมู่บ้านในชุมชนเป็นอย่างไร ประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใดและสามารถปรับพื้นทุนชุมชนในหมู่บ้านได้อย่างไรบ้าง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแบบแผนการดำรงชีวิต (mode of living) ของชุมชน ด้านการแปรรูปผลผลิต รวมถึง สิ่งที่ทำให้คนในชุมชนดำรงชีวิตอยู่ได้ เช่น ระบบการผลิต การบริโภค การจัดสรร การแลกเปลี่ยน ระบบความรู้และเทคโนโลยี รวมทั้งระบบความสัมพันธ์ของคนในสังคม และองค์กรสังคมภายนอกชุมชน ว่าเป็นไปในลักษณะใด
2. เพื่อศึกษาระบวนการสังคมทุนชุมชน ซึ่งหมายถึง ทุนครอบชาติ ทุนทางสังคม ทุนภูมิปัญญาและความรู้ในชุมชน และทุนเงินตรา ว่าสามารถดำรงอยู่ได้อย่างต่อเนื่องได้อย่างไร รวมทั้งศักยภาพและจุดอ่อนของชุมชนเป็นอย่างไร คนในชุมชนมีการจัดการกับภาระหนี้สินของตนเองได้อย่างไรบ้าง
3. กองทุนหมู่บ้าน มีส่วนในการสร้างกระบวนการสังคมทุนชุมชน ซึ่งหมายถึง ทุนครอบชาติ ทุนทางสังคม ทุนภูมิปัญญาและความรู้ในชุมชน และทุนเงินตราอย่างไร และกองทุนหมู่บ้านมีปฏิสัมพันธ์กับวิถีการดำรงชีวิตของชุมชนอย่างไรบ้าง

การเลือกชุมชนและลักษณะของชุมชน

เนื่องจากผู้วิจัยต้องการศึกษาระบวนการสังคมทุนชุมชน ในชุมชนที่มีวิถีการดำรงชีวิตด้วยการแปรรูปผลผลิต รวมทั้งศึกษาถึงประวัติความเป็นมาและกระบวนการสังคมทุนชุมชนในหมู่บ้าน สภาพการดำเนินการของกองทุนหมู่บ้านในชุมชนที่มีการรวมกลุ่มกันเพื่อการแปรรูปผลผลิต มีภูมิปัญญาท่องถิ่นหลายด้าน คนในชุมชนมีความคิดในการพัฒนางานอาชีพ และความเป็นอยู่ของตนเอง ชุมชนมีประวัติความเป็นมาอย่างต่อเนื่อง ทำให้สามารถองเห็นพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคมภายในชุมชนได้ชัดเจน และเห็นความต่อเนื่องถึงภาวะที่จะเกิดขึ้นในชุมชนของการเข้ามาของกองทุนหมู่บ้าน ผู้วิจัยจึงใช้วิธีการเลือกชุมชนโดยอาศัยการเลือกเชิงทฤษฎี (theoretical sampling) ตามหลักเกณฑ์ที่ผู้

วิจัยกำหนดได้ข้างต้น โดยเลือกศึกษา จากชุมชนบ้านเข้ามีน ซึ่งเป็นพื้นที่ที่เป็นที่ตั้งของชุมชนที่มีประวัติความเป็นมาอย่างนาน เคยมีความอุดมสมบูรณ์ของทุนชุมชนในหลายด้าน เช่น ทุนธรรมชาติ ทุนทางสังคม ทุนภูมิปัญญาและความรู้ในชุมชน และทุนเงินตรา และได้รับผลกรบทบทจากการพัฒนาประเทศที่เน้นความจำเริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจ ทำให้คนในชุมชนได้รับผลกระทบทั้งโดยทางตรงและทางอ้อมจากการพัฒนาประเทศแบบไม่สมดุลในช่วงเวลาที่ผ่านมา

อนึ่ง เนื่องจากการศึกษาข้อมูลการวิจัยกรณีศึกษา (case study) ในครั้งนี้ จำเป็นที่ผู้วิจัยต้องเสียเวลามากในเชิงลึก ทั้งในส่วนของความรู้ ความจริงที่มีอยู่ในชุมชน และปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน ในเรื่องของทุนชุมชน และการปรับพื้นทุนชุมชนโดยผ่านกองทุนหมุนบ้าน และเพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลหลัก เกิดความเชื่อมั่นในผู้วิจัย มีความเต็มใจที่จะให้ข้อมูลแก่ผู้วิจัยในทุกประเด็นที่ศึกษา รวมทั้งต้องการให้ข้อมูลที่ได้จากชุมชนเป็นข้อมูลที่ไม่เจาะจงเฉพาะพื้นที่จนกินไป เพราะ ชุมชนที่ผู้วิจัยเลือกศึกษา จึงขอตั้งชื่อใหม่ว่า ชุมชนบ้านเข้ามีน ซึ่งเป็นชุมชนที่มีลักษณะเช่นเดียวกับหมู่บ้านทั่วไปเป็นส่วนมาก และเพื่อให้ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์และอภิปรายผลการวิจัยได้อย่างลึกซึ้งโดยมีเสรีภาพทางวิชาการพอสมควร ผู้วิจัยจึงขอปักป้องผู้ให้ข้อมูลหลัก ผู้เกี่ยวข้องกับการเก็บข้อมูลทุกคน รวมทั้งที่ตั้งของชุมชน โดยการใช้ชื่อชุมชน บุคคล และสถานที่เป็นชื่อสมมติ

การเข้าสู่ชุมชน

หลังจากที่กำหนดคุณลักษณะของชุมชนที่ผู้วิจัยต้องการศึกษาและเลือกชุมชนแล้ว ผู้วิจัยเริ่มเข้าสู่ชุมชนด้วยการสำรวจข้อมูลพื้นฐานด้านภูมิศาสตร์ของชุมชน ศึกษาโครงสร้างทางสังคมของคนในชุมชน เลือกผู้ช่วยนักวิจัยที่เป็นบุคลากรในพื้นที่ เพื่อเป็นผู้นำทางให้ผู้วิจัยเข้าไปสู่การเป็นสมาชิกของชุมชน ในฐานะผู้สนับสนุนในการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านจากมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่ง ซึ่งจากการที่ทางราชการมีการติดตามประเมินผลการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในหลายพื้นที่อย่างต่อเนื่อง ทำให้การเข้าสู่หมู่บ้านของผู้วิจัยเป็นเหตุการณ์ปกติที่เกิดขึ้นในชุมชนนี้ เนื่องจากคนในชุมชน นอกจากจะเคยให้ข้อมูลหลายอย่างแก่ทางราชการ เช่น สถาบันราชภัฏและมหาวิทยาลัยแล้ว ยังมีบางส่วนที่เคยให้ข้อมูลแก่ผู้ติดตามประเมินผลของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง เช่น พัฒนาการทั้งในระดับจังหวัดและอำเภอ รวมไปถึงการที่มีการพูดคุยกันในชุมชนเกี่ยวกับเรื่องกองทุนหมู่บ้าน ที่มีประเด็นให้คนในชุมชนได้รับการช่วยเหลือกันมากอย่างสม่ำเสมอตั้งแต่เริ่มมีข่าวคราวเกี่ยวกับนโยบายเรื่องนี้จากรัฐบาล จนถึงเมื่อมีการลงทุนหมู่บ้านเข้าไปในชุมชน เมื่อผู้วิจัยเข้าไปร่วมพูดคุยถึงเรื่องนี้กับคนในชุมชน จึงได้รับความร่วมมือในการให้เวลาพูดคุยและให้ข้อมูลด้วยความเต็มใจ

การศึกษาข้อมูล

เพื่อให้ได้ข้อมูลจากคนในชุมชนอย่างละเอียดและครบถ้วนเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชุมชน เหตุการณ์เปลี่ยนแปลงในชุมชน ทุนชุมชนและการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านในชุมชน ให้ได้ข้อมูลที่สามารถจะตอบคำถามการวิจัยที่ผู้วิจัยได้ตั้งประเด็นไว้ หลังจากศึกษาข้อมูลพื้นฐานทางด้านกายภาพและทางด้านโครงสร้างทางสังคมของคนในชุมชนแล้ว ผู้วิจัยจึงได้ใช้วิธีการศึกษาสำรวจข้อมูล 3 วิธีการหลัก คือ การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) การจัดกลุ่มสนทน (focus group discussion) และวิธีการสังเกตและจดบันทึก (observation and field – note) นอกเหนือจากนี้ ได้ศึกษาข้อมูลบางส่วนเพิ่มเติมจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับประวัติความเป็นมาของชุมชน รวมทั้งการศึกษาข้อมูลจากเอกสารของกองทุนหมู่บ้านเข้ามิ้น สำหรับวิธีการศึกษาสำรวจข้อมูล 3 วิธีการหลัก มีรายละเอียดของการศึกษาข้อมูล ดังนี้

- การสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยเริ่มต้นจากการจัดทำแนวคำาถาม (guideline)** โดยการนำแนวคำาถามการเก็บข้อมูลของโครงการวิจัยและประเมินกองทุนหมู่บ้าน ที่คณะกรรมการวิจัยหลัก จัดทำขึ้นมาพิจารณาเพิ่มเติมในส่วนที่ต้องการศึกษา เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีลักษณะเฉพาะของชุมชนบ้านเข้ามิ้น เช่น ผลของการดำเนินงานโครงการพัฒนาชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก (Eastern Seaboard Development Project) ที่มีต่อชุมชนบ้านเข้ามิ้น วิถีชีวิตของคนในชุมชนบ้านเข้ามิ้นที่เปลี่ยนแปลงไปในช่วงก่อนเริ่มโครงการ และหลังการดำเนินงานโครงการ รวมถึงทุนชุมชนที่เพิ่มขึ้นหรือลดลง เพื่อค้นหาข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในชุมชนอย่างเป็นระบบ โดยผู้วิจัยจะไม่เข้ามายังทางตรงและทางอ้อม ให้ผู้ให้ข้อมูลหลักตอบไปในแนวทางที่ผู้วิจัยต้องการ แต่อาจมีการขอให้ผู้ให้ข้อมูลหลักให้ข้อมูลเพิ่มเติมในบางประเด็นที่ผู้วิจัยต้องการรายละเอียดของข้อมูลเพิ่มขึ้น เพื่อเชื่อมโยงการสัมภาษณ์ให้เข้าสู่ประเด็นที่ต้องการศึกษาอย่างลึกซึ้ง และตรวจสอบความเข้าใจให้ตรงกันระหว่างผู้วิจัยกับผู้ให้ข้อมูลหลัก เป็นการตรวจสอบและสรุปประเด็นตามแนวคำาถามเป็นระยะ เพื่อใช้ประกอบการวิเคราะห์ข้อมูลของผู้วิจัย

ส่วนการเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยใช้วิธีการเลือกเชิงทฤษฎี (theoretical sampling) โดยไม่มีการกำหนดคุณลักษณะเฉพาะของผู้ให้ข้อมูลหลักไว้ล่วงหน้า ดังนั้นมีการสัมภาษณ์ระดับลึกผู้ให้ข้อมูลหลักรายแรกซึ่งเป็นผู้ใหญ่บ้านแล้ว ผู้วิจัยจึงได้วิเคราะห์ข้อมูลทันที เพื่อสร้างมโนทัศน์ (concept) และจัดหมวดหมู่ (categorize) มนโนทัศน์ต่างๆ หลังจากนั้นผู้วิจัยจึงเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักเพื่อสัมภาษณ์เป็นรายต่อไป ที่เชื่อว่าจะเป็นผู้ให้ข้อมูลที่แตกต่างไปจากมิติ (dimensions) และคุณสมบัติ

(properties) ของกลุ่มโน้ตศนที่พับจากการสัมภาษณ์ระดับลึกที่ผ่านมา ส่วนการเลือกผู้ให้สัมภาษณ์ระดับลึกรายต่อ ๆ มา ผู้วิจัยได้เลือกโดยคำนึงถึงความแตกต่างของความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มนักศนต่าง ๆ โดยการเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักในลักษณะเช่นนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการต่อไป จนเมื่อวิเคราะห์ข้อมูลแล้วเสร็จ จนผู้วิจัยมั่นใจว่า แบบแผนต่าง ๆ ของกลุ่มโน้ตศนที่เกิดขึ้นนั้นช้า ๆ กันจนเป็นแบบแผนที่ແเนื่อง แม้เมื่อสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักรายอื่น ๆ ต่อไป ก็ไม่ได้ข้อมูลเพิ่มเติมอีก (theoretical saturation) ผู้วิจัยจึงหยุดศึกษาข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์ระดับลึก โดยได้ผู้ให้ข้อมูลหลัก เป็นผู้ให้บ้านหรือประธานกรรมการกองทุนหมู่บ้าน พัฒนาการอำเภอ เหรรษญิก เลขานุการ และสมาชิกกองทุนหมู่บ้าน ซึ่งเป็นทั้งผู้ที่กู้และไม่กู้เงินจากกองทุนหมู่บ้าน จำนวน 20 คน

2. การจัดกลุ่มสนทนา (focus group discussion) เป็นจากการศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยต้องการทราบถึงความคิด ความเชื่อ และทัศนะของผู้ให้ข้อมูลหลัก ทั้งฝ่ายที่เป็นสมาชิกกลุ่มแม่บ้านที่กู้เงินกองทุนเพื่อประรูปผลผลิต และคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านที่เป็นความคิดเห็น ฐานคิด และทัศนคติร่วมกันหรือแตกต่างกันในกลุ่ม ผู้วิจัยจึงศึกษาข้อมูลด้วยวิธีการจัดกลุ่มสนทนา เพื่ออาศัยพลวัตรของกลุ่ม (group dynamic) เป็นสิ่งกระตุ้นให้แต่ละกลุ่มแสดงความคิดเห็น และทัศนะของตนเองอย่างเปิดเผยและจริงใจ โดยเลือกผู้ร่วมกลุ่มที่มีคุณลักษณะพื้นฐานคล้ายคลึงกัน (homogeneous) โดยจัดกลุ่มสนทนาเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มสมาชิกกองทุนซึ่งมีผู้ร่วมสนทนาภากลุ่มจำนวน 7 คน และกลุ่มคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน มีผู้ร่วมสนทนาภากลุ่ม จำนวน 6 คน รวมสมาชิกผู้ร่วมสนทนาภากลุ่ม จำนวน 13 คน

3. การสังเกตและจดบันทึก (observation and field – note) ผู้วิจัยใช้วิธีการสังเกตเป็น 2 แบบ คือ การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมในช่วงแรกของการศึกษา เพื่อสำรวจข้อมูลพื้นฐานของชุมชนโดยการสร้างความคุ้นเคยและความสัมพันธ์ (rapport) กับคนในชุมชน หลังจากนั้นจึงใช้วิธี การสังเกตแบบมีส่วนร่วม เพื่อสังเกตสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศในชุมชน เช่น การประชุมคณะกรรมการหมู่บ้านเพื่อพิจารณาเงินกู้ การสนทนาระหว่างเหรรษญิกกองทุนหมู่บ้านกับสมาชิก การประชุมเพื่อเลือกคณะกรรมการกองทุน เป็นต้น สำหรับข้อมูลที่ได้จากการสังเกตนี้ ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลที่ได้ มาใช้ประกอบวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ระดับลึกและการจัดกลุ่มสนทนา รวมทั้งศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อตรวจสอบข้อมูลที่ได้จาก ชุมชนบ้านเข้ามิ่นจากหลายแหล่ง หลักวิธีการ และหลากหลายกลุ่มบุคคล (triangulation) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ใกล้เคียงกับความเป็นไปของปรากฏการณ์ในชุมชนให้มากที่สุด

แนวทางการศึกษา

เนื่องจากการศึกษา เรื่อง กองทุนหมู่บ้าน : ภาพสะท้อนจากผู้แปรรูปผลิตรายย่อย เป็นการศึกษากรณีศึกษา (case study) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยและประเมิน กองทุนหมู่บ้าน โครงการปริญญาเอกพัฒนาศึกษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรี นครินทร์ ในการศึกษาครั้งนี้ จึงศึกษาโดยใช้แนวคิดตาม (guideline) ที่โครงการวิจัย และประเมินกองทุนหมู่บ้านจัดทำขึ้นเป็นแนวคิดตามหลักและปรับแนวคิดตามดังกล่าว เพื่อ ศึกษาเจาะลึกเกี่ยวกับแบบแผนการดำรงชีวิต (mode of living) ของคนในชุมชนด้านการ แปรรูปผลิต (ดังแนวคิดในภาคผนวก)

ผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้ให้ข้อมูลหลักในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่

1. ผู้ให้ข้อมูลจากโดยการสัมภาษณ์ระดับลึก

ลำดับและอาชีพ	เพศ	อายุ	ตำแหน่งในกองทุน หมู่บ้าน	การถูกเงิน กองทุน
1. ผู้ให้บ้าน/ทำไร่ ทำสวน	ชาย	55	ประธานกองทุนหมู่บ้าน	ถูก
2. ทำไร่ สวนยางพารา	ชาย	45	เหตุัญญากรกองทุนหมู่บ้าน	ถูก
3. ภารโรง	ชาย	40	กรรมการกองทุนหมู่บ้าน	ถูก
4. รับจำจ้าง	ชาย	70	-	-
5. ทำไร่มันสำปะหลัง เลี้ยงเป็ด	ชาย	41	-	-
6. บัณฑิตอาสา	หญิง	24	-	-
7. ขายก๋วยเตี๋ยวและของชำ	หญิง	54	กรรมการกองทุนหมู่บ้าน	ถูก
8. ทำมะม่วงหิมพานต์	หญิง	28	สมาชิกกองทุนหมู่บ้าน	ถูก
9. พัฒนาการอาเภอ	ชาย	46	-	-
10. สมาชิกกลุ่มแม่บ้าน	หญิง	52	สมาชิกกองทุนหมู่บ้าน	ถูก
11. ประธานกลุ่มสมุนไพร/ ทำไร่นา สวนผสม	ชาย	67	-	-
12. ทำสวนยางพารา	หญิง	29	เหตุัญญากรสัจจะคอมทรัพย์	ถูก
13. ประธานกลุ่มแม่บ้าน	หญิง	54	สมาชิกกองทุนหมู่บ้าน	-
14. ค้าขาย	หญิง	42	สมาชิกกองทุนหมู่บ้าน	ถูก

ลำดับที่	เพศ	อายุ	ตำแหน่งในกองทุน	การกู้เงิน กองทุน
			หมู่บ้าน	
15.ทำงานโรงงาน	ชาย	26	สมาชิกกองทุนหมู่บ้าน	กู้
16.ทำไร่/มะม่วงเชื่อม	หญิง	38	สมาชิกกองทุนหมู่บ้าน	กู้
17.ทำไร่	ชาย	34	สมาชิกกองทุนหมู่บ้าน	กู้
18.รับจำนำ	ชาย	60	สมาชิกกองทุนหมู่บ้าน	ไม่กู้
19.ปลูกผักปลดสารพิษ/ มะม่วงเชื่อม	หญิง	51	สมาชิกกองทุนหมู่บ้าน	กู้
20.เลี้ยงไก่	ชาย	39	สมาชิกกองทุนหมู่บ้าน	กู้

2.ผู้ให้ข้อมูลโดยการจัดกลุ่มชนนา

2.1 กลุ่มแม่บ้านและสมาชิกกลุ่มแปรรูปผลผลิต

ลำดับและอาชีพ	เพศ	อายุ	ตำแหน่งในกองทุน	การกู้เงินจาก กองทุน
			หมู่บ้าน	
1. รับจำนำ/แปรรูปผลผลิต	หญิง	34	สมาชิกกองทุนหมู่บ้าน	กู้
2. ทำไร่/แปรรูปผลผลิต	หญิง	42	สมาชิกกองทุนหมู่บ้าน	กู้
3. แม่บ้าน/แปรรูปผลผลิต	หญิง	37	สมาชิกกองทุนหมู่บ้าน	กู้
4. ทำไร่/แปรรูปผลผลิต	หญิง	51	สมาชิกกองทุนหมู่บ้าน	กู้
5. ทำไร่,รับจำนำ/แปรรูปผลผลิต	หญิง	48	สมาชิกกองทุนหมู่บ้าน	กู้
6. ทำไร่/แปรรูปผลผลิต	หญิง	55	สมาชิกกองทุนหมู่บ้าน	กู้
7. รับจำนำ/แปรรูปผลผลิต	หญิง	35	สมาชิกกองทุนหมู่บ้าน	กู้

2.2 กลุ่มคณะกรรมการกองทุน

ลำดับและอาชีพ	เพศ	อายุ	ตำแหน่งในกองทุน	การกู้เงินจาก กองทุน
			หมู่บ้าน	
1.ทำไร่	ชาย	45	กรรมการ	-
2.รับจำนำ	หญิง	38	กรรมการ	กู้
3.ทำไร่	ชาย	50	กรรมการ	กู้

ลำดับและอาชีพ	เพศ	อายุ	ตำแหน่งในกองทุน	การกู้เงินจาก	
				หมู่บ้าน	กองทุน
4.ค้าขาย	หญิง	47	กรรมการ		กู้
5.เลี้ยงสัตว์	ชาย	51	กรรมการ		กู้
6.ทำไร่	หญิง	35	กรรมการ		กู้

สรุปจำนวนผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้ให้ข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ระดับลึก	20	คน
ผู้ให้ข้อมูลโดยการจัดกลุ่มสนทนากลุ่ม	13	คน
รวมผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น	33	คน

การแบ่งช่วงเวลาในการศึกษาข้อมูล

ข้อมูลในการวิจัย กรณีศึกษา (case study) ครั้งนี้ ศึกษาจากข้อมูลในช่วงเวลาเดียวกันกับการศึกษา กรณีศึกษาของชุมชนหมู่บ้านอื่น คือ การแบ่งช่วงเวลาเป็น 3 ช่วงเวลา กว้าง ๆ คือ

ช่วงที่ 1 ช่วงเวลา ก่อนที่ชุมชนจะเข้าสู่กระบวนการพัฒนาไปสู่สังคมสมัยใหม่ เช่น มีการผลิตเพื่อขาย การซื้อสินค้าเพื่อบริโภคแทนการผลิตเองเป็นส่วนใหญ่ และการแลกเปลี่ยนตามกลไกตลาด

ช่วงที่ 2 ช่วงเวลาที่ชุมชนเข้าสู่สังคมสมัยใหม่ / จนถึงก่อนมีกองทุนหมู่บ้าน

ช่วงที่ 3 ช่วงที่กองทุนหมู่บ้านเข้าไปในชุมชนจนถึงปัจจุบัน

การประเมินผลและการวิเคราะห์ข้อมูล

ในขณะศึกษาข้อมูลในพื้นที่ชุมชนบ้านเขายมีน ผู้วิจัยได้ประเมินผลข้อมูลควบคู่ไปกับการศึกษาข้อมูล โดยการฟังข้อมูลจากเทพบันทึกเสียง หลังจากการสัมภาษณ์ระดับลึก และการจัดกลุ่มสนทนาระดับลึก แล้วเขียนรายละเอียดของข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ระดับลึกเพื่อเป็นแนวทางที่จะใช้ในการปรับปรุงการสัมภาษณ์ระดับลึกกับผู้ให้ข้อมูลหลักคนต่อไป จนสามารถเก็บข้อมูลได้ครอบคลุมตามวัตถุประสงค์การวิจัยและปัญหาในการวิจัยที่ต้องการศึกษาจริงอยุดการศึกษาข้อมูล

หลังจากเก็บข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยได้ประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูลตามขั้นตอนต่อไปนี้

1. นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาปรากฏการณ์ในชุมชนบ้านเข้ามีน โดยการสัมภาษณ์ ระดับลึก และการจัดกลุ่มสนทนามาจัดระบบ ถอดเทปบันทึกเสียงคำต่อคำ จัดพิมพ์ข้อมูลของผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นรายบุคคลและรายกลุ่ม ด้วยโปรแกรม Microsoft word 97 จนครบถ้วนราย

2. วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรม Atlas / ti Visual Qualitative Data ในการทำ open coding เพื่อจัดหมวดหมู่ของข้อมูล (category data) ตามคุณสมบัติ (properties) ของมโนทัศน์ (concept) แต่ละกลุ่ม และแยกข้อมูลที่มีความหมายสามารถอธิบายเรื่องทุนชุมชนหมู่บ้านเข้ามีนและกองทุนหมู่บ้านเข้ามีน รวมทั้งปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้อง ออกจากข้อมูลที่ไม่มีความหมายและไม่เกี่ยวข้องกับการวิจัยเรื่องนี้

3. นำข้อมูลทั้งหมดที่จัดหมวดหมู่แล้ว มาแปลความหมายข้อมูล (interpreting data) แล้วเขียนคำอธิบายเกี่ยวกับทุนชุมชนหมู่บ้านเข้ามีนและกองทุนหมู่บ้านเข้ามีน รวมทั้งปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องโดยอาศัยความไวทางทฤษฎี (theoretical sensitivity) จากประสบการณ์ในการศึกษา แนวคิด และเอกสารงานวิจัย รวมทั้งเรื่องที่เกี่ยวข้องเป็นหลักในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพเพื่อให้คำอธิบายกับข้อมูล

4. สร้างมโนทัศน์เชิงทฤษฎี (theoretical coding) เพื่อเขื่อมโยงข้อมูลกับแนวคิดทฤษฎีโดยอาศัยการตีความ (interpretation) แล้วกำหนด (construct) ข้อเสนอ (proposition) เพื่อนำไปสร้างทฤษฎีจากฐานราก (grounded theory) ต่อไป

การนำเสนอผลการศึกษาวิจัยกรณีศึกษา

หลังจากวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยรายงานผลการวิจัย ด้วยการนำเสนอรายละเอียด (thick description) เพื่อสืบทอดเห็นความสัมพันธ์ของเรื่องที่ศึกษา โดยนำเสนอผลการวิจัยตามลำดับ ดังนี้

บทที่ 1 ชุมชนที่ศึกษาและวิธีการศึกษา

บทที่ 2 บ้านเข้ามีนกับชุมชนก่อนการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย

บทที่ 3 การเปลี่ยนแปลงของชุมชนบ้านเข้ามีนภายใต้กระบวนการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย

บทที่ 4 การปรับตัวและตอบโต้ของชุมชน

บทที่ 5 กองทุนหมู่บ้านในกระบวนการพัฒนาและผลที่มีต่อชุมชน

บทที่ 6 สรุปผลและข้อเสนอแนะ

บทที่ 2

ชุมชนบ้านเข้าขึ้นกับทุนชุมชน ก่อนการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย

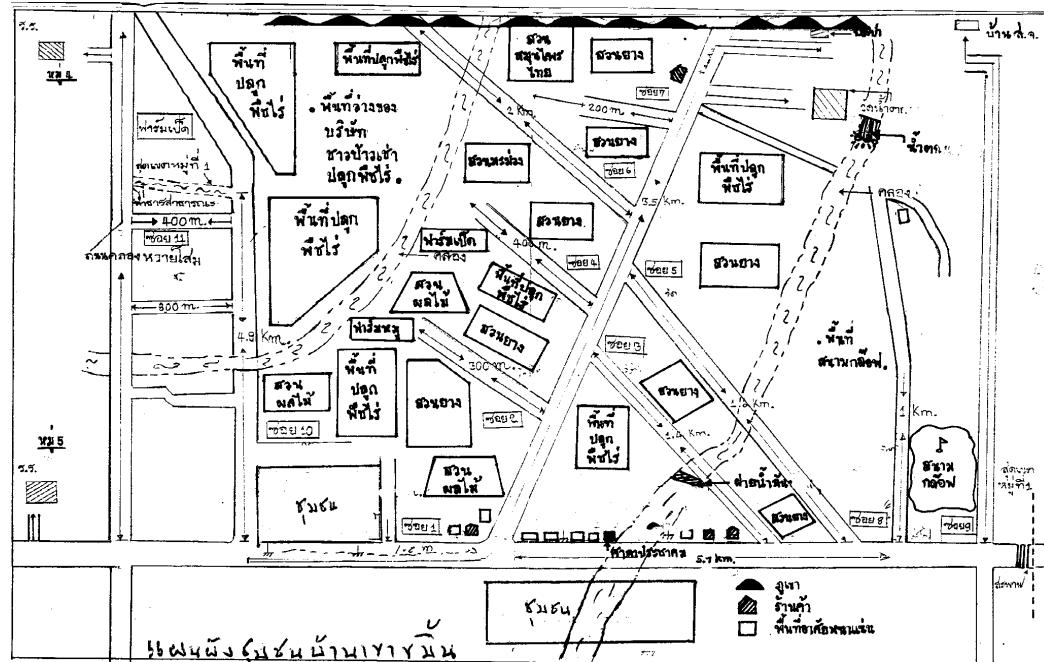
บริบทของชุมชนบ้านเข้าขึ้น

บ้านเข้าขึ้นเป็นชุมชนชนบทขนาดกลางแห่งหนึ่ง ตั้งอยู่บริเวณใกล้กับถนนสายหลัก ชลบุรี-แกลง ใช้เวลาเดินทางจากกรุงเทพมหานครถึงหมู่บ้านประมาณ 2 ชั่วโมง การคมนาคม สะดวกทั้งจากกรุงเทพมหานครมาอย่างบ้านเข้าขึ้น และจากบ้านเข้าขึ้นสู่ตัวอำเภอและ จังหวัด ซึ่งมีรถโดยสารประจำทางที่วิ่งผ่านระหว่างจังหวัด วิ่งผ่านถนนสายหลักสายนี้ตลอด เวลา แต่คนในชุมชนบ้านเข้าขึ้นกินยอมเดินทางโดยรถจักรยานยนต์และรถยกตัวหรือ รถโดยสารประจำทางระหว่างจังหวัดที่เข้าเมืองในช่วงเช้าและกลับเข้าหมู่บ้านในช่วงสายเพื่อการจับจ่าย ซื้อของและติดต่อกับส่วนราชการในตัวอำเภอและจังหวัดมากกว่า เพราะการโดยสาร รถโดยสารประจำทางจะหalte ไม่ผ่านบ้านเข้าขึ้นในชุมชนบ้านเข้าขึ้น ผู้โดยสารรายนั้น โดยสารประจำทางต้องเดินเข้าไปในชุมชนหรือให้ญาตินำจักรยานยนต์ออกมายอดรับเข้า หมู่บ้านซึ่งตั้งอยู่ห่างจากถนนใหญ่ประมาณ 2 กิโลเมตร ซึ่งบางครั้งไม่ค่อยสะดวกนัก

ที่ตั้งของชุมชนบ้านเข้าขึ้น แม้ว่าจะเป็นพื้นที่ตั้งอยู่ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก แต่บริเวณของหมู่บ้านไม่ได้อยู่ติดกับชายทะเล หากแต่เป็นที่ราบชายเขาน ประชาชนส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น การทำสวนยางพารา สวนผลไม้ พืชไร่ ฟาร์มเห็ด สวน สมุนไพร การแปรรูป ผลผลิตที่ป่วยภูชัด คือ การแปรรูปมะม่วง การอบมะม่วงหิมพานต์ และ การผลิตยาจากสมุนไพร ส่วนการรับจ้าง คนในชุมชนบ้านเข้าขึ้นส่วนหนึ่งจะรับจ้างทำงาน ในหมู่บ้านทั้งในส่วนของงานเกษตรกรรม และการแปรรูปผลผลิตในหมู่บ้าน อีกส่วนหนึ่งจะ ออกจากหมู่บ้านไปรับจ้างตามแหล่งอุตสาหกรรมที่อยู่นอกชุมชน แต่ยังคงพักอยู่ในชุมชน และเดินทางไปกลับ

ปัจจุบัน ประชากรในชุมชนบ้านเข้าขึ้น มีจำนวนครัวเรือน 137 หลัง มีประชากร 595 คน แยกเป็นชาย 300 คน หญิง 295 คน มีพื้นที่ของชุมชนประมาณ 13,350 ไร่ ซึ่งคนในชุม ชนใช้เป็นแหล่งทำมาหากินและอยู่อาศัยไปพร้อมกัน แหล่งน้ำสำคัญ คือ คลองชลประทาน แหล่งน้ำจาก น้ำตกใกล้หมู่บ้าน และใช้น้ำดื่มน้ำใช้จากการประปาของหมู่บ้าน การตั้งบ้านเรือน ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยและแหล่งทำกินไม่ได้มีการวางแผนและแยกกันอย่างเด่นชัด ส่วนใหญ่ที่อยู่ อาศัยกับที่ทำกินจะเป็นแหล่งเดียวกัน มีศาลาประชาคม 1 แห่ง เป็นศูนย์รวมของแหล่ง

ข่าวสารข้อมูล ที่พูดและประชุมของหมู่บ้าน รวมทั้งจัดกิจกรรมกลุ่มของคนในชุมชน ดังแผนผังการใช้ที่ดินและสถานที่สำคัญของหมู่บ้าน ดังนี้

ทุนชุมชนบ้านเข้ามีนก่อนการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย

ทุนชุมชน (community capital) นับว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อชุมชน นับตั้งแต่ การเริ่มก่อตั้งชุมชนไปจนถึงการดำรงชีวิตของคนในชุมชนและการดำรงอยู่ของชุมชน โดยทั่วไปทุนชุมชน หมายถึง สิ่งที่คนในชุมชนนำมาใช้เพื่อการดำรงชีวิต เพื่อการดำรงอยู่ของทั้ง ตนเองครอบครัวและของชุมชน ซึ่งอาจจะเป็นสิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติ หรือเป็นสิ่งที่คนสร้างสรรค์ หรือเก็บเกี่ยวมาจากธรรมชาติ ซึ่งอาจจะแบ่งประเภทของทุนชุมชนได้เป็นหลายมิติ ขึ้นอยู่กับ perspective หรือ วิธีการมองหรือความสนใจของผู้แบ่ง เช่น อาจจะแบ่งเป็น ทุนธรรมชาติ ทุนทางสังคม ทุนความรู้ และทุนเงินตรา (นภากรณ หวานนท์ , 2546) หรือ แบ่งเป็น ทุนระบบนิเวศน์ ทุนทางสังคมและวัฒนธรรม ทุนสติปัญญาหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น ทุนเงินตรา และทุนคน โดย ทุนชุมชน มีความหมายนัยเดียวกันกับคำว่า ทรัพย์สินของชุมชน (อุทัย ดุลยเกษม . 2545 : 186 – 193 , 283) ซึ่งจากการศึกษาจากบริบททั่วไป สภาพชุมชนและทุนชุมชนในหมู่บ้านเข้ามีน พบว่า ชุมชนเข้ามีนมีทุนชุมชนที่สามารถสรุปเป็นมิติที่สำคัญ ได้ 4 ด้าน โดยรวมทุนธรรมชาติ ทุนระบบนิเวศน์เข้าด้วยกันเป็นทุนธรรมชาติ ทุนทางสังคม และรวมทุนวัฒนธรรม ทุนความรู้ ทุนสติปัญญาหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นทุนภูมิ

ปัญญาและความรู้ในชุมชน และทุนเงินตรา ส่วนทุนคนนั้น ในช่วงก่อการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัยนี้ ภาพของทุนคน ในชุมชนบ้านเข้ามีนิยังไม่ปรากฏชัดเจนนัก

ทุนธรรมชาติกับการตั้งถิ่นฐานและการขยายตัวของชุมชน

ทุนธรรมชาติ ซึ่งในที่นี้จะกล่าวรวมถึงระบบเศรษฐกิจในชุมชน นับว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อชุมชน เพราะเป็นปัจจัยสำคัญ อันดับแรกของการตั้งถิ่นฐานของชุมชน ทั้งยังเป็นสิ่งที่จะกำหนดให้ชุมชนมีความอุดมสมบูรณ์ มั่งคั่ง หรือขาดแคลนได้ในอนาคต

ประวัติการตั้งถิ่นฐานของชุมชนบ้านเข้ามีนิยังเป็นมาที่ยาวนาน และมีความเกี่ยวพันกับประวัติศาสตร์การกู้เอกสารของกรุงศรีอยุธยา ครั้งที่ 2 ของสมเด็จพระเจ้าตากสิน มหาราช แต่ไม่ปรากฏประวัติการตั้งถิ่นฐานและการอยู่อาศัยของคนในชุมชนชัดเจนนัก นอกจากจะสามารถคาดคะเนอายุของชุมชนได้ว่ามีอายุกว่าร้อยปีตามอายุของวัดแห่งแรกของชุมชนที่มีอายุยืนยาวอยู่ในชุมชนมาแล้วไม่น้อยกว่าร้อยปีหรือสองร้อยปี ล้วนข้อมูลการตั้งถิ่นฐานของคนในชุมชนที่ชัดเจนประการหนึ่งคือ พื้นที่ตั้งชุมชนบ้านเข้ามีนิยังในอดีต เป็นพื้นที่ที่มีปัจจัยดึงดูดให้คนจากต่างถิ่นพยพเคลื่อนย้ายเข้ามาอาศัยอยู่ในพื้นที่นี้อย่างต่อเนื่อง อย่างหลากหลายกลุ่มคนและจากหลากหลายพื้นที่ คือ ความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่นี้ในอดีต เป็นบริเวณผืนป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ด้วยป่าไม้และแหล่งน้ำ มีสัตว์ป่าอุดมสมบูรณ์ เช่น ลิง ช้าง หมาป่า นก ฯลฯ ที่มีค่าและมีแหล่งน้ำที่สมบูรณ์ ทำให้คนในชุมชนได้ใช้เป็นแหล่งทำมาหากิน และเป็นวิถีชีวิตที่คนในชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้โดยการพึ่งพิงทุนธรรมชาติในชุมชนไม่ต้องขึ้นหางานออกชุมชน เพราะทุกครอบครัวสามารถหาอาหารได้จากป่าไม้และแหล่งน้ำในชุมชน เช่น สามารถทำกะปิกินเองได้ หากจำกัดในคลองมากินเองได้ ข้าว กับ ปลา กับ กะปิ ดังที่ประธานกลุ่มแม่บ้านเข้ามีนิยังเล่าไว้ว่า

“...สมัยก่อนนี้ คือ เรายังต้องดินจนออกไปหาอะไร คือไม่ต้องออกไปหาชื้อของมากินในครอบครัว สมัยก่อนก็ทำกะปิกินเอง ปลา กับ กะปิ ได้เอง ใช่มั้ย คือ วันๆ ก็ไม่ต้องใช้เงิน ปลา ก็เยอะมากเลย ปลาในคลอง ก็มีแค่รากครัว ก็อยู่ได้ มีข้าวสารฯ ทำกินเอง ปลูกข้าว กินเอง สมัยก่อนนะ...”

ซึ่งสอดคล้องกับผู้นำชุมชนอีกท่านหนึ่งที่เล่าถึงความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนบ้านเข้ามีนิยังว่า เป็นแหล่งที่มีสัตว์ป่าหลากหลายชนิด ซึ่งเป็นสัตว์ป่าหายาก ในสมัยนี้อยู่ เช่น กวาง เก้ง หมูป่า เลียงผา กระเจ ไก่ฟ้า อาศัยอยู่ ดังที่เล่าไว้ว่า

“...ສមယក່ອນແກວນີ້ ມີເຍຂະແລຍຄວັບ ທ້າງ ເສື່ອ ແກ້ງ ກວາງ ພູປ້າ ແມ້ກຮ່າທັງເລື່ອງພາ
ນະຄວັບ ແລ້ວກໍ່ມີ ພວກນີ້ມີໜົດແຫລະຄວັບ ພວກກະຈາງ ພວກກະວອກຂະໄວນີ້ເຍຂະນາກ
ໄກ່ພໍາພົາລວມສັຍໜູ້ນໍາເຍຂະນະຄວັບ...”

จากตัวอย่างข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ระดับลึกนี้ เป็นสิ่งที่ยืนยันถึงสภาพความ
สมบูรณ์ของพื้นที่ป่าบริเวณนี้ ว่ามีสิ่งจุใจให้ผู้คนจากภินต่างๆ อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ เพราะ
พื้นที่ป่าไม้บริเวณนี้เป็นป่าไม้อุดมสมบูรณ์ และมีต้นไม้ขนาดใหญ่ ซึ่งคนในชุมชนสามารถตัด
ไม้ซุงในป่ามาขายแปลงเป็นทุนเงินตราเพื่อใช้ในการดำรงชีวิตได้ นอกจากนี้ ยังมีแหล่งน้ำ
ธรรมชาติที่เป็นน้ำตกอยู่ใกล้เดียงหมู่บ้าน ซึ่งเป็นแหล่งน้ำที่ใช้ในการบริโภคของคนในชุมชน
ชุมชนบ้านเข้ามีนจึงเป็นชุมชนที่อุดมไปด้วยทุนทางธรรมชาติ เช่น ป่าไม้ ที่ดิน สัตว์ป่า
แหล่งน้ำ ฯลฯ ซึ่งในช่วงแรก คนในชุมชนต่างก็ใช้ทุนธรรมชาตินี้เพื่อการกินอยู่ของคนใน
ครอบครัว ในลักษณะของการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างคนกับธรรมชาติ และอยู่ในภาวะที่
ธรรมชาติสามารถผลิตทุนธรรมชาติเหล่านี้ขึ้นมาทดแทนทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนได้ ระบบ
นิเวศวิทยาในชุมชนจึงหมุนเวียนและมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ทั้งป่าไม้ แหล่งน้ำ สัตว์ป่า
และคนในลักษณะของการพึ่งพาและเกื้อกูลกัน ชีวิตของคนและระบบบันนิเวศวิทยาในชุมชนจึงมี
ความสมดุล และดำเนินไปอย่างปกติสุข

แต่เนื่องจาก การที่คนในชุมชนบ้านเข้ามีน ต่างอพยพเคลื่อนย้ายจากภินเดิมเข้ามา
อยู่ในชุมชนบ้านเข้ามีนด้วยเหตุผลของการแสวงหาแหล่งทุนธรรมชาติใหม่เพื่อใช้ในการดำรง
ชีวิต ทำให้ในเวลาต่อมา การแสวงหาผลประโยชน์จากทุนธรรมชาติของชุมชน ทั้งโดยการ
ตัดไม้ ทำลายป่า และขยายพื้นที่ทำกิน เพื่อเพิ่มผลผลิตแก่ครอบครัวของตนเอง และการขาย
ให้ผู้อพยพเข้ามาอยู่รายใหม่ ก็ทำให้ทุนธรรมชาติในชุมชนเริ่มลดลง ทั้งป่าไม้ แหล่งน้ำ สัตว์ป่า
และที่ดิน ซึ่งส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของคนในชุมชนในช่วงเวลาต่อมา

ทุนทางสังคม (social capital) กับเยื้օຍໃນชຸມຊັນ

ทุนทางสังคม เป็นทุนสำคัญอย่างหนึ่งสำหรับชีวิตคนในสังคม เพราะคนเราไม่ได้ดำรง
ชีพอยู่ได้ด้วยทุนธรรมชาติเพียงอย่างเดียว หากแต่ยังต้องพึ่งพา พึ่งพิง และอาศัย ซึ่งกันและ
กันอยู่ตลอดเวลา ทุนทางสังคมเป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวให้ชุมชนดำรงอยู่ได้ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
และเป็นความสัมพันธ์ระหว่างกันของคนในชุมชนเดียวกันตามระบบเครือญาติ คนบ้าน
เดียวกัน คนนับถือผู้เดียวกัน คนพูดภาษาเดียวกัน และความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนกับ
คนนอกชุมชนที่มีความเกี่ยวพัน เกื้อกูลและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทำให้คนสามารถดำรงชีวิต
อยู่ได้อย่างสงบสุข

อย่างไรก็ตาม มิติของทุนทางสังคมมีความกว้างขวางหลากหลายมิติ ประกอบด้วย ระบบคุณค่า ความสัมพันธ์ และความรู้ของชุมชน ซึ่งแต่ละชุมชนล้วนแตกต่างกันออกไปอย่าง หลากหลาย ขึ้นอยู่กับวิถีการผลิตและวิถีดำรงชีวิตของคนในแต่ละชุมชน ที่มีความสัมพันธ์ ความเปลี่ยนแปลง และความเสื่อมถอยไปตามยุคสมัย ทุนทางสังคมในชุมชนบ้านเข้ามีน มีอยู่หลายอย่าง โดยเฉพาะในช่วงก่อนการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย ทุนทางสังคมที่ ปรากฏชัดเจน และน่ากล่าวถึง ได้แก่

ความเป็นเครือญาติ เมื่อคนในหมู่บ้านเข้ามีนจะเป็นกลุ่มคนที่อพยพเข้ามาจาก หลายแหล่ง แต่จากการที่อพยพเข้ามาอยู่ในบ้านเข้ามีนเป็นกลุ่ม และมาอาศัยอยู่ในพื้นที่ปิด คือ การคมนาคมไม่สะดวก คนในชุมชนจึงมีความสัมพันธ์กันโดยการแต่งงาน หรือความใกล้ ชิดสนิทสนมกัน ทำให้คนในชุมชนมีความรู้สึกเป็นญาติกัน เช่น ที่ผู้นำชุมชนท่านหนึ่งเล่าถึง ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ที่ทำให้พัฒนามาเป็นเครือญาติกันเกือบทั้งชุมชน ดังนี้

“... เป็นเพราะว่าคนนั้นเป็นลูกสาวของคนนั้น เขามาอยู่นาน 20 ปี 30 ปี อะไร อย่างนี้ นีมาอยู่ตั้ง 40 ปีแล้วคือ ลูกของคนนี้เขาไปได้กับลูกคนนี้ๆ ก็ไปได้กับ หลานคนนี้ๆคือว่า เขายังเป็นเครือญาติอย่างกันหมดเลย ตรงนี้จะเป็นเครือญาติกัน หมดเลยนะนะ...”

การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ชุมชนบ้านเข้ามีนในอดีต คนในชุมชนจะพึ่งพา อาศัย ซึ่งกันและกัน มีการลงแขกชุดมันสำปะหลัง โดยคนในหมู่บ้านจะรวมตัวกันเพื่อหมุน เกี่ยนไปชุดมันสำปะหลังตามบ้าน โดยไม่ต้องมีการจ้างแรงงาน มีการช่วยเหลือกันตลอดเวลา เช่นที่ผู้นำชุมชนท่านหนึ่งพูดว่า “... ช่วยเหลือกันตลอด มีข้าวมีอะไรมีกันกินได้ เจ็บป่วย อะไรมีช่วยเหลือกันพาส่งโรงพยาบาลรักษา แล้วก็ช่วยกันดูแลกัน...”

ความเป็นเครือญาติและการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันของคนในชุมชนบ้านเข้ามีน ที่เกิดจากการเป็นเครือญาติกันโดยสายเลือด โดยการแต่งงาน หรือการนับถือกัน ทำให้ในอดีต คนในชุมชนบ้านเข้ามีน มีความสัมพันธ์กันอย่างแน่นแฟ้น และเป็นทุนชุมชนอย่างหนึ่งที่ส่ง ผลกระทบถึงคนในชุมชนบ้านเข้ามีนในปัจจุบัน ที่ยังมีระบบการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และมี การรวมกลุ่มกันของคนใน ชุมชนหลายกลุ่ม เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มสหจะออมทรัพย์ กลุ่ม สมุนไพร และกลุ่มสุดท้ายที่เข้าไปในหมู่บ้าน คือ กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน แต่เนื่องจากชุมชนบ้าน เข้ามีนเป็นชุมชนขนาดกลาง ในกลุ่มของผู้นำชุมชนจะมีบทบาทของการเป็นผู้นำกลุ่มหลาย กลุ่ม เช่น ผู้ใหญ่บ้านซึ่งเป็นผู้ก่อตั้งกลุ่มสหจะออมทรัพย์ ก็จะมีบทบาทของการเป็นประธาน กองทุน และเป็นที่ปรึกษาของกลุ่มแม่บ้าน ในขณะที่คนในชุมชนก็จะมีบทบาทของการเป็น สมาชิกกลุ่มต่างๆ ที่ตั้งขึ้นในชุมชนแบบจะทุกกลุ่ม แต่ในช่วงก่อนการพัฒนาประเทศไปสู่

ความทันสมัย ทุนทางสังคมของชุมชนบ้านเข้ามีนเป็นระบบความสัมพันธ์ส่วนบุคคลในกลุ่ม เครือญาติ กลุ่มบ้านใกล้เรือนเคียง กลุ่มเพื่อน กลุ่มคนรู้จักมากกว่าความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการด้วยระบบกลุ่มจัดตั้ง

ทุนภูมิปัญญาและทุนความรู้ในชุมชน

การที่คนในชุมชนบ้านเข้ามีนส่วนใหญ่จะอพยพจากต่างถิ่นเข้ามาบุกเบิกป่าเป็นที่ทำกินในบริเวณนี้ ทำให้ชุมชนบ้านเข้ามีนยอมรับวัฒนธรรมประเพณีของคนในชุมชนบ้านเข้ามีนดั้งเดิม และวัฒนธรรมประเพณีของคนในภูมิภาคชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกมาใช้ ซึ่งได้แก่ ภูมิปัญญาและความรู้ที่เกี่ยวเนื่องจากการประกอบอาชีพของคนในชุมชน เช่น การที่คนในชุมชนบ้านเข้ามีนในอดีตต้องทำงานเพื่อ เก็บเกี่ยวข้าวไว้กินตลอดปี เมื่อเสร็จสิ้นการเก็บเกี่ยว คนในชุมชนจึงร่วมกันทำบุญ ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นการแสดงความยินดีที่ถูกการทำสิ้นสุดลง แต่อีกด้านหนึ่งคือการสร้างขวัญกำลังใจให้คนในชุมชน มีกำลังใจที่จะเริ่มต้นการผลิตรอบใหม่ในปีต่อไป รวมทั้งเป็นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างสถานที่ทางศาสนา กับคนในชุมชน ให้สืบเนื่องเป็นที่พึ่งซึ่งกันและกันต่อไป นอกจากนี้ในงานประเพณีเหล่านี้ บางบ้านที่ทำนาได้ข้าวมากหรือมีฐานะดีจะจัดให้มีมหรสพต่างๆ มาแสดงให้คนในชุมชนมาร่วมชม เพื่อเป็นการพักผ่อนหย่อนใจร่วมกัน การทำบุญหลังสิ้นสุดการทำนาของคนในชุมชน ได้แก่

การทำบุญกลาง คือ การทำบุญที่ลานนาด้วย หลังจากนวดข้าวประจำปีเสร็จแล้ว ในหมู่บ้านก็จะนัดทำบุญกลางกันถือว่าเป็นการทำบุญข้าวใหม่ประจำปีเป็นตัวย สมัยก่อนนั้น นิยมทำกันทุกบ้านที่มีลานนาด้วย เพราะการนวดข้าวในสมัยนั้น ชาวนาแต่ละเจ้าจะเก็บเกี่ยวข้าวในนาแล้วมัดเป็นฟ่อนและกองไว้เป็นแห่งๆ (โดยมากกองละ 10 ฟ่อน) แล้วก็ลากเข็นมาเข้าลานประจำบล้อมใหญ่เป็นล้อมเรื่องหรือล้อมเพิงก็แล้วแต่เจ้าของลานเพื่อรวนนาดครัวเดียว แล้วคุยกันว่าใครผัดข้าว เสร็จแล้วนำเข้าเก็บในถังชาบะเป็นอันว่าเสร็จสิ้นการทำในปีนั้นฯ หลังจากนั้นจึงกำหนดวันทำบุญและบอกไปตามเพื่อนบ้านใกล้เคียงให้มาร่วมพิธีประจำบล้อม พร้อมจุดเทียนไว้ในกลางบล้อม บ้านใดมีฐานะดีจะมีมหรสพสมโภช ในตอนกลางคืน เช่น หนังตะลุง เป็นต้น แต่การทำบุญกลางนั้นไม่ได้ทำกันทุกบ้าน จะทำเฉพาะบ้านที่ได้ข้าวมากหรือมีกำลังพอจะทำได้เท่านั้น

การทำบุญกลางทุ่ง เป็นประเพณีท้องถิ่นดั้งเดิมซึ่งคงถือปฏิจญิงปัจจุบันนี้ การทำบุญกลางทุ่ง การทำบุญข้าวใหม่ หรือการทำบุญข้าวหลา茂 จะทำในอำเภอที่อยู่นอกเมืองหรือในชนบทซึ่งมีการพำนีอาชีพหลักจะทำประมาณเดือนสาม ดังนั้นจึงเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “ทำบุญเดือนสาม” การทำบุญจะเริ่มจากพวงผู้ชายในหมู่บ้านซึ่งกันไปติดไม้ไผ่และ

ทางมะพร้าวมา ปลูกประจำแล้วเอาฟางข้าวหรือเสื่อตามแต่ละหาได้มาปูรองให้พระนั่งแต่ปัจจุบันได้มีการปลูกศาลาถาวรในหมู่บ้าน เพื่อที่จะไม่ต้องทำประจำทุกปี

ส่วนพิธีทางสงฆ์ที่ถือปฏิบัติกันมา คือ นิมนต์พระมาเจริญพระพุทธมณฑ์ 2 คืน ซึ่งเรียกว่าการสาดมนต์ยืน พ่อรุ่งเข้าชาวบ้านจะนำภัตตาหารมาถวายพระภิกษุสงฆ์นิยมนิมนต์พระ 9 รูป แบบเดียวกับพิธีเมืองคลทัวๆ ไป เพราะถือว่าการทำบุญนี้ทำเพื่อรับข้าวใหม่ที่เพิ่งจะเก็บเกี่ยวแล้วเสร็จ เป็นการสร้างกำลังใจให้กับชาวนา และถือเป็นการทำบุญประจำหมู่บ้าน เมื่อถวายภัตตาหารเข้าในวันแรกเรียบร้อยแล้วชาวบ้านจะกลับบ้านเพื่อเผาข้าวหลามเตรียมที่จะนำมาทำบุญในวันรุ่งขึ้น ซึ่งเรียกว่าการทำบุญเผาข้าวหลามนั้นคงจะสืบมาจากสาเหตุนี้

ในเช้าวันที่สองที่ชาวบ้านจะนำอาหารและข้าวหลามมาทำบุญเพื่อส่งความทุกข์ความเจ็บป่วย หรือสิ่งไม่ดีต่างๆ โดยจะทำเป็นภาชนะคล้ายเรือ (ใช้กากหมาก) มาวางไว้ พ่อไส่บาตรเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็จะนำข้าว อาหาร น้ำ และขนม ไปใส่ภาชนะนั้น พอพระฉันภัตตาหารเสร็จแล้วก็สาดมนต์ ชาวบ้านก็ช่วยกันลากเรือกากออกไป มีคนเก่าๆ เล่าว่า ข้าวปลาอาหารที่ใส่ไปเป็นการอุทิศให้กับดวงวิญญาณที่เร่ร่อน หรือสิ่งที่ไม่ดีในชีวิตของเราก็ให้หึงไปในเรือกากใหญ่ให้หมด แล้วช่วยกันลากออกไปไกลพอประมาณก็ให้หึงไว้ทาง

ส่วนในเวลากลางคืนหลังจากพระเจริญพระพุทธมณฑ์เสร็จแล้วก็จะมีมหรสพให้ชุมชน ลิเก หนังตะลุง ภาคยนตร์ วงดนตรี แล้วแต่ว่าในปีไหนจะจ้างมหรสพนิด่ำมาเล่นได้ นอกจากนี้ อาจจะมีกิจกรรมอื่นร่วมกัน เช่น การจิงควย ซึ่งเป็นกิจกรรมการเล่นอย่างหนึ่งที่เป็นที่นิยมของคนในชุมชนแบบชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก

ส่วนใหญ่หรือกระบวนการนำเอานุธรรมชาติมาใช้ในชีวิตของคนในชุมชนซึ่งก่อให้เกิดกระบวนการที่ก่อเป็นระบบความรู้ในชุมชนนั้น ทุนความรู้ของคนในชุมชนบ้านเขามีมีเป็นทุนความรู้ที่แต่ละคนมีอยู่และติดตัวมาจากการสืบสานเดิมก่อนการอพยพเข้ามาในพื้นที่ชุมชนเขามีมี แต่ก็มีการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้เหมาะสมกับพื้นที่ของชุมชน เช่น แม่ค้าขายก้าวเดียว สมาชิกกองทุนหมู่บ้านท่านหนึ่งซึ่งอพยพจากชุมชนดังเดิมที่ตั้งอยู่ริมฝั่งทะเล และอาศัยอาชีพประมงเรือเล็กมาตั้งร้านขายก้าวเดียวต้องมาเรียนรู้วิธีการทำก้าวเดียวและเปลี่ยนอาชีพจากการทำประมงเรือเล็กมาค้าขายใหม่ ทุนความรู้ของคนในชุมชนในช่วงนี้จึงเป็นร่องของการทำมาหากินซึ่งใช้ทักษะในการผลิตและการดำเนินการไม่สูงนัก

ส่วนการศึกษาในระบบนั้น ในช่วงก่อนการพัฒนาไปสู่ความทันสมัยนี้ ภาคราชการยังไม่ได้เข้ามาตั้งโรงเรียนอยู่ในชุมชน คนในชุมชนบ้านเขามีมีจึงต้องส่งบุตรหลานไปเข้าเรียนในโรงเรียนประจำตำบล ซึ่งอยู่ห่างออกไปประมาณ 5 กิโลเมตร ซึ่งเดิมในชุมชนที่ต้องการเรียนหนังสือต้องจับกลุ่มกันเดินไปโรงเรียน เพราะยังไม่มีถนนและยาดยานต์แล่นผ่าน การเข้ารับ

การศึกษาของเยาวชนในชุมชนจึงไม่ค่อยต่อเนื่อง ภาคบังคับ คือ การจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2480 และหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2491 ที่ใช้อยู่ในขณะนั้น การเรียนรู้ในระบบโรงเรียนจึงเป็นเพียงการเรียนรู้ตามหลักสูตรที่สอนอยู่ในโรงเรียนและนำมาเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตเท่านั้น

ทุนความรู้อีกอย่างหนึ่งที่มีอยู่ในชุมชนในช่วงนั้น อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากความพยายามพึงพิงตนเองด้านการรักษาพยาบาล ประกอบกับความอดทนสมบูรณ์ของป้าแม่ซึ่งเป็นแหล่งอาศัย ทำให้ชุมชนบ้านเขามีมีแหล่งความรู้เรื่องสมุนไพรอย่างกว้างขวาง ในส่วนของสมุนไพรจัดได้ว่าไม่อาจจะจำแนกได้ชัดเจนนักว่าเป็นทุนทางสังคมประเภทใด เพราะถ้าพิจารณาแหล่งที่เกิดของสมุนไพรว่ามาจาก ไฟ หรือ ป่า และส่วนที่เหลือคือ สมุน ที่ต้องพึ่งพาป่า รวมถึงแมลงและสัตว์ป่า หรือสิ่งที่ได้จากป่า (อุทัย ดุลยเกษม , 2545 : 186) แล้ว สมุนไพรอาจจัดอยู่ในประเภทของทุนธรรมชาติหรือทุนด้านระบบนิเวศวิทยา แต่เมื่อคำนึงถึงความรู้ด้านการคัดเลือกสมุนไพร คุณสมบัติของสมุนไพร วิธีการใช้สมุนไพร การสืบทอดความรู้เรื่องใช้สมุนไพร การเสาะหาสมุนไพรและการใช้สมุนไพรเป็นยาแล้ว ความรู้ในส่วนนี้น่าจะเป็นทุนความรู้ในชุมชนได้ ในที่นี้จึงขอจัดสมุนไพรไว้ในส่วนของทุนความรู้ตามประโยชน์ใช้สอยและตามหน้าที่ของสมุนไพรที่แสดงบทบาทของการรับใช้ชุมชนในแง่ของการป้องกันและรักษาคนในชุมชนให้พ้นหรือทุเลาหรือหายจากการเจ็บป่วย ดังที่ คนทั่วไปเรียกว่ายาสมุนไพร

แนวคิดเรื่องการผลิตและการใช้ยาสมุนไพรในชุมชนนี้ หมосน ซึ่งเป็นภูมิปัญญาด้านสมุนไพรในชุมชนบ้านเขามีน ให้ข้อมูลว่า แนวคิดเรื่องสมุนไพร เกิดจากการที่คนในชุมชนต้องพึ่งตนเอง และคุ้นเคยกับสมุนไพรที่ใช้ในการรักษาโครਮานาน ตั้งแต่สมัยปู่ ย่า ตา ยาย และเป็นความรู้เรื่องการรักษาพยาบาลที่สะสมอยู่ในชุมชน เช่น ความรู้ที่ว่าฟ้าทลายโจรเป็นพืชที่ใช้แก้เจ็บคอ แก้ค้ออักเสบ ตาแดง ตาเจ็บ ห้องเสียและช้ำใน แต่เวลาที่เกิดเหตุการณ์ฉุกเฉิน เช่น ภัยดคนหรือสัตว์ในชุมชน แต่ไม่สามารถนำส่งโรงพยาบาลได หมосนเคยแก้ปัญหาด้วยการนำฟ้าทลายโจรมาตำแล้วพ่นบริเวณแผลที่ถูกงูวัดค้อนกัด ก็ช่วยให้ ผู้ป่วยหายจากการบาดเจ็บได้โดยไม่ต้องนำส่งโรงพยาบาล โดยทั่วไปยาสมุนไพรที่ใช้อยู่ในชุมชนจะเป็นยาที่มีลักษณะต่างกัน เช่น เป็นยาต้มหรือยาหม่อง ยาลูกกลอนผสมน้ำผึ้ง ยาซัง และยาดองเหล้า ซึ่งแต่ละอย่างก็มีวิธีการผลิต การใช้ และตัวยาแตกต่างกันออกไปตามความต้องการของผู้ใช้ และตามคุณสมบัติของสมุนไพร โดยทั่วไปพืชที่เป็นสมุนไพร มักเป็นพืชที่คนในชุมชนใช้เป็นอาหารและรับประทานกันเป็นประจำและมีคุณสมบัติแตกต่างกัน เช่น

- ข้มีเข็น แก้ท้องอืด ท้องเฟ้อ
- ชุมเห็ดเทศ เป็นยา緩解 ในการขับถ่าย
- กระชาย แก้ท้องเดิน บำรุงหัวใจ
- ตัลสีง บำรุงสายตา เพิ่มแคลเซียม
- หญ้าหนวดแมว ช่วยขับปัสสาวะ แก้กระชัย บำรุงไต
เป็นต้น

ศูนย์สมุนไพรในชุมชนบ้านเข้าข้มีน

ชุมชนบ้านเข้าข้มีน นอกจาจจะเป็นชุมชนที่มีทุนชุมชนในหลายด้าน เช่น ทุนธรรมชาติ ทุนทางสังคม ทุนภูมิปัญญาและทุนความรู้แล้ว ชุมชนบ้านเข้าข้มีน ในอดีต ยังมีภาพของ ทุนเงินตราที่ซ่อนอยู่ในทุนทางสังคมหรือระบบความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันของคนในชุมชน เพราะเมื่อศึกษาถึงเรื่องทุนเงินตราในอดีต คนในชุมชนบ้านเข้าข้มีนจะสะสมท้องภาพให้เห็นว่าเงินเป็นสิ่งที่ไม่มีความหมายและไม่มีการใช้เงินในชีวิตประจำวันมากนัก เพราะแม้จะมีอาหารขายและราคาถูก แต่คนในชุมชนก็ไม่ค่อยซื้อกิน เพราะคนในชุมชนจะรู้จักกันทั่วทุกคน เวลาผ่านไปบ้านไหน ใกล้ๆ เวลาจะประทานอาหาร เจ้าของบ้านก็จะเรียกให้ร่วมรับประทานอาหาร เช่น ตัวอย่างที่ผู้นำชุมชนท่านหนึ่งกล่าวถึงเรื่องนี้ว่า

“...ในอดีตนี้ สวนมากไม่ค่อยพูดเรื่องเงินกันนะ เมื่อผมเด็กๆ นี่เงินสมัยนั้น
ยังใช้เหรียญ 5 ตังค์ 20 ตังค์ กวายเตี้ยวชามละ 2 สลึง ลอดซ่องถัวยลละสลึง
แต่ว่าไปไหนไม่ค่อยเน้นเรื่องเงิน เพราะว่าเดินไปถึงบ้านใคร เขาก็เรียก กินข้าว...”

และสอดคล้องกับความเห็นของผู้นำชุมชนอีกท่านหนึ่งที่ให้ความเห็นสอดคล้องกันว่า

“...เงินไม่ใช่ตัวตั้ง แต่การเอื้ออาทรมากกว่าที่เป็นตัวตั้ง จะมีการหยิบยื่น
ข้าวของเครื่องใช้กัน เช่น ยืนข้าว ยืมข้อง ยืมไม้คาน เขาจะขอยืมกัน
ไม่มีการถูก เงินไม่ค่อยมีประโยชน์ในสมัยนั้น เพราะเขาจะใช้หยิบใช้ยืมกัน
เสมอ ! เอื้ออาทรต่อ กัน...”

จากความเห็นและมุ่งมองของผู้นำชุมชนดังกล่าว และจากการสัมภาษณ์ระดับลึก
สมาชิกกองทุนหมู่บ้านและคนในชุมชน พบว่า ทุกคนมีความเห็นสอดคล้องกันในเรื่องของการได้
มาซึ่งสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิตในชุมชนในช่วงก่อนการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย
ว่า ในช่วงเวลานั้น คนในชุมชนค่อนข้างจะอยู่ในสังคมปิด เพราะการคุณภาพไม่ค่อยสะทก
แต่เพราความอุดมสมบูรณ์ในพื้นที่ทำให้คนในชุมชนแต่ละครอบครัวสามารถดำรงชีพอยู่ได้
รวมทั้งพึ่งพาตนเองได้ ทั้งยังสามารถเพื่อแฝงปึงเพื่อนบ้านใกล้เรือนเคียงและคนในชุมชน
ด้วย การได้มาซึ่งสิ่งของที่ใช้ในการดำรงชีวิตจึงไม่ต้องใช้เงินตราเป็นตัวแทนในการได้มา
แต่จะใช้วิธีการหยิบยื่น เช่น การยืมข้าวของเครื่องใช้ เมื่อใช้เสร็จแล้วก็นำมาคืน ซึ่งเป็น
ลักษณะของความสัมพันธ์ที่แฟ่ความเอื้อเฟื้อ เอื้ออาทรซึ่งกันและกัน ไม่ได้คำนึงถึงสิ่งแลก
เปลี่ยนหรือการซื้อขาย เป็นสิ่งซึ่งแม่ครอบครัวที่ไม่มีเงินก็สามารถดำรงชีวิตอยู่ในชุมชนได้
ความเอื้ออาทรนี้ จึงเป็นเหมือนเงินตราที่ใช้อยู่ในปัจจุบันนี้ ความหมายของคำว่าทุนเงินตรา
ในช่วงนั้นจึงขึ้นอยู่กับระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชนมากกว่า ตัวเงินตราที่เป็นชนบัตร
เช่น ความหมายของทุนเงินตราในชุมชนบ้านเขามีนั้นในช่วงนั้น ซึ่งอาจเปลี่ยนความหมายได้ว่า
หมายถึง การให้ การรับ การซ่อมแซมกันและกัน และความเอื้ออาทรมากกว่าการซื้อขาย

บ้านเขามีนกับจุดอ่อนของชุมชน

แม้ว่าเมื่อพิจารณาถึงความเป็นชุมชนบ้านเขามีน ในเรื่องของทุนชุมชนแล้ว จะพบว่า
ชุมชนบ้านเขามีน มีจุดแข็งในด้านของทุนทางธรรมชาติ และทุนภูมิปัญญาและความรู้ในเรื่อง
ของสมุนไพร รวมทั้งความเอื้ออาทรของคนในชุมชนที่มีอยู่ต่อกัน แต่จุดอ่อนของชุมชนบ้านเขามีน
ก็เกิดจากความมั่งคั่งของทุนธรรมชาติในชุมชนนั้นเอง เพราะทุนธรรมชาติเหล่านี้ได้ถูก
มาเป็นแรงจูงใจให้คนจากหลายท้องถิ่น เช่น ชลบุรี ระยอง อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชนมาก
ขึ้นในลักษณะที่แต่ละกลุ่ม แต่ละฝ่ายต่างเข้ามาจับจองที่ดิน โดยการปลูกพืชไว้ในที่ที่ตนเอง
จับจองหรือซื้อต่อจากเจ้าของเดิมที่เป็นผู้เข้ามาจับจองเป็นเจ้าแรก เพื่อแสดงความเป็นเจ้าของ
พื้นที่ได้ให้มีคนจับจองไว้แต่ทึ่งให้กรรวางไม่ทำกินก็จะถือว่าไม่มีเจ้าของ คนอื่นสามารถมาจับ
จองแทนได้ ดังมีคำกล่าวที่รู้กันว่า “คนไหนไม่ทำก็ไม่ถือว่าเป็นที่ของตน คนไหนซื้อที่แล้วก็ต้อง
หาบท้องทาม”

เมื่อมีคนต่างถิ่นเข้ามาอยู่ในชุมชนมากขึ้น ทุนธุรกิจที่ในชุมชนเริ่มถูกจับจอง
แก่งแย่ง ทำให้บริบทของชุมชนบ้านเข้ามีนเปลี่ยนแปลงไป ทุนธุรกิจที่เคยมีอยู่เริ่มถูก¹
ทยอยนำออกไปจำหน่ายนอกราชบ้านมากขึ้น จนทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนเริ่มลดลงและ
หมดไปในที่สุด แต่เนื่องจากในชุมชนบ้านเข้ามีนยังมีกลุ่มผู้นำที่ได้ร่วมกันต่อสู้เพื่อให้ชุมชน
ยืนหยัดอยู่ได้ และมีความเข้มแข็งพอสมควร ทำให้คนในชุมชนต่างอยู่ในชุมชนด้วยความสงบ
และร่วมกันดูแลรักษาชุมชน ทำให้ชุมชนบ้านเข้ามีนและคนในชุมชนสามารถดำรงชีพอยู่
อย่างเป็นสุขและต่อเนื่องมาจนถึง ช่วงเวลาปัจจุบัน

สรุปความ

ความเป็นชุมชนบ้านเข้ามีนในช่วงก่อนการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย จาก
มุ่งมองของคนในชุมชน เกี่ยวกับทุนชุมชนที่ได้กล่าวมา อาจกล่าวได้ว่า เป็นเพียงจุดเริ่มต้น
ของชุมชนแห่งหนึ่ง ที่ก่อกำเนิดในบริบทของชุมชนที่มีความอุดมสมบูรณ์ของทุนธุรกิจ ซึ่ง
ส่งผลให้คนในชุมชนมีทุนทางสังคม ที่มีส่วนสำคัญในการลดความสำคัญของทุนเงินตรา และ
เพิ่มทุนภูมิปัญญาและความรู้ในชุมชนให้มากขึ้น ตามสภาพของชุมชนท้องถิ่นในช่วงก่อนการ
พัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัยทั่วไป และทุนชุมชนนี้ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปเมื่อประเทศ
ไทยได้ก้าวเข้าสู่กระบวนการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย เพราะมีคนอพยพเข้ามาอยู่ใน
ชุมชนแห่งนี้มากขึ้น และทุนธุรกิจที่ลดลง เพราะธุรกิจไม่สามารถสร้างทุนธุรกิจมา²
ทดแทนให้คนในชุมชนได้ใช้เป็นทุนชุมชนต่อไป

บทที่ 3

การเปลี่ยนแปลงของชุมชนบ้านเข้าขั้น ภายใต้กระบวนการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย

ความนำ

แนวคิดการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย เป็นแนวคิดกระแสหลักในการพัฒนาประเทศ ที่เริ่มต้นจากความสำเร็จในการปฏิรูปอุตสาหกรรมในทวีปยุโรป ในช่วงกลางคริสศตวรรษที่ 18 ซึ่งทำให้มนุษย์เกิดความเชื่อมั่นว่าตนเองสามารถที่จะควบคุมธรรมชาติ และใช้ธรรมชาติให้เกิดประโยชน์ส่วนตนมากกว่ามนุษย์ที่ผ่านมา ทำให้ประเทศในโลกตะวันตกให้ความสำคัญกับแนวคิดการพัฒนาประเทศโดยเน้นการพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรม ความเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจซึ่งเป็นแนวคิดสำคัญของการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย ตั้งแต่ช่วงหลังของสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา และได้เผยแพร่แนวคิดนี้ไปสู่ประเทศโลกที่สาม รวมทั้งประเทศไทยที่กำลังพัฒนา เช่น ประเทศไทยโดยผ่านกรอบแนวคิดของธนาคารโลก (World Bank) ซึ่งเป็นองค์กรระหว่างประเทศที่มีอิทธิพลด้านการพัฒนาประเทศมากที่สุด องค์กรหนึ่ง ในช่วงทศวรรษ 1950-1980 ประเทศไทยตอบสนองต่อแนวคิดการพัฒนาของระบบทุนนิยมโลก โดยการประกาศนโยบายการพัฒนาประเทศทางด้านเศรษฐกิจและรับการลงทุนจากต่างประเทศอย่างขยันใหญ่ ตั้งแต่ปี พ.ศ.2500 เป็นต้นมา ดังที่แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) ได้ระบุจุดมุ่งหมายในการพัฒนาประเทศ โดยเน้นที่การเพิ่มผลผลิตของเกษตรและมีรัฐบาลเป็นผู้สนับสนุนและส่งเสริม แทนที่จะเป็นผู้ดำเนินการผลิตในช่วงนั้น เพื่อให้เกิดผลในการพัฒนา รัฐบาลจึงได้ทุ่มเททรัพยากรของรัฐเข้าไปในโครงการที่มีวัตถุประสงค์ในการเพิ่มผลผลิตทั้งในภาคเกษตรกรรมและนอกภาคเกษตรกรรม รวมทั้งส่งเสริมการลงทุนจากต่างประเทศเป็นอย่างมาก ส่งผลให้ประเทศไทยเกิดการพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรม และทำให้การผลิตของชุมชนซึ่งเคยปลูกพืชอย่างหลากหลายเพื่อยังชีพ ต้องเปลี่ยนมาเป็นการผลิตพืชเชิงเดียว เช่น อ้อย มันสำปะหลัง เพื่อเป็นวัตถุดินป้อนโรงงานอุตสาหกรรมอย่างต่อเนื่องต่อมา

เมื่อหลักการสำคัญของการผลิตด้านการเกษตรรวมของประเทศไทยเปลี่ยนแปลงไป การผลิตด้านเกษตรกรรมในชุมชนก็มีการเปลี่ยนแปลงไปด้วย ชุมชนบ้านเข้าขั้นเมืองก็เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงในชุมชน เพื่อร่วบเรียงความต้องการพัฒนาประเทศที่เน้นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจนี้ โดยจุดเปลี่ยนที่สำคัญของแนวทางการพัฒนาประเทศอยู่ที่การที่รัฐบาลประกาศ

ใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504 – 2509) ซึ่งเป็นการกำหนดแนวทาง
การพัฒนาประเทศที่ ชัดเจนว่ารัฐมีนโยบายและแนวปฏิบัติอย่างไร

บ้านเข้ามิ่นกับการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย

ชุมชนบ้านเข้ามีนึกเช่นเดียวกับชุมชนท้องถิ่นทั่วไปในประเทศไทยที่แม้ว่าจะไม่มีโอกาสได้รู้ว่า แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504 – 2509) เป็นอย่างไร แต่กระแสปลูกเร้าเพื่อให้ประชาชนเห็นความสำคัญของทุนเงินตราด้วยคำขวัญที่เผยแพร่อย่างกว้างขวางทางด้านสื่อสารมวลชน และเจ้าหน้าที่ของรัฐของผู้นำประเทศไทยช่วงนั้น คือ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัตน์ ที่ว่า “ งานคือเงิน เงินคืองาน บันดาลสุข ” เพราะหลายไปทั่วประเทศไทยก็ทำให้คนในชุมชนที่มีชีวิตอยู่อย่างสงบหันมาให้ความสำคัญกับเงินตรา และแสวงหางานที่จะนำมาซึ่งเงินตรา ด้วยคาดว่าเมื่อมีงานทำก็จะมีเงินและมีความสุข และจากการที่มีนายทุนเริ่มเข้ามาจับจองที่ดินเพื่อปลูกพืช อุตสาหกรรมในชุมชน ก็ทำให้คนในชุมชนเกิดความดีนั้นตัวและสนใจการผลิตเพื่อขายมากขึ้น

ชุมชนบ้านเข้ามีน จากเดิมที่เริ่มนี่คันต่างถินอพยพเข้าไปจับจองบริเวณป่าอุดมสมบูรณ์ในชุมชนเพื่อใช้เป็นที่ทำกิน ซึ่งเป็นการเข้ามาเพื่อร่วมใช้ทุนธรรมชาติของชุมชนบ้านเข้ามีนในลักษณะการผลิตเพื่อขายมีมากขึ้น ที่ดินถูกจับจองไปทั้งหมด จนเมื่อวันรุ่งขึ้นมาเปิดป่าบริเวณนี้ให้เป็นป่าสัมปทาน ในปี พ.ศ. 2508 ผู้คนก็อพยพเข้ามาจับจองที่ดินบริเวณนี้ไปจนหมดสิ้นแล้ว การผลิตเพื่อการค้าจึงเริ่มขึ้น โดยมีการถางป่าเพื่อทำไร่ข้ออย ไร่มันสำปะหลัง เพื่อนำไปขายส่งต่อไปยังโรงงานอุตสาหกรรมมากขึ้น ในขณะเดียวกันก็ทำให้ความต้องการโครงสร้างพื้นฐานของชุมชน ด้านถนน ไฟฟ้า น้ำประปาเพิ่มขึ้น แต่ความห่างไกลจากตัวจังหวัดของชุมชนบ้านเข้ามีนก็ทำให้ไม่ได้รับการตอบสนองจากทางราชการเท่าที่ควร ประกอบกับความต้องการนำทรัพยากรในชุมชนออกไปจำหน่ายนอกชุมชนมีมากขึ้น ทำให้คนในชุมชนร่วมมือกันทำงานเพื่อเชื่อมโยงการเดินทางและการขนส่ง ระหว่างชุมชนบ้านเข้ามีนกับโลกภายนอก คือ ถนนสุขุมวิท ซึ่งสร้างเสร็จเมื่อปี พ.ศ. 2492 และเป็นเส้นทางคมนาคมสายหลักที่เชื่อมกรุงเทพมหานครกับจังหวัดในภาคตะวันออก ซึ่งได้แก่ จังหวัด สมุทรปราการ ชลบุรี ระยอง จันทบุรี ตราด ไปสิ้นสุดที่ชายแดนประเทศไทย

ถนนจากชุมชนสู่เมือง : จุดเปลี่ยนของทุนชุมชนบ้านเข้าข้มีน

เมื่อความต้องการณ์เป็นเส้นทางคุณตามเชื่อมโยงชุมชนบ้านเข้ามิ่นสู่ถนนสุขุมวิทมีมากขึ้น และไม่ได้รับการตอบสนองจากภาครัฐ คนในชุมชนบ้านเข้ามิ่นจึงเกิดการรวมตัวกันขึ้น และเลือกผู้นำชุมชนท่านหนึ่งซึ่งเป็นผู้อาวุโสและได้รับการเดาวินัยดีมาก

คนหนึ่งในชุมชนขึ้นมาเป็นผู้นำในการร่วมกันทำงานจากชุมชนสู่ถนนสุขุมวิท ซึ่งมีระยะทาง ใกล้ประมาณ 6 กิโลเมตร การตัดถนนเส้นนี้ คนในชุมชนแต่ละครอบครัวจะส่งผู้แทนมาร่วมกัน แพร์ถางที่ดินเพื่อทำถนนโดยใช้แรงงานคนเป็นหลัก เริ่มขุดถนนในช่วงปลายปี พ.ศ. 2512 เสร็จก่อนสงกรานต์ในปี พ.ศ. 2513 เล็กน้อย

การมีถนนเชื่อมจากชุมชนสู่เมือง นอกจากจะทำให้การคมนาคมระหว่างชุมชนสู่เมือง มีความสะดวกมากขึ้นแล้ว ถนนจากชุมชนสู่เมืองสายนี้ยังเป็นเส้นทางสำคัญในการลำเลียง ทุนธรรมชาติของชุมชนบ้านเข้ามิ่น เช่น ไม้ ผลผลิตจากป่าไม้ สัตว์ป่า และผลผลิตทางเกษตรกรรม เช่น อ้อยและมันสำปะหลังในชุมชน ไปป้อนตลาดและโรงงานอุตสาหกรรม ในตัวเมือง ภาพการไหลออกของทุนธรรมชาติ และผลผลิตทางเกษตรกรรมในชุมชนนี้ปรากฏดังที่ผู้นำชุมชนซึ่งเป็นแกนนำในการทำงานจากชุมชนสู่เมืองให้สัมภาษณ์ว่า "...ผมเป็นคนดูแลและคนตัดทาง เป็นคนนำสินค้าพากที่ผลิตได้ส่งออกไปขาย พากอ้อย พากมัน กิใช้จอบใช้เดี่ยมขุด เอา เลื่อยไม้ออก เอาอ้อยออก เอามันออก..." ผลผลิตเหล่านี้จึงนำรายได้มาสู่ชุมชนมากขึ้น และเป็นสิ่งที่ทำให้มีคนอพยพเข้ามาซื้อที่ดินและถูกทางป่าเป็นที่ทำกินในชุมชนบ้านเข้ามิ่นมากขึ้นเช่นกัน จนป่าไม้ในชุมชนเริ่มหมดไป ซึ่งส่งผลให้แหล่งน้ำในชุมชนเหือดแห้งไปด้วย จนต้องขอใบอนุญาตและขอรับอนุญาตจากรัฐบาลทำฝายกันน้ำ ดังที่ประธานกลุ่มแม่บ้านเล่าว่า "ความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งน้ำในชุมชนในอดีตและความขาดแคลนน้ำในปัจจุบันจนต้องขอใบอนุญาตจากทางราชการมาสร้างฝายและการลดลงของทุนธรรมชาติในชุมชนช่วงนี้" "...เดิมบนเขานี่ dracon นี่มีแต่ป่า คือเป็นป่า น้ำมันก็เยอะ ในคลองนี่ว้าให้มะเลย มาเดียวนี้ในคลองไม่มีน้ำเลย ต้องขอใบอนุญาตมาทำฝาย..."

จากสภาพของทุนธรรมชาติในชุมชนที่เริ่มหมดไป เพราะการตัดไม้ทำลายป่า เพื่อถูกทางทำเป็นไร่มันสำปะหลังและไร่อ้อย ขยายให้โรงงานอุตสาหกรรมแล้ว แหล่งน้ำในชุมชนก็เริ่มลดลงจนต้องทำฝายกันน้ำ ขณะเดียวกันการที่มีคนอพยพเคลื่อนย้ายเข้ามาในชุมชนมากขึ้น ทำให้ระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเริ่มเปลี่ยนแปลงไป จากเดิมที่เคยเกาเกลุ่มกันช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการดำรงชีวิต การทำกิน การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ก็เปลี่ยนแปลงไป เพราะแต่ละคนต่างต้องดิ้นรนทำมาหากินโดยการขยายที่เพาะปลูก และจ้างแรงงานจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือมาเป็นคนงานในไร่มันสำปะหลัง และไร่อ้อยของตนเอง การเอาแรงหรือการช่วยเหลือกันในการทำงานก็ลดลงด้วย เพราะต่างคนต่างไม่มีเวลาไปแลกเปลี่ยนแรงงาน กับผู้อื่น แม้แต่ความสามารถในการพึ่งพาตนเองของคนในชุมชน ซึ่งเดิมเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นในชุมชน เช่น ปัญหาด้านเส้นทางคมนาคม คนในชุมชนก็ร่วมมือกันตัดถนนสามารถแก้ปัญหานี้ได้ด้วยพลังของคนในชุมชน แต่ในช่วงของการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัยนี้

เนื่องป้าภูกทำลาย และในชุมชนเกิดการขาดแคลนน้ำ การแก้ปัญหาของคนในชุมชนก็คือการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุและพึงพิงหน่วยงานของรัฐ

ระบบอุปถัมภ์ “เกี่ยวจูงกับลูกไร” และทุนทางสังคมที่เปลี่ยนแปลง

เดิมเมื่อเริ่มต้นตั้งชุมชนบ้านเข้ามิ่น คนในชุมชนต่างเลี้ยงชีพด้วยการเกษตรกรรมในลักษณะของการปลูกพืชเพื่อใช้ในการยังชีพ และแตกเปลี่ยนกันในชุมชนและระหว่างชุมชนใกล้เคียง ในแต่ละปีคนในชุมชนจะประกอบอาชีพหมุนเวียนกันหลายอย่าง เช่น ทำนา ทำไร่ ทำสวน ปลูกผัก เลี้ยงสัตว์ ขายของป่า และตัดไม้ แต่เมื่อสภาพของหมู่บ้านที่เคยเป็นหมู่บ้านปิด เริ่มถูกเปิดเพราะมีการตัดถนนจากหมู่บ้านออกไปสู่ถนนสุขุมวิท สภาพของหมู่บ้านเริ่มเปลี่ยนแปลงไป ประกอบกับนโยบายของรัฐบาลที่ส่งเสริมการปลูกพืชเศรษฐกิจเชิงเดียว ทำให้คนในชุมชนบ้านเข้ามิ่นหันมาประกอบอาชีพทำไร่อ้อย ไร่มันสำปะหลัง และทำสวนยางพารา ซึ่งเป็นการทำเกษตรกรรม ที่มีแหล่งรับซื้อแน่นอน แต่ต้องมีการลงทุนเรื่องปุ๋ย ยาฆ่าแมลง ยาฆ่าแมลง ทำให้เกิดระบบเกี่ยวจูงหรือระบบเล้าเก็บขึ้นมาในชุมชน คนในหมู่บ้านเริ่มนี่หนึ่งในเพราะต้องกู้เงินจากนายทุนมาลงทุน หากได้ผลผลิตดี สามารถนำเงินไปชำระคืนให้แก่นายทุนได้ ชาวไร่ ชาวสวนก็จะมีเงินเก็บและสามารถใช้สอยเงินในชีวิตประจำวันได้อย่างไม่ฝิดเคือง

การกู้เงินจากเกี่ยวจูง หรือการกู้เงินจากเจ้าของโรงงานหรือ เก้าเก' โดยผู้กู้ต้องเป็นคนงานในสังกัดของเกี่ยวจูง หมายถึงว่ามีสัญญาต่อ กันว่า เจ้าของไร่ จะกู้เงินจากเกี่ยวจูงไปใช้ในการลงทุน เช่น ทำไร่อ้อย ไร่มันสำปะหลัง เจ้าของไร่จะทำสัญญาเงินกู้กับเกี่ยวจูงเป็นรายปี โดยเกี่ยวจูงจะจ่ายเงินให้เจ้าของไร่ก่อน เพื่อให้นำเงินนี้ไปลงทุนทำไร่ การคิดดอกเบี้ยจะเริ่มคิด เมื่อรับเงินไป จนถึงฤดูเก็บผลผลิต ก็จะหยุดคิดดอกเบี้ย เพราะถือว่าเริ่มมีรายได้หรือเริ่มหยอดแล้ว โดยทั่วไปจะคิด ดอกเบี้ย ร้อยละ 20 ต่อ 1 ฤดูกาลผลิต พอครัวรอบปี หลังจากตัดอ้อยเสร็จแล้ว หากเจ้าของไร่ไป กู้เงินจากเกี่ยวจูงอีก เกี่ยวจูงจะเริ่มคิดดอกเบี้ยเงินกู้ที่เจ้าของไร่หรือคนงานกู้ไปปลูกพืชไว้และใช้จ่าย จนกว่าจะเริ่มเก็บผลผลิตหรือเริ่มหยอดก็จะหยุดคิดดอกเบี้ย

แต่เนื่องจากระบบการกู้เงินจากเกี่ยวจูงไม่ใช่เป็นเรื่องของการให้เงินกู้ยืมเท่านั้น แต่รวมถึงการซื้อเชื่อสิ่งที่ใช้ในการเพาะปลูก เช่น ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง รวมทั้งสิ่งของที่จำเป็นในการดำรงชีวิต เช่น ข้าว อาหาร ยาธิกษาโรค เสื้อผ้า จากเกี่ยวจูงด้วย นอกเหนือจากเป็นเจ้าหนี้แล้ว เกี่ยวจูงยังเป็นเหมือนผู้อำนวยความสะดวกให้ชาวไร่ชาวสวนที่เป็น ลูกไร่ ของตนเองด้วย ทำให้คนในชุมชนเข้ามีเกิดความเกรงใจ และถือเป็นบุญคุณ เมื่อขึ้นกับเกี่ยวจูงคนนี้แล้วก็จะมีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกันไป แม้ในบางปีผลิตผลจากไร่ จำกสวน ขายได้ราคาดีมีเงินเก็บ

แต่เมื่อเริ่มถูกกล่าวเพาะปลูก ลูกไร่เหล่านี้ก็จะซื้อหรือกู้เงินจากเกี่ยวจูมาลงทุนทำไร่ทำสวนต่อไป หากปีไดผลผลิตราคากดต่ำ ลูกไร่ขายผลผลิตไม่ได้ราคา ก็จะตกเป็นลูกหนี้ของเกี่ยวจูซึ่งทำให้ไม่สามารถหดพันไปจากการจราจรเป็นหนี้สินของเกี่ยวจูไปได้ จนบางครั้งลูกไร่ต้องสูญเสียที่ดิน เพื่อใช้หนี้เกี่ยวจูและกล้ายมาเป็นคนงานในไร่ของเกี่ยวจูไป อย่างไรก็ตามอาจกล่าวได้ว่า ระบบเกี่ยวจู หรือระบบนายทุนในชุมชนเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้คนในชุมชนบ้านเขามีมีเงินเข้าสู่วงจรหนี้สินและสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน ที่ระบบธนาคารเข้ามาระบดแซงวงจรหนี้สินของระบบของนายทุนในชุมชน ทำให้คนในชุมชนกล้ายมาเป็นลูกหนี้ของธนาคาร และทำให้ระบบการกู้เงินจากเด็กแก่หรือเกี่ยวจูของคนในชุมชนถูกทำลายไป

อย่างไรก็ตาม ระบบการกู้เงินจากเด็กแก่หรือเกี่ยวจูนี้ ในช่วงเริ่มต้นของการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัยในช่วงของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในระยะต้นๆ นั้นระบบนี้อาจกล่าวได้ว่า เป็นระบบที่มีความหมายและมีความสำคัญต่อคนในชุมชนบ้านเขามีน เพราะระบบนี้เป็นทุนชุมชนที่สำคัญ เพราะเป็นทุนทางเศรษฐกิจของคนในชุมชนในขณะนั้น คือ ทำให้มีแหล่งเงินมาลงทุนทำไร่ ทำสวน เป็นแหล่งอาหาร ยารักษาโรค และแหล่งเครื่องมือเครื่องใช้ในการทำไร่ ทำสวน เช่น เกี่ยวจูจะหมายความลักษณะพันธุ์พืชมาจำหน่าย หาสิ่งที่ต้องการใช้ในการดำรงชีวิตมาขายให้ โดยที่ชาวไร่ชาวสวนไม่ต้องเสียเวลาไปหาซื้อ ซึ่งแม้ว่าผู้บริโภคอาจจะต้องซื้อของด้วยราคาสูงกว่าท้องตลาด แต่เพราะซื้อด้วยระบบเงินเชื่อก็ทำให้ต้องจำยอม แต่ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะความพอดีระหว่างกันด้วย นอกจากนี้ระบบเด็กแก่หรือเกี่ยวจูยังเป็นทุนทางสังคมของชุมชนอีกด้วยหนึ่ง เพราะแม้ว่าเด็กแก่หรือเกี่ยวจูจะคิดออกเบี่ยจากเงินกู้ยืม จะขายของเพื่อเอากำไร แต่ในทางสังคมเด็กแก่หรือเกี่ยวจูก็จะเป็นเหมือนผู้อำนวยความสะดวกหรือบางครั้งก็เป็นที่พึ่งของลูกไร่ในยามเจ็บป่วยและขาดแคลนด้วย เพราะในยามที่ลูกไร่เกิดเจ็บป่วยหรือเกิดเหตุฉุกเฉินในชีวิตประจำวัน ลูกไร่สามารถขอความช่วยเหลือด้านยานพาหนะ คงงาน ยา หรืออาหารจากเกี่ยวจูได้ ในขณะที่ระบบความช่วยเหลือจากภาครัฐยังเข้าไปไม่ถึงชุมชน ในช่วงนั้นเด็กแก่หรือเกี่ยวจูจึงกล้ายมาเป็นแหล่งทุนชุมชนแทนที่ทุนชุมชนเดิมที่เป็นทุนรวมชาติและความสัมพันธ์ระหว่างเกี่ยวจูกับคนในชุมชนก็มีลักษณะของการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ระบบความสัมพันธ์ของการพึ่งพิงกันนี้ เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้คนในชุมชนบ้านเขามีความสามารถดำรงชีพอยู่ได้อย่างสงบสุขและผ่านช่วงเวลาของ การเป็นลูกหนี้นายทุน มาสู่ยุคสมัยที่กล้ายมาเป็นลูกหนี้ของธนาคารเข่นในปัจจุบันนี้

การจัดการของภาครัฐกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน

ภาครัฐได้เข้ามายัดการกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนบ้านเขามีนิ่ง เมื่อเห็นว่าบริเวณป่าและบ้านมีคนเข้ามาอาศัยอยู่และทำกินเป็นจำนวนมาก จึงเปิดให้สัมปทานป่าในปี พ.ศ. 2508 และเริ่มตั้งเป็นหมู่บ้านอย่างเป็นทางการในปี พ.ศ. 2512

ต่อมาในปี พ.ศ. 2525 หลังจากที่ชาวบ้านอพยพเข้ามาอยู่ในบริเวณนี้มากขึ้น ทางราชการจึงเข้ามายัดการโดยเจ้าหน้าที่สหกรณ์เข้ามายัดตั้งเป็น สหกรณ์นิคม มีการส่งเสริมเรื่องสหกรณ์กับชาวบ้าน ขณะเดียวกันธนาคารกรุงเทพและสหกรณ์ (ธกส.) ก็เข้ามาส่งเสริมให้มีการทำสวนยางในบริเวณนี้ คนในชุมชนจึงได้ร่วมกันต่อสู้เรื่องการขอที่ป่าสงวนให้เป็นที่ทำกิน มีการออกพระราชบัญญัติให้เปิดป่าเป็นของสหกรณ์ มีการออกเอกสารสิทธิ์เป็นกศ.น. แล้วก็เป็น นส.3 ปัจจุบัน ที่ดินในหมู่บ้านเขามีนิ่งมีการออกเอกสารสิทธิ์เป็นโฉนดแล้ว เป็นส่วนใหญ่

ในส่วนของผู้นำชุมชน บ้านเขามีนิ่งเคยมีผู้นำชุมชนอย่างไม่เป็นทางการของกลุ่มคนในหมู่บ้าน เช่น ผู้นำด้านการพัฒนาชุมชน ผู้นำด้านสมุนไพร นอกจากนี้ภาครัฐได้เข้ามา จัดการให้มีการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้าน โดยที่ผ่านมาชุมชนบ้านเขามีนิ่งมีผู้ใหญ่บ้านมาแล้ว 5 คน ผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบันเป็นคนที่ 6 เป็นผู้ที่เกิดและอาศัยอยู่ในชุมชนนี้ตลอดมา ส่วนผู้ใหญ่บ้านคนแรกที่ได้รับเลือกจากคนในชุมชนให้เป็นผู้ใหญ่บ้าน คือ เกียรติราษฎร์ของชุมชน บทบาทของผู้ใหญ่บ้านหรือผู้นำชุมชนในยุคนี้ คือ การช่วยเหลือคนในชุมชนในเรื่องต่างๆ ที่สำคัญคือ การควบคุมคนในชุมชน ใกล้เลี่ยงกรณีพิพาทเรื่องที่ดิน และประสานงานระหว่างคนในชุมชนกับตำบลและอำเภอ รวมทั้งการประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐที่อำนวยความสะดวก สะดวกด้านสาธารณูปโภค เช่น ไฟฟ้า น้ำประปา และชลประทาน ซึ่งคนในชุมชนเห็นว่า รัฐได้ให้บริการสิ่งเหล่านี้กับคนในชนบทมากขึ้น ดังที่ผู้นำชุมชนพูดถึงสิทธิ์ของคนชุมชนว่า “...เรามีสิทธิ์ที่จะร้องขอมากขึ้น ไม่เหมือนแต่ก่อน...”

นอกจากนี้ภาครัฐ ยังได้จัดบุคลากรที่มีหน้าที่โดยตรงในการดูแลและให้คำแนะนำแก่ชุมชนในการพัฒนา เช่น พัฒนากร เจ้าหน้าที่การเกษตร ปลัดอำเภอ ให้เข้ามาดูแลคนในชุมชนมากขึ้น

ในปัจจุบัน ผู้นำชุมชนตามธรรมชาติได้ลดลง เนื่องจากมีผู้นำชุมชนอย่างเป็นทางการเข้ามาดูแลคนในชุมชนอย่างเป็นระบบ นอกจากจะมีการแต่งตั้งบุคคลสำคัญในชุมชนอย่างเป็นทางการแล้ว ยังจัดให้มีศาลาประชาคมในแต่ละชุมชนให้เป็นแหล่งพบปะหรือประชุมระหว่างเจ้าหน้าที่ภาครัฐและคนในชุมชน ตามกำหนดการที่ค่อนข้างชัดเจน และจัดเวลาpub ประจำปีในชุมชน ช่วงเวลาที่คนส่วนมากอยู่ในชุมชน คือ ประมาณ 18.00 น. หรือ 6 โมงเย็น

การเปลี่ยนแปลงด้านอาชีพ

เมื่อชุมชนบ้านเข้ามิ่นต้องเปลี่ยนแปลงการทำการทำเกษตรกรรมจากการเพาะปลูกพืชตามฤดูกาลมาเป็นการปลูกพืชเศรษฐกิจเชิงเดี่ยว ซึ่งมีช่วงเวลาของการปลูก การบำรุงดูแลรักษาและการขายในช่วงเวลาใกล้เคียงกันทำให้การประกอบอาชีพของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไปประกอบกับคนในชุมชนบางส่วนก็ไม่มีที่ดินทำกินเป็นจำนวนมาก ทำให้คนในชุมชนต้องปรับตัวเพื่อประกอบอาชีพเสริมหรืออาชีพหมุนเวียนตามฤดูกาลที่เหมาะสม ไม่ใช่อาชีพหนึ่งอาชีพใดเป็นหลัก เช่น เมื่อหมดหน้าprodไม่ ชาวบ้านก็จะเลี้ยงเป็ดเลี้ยงไก่ ขายเปิดขายไก่ แล้วก็ปลูกมันสำปะหลัง ปลูกข้าว ปลูกสับปะรด เพราะฤดูกาลเก็บเกี่ยวไม่ตรงกันทำให้คนที่อยู่นี่หรือมีทุนมากสามารถที่จะทำอาชีพต่างๆ หมุนเวียนกันได้ตลอดปี อาชีพของคนในชุมชนบ้านเข้ามิ่นในช่วงนี้ ได้แก่

การเลี้ยงสัตว์ เช่น เลี้ยงไก่ เป็ด หมู ซึ่งเป็นการเลี้ยงเพื่อขายให้บริษัทหรือพ่อค้าคนกลาง โดยไก่จะส่งบริษัทที่ชลบุรี เปิดส่งฟรอก้าคนกลางที่พนัสนิคมและหมูส่งให้บริษัทที่ระยอง ส่วนความรู้ในการเลี้ยงสัตว์ผู้เลี้ยงจะศึกษาด้วยตนเองหรือบางครั้งก็สอบถามจากเพื่อนบ้านหรือเจ้าหน้าที่ของบริษัทที่มาดูแล

การรับจำนำ คนในชุมชนบ้านเข้ามิ่นส่วนหนึ่งที่ไม่มีที่ดินทำกิน จะทำงานรับจำนำ เพราะเห็นว่าการทำงานรับจำนำไม่ต้องลงทุนอะไร การรับจำนำส่วนมากจะรับจำนำทางหมู่ตามไร่มันสำปะหลัง ซึ่งโดยเฉลี่ยจะมีผู้มาจ้างงานเฉพาะในช่วงฤดูฝนเท่านั้น ทำให้ผู้รับจำนำมีรายได้ไม่ตลอดทั้งปี นอกจากรายได้ ก็ในวัยหนุ่มสาวของชุมชน ก็จะรับจำนำทำงานใน สนามกอล์ฟที่ตั้งอยู่ใกล้ชุมชน หรือในโรงงานอุตสาหกรรมที่อยู่ในเมือง

การจัดสถานที่ เดิมในชุมชนบ้านเข้ามิ่นมีการนำหัวยามมาสถานเข่งเพื่อจำหน่าย โดยใช้เวลาว่างจากการทำอาชีพเกษตรกรรมมาจักหัวยามสถานเข่ง แต่เมื่อหัวยามหมดไปจากป่า อาชีพเสริมส่วนนี้ก็หายไปจากชุมชน ไม่มีใครประกอบอาชีพสถานเข่งขายอีก

การทำสวนยาง เป็นอาชีพที่เริ่มมีขึ้นในชุมชนหลังจากที่ธนาคารกสิกรไทยสนับสนุน (ธกส.) ได้จัดตั้งสหกรณ์ยางขึ้นในชุมชน ส่งเสริมให้คนในชุมชนที่เคยปลูกมันสำปะหลังและข้าว หันมาทำสวนยาง เพราะมีความมั่นคงทางด้านรายได้มากกว่า เนื่องจากสหกรณ์สวนยางจะรับซื้อยางตลอดเวลา

นอกจากการประกอบอาชีพของคนในชุมชนบ้านเข้ามิ่นจะมีการเปลี่ยนแปลงโดยมีอาชีพเสริม อาชีพใหม่ เช่น การทำสวนยางพารา เข้ามาในหมู่บ้านแล้ว ในเรื่องของปัจจัยการผลิตก็มีการเปลี่ยนแปลงไป ที่เห็นได้ชัดเจน คือ เรื่องปุ๋ย จากเดิมที่คนในชุมชนบ้าน

เข้ามิ่นไม่มีความจำเป็นต้องใช้ปุ๋ยมาก เพราะความที่มีพื้นดินที่มีความอุดมสมบูรณ์อยู่ก่อนแล้ว แต่เมื่อปลูกพืชเชิงเดียวช้าๆ ในที่เดิมตลอดเวลา ทำให้ความอุดมสมบูรณ์ของดินเสียไป นายทุนหรือเจ้าแก่ได้นำปุ๋ยมาแนะนำและขายให้แก่คนในชุมชน เพื่อนำไปใช้กับพืชที่ปลูก ความสะดวกในการใช้น้ำปุ๋ยเคมี ทำให้คนในชุมชนซื้อปุ๋ยเคมีมาใช้ในการเกษตรมากขึ้น แม้เมื่อมีคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่การเกษตรระดับอำเภอให้ใช้ปุ๋ยชีวภาพแทนปุ๋ยเคมี ผู้นำชุมชนท่านหนึ่งให้ความเห็นว่า การทำปุ๋ยชีวภาพดีในเรื่องของการรักษาสิ่งแวดล้อม แต่ไม่สะดวกในการใช้ และไม่ทันกับเวลาที่ต้องการใช้ เพราะต้องเตรียมวัสดุที่จะใช้มักเป็นจำนวนมาก แทนที่ต้นทุนการใช้ปุ๋ยชีวภาพจะลดลงกลับมีค่าใช้จ่ายเพิ่มมากขึ้น ในส่วนของค่าขนย้าย ค่าจ้างแรงงาน และค่าปุ๋ย

ส่วนเทคโนโลยีด้านการผลิตนั้น ผู้ทำสวนผลไม้โดยเฉพาะมะม่วงชื่งปลูกกันมากในชุมชน ได้หัวใจในการผลิตมะม่วงให้ได้ผลมากขึ้น รวมทั้งการให้ผลออกฤทธิ์ผลิต ทำให้ต้องมีวิธีการบำรุงรักษามะม่วงให้ออกดอกผลตามที่ต้องการโดย

- ให้น้ำและปุ๋ยผ่านท่อพลาสติกไปยังต้นมะม่วงแต่ละต้นโดยตรงและเมื่อถึงเวลาให้น้ำปุ๋ย จะผสมปุ๋ยกับน้ำผ่านใบตามท่อส่งน้ำ
- ใส่ปุ๋ยประมาณ 2 กิโลกรัมต่อต้นต่อปี ก่อนออกใบอ่อน โดยใส่ปุ๋ยสูตร 16–16–16 พอกอกใบอ่อนแล้วใส่ปุ๋ยสูตร 15–12–17 ติดผลแล้วก่อนเก็บเกี่ยว ประมาณ 1 เดือน ใส่ปุ๋ยสูตร 13–12–21 เพื่อปรับปรุงรสมะม่วงให้ดีขึ้น
- ระวังระยะห่างระหว่างต้นมะม่วง เพราะหากปลูกมะม่วงชิดกันมากเกินไป จะทำให้ผลผลิตต่ำและเป็นโรคเชื้อรา เพราะกระсталมพัดผ่านต้นมะม่วงไม่ได้ จึงต้องปลูกมะม่วงให้มีระยะห่างกันประมาณ 8 เมตร จะทำให้ต้นมะม่วงแข็งแรง มีผลผลิตสูงขึ้น และสะดวกต่อการขนส่งและเก็บผล
- ปกติมะม่วงจะออกซ้อและออกผลด้านข้างรอบๆ ทรงพุ่มของต้น และไม่ออกผลที่ส่วนยอดบนที่ตั้งขึ้นไป ชาวสวนมะม่วงจึงตัดยอดมะม่วงในส่วนกลางต้นที่พุ่งขึ้นไปออก ทำให้ภายในทรงพุ่มมะม่วงโปร่งและมีผลผลิตสูงขึ้น
- เวลาเก็บผลมะม่วงต้องใช้กรรไกรตัดขั้วมะม่วงให้มีก้านติดผลมะม่วงมาด้วยและพยายามไม่ให้ยางถูกผลมะม่วง เพราะจะทำให้ผิวมะม่วงไม่สวยและขยายไม่ได้รากา

แหล่งการเรียนรู้ของชุมชน

แหล่งการเรียนรู้ของคนในชุมชนบ้านเข้ามีน้ำหลายแหล่ง ทั้งแหล่งการเรียนรู้อย่างเป็นทางการ เช่น โรงเรียน และแหล่งการเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการ เช่น วัด สวนสมุนไพร แหล่งประกอบอาชีพ และการเรียนรู้ด้วยตนเอง

โรงเรียนประถมศึกษาในชุมชนบ้านเข้ามีน้ำ ตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2498 โดยเจ้าอาวาสในขณะนั้นร่วมกับ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้อาชูโลงในชุมชน และผู้ปกครองนักเรียนร่วมกันตั้งขึ้น ในปีแรกมีนักเรียนในหมู่บ้าน เข้าเรียน 28 คน และต่อมา กเพิ่มขึ้น ครูใหญ่คุณแรกของโรงเรียนเป็นลูกของผู้นำชุมชน ซึ่งสามารถพัฒนาโรงเรียนให้เจริญก้าวหน้าเรื่อยมา จากที่เคยจัดการศึกษาภาคบังคับ 4 ปี ก็ขยายเป็น 6 ปี ตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 และเนื่องจากนักเรียนที่จบชั้น ป. 6 แล้วไม่สามารถไปเรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาในเมืองได้ โรงเรียนจึงขยายจัดการศึกษาจนถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ตั้งเป็นโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในปีการศึกษา 2540 ปัจจุบัน (พ.ศ. 2546) โรงเรียนเปิดสอนทั้งระดับอนุบาล ประถมศึกษา และมัธยมศึกษาตอนต้น มีนักเรียนทั้งหมด 502 คน มีครู 28 คน ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนไม่ค่อยใกล้ชิดกันนัก เพราะครูส่วนใหญ่เป็นคนจากต่างถิ่นเข้ามาสอนแบบเช้ามาเย็นกลับ การร่วมกิจกรรมกันระหว่างครูกับโรงเรียนไม่ค่อยมี เพราะคนใน ชุมชนมองว่าครูได้ช่วยเหลือชุมชนอยู่แล้ว โดยการให้ความรู้ ดูแลบุตรหลาน และการอบรมสั่งสอนเด็กในชุมชน ในขณะที่ชุมชนมีส่วนเข้าไปช่วยเหลือโรงเรียนในการปรับปรุงสภาพแวดล้อมของโรงเรียน เช่น การจัดหาเงินผ้าป่าไปช่วยโรงเรียนในการทำถนนคอนกรีต และพุ่มไม้เป็นทางเข้าโรงเรียน

ส่วนวัดในชุมชนบ้านเข้ามีน้ำอยู่ 2 วัด วัดแรกเป็นวัดเก่าแก่ ตั้งมานานกว่า 100 ปี ปัจจุบันมีพระทั้งหมด 19 รูป เป็นวัดที่คนในชุมชนให้ความศรัทธา และร่วมทำบุญทางศาสนาในวันเทศกาลและวันพระอย่างเนื่องแน่นทุกครั้ง ส่วนอีกวัดหนึ่งเป็นวัดธรรมยุต ที่ตั้งขึ้นมาภายหลังใกล้กับบริเวณน้ำตกใกล้หมู่บ้าน มีพระอยู่ 18 รูป แต่วัดก็ไม่ได้มีบทบาทในการร่วมพัฒนาชุมชนเช่นเดียวกับโรงเรียน เพราะบทบาทของโรงเรียนและวัดในชุมชน จะเน้นที่การอบรมสั่งสอนเด็กและคนในชุมชนในด้านการเรียนรู้หนังสือและการปฏิบัติตามให้เป็นคนดีของสังคมมากกว่าที่จะเน้นเรื่องงานอาชีพและการดำรงชีวิต แหล่งการเรียนรู้ของชุมชนเข้ามีน้ำทั้ง 3 แห่งนี้ จึงมีระบบความสัมพันธ์กับชุมชนตามพันธกิจของความเป็นวัดและความเป็นโรงเรียนมากกว่าที่จะเชื่อมโยงกับสังคมในชุมชน แต่อย่างไรก็ตามผลของการปฏิบัติตามพันธกิจของโรงเรียนและชุมชน ก็สร้างผู้ใหญ่และสมาชิกที่ดีให้แก่ ชุมชนได้ตามพันธะหน้าที่

นอกจากนี้ ในช่วงของการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัยนี้ ปรากฏว่าเจ้าหน้าที่รัฐและพนักงานภาครัฐก็ได้เข้ามายึดบทบาทในการให้ความรู้เรื่องการทำอาหารกินแก่คนใน

ชุมชนบ้านเข้ามีนมากขึ้น ในส่วนของเจ้าหน้าที่ภาครัฐนั้นอาจจะเป็นเพราะว่ามีหน้าที่โดยตรงในการให้ข้อมูลข่าวสารใหม่ๆ ของทางราชการที่จำเป็นแก่ประชาชน จึงมีการนัดหมายเพื่อเข้ามาพบปะกับประชาชนที่ศalaประชาคมของหมู่บ้านอย่างสม่ำเสมอ พร้อมกับนัดสือ เช่น วีดิทัศน์ หรือหนังสือ หรือแผ่นพับ และนำการทำอาชีพใหม่ มาแจกจ่ายคนในชุมชน รวมทั้งการจัดวิทยากรมาให้การ อบรมเรื่องงานอาชีพใหม่ เช่น การแปลง ผลผลิตจากมะม่วง การแปลงปุ่มพุ่ม เรียน การผลิตอาหารชนิดต่างๆ และการให้ความรู้และซักถามให้คุณในชุมชนรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมและพัฒนาอาชีพใหม่ ส่วนพนักงานภาคธุรกิจก็เข้ามาสู่ชุมชนในฐานะผู้แนะนำการพัฒนาอาชีพด้วยการเสนอขายปุ๋ย ยาฆ่าแมลง หอร์โมนเร่งดอกและผลของต้นไม้ เป็นต้น ด้วยเทคนิคและความสามารถในการเข้าถึงคนในชุมชนรวมทั้งวิธีการนำเสนอขายที่สร้างความหวังให้คุณในชุมชนทำให้กล้ายเป็นผู้ชี้ด้วยความเต็มใจ ซึ่งบางครั้งการใช้ปุ๋ยและยาฆ่าแมลงเกินขนาดก็เป็นอันตรายต่อสุขภาพของผู้ใช้และสิ่งแวดล้อมในชุมชน เช่น การที่ผู้ใช้ปุ๋ยซึ่งภาพท่านหนึ่งมองว่า การใช้ปุ๋ยซึ่งภาพเป็นเรื่องที่ไม่มีความสะดวกและทำให้เดียดค่าใช้จ่ายมากกว่าปุ๋ยเคมี และเลือกใช้ปุ๋ยเคมีในพื้นที่เพาะปลูกของเขาระบบ

ในชุมชนบ้านเข้ามีน มีแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ การทำสวนสมุนไพร การนวดแผนโบราณ และการปลูกพืชปลดสารพิษ ซึ่งมีสอน ผู้อาชีวะในชุมชนได้เป็นแก่นนำในการดั้งธรรมเข้ามามีให้ความรู้ในเรื่องเหล่านี้แก่คุณในชุมชน โดยตั้งเป็นสวนสมุนไพร แปลงผักปลดสารพิษ และโรงนวดแผนโบราณขึ้นในชุมชน ด้วยการสนับสนุนจากโรงพยาบาลประจำอำเภอ ซึ่งก็เป็นการให้ความรู้เรื่องการรักษาพยาบาล และการเลือกรับประทานอาหารที่เหมาะสม กับสุขภาพให้คุณในชุมชน ซึ่งสมาชิกชุมชนสามารถผลิตและนำมารายแก่ชุมชนได้

สวนสมุนไพรในชุมชนบ้านเข้ามีน

นอกจากนี้ แหล่งเรียนรู้ของชุมชนในเรื่องของอาชีพน่าจะอยู่ที่ครัวเรือนและเป็นลักษณะของการฝึกและปฏิบัติจริง เนื่องจากครัวเรือนในชุมชนเข้ามีนจะให้บุตรหลานช่วยเหลือครอบครัวในการทำอาหารตั้งแต่อาชีวะน้อย เช่น การช่วยงานเลี้ยงสัตว์ การทำสวน อ้อย การทำไรมันสำปะหลัง การปรุงอาหารและดูแลสวนยาง หรือช่วยเหลือพ่อแม่ในการทำงานรับจ้าง ดังที่ลูกสาวของครอบครัวท่านหนึ่งในชุมชนเล่าถึงการเรียนรู้การทำงานของครอบครัวโดยการติดตามพ่อไปช่วยตัดไม้ย่างพาราชา หรือไปธนาคารก็จะตามไป ดังที่เล่าไว้ว่า "...ก็เวลาพ่อไปไหนก็ไปตาม เค้าบัญชีอะไวเข้าธนาคารก็ตามไป เช้าไปติดต่องานที่ไหนก็ตามไป เช้าเย็นหนังสือไม่เก่ง หนูก็มาช่วย มาทำอะไร ก็เรียนรู้จากตรงนั้น..." เป็นต้น

สรุปความ

ความเปลี่ยนแปลงของชุมชนบ้านเข้ามีน ภายใต้กระบวนการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัยที่ก่อ威名มา คนในชุมชนได้มีประสบการณ์จากการพัฒนาครั้งนี้ ทั้งจากการเร่งใช้ทุนทางธรรมชาติของชุมชน โดยเฉพาะความอดทนสมบูรณ์ของพื้นดิน ป่าไม้ สัตว์ป่า เพื่อนำมาเพื่อพัฒนาให้เกิดผลิตพืชอยุตสาหกรรมเพื่อการขาย คือ อ้อยและมันสำปะหลัง การรวมกลุ่มกันเพื่อร่วมกันทำถนนจากหมู่บ้านเพื่อเชื่อมต่อกับถนนสุขุมวิท เปิดทางให้การขนส่งสินค้าจากความอดทนสมบูรณ์ของชุมชนออกสู่ตลาดใหญ่นอกชุมชน ที่มีระบบคุปัต้มภารเบนเกี้ยวจี้ กับลูกไร การทำเข้ามาของภาครัฐในการขยายสิ่งอำนวยความสะดวกด้านสาธารณูปโภคในแก่คนในชุมชน และการที่มีหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนที่เข้ามามีหัวใจรักเรื่องการพัฒนาการทำมาหากินของคนในชุมชนอย่างต่อเนื่องในช่วงนี้ เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นภาพของการเปลี่ยนแปลงจากการกระบวนการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัยในชุมชนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งในกระบวนการเปลี่ยนแปลงนี้ แม้ว่าคนในชุมชนบ้านเข้ามีนส่วนหนึ่งจะก้าวตามการเปลี่ยนแปลงนี้ด้วยการยอมรับ แต่คนในชุมชนส่วนใหญ่ก็ได้เรียนรู้ถึงผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงนี้ และต้องปรับตัวให้เข้ากับบริบทของชุมชนในสภาพที่ทุนธรรมชาติซึ่งเป็นทุนชุมชนหลักของชุมชนได้หมดไปอย่างรวดเร็วด้วย

บทที่ 3

การเปลี่ยนแปลงของชุมชนบ้านเข้าขั้น ภายใต้กระบวนการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย

ความนำ

แนวคิดการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย เป็นแนวคิดกระแสหลักในการพัฒนาประเทศ ที่เริ่มต้นจากความสำเร็จในการปฏิรูปอุตสาหกรรมในทวีปยุโรป ในช่วงกลางคริสศตวรรษที่ 18 ซึ่งทำให้มนุษย์เกิดความเชื่อมั่นว่าตนเองสามารถที่จะควบคุมธรรมชาติ และใช้ธรรมชาติให้เกิดประโยชน์ส่วนตนมากกว่ามนุษย์สมัยที่ผ่านมา ทำให้ประเทศในโลกตะวันตกให้ความสำคัญกับแนวคิดการพัฒนาประเทศโดยเน้นการพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรม ความเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจซึ่งเป็นแนวคิดสำคัญของการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย ตั้งแต่ช่วงหลังของสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา และได้เผยแพร่แนวคิดนี้ไปสู่ประเทศโลกที่สาม รวมทั้งประเทศไทยที่กำลังพัฒนา เช่น ประเทศไทยโดยผ่านกรอบแนวคิดของธนาคารโลก (World Bank) ซึ่งเป็นองค์กรระหว่างประเทศที่มีอิทธิพลด้านการพัฒนาประเทศมากที่สุด องค์กรหนึ่ง ในช่วงทศวรรษ 1950-1980 ประเทศไทยตอบสนองต่อแนวคิดการพัฒนาของระบบทุนนิยมโลก โดยการประกาศนโยบายการพัฒนาประเทศทางด้านเศรษฐกิจและรับการลงทุนจากต่างประเทศอย่างขยันใหญ่ ตั้งแต่ปี พ.ศ.2500 เป็นต้นมา ดังที่แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) ได้ระบุจุดมุ่งหมายในการพัฒนาประเทศ โดยเน้นที่การเพิ่มผลผลิตของเกษตรและมีรัฐบาลเป็นผู้สนับสนุนและส่งเสริม แทนที่จะเป็นผู้ดำเนินการผลิตในช่วงนั้น เพื่อให้เกิดผลในการพัฒนา รัฐบาลจึงได้ทุ่มเททรัพยากรของรัฐเข้าไปในโครงการที่มีวัตถุประสงค์ในการเพิ่มผลผลิตทั้งในภาคเกษตรกรรมและนอกภาคเกษตรกรรม รวมทั้งส่งเสริมการลงทุนจากต่างประเทศเป็นอย่างมาก ส่งผลให้ประเทศไทยเกิดการพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรม และทำให้การผลิตของชุมชนซึ่งเคยปลูกพืชอย่างหลากหลายเพื่อยังชีพ ต้องเปลี่ยนมาเป็นการผลิตพืชเชิงเดียว เช่น อ้อย มันสำปะหลัง เพื่อเป็นวัตถุดินป้อนโรงงานอุตสาหกรรมอย่างต่อเนื่องต่อมา

เมื่อหลักการสำคัญของการผลิตด้านการเกษตรรวมของประเทศไทยเปลี่ยนแปลงไป การผลิตด้านเกษตรกรรมในชุมชนก็มีการเปลี่ยนแปลงไปด้วย ชุมชนบ้านเข้าขั้นเมืองก็เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงในชุมชน เพื่อร่วบเรียงความต้องการพัฒนาประเทศที่เน้นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจนี้ โดยจุดเปลี่ยนที่สำคัญของแนวทางการพัฒนาประเทศอยู่ที่การที่รัฐบาลประกาศ

ใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504 – 2509) ซึ่งเป็นการกำหนดแนวทาง
การพัฒนาประเทศที่ ชัดเจนว่ารัฐมีนโยบายและแนวปฏิบัติอย่างไร

บ้านเข้ามิ่นกับการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย

ชุมชนบ้านเข้ามิ่นก์ เช่นเดียวกับชุมชนท้องถิ่นทั่วไปในประเทศไทยที่แม้ว่าจะไม่มีโอกาสได้รู้ว่า แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504 – 2509) เป็นอย่างไร แต่กระแสปลูกเร้าเพื่อให้ประชาชนเห็นความสำคัญของทุนเงินตราด้วยคำขวัญที่เผยแพร่อย่างกว้างขวางทางด้านสื่อสารมวลชน และเจ้าหน้าที่ของรัฐของผู้นำประเทศไทยช่วงนั้น คือ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัตน์ ที่ว่า “ งานคือเงิน เงินคืองาน บันดาลสุข ” เพราะหลายไปทั่วประเทศไทยก็ทำให้คนในชุมชนที่มีชีวิตอยู่อย่างสงบหันมาให้ความสำคัญกับเงินตรา และแสวงหางานที่จะนำมาซึ่งเงินตรา ด้วยคาดว่าเมื่อมีงานทำก็จะมีเงินและมีความสุข และจากการที่มีนายทุนเริ่มเข้ามาจับจองที่ดินเพื่อปลูกพืช อุตสาหกรรมในชุมชน ก็ทำให้คนในชุมชนเกิดความดีนั้นตัวและสนใจการผลิตเพื่อขายมากขึ้น

ชุมชนบ้านเข้ามีน จากเดิมที่เริ่มนี่คันต่างถินอพยพเข้าไปจับจองบริเวณป่าอุดมสมบูรณ์ในชุมชนเพื่อใช้เป็นที่ทำกิน ซึ่งเป็นการเข้ามาเพื่อร่วมใช้ทุนธรรมชาติของชุมชนบ้านเข้ามีนในลักษณะการผลิตเพื่อขายมีมากขึ้น ที่ดินถูกจับจองไปทั้งหมด จนเมื่อรัฐบาลเปิดป่าบริเวณนี้ให้เป็นป่าสัมปทาน ในปี พ.ศ. 2508 ผู้คนก็อพยพเข้ามาจับจองที่ดินบริเวณนี้ไปจนหมดสิ้นแล้ว การผลิตเพื่อการค้าจึงเริ่มขึ้น โดยมีการถางป่าเพื่อทำไร่ข้ออย ไร่มันสำปะหลัง เพื่อนำไปขายส่งต่อไปยังโรงงานอุตสาหกรรมมากขึ้น ในขณะเดียวกันก็ทำให้ความต้องการโครงสร้างพื้นฐานของชุมชน ด้านถนน ไฟฟ้า น้ำประปาเพิ่มขึ้น แต่ความห่างไกลจากตัวจังหวัดของชุมชนบ้านเข้ามีนก็ทำให้ไม่ได้รับการตอบสนองจากทางราชการเท่าที่ควร ประกอบกับความต้องการนำทรัพยากรในชุมชนออกไปจำหน่ายนอกชุมชนมีมากขึ้น ทำให้คนในชุมชนร่วมมือกันทำงานเพื่อเชื่อมโยงการเดินทางและการขนส่ง ระหว่างชุมชนบ้านเข้ามีนกับโลกภายนอก คือ ถนนสุขุมวิท ซึ่งสร้างเสร็จเมื่อ ปี พ.ศ. 2492 และเป็นเส้นทางคมนาคมสายหลักที่เชื่อมกรุงเทพมหานครกับจังหวัดในภาคตะวันออก ซึ่งได้แก่ จังหวัด สมุทรปราการ ชลบุรี ระยอง จันทบุรี ตราด ไปสิ้นสุดที่ชายแดนประเทศไทย

ถนนจากชุมชนสู่เมือง : จุดเปลี่ยนของทุนชุมชนบ้านเข้าข้มีน

เมื่อความต้องการณ์เป็นเส้นทางคุณตามเชื่อมโยงชุมชนบ้านเข้ามิ่นสู่ถนนสุขุมวิทมีมากขึ้น และไม่ได้รับการตอบสนองจากภาครัฐ คนในชุมชนบ้านเข้ามิ่นจึงเกิดการรวมตัวกันขึ้น และเลือกผู้นำชุมชนท่านหนึ่งซึ่งเป็นผู้อาวุโสและได้รับการเดาวินัยดีมาก

คนหนึ่งในชุมชนขึ้นมาเป็นผู้นำในการร่วมกันทำงานจากชุมชนสู่ถนนสุขุมวิท ซึ่งมีระยะทาง ใกล้ประมาณ 6 กิโลเมตร การตัดถนนเส้นนี้ คนในชุมชนแต่ละครอบครัวจะส่งผู้แทนมาร่วมกัน แพร์ถางที่ดินเพื่อทำถนนโดยใช้แรงงานคนเป็นหลัก เริ่มขุดถนนในช่วงปลายปี พ.ศ. 2512 เสร็จก่อนสงกรานต์ในปี พ.ศ. 2513 เล็กน้อย

การมีถนนเชื่อมจากชุมชนสู่เมือง นอกจากจะทำให้การคมนาคมระหว่างชุมชนสู่เมือง มีความสะดวกมากขึ้นแล้ว ถนนจากชุมชนสู่เมืองสายนี้ยังเป็นเส้นทางสำคัญในการลำเลียง ทุนธรรมชาติของชุมชนบ้านเข้ามิ่น เช่น ไม้ ผลผลิตจากป่าไม้ สัตว์ป่า และผลผลิตทางเกษตรกรรม เช่น อ้อยและมันสำปะหลังในชุมชน ไปป้อนตลาดและโรงงานอุตสาหกรรม ในตัวเมือง ภาพการไหลออกของทุนธรรมชาติ และผลผลิตทางเกษตรกรรมในชุมชนนี้ปรากฏดังที่ผู้นำชุมชนซึ่งเป็นแกนนำในการทำงานจากชุมชนสู่เมืองให้สัมภาษณ์ว่า "...ผมเป็นคนดูแลและคนตัดทาง เป็นคนนำสินค้าพากที่ผลิตได้ส่งออกไปขาย พากอ้อย พากมัน กิใช้จอบใช้เดี่ยมขุด เอา เลื่อยไม้ออก เอาอ้อยออก เอามันออก..." ผลผลิตเหล่านี้จึงนำรายได้มาสู่ชุมชนมากขึ้น และเป็นสิ่งที่ทำให้มีคนอพยพเข้ามาซื้อที่ดินและถูกทางป่าเป็นที่ทำกินในชุมชนบ้านเข้ามิ่นมากขึ้นเช่นกัน จนป่าไม้ในชุมชนเริ่มหมดไป ซึ่งส่งผลให้แหล่งน้ำในชุมชนเหือดแห้งไปด้วย จนต้องขอใบอนุญาตและขอรับอนุญาตจากรัฐบาลทำฝายกันน้ำ ดังที่ประธานกลุ่มแม่บ้านเล่าว่า "ความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งน้ำในชุมชนในอดีตและความขาดแคลนน้ำในปัจจุบันจนต้องขอใบอนุญาตจากทางราชการมาสร้างฝายและการลดลงของทุนธรรมชาติในชุมชนช่วงนี้" "...เดิมบนเขานี่ dracon นี่มีแต่ป่า คือเป็นป่า น้ำมันก็เยอะ ในคลองนี่ว้าให้มะเลย มาเดียวนี้ในคลองไม่มีน้ำเลย ต้องขอใบอนุญาตมาทำฝาย..."

จากสภาพของทุนธรรมชาติในชุมชนที่เริ่มหมดไป เพราะการตัดไม้ทำลายป่า เพื่อถูกทางทำเป็นไร่มันสำปะหลังและไร่อ้อย ขยายให้โรงงานอุตสาหกรรมแล้ว แหล่งน้ำในชุมชนก็เริ่มลดลงจนต้องทำฝายกันน้ำ ขณะเดียวกันการที่มีคนอพยพเคลื่อนย้ายเข้ามาในชุมชนมากขึ้น ทำให้ระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเริ่มเปลี่ยนแปลงไป จากเดิมที่เคยเกาเกลุ่มกันช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการดำรงชีวิต การทำกิน การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ก็เปลี่ยนแปลงไป เพราะแต่ละคนต่างต้องดิ้นรนทำมาหากินโดยการขยายที่เพาะปลูก และจ้างแรงงานจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือมาเป็นคนงานในไร่มันสำปะหลัง และไร่อ้อยของตนเอง การเอาแรงหรือการช่วยเหลือกันในการทำงานก็ลดลงด้วย เพราะต่างคนต่างไม่มีเวลาไปแลกเปลี่ยนแรงงาน กับผู้อื่น แม้แต่ความสามารถในการพึ่งพาตนเองของคนในชุมชน ซึ่งเดิมเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นในชุมชน เช่น ปัญหาด้านเส้นทางคมนาคม คนในชุมชนก็ร่วมมือกันตัดถนนสามารถแก้ปัญหานี้ได้ด้วยพลังของคนในชุมชน แต่ในช่วงของการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัยนี้

เนื่องป้าภูกทำลาย และในชุมชนเกิดการขาดแคลนน้ำ การแก้ปัญหาของคนในชุมชนก็คือการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุและพึงพิงหน่วยงานของรัฐ

ระบบอุปถัมภ์ “เกี่ยวจูงกับลูกไร” และทุนทางสังคมที่เปลี่ยนแปลง

เดิมเมื่อเริ่มต้นตั้งชุมชนบ้านเข้ามิ่น คนในชุมชนต่างเลี้ยงชีพด้วยการเกษตรกรรมในลักษณะของการปลูกพืชเพื่อใช้ในการยังชีพ และแตกเปลี่ยนกันในชุมชนและระหว่างชุมชนใกล้เคียง ในแต่ละปีคนในชุมชนจะประกอบอาชีพหมุนเวียนกันหลายอย่าง เช่น ทำนา ทำไร่ ทำสวน ปลูกผัก เลี้ยงสัตว์ ขายของป่า และตัดไม้ แต่เมื่อสภาพของหมู่บ้านที่เคยเป็นหมู่บ้านปิด เริ่มถูกเปิดเพราะมีการตัดถนนจากหมู่บ้านออกไปสู่ถนนสุขุมวิท สภาพของหมู่บ้านเริ่มเปลี่ยนแปลงไป ประกอบกับนโยบายของรัฐบาลที่ส่งเสริมการปลูกพืชเศรษฐกิจเชิงเดียว ทำให้คนในชุมชนบ้านเข้ามิ่นหันมาประกอบอาชีพทำไร่อ้อย ไร่มันสำปะหลัง และทำสวนยางพารา ซึ่งเป็นการทำเกษตรกรรม ที่มีแหล่งรับซื้อแน่นอน แต่ต้องมีการลงทุนเรื่องปุ๋ย ยาฆ่าแมลง ยาฆ่าแมลง ทำให้เกิดระบบเกี่ยวจูงหรือระบบเล็กแก้ไขขึ้นมาในชุมชน คนในหมู่บ้านเริ่มนี่หนึ่งในเพราะต้องกู้เงินจากนายทุนมาลงทุน หากได้ผลผลิตดี สามารถนำเงินไปชำระคืนให้แก่นายทุนได้ ชาวไร่ ชาวสวนก็จะมีเงินเก็บและสามารถใช้สอยเงินในชีวิตประจำวันได้อย่างไม่ฝิดเคือง

การกู้เงินจากเกี่ยวจูง หรือการกู้เงินจากเจ้าของโรงงานหรือ เก้าแก่ โดยผู้กู้ต้องเป็นคนงานในสังกัดของเกี่ยวจูง หมายถึงว่ามีสัญญาต่อ กันว่า เจ้าของไร่ จะกู้เงินจากเกี่ยวจูงไปใช้ในการลงทุน เช่น ทำไร่อ้อย ไร่มันสำปะหลัง เจ้าของไร่จะทำสัญญาเงินกู้กับเกี่ยวจูงเป็นรายปี โดยเกี่ยวจูงจะจ่ายเงินให้เจ้าของไร่ก่อน เพื่อให้นำเงินนี้ไปลงทุนทำไร่ การคิดดอกเบี้ยจะเริ่มคิด เมื่อรับเงินไป จนถึงฤดูเก็บผลผลิต ก็จะหยุดคิดดอกเบี้ย เพราะถือว่าเริ่มมีรายได้หรือเริ่มหยอดแล้ว โดยทั่วไปจะคิด ดอกเบี้ย ร้อยละ 20 ต่อ 1 ฤดูกาลผลิต พอครัวรอบปี หลังจากตัดอ้อยเสร็จแล้ว หากเจ้าของไร่ไป กู้เงินจากเกี่ยวจูงอีก เกี่ยวจูงจะเริ่มคิดดอกเบี้ยเงินกู้ที่เจ้าของไร่หรือคนงานกู้ไปปลูกพืชไว้และใช้จ่าย จนกว่าจะเริ่มเก็บผลผลิตหรือเริ่มหยอดก็จะหยุดคิดดอกเบี้ย

แต่เนื่องจากระบบการกู้เงินจากเกี่ยวจูงไม่ใช่เป็นเรื่องของการให้เงินกู้ยืมเท่านั้น แต่รวมถึงการซื้อเชื่อสิ่งที่ใช้ในการเพาะปลูก เช่น ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง รวมทั้งสิ่งของที่จำเป็นในการดำรงชีวิต เช่น ข้าว อาหาร ยาธิกษาโรค เสื้อผ้า จากเกี่ยวจูงด้วย นอกเหนือจากเป็นเจ้าหนี้แล้ว เกี่ยวจูงยังเป็นเหมือนผู้อำนวยความสะดวกให้ชาวไร่ชาวสวนที่เป็น ลูกไร ของตนเองด้วย ทำให้คนในชุมชนเข้ามีเกิดความเกรงใจ และถือเป็นบุญคุณ เมื่อขึ้นกับเกี่ยวจูงคนนี้แล้วก็จะมีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกันไป แม้ในบางปีผลิตผลจากไร่ จำกสวน ขายได้ราคาก็มีเงินเก็บ

แต่เมื่อเริ่มถูกกล่าวเพาะปลูก ลูกไร่เหล่านี้ก็จะซื้อหรือกู้เงินจากเกี่ยวจูมาลงทุนทำไร่ทำสวนต่อไป หากปีไดผลผลิตราคากดต่ำ ลูกไร่ขายผลผลิตไม่ได้ราคา ก็จะตกเป็นลูกหนี้ของเกี่ยวจูซึ่งทำให้ไม่สามารถหดพันไปจากการจราจรเป็นหนี้สินของเกี่ยวจูไปได้ จนบางครั้งลูกไร่ต้องสูญเสียที่ดิน เพื่อใช้หนี้เกี่ยวจูและกล้ายมาเป็นคนงานในไร่ของเกี่ยวจูไป อย่างไรก็ตามอาจกล่าวได้ว่า ระบบเกี่ยวจู หรือระบบนายทุนในชุมชนเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้คนในชุมชนบ้านเขามีมีเงินเข้าสู่วงจรหนี้สินและสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน ที่ระบบธนาคารเข้ามาระบดแซงวงจรหนี้สินของระบบของนายทุนในชุมชน ทำให้คนในชุมชนกล้ายมาเป็นลูกหนี้ของธนาคาร และทำให้ระบบการกู้เงินจากเด็กแก่หรือเกี่ยวจูของคนในชุมชนถูกทำลายไป

อย่างไรก็ตาม ระบบการกู้เงินจากเด็กแก่หรือเกี่ยวจูนี้ ในช่วงเริ่มต้นของการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัยในช่วงของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในระยะต้นๆ นั้นระบบนี้อาจกล่าวได้ว่า เป็นระบบที่มีความหมายและมีความสำคัญต่อคนในชุมชนบ้านเขามีน เพราะระบบนี้เป็นทุนชุมชนที่สำคัญ เพราะเป็นทุนทางเศรษฐกิจของคนในชุมชนในขณะนั้น คือ ทำให้มีแหล่งเงินมาลงทุนทำไร่ ทำสวน เป็นแหล่งอาหาร ยารักษาโรค และแหล่งเครื่องมือเครื่องใช้ในการทำไร่ ทำสวน เช่น เกี่ยวจูจะหมายความลักษณะพันธุ์พืชมาจำหน่าย หาสิ่งที่ต้องการใช้ในการดำรงชีวิตมาขายให้ โดยที่ชาวไร่ชาวสวนไม่ต้องเสียเวลาไปหาซื้อ ซึ่งแม้ว่าผู้บริโภคอาจจะต้องซื้อของด้วยราคาสูงกว่าท้องตลาด แต่เพราะซื้อด้วยระบบเงินเชื่อก็ทำให้ต้องจำยอม แต่ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะความพอดีระหว่างกันด้วย นอกจากนี้ระบบเด็กแก่หรือเกี่ยวจูยังเป็นทุนทางสังคมของชุมชนอีกด้วยหนึ่ง เพราะแม้ว่าเด็กแก่หรือเกี่ยวจูจะคิดออกเบี่ยจากเงินกู้ยืม จะขายของเพื่อเอากำไร แต่ในทางสังคมเด็กแก่หรือเกี่ยวจูก็จะเป็นเหมือนผู้อำนวยความสะดวกหรือบางครั้งก็เป็นที่พึ่งของลูกไร่ในยามเจ็บป่วยและขาดแคลนด้วย เพราะในยามที่ลูกไร่เกิดเจ็บป่วยหรือเกิดเหตุฉุกเฉินในชีวิตประจำวัน ลูกไร่สามารถขอความช่วยเหลือด้านยานพาหนะ คงงาน ยา หรืออาหารจากเกี่ยวจูได้ ในขณะที่ระบบความช่วยเหลือจากภาครัฐยังเข้าไปไม่ถึงชุมชน ในช่วงนั้นเด็กแก่หรือเกี่ยวจูจึงกล้ายมาเป็นแหล่งทุนชุมชนแทนที่ทุนชุมชนเดิมที่เป็นทุนรวมชาติและความสัมพันธ์ระหว่างเกี่ยวจูกับคนในชุมชนก็มีลักษณะของการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ระบบความสัมพันธ์ของการพึ่งพิงกันนี้ เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้คนในชุมชนบ้านเขามีความสามารถดำรงชีพอยู่ได้อย่างสงบสุขและผ่านช่วงเวลาของ การเป็นลูกหนี้นายทุน มาสู่ยุคสมัยที่กล้ายมาเป็นลูกหนี้ของธนาคารเข่นในปัจจุบันนี้

การจัดการของภาครัฐกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน

ภาครัฐได้เข้ามายัดการกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนบ้านเขามีนิ่ง เมื่อเห็นว่าบริเวณป่าและบ้านมีคนเข้ามาอาศัยอยู่และทำกินเป็นจำนวนมาก จึงเปิดให้สัมปทานป่าในปี พ.ศ. 2508 และเริ่มตั้งเป็นหมู่บ้านอย่างเป็นทางการในปี พ.ศ. 2512

ต่อมาในปี พ.ศ. 2525 หลังจากที่ชาวบ้านอพยพเข้ามาอยู่ในบริเวณนี้มากขึ้น ทางราชการจึงเข้ามายัดการโดยเจ้าหน้าที่สหกรณ์เข้ามายัดตั้งเป็น สหกรณ์นิคม มีการส่งเสริมเรื่องสหกรณ์กับชาวบ้าน ขณะเดียวกันธนาคารกรุงเทพและสหกรณ์ (ธกส.) ก็เข้ามาส่งเสริมให้มีการทำสวนยางในบริเวณนี้ คนในชุมชนจึงได้ร่วมกันต่อสู้เรื่องการขอที่ป่าสงวนให้เป็นที่ทำกิน มีการออกพระราชบัญญัติให้เปิดป่าเป็นของสหกรณ์ มีการออกเอกสารสิทธิ์เป็นกศ.น. แล้วก็เป็น นส.3 ปัจจุบัน ที่ดินในหมู่บ้านเขามีนิ่งมีการออกเอกสารสิทธิ์เป็นโฉนดแล้ว เป็นส่วนใหญ่

ในส่วนของผู้นำชุมชน บ้านเขามีนิ่งเคยมีผู้นำชุมชนอย่างไม่เป็นทางการของกลุ่มคนในหมู่บ้าน เช่น ผู้นำด้านการพัฒนาชุมชน ผู้นำด้านสมุนไพร นอกจากนี้ภาครัฐได้เข้ามา จัดการให้มีการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้าน โดยที่ผ่านมาชุมชนบ้านเขามีนิ่งมีผู้ใหญ่บ้านมาแล้ว 5 คน ผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบันเป็นคนที่ 6 เป็นผู้ที่เกิดและอาศัยอยู่ในชุมชนนี้ตลอดมา ส่วนผู้ใหญ่บ้านคนแรกที่ได้รับเลือกจากคนในชุมชนให้เป็นผู้ใหญ่บ้าน คือ เกียรติราษฎร์ของชุมชน บทบาทของผู้ใหญ่บ้านหรือผู้นำชุมชนในยุคนี้ คือ การช่วยเหลือคนในชุมชนในเรื่องต่างๆ ที่สำคัญคือ การควบคุมคนในชุมชน ใกล้เลี่ยงกรณีพิพาทเรื่องที่ดิน และประสานงานระหว่างคนในชุมชนกับตำบลและอำเภอ รวมทั้งการประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐที่อำนวยความสะดวก สะดวกด้านสาธารณูปโภค เช่น ไฟฟ้า น้ำประปา และชลประทาน ซึ่งคนในชุมชนเห็นว่า รัฐได้ให้บริการสิ่งเหล่านี้กับคนในชนบทมากขึ้น ดังที่ผู้นำชุมชนพูดถึงสิทธิ์ของคนชุมชนว่า "...เรามีสิทธิ์ที่จะร้องขอมากขึ้น ไม่เหมือนแต่ก่อน..."

นอกจากนี้ภาครัฐ ยังได้จัดบุคลากรที่มีหน้าที่โดยตรงในการดูแลและให้คำแนะนำแก่ชุมชนในการพัฒนา เช่น พัฒนากร เจ้าหน้าที่การเกษตร ปลัดอำเภอ ให้เข้ามาดูแลคนในชุมชนมากขึ้น

ในปัจจุบัน ผู้นำชุมชนตามธรรมชาติได้ลดลง เนื่องจากมีผู้นำชุมชนอย่างเป็นทางการเข้ามาดูแลคนในชุมชนอย่างเป็นระบบ นอกจากจะมีการแต่งตั้งบุคคลสำคัญในชุมชนอย่างเป็นทางการแล้ว ยังจัดให้มีศาลาประจำหมู่บ้านและศาลาประจำชุมชนให้เป็นแหล่งพบปะหรือประชุมระหว่างเจ้าหน้าที่ภาครัฐและคนในชุมชน ตามกำหนดการที่ค่อนข้างชัดเจน และจัดเวลาพบปะกับคนในชุมชน ช่วงเวลาที่คนส่วนมากอยู่ในชุมชน คือ ประมาณ 18.00 น. หรือ 6 โมงเย็น

การเปลี่ยนแปลงด้านอาชีพ

เมื่อชุมชนบ้านเข้ามิ่นต้องเปลี่ยนแปลงการทำการทำเกษตรกรรมจากการเพาะปลูกพืชตามฤดูกาลมาเป็นการปลูกพืชเศรษฐกิจเชิงเดี่ยว ซึ่งมีช่วงเวลาของการปลูก การบำรุงดูแลรักษาและการขายในช่วงเวลาใกล้เคียงกันทำให้การประกอบอาชีพของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไปประกอบกับคนในชุมชนบางส่วนก็ไม่มีที่ดินทำกินเป็นจำนวนมาก ทำให้คนในชุมชนต้องปรับตัวเพื่อประกอบอาชีพเสริมหรืออาชีพหมุนเวียนตามฤดูกาลที่เหมาะสม ไม่ใช้อาชีพหนึ่งอาชีพได้เป็นหลัก เช่น เมื่อหมดหน้าprodไม่ ชาวบ้านก็จะเลี้ยงเป็ดเลี้ยงไก่ ขายเปิดขายไก่ แล้วก็ปลูกมันสำปะหลัง ปลูกข้าว ปลูกสับปะรด เพราะฤดูกาลเก็บเกี่ยวไม่ตรงกันทำให้คนที่อยู่นี่หรือมีทุนมากสามารถที่จะทำอาชีพต่างๆ หมุนเวียนกันได้ตลอดปี อาชีพของคนในชุมชนบ้านเข้ามิ่นในช่วงนี้ ได้แก่

การเลี้ยงสัตว์ เช่น เลี้ยงไก่ เป็ด หมู ซึ่งเป็นการเลี้ยงเพื่อขายให้บริษัทหรือพ่อค้าคนกลาง โดยไก่จะส่งบริษัทที่ชลบุรี เปิดส่งฟอร์ค้าคนกลางที่พนัสนิคมและหมูส่งให้บริษัทที่ระยอง ส่วนความรู้ในการเลี้ยงสัตว์ผู้เลี้ยงจะศึกษาด้วยตนเองหรือบางครั้งก็สอบถามจากเพื่อนบ้านหรือเจ้าหน้าที่ของบริษัทที่มาดูแล

การรับจำนำ คนในชุมชนบ้านเข้ามิ่นส่วนหนึ่งที่ไม่มีที่ดินทำกิน จะทำงานรับจำนำ เพราะเห็นว่าการทำงานรับจำนำไม่ต้องลงทุนอะไร การรับจำนำส่วนมากจะรับจำนำทางหมู่ตามไร่มันสำปะหลัง ซึ่งโดยเฉลี่ยจะมีผู้มาจ้างงานเฉพาะในช่วงฤดูฝนเท่านั้น ทำให้ผู้รับจำนำมีรายได้ไม่ตลอดทั้งปี นอกจากนี้ เด็กในวัยหนุ่มสาวของชุมชน ก็จะรับจำนำทำงานใน สนามกอล์ฟที่ตั้งอยู่ใกล้ชุมชน หรือในโรงงานอุตสาหกรรมที่อยู่ในเมือง

การจัดสถานที่ เดิมในชุมชนบ้านเข้ามิ่นมีการนำหัวยามมาสถานเข่งเพื่อจำหน่าย โดยใช้เวลาว่างจากการทำอาชีพเกษตรกรรมมาจักหัวยามสถานเข่ง แต่เมื่อหัวยามหมดไปจากป่า อาชีพเสริมส่วนนี้ก็หายไปจากชุมชน ไม่มีใครประกอบอาชีพสถานเข่งขายอีก

การทำสวนยาง เป็นอาชีพที่เริ่มมีขึ้นในชุมชนหลังจากที่ธนาคารกรุงเทพและสหกรณ์ (ธกส.) ได้จัดตั้งสหกรณ์ยางขึ้นในชุมชน ส่งเสริมให้คนในชุมชนที่เคยปลูกมันสำปะหลังและข้าว หันมาทำสวนยาง เพราะมีความมั่นคงทางด้านรายได้มากกว่า เนื่องจากสหกรณ์สวนยางจะรับซื้อยางตลอดเวลา

นอกจากการประกอบอาชีพของคนในชุมชนบ้านเข้ามิ่นจะมีการเปลี่ยนแปลงโดยมีอาชีพเสริม อาชีพใหม่ เช่น การทำสวนยางพารา เข้ามาในหมู่บ้านแล้ว ในเรื่องของปัจจัยการผลิตก็มีการเปลี่ยนแปลงไป ที่เห็นได้ชัดเจน คือ เรื่องปุ๋ย จากเดิมที่คนในชุมชนบ้าน

เข้ามิ่นไม่มีความจำเป็นต้องใช้ปุ๋ยมาก เพราะความที่มีพื้นดินที่มีความอุดมสมบูรณ์อยู่ก่อนแล้ว แต่เมื่อปลูกพืชเชิงเดียวช้าๆ ในที่เดิมตลอดเวลา ทำให้ความอุดมสมบูรณ์ของดินเสียไป นายทุนหรือเจ้าแก่ได้นำปุ๋ยมาแนะนำและขายให้แก่คนในชุมชน เพื่อนำไปใช้กับพืชที่ปลูก ความสะดวกในการใช้น้ำปุ๋ยเคมี ทำให้คนในชุมชนซื้อปุ๋ยเคมีมาใช้ในการเกษตรมากขึ้น แม้เมื่อมีคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่การเกษตรระดับอำเภอให้ใช้ปุ๋ยชีวภาพแทนปุ๋ยเคมี ผู้นำชุมชนท่านหนึ่งให้ความเห็นว่า การทำปุ๋ยชีวภาพดีในเรื่องของการรักษาสิ่งแวดล้อม แต่ไม่สะดวกในการใช้ และไม่ทันกับเวลาที่ต้องการใช้ เพราะต้องเตรียมวัสดุที่จะใช้มักเป็นจำนวนมาก แทนที่ตันทุน การใช้ปุ๋ยชีวภาพจะลดลงกลับมีค่าใช้จ่ายเพิ่มมากขึ้น ในส่วนของ ค่าขนย้าย ค่าจ้างแรงงาน และค่าปุ๋ย

ส่วนเทคโนโลยีด้านการผลิตนั้น ผู้ทำสวนผลไม้โดยเฉพาะมะม่วงชีงปลูกกันมากในชุมชน ได้หัววิธีการผลิตมะม่วงให้ได้ผลมากขึ้น รวมทั้งการให้ผลออกฤทธิ์ผลิต ทำให้ต้องมีวิธีการบำรุงรักษามะม่วงให้ออกดอกผลตามที่ต้องการโดย

- ให้น้ำและปุ๋ยผ่านท่อพลาสติกไปยังต้นมะม่วงแต่ละต้นโดยตรงและเมื่อถึงเวลาให้น้ำ จะผสมปุ๋ยกับน้ำผ่านใบตามท่อส่งน้ำ
- ใส่ปุ๋ยประมาณ 2 กิโลกรัมต่อต้นต่อปี ก่อนออกใบอ่อน โดยใส่ปุ๋ยสูตร 16–16–16 พอกอกใบอ่อนแล้วใส่ปุ๋ยสูตร 15–12–17 ติดผลแล้วก่อนเก็บเกี่ยว ประมาณ 1 เดือน ใส่ปุ๋ยสูตร 13–12–21 เพื่อปรับปรุงรสมะม่วงให้ดีขึ้น
- ระวังระยะห่างระหว่างต้นมะม่วง เพราะหากปลูกมะม่วงชิดกันมากเกินไป จะทำให้ผลผลิตต่ำและเป็นโรคเชื้อรา เพราะกระсталมพัดผ่านต้นมะม่วงไม่ได้ จึงต้องปลูกมะม่วงให้มีระยะห่างกันประมาณ 8 เมตร จะทำให้ต้นมะม่วงแข็งแรง มีผลผลิตสูงขึ้น และสะดวกต่อการขนส่งและเก็บผล
- ปกติมะม่วงจะออกซ้อและออกผลด้านข้างรอบๆ ทรงพุ่มของต้น และไม่ออกผลที่ส่วนยอดบนที่ตั้งขึ้นไป ชาวสวนมะม่วงจึงตัดยอดมะม่วงในส่วนกลางต้นที่พุ่งขึ้นไปออก ทำให้ภายในทรงพุ่มมะม่วงโปร่งและมีผลผลิตสูงขึ้น
- เวลาเก็บผลมะม่วงต้องใช้กรรไกรตัดขั้วมะม่วงให้มีก้านติดผลมะม่วงมาด้วยและพยายามไม่ให้ยางถูกผลมะม่วง เพราะจะทำให้ผิวมะม่วงไม่สวยและขยายไม่ได้รากา

แหล่งการเรียนรู้ของชุมชน

แหล่งการเรียนรู้ของคนในชุมชนบ้านเข้ามีน้ำหลายแหล่ง ทั้งแหล่งการเรียนรู้อย่างเป็นทางการ เช่น โรงเรียน และแหล่งการเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการ เช่น วัด สวนสมุนไพร แหล่งประกอบอาชีพ และการเรียนรู้ด้วยตนเอง

โรงเรียนประถมศึกษาในชุมชนบ้านเข้ามีน้ำ ตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2498 โดยเจ้าอาวาสในขณะนั้นร่วมกับ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้อาชูโลงในชุมชน และผู้ปกครองนักเรียนร่วมกันตั้งขึ้น ในปีแรกมีนักเรียนในหมู่บ้าน เข้าเรียน 28 คน และต่อมา กเพิ่มขึ้น ครูใหญ่คุณแรกของโรงเรียนเป็นลูกของผู้นำชุมชน ซึ่งสามารถพัฒนาโรงเรียนให้เจริญก้าวหน้าเรื่อยมา จากที่เคยจัดการศึกษาภาคบังคับ 4 ปี ก็ขยายเป็น 6 ปี ตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 และเนื่องจากนักเรียนที่จบชั้น ป. 6 แล้วไม่สามารถไปเรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาในเมืองได้ โรงเรียนจึงขยายจัดการศึกษาจนถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ตั้งเป็นโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในปีการศึกษา 2540 ปัจจุบัน (พ.ศ. 2546) โรงเรียนเปิดสอนทั้งระดับอนุบาล ประถมศึกษา และมัธยมศึกษาตอนต้น มีนักเรียนทั้งหมด 502 คน มีครู 28 คน ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนไม่ค่อยใกล้ชิดกันนัก เพราะครูส่วนใหญ่เป็นคนจากต่างถิ่นเข้ามาสอนแบบเช้ามาเย็นกลับ การร่วมกิจกรรมกันระหว่างครูกับโรงเรียนไม่ค่อยมี เพราะคนใน ชุมชนมองว่าครูได้ช่วยเหลือชุมชนอยู่แล้ว โดยการให้ความรู้ ดูแลบุตรหลาน และการอบรมสั่งสอนเด็กในชุมชน ในขณะที่ชุมชนมีส่วนเข้าไปช่วยเหลือโรงเรียนในการปรับปรุงสภาพแวดล้อมของโรงเรียน เช่น การจัดหาเงินผ้าป่าไปช่วยโรงเรียนในการทำถนนคอนกรีต และพุ่มไม้เป็นทางเข้าโรงเรียน

ส่วนวัดในชุมชนบ้านเข้ามีน้ำอยู่ 2 วัด วัดแรกเป็นวัดเก่าแก่ ตั้งมานานกว่า 100 ปี ปัจจุบันมีพระทั้งหมด 19 รูป เป็นวัดที่คนในชุมชนให้ความศรัทธา และร่วมทำบุญทางศาสนาในวันเทศกาลและวันพระอย่างเนื่องแน่นทุกครั้ง ส่วนอีกวัดหนึ่งเป็นวัดธรรมยุต ที่ตั้งขึ้นมาภายหลังใกล้กับบริเวณน้ำตกใกล้หมู่บ้าน มีพระอยู่ 18 รูป แต่วัดก็ไม่ได้มีบทบาทในการร่วมพัฒนาชุมชนเช่นเดียวกับโรงเรียน เพราะบทบาทของโรงเรียนและวัดในชุมชน จะเน้นที่การอบรมสั่งสอนเด็กและคนในชุมชนในด้านการเรียนรู้หนังสือและการปฏิบัติตามให้เป็นคนดีของสังคมมากกว่าที่จะเน้นเรื่องงานอาชีพและการดำรงชีวิต แหล่งการเรียนรู้ของชุมชนเข้ามีน้ำทั้ง 3 แห่งนี้ จึงมีระบบความสัมพันธ์กับชุมชนตามพันธกิจของความเป็นวัดและความเป็นโรงเรียนมากกว่าที่จะเชื่อมโยงกับสังคมในชุมชน แต่อย่างไรก็ตามผลของการปฏิบัติตามพันธกิจของโรงเรียนและชุมชน ก็สร้างผู้ใหญ่และสมาชิกที่ดีให้แก่ ชุมชนได้ตามพันธะหน้าที่

นอกจากนี้ ในช่วงของการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัยนี้ ปรากฏว่าเจ้าหน้าที่รัฐและพนักงานภาครัฐก็ได้เข้ามายึดบทบาทในการให้ความรู้เรื่องการทำอาหารกินแก่คนใน

ชุมชนบ้านเข้ามีนมากขึ้น ในส่วนของเจ้าหน้าที่ภาครัฐนั้นอาจจะเป็นเพราะว่ามีหน้าที่โดยตรงในการให้ข้อมูลข่าวสารใหม่ๆ ของทางราชการที่จำเป็นแก่ประชาชน จึงมีการนัดหมายเพื่อเข้ามาพบปะกับประชาชนที่ศalaประชาคมของหมู่บ้านอย่างสม่ำเสมอ พร้อมกับนัดสือ เช่น วีดิทัศน์ หรือหนังสือ หรือแผ่นพับ และนำการทำอาชีพใหม่ มาแจกจ่ายคนในชุมชน รวมทั้งการจัดวิทยากรมาให้การ อบรมเรื่องงานอาชีพใหม่ เช่น การแปลง ผลผลิตจากมะม่วง การแปลงปุ่มพุ่ม เรียน การผลิตอาหารชนิดต่างๆ และการให้ความรู้และซักถามให้คุณในชุมชนรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมและพัฒนาอาชีพใหม่ ส่วนพนักงานภาคธุรกิจก็เข้ามาสู่ชุมชนในฐานะผู้แนะนำการพัฒนาอาชีพด้วยการเสนอขายปุ๋ย ยาฆ่าแมลง หอร์โมนเร่งดอกและผลของต้นไม้ เป็นต้น ด้วยเทคนิคและความสามารถในการเข้าถึงคนในชุมชนรวมทั้งวิธีการนำเสนอขายที่สร้างความหวังให้คุณในชุมชนทำให้กล้ายเป็นผู้ชี้ด้วยความเต็มใจ ซึ่งบางครั้งการใช้ปุ๋ยและยาฆ่าแมลงเกินขนาดก็เป็นอันตรายต่อสุขภาพของผู้ใช้และสิ่งแวดล้อมในชุมชน เช่น การที่ผู้ใช้ปุ๋ยซึ่งภาพท่านหนึ่งมองว่า การใช้ปุ๋ยซึ่งภาพเป็นเรื่องที่ไม่มีความสะดวกและทำให้เดียดค่าใช้จ่ายมากกว่าปุ๋ยเคมี และเลือกใช้ปุ๋ยเคมีในพื้นที่เพาะปลูกของเขาระบบ

ในชุมชนบ้านเข้ามีน มีแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ การทำสวนสมุนไพร การนวดแผนโบราณ และการปลูกพืชปลดสารพิษ ซึ่งมีสอน ผู้อาชีวะในชุมชนได้เป็นแก่นนำในการดั้งธรรมเข้ามามีให้ความรู้ในเรื่องเหล่านี้แก่คุณในชุมชน โดยตั้งเป็นสวนสมุนไพร แปลงผักปลดสารพิษ และโรงนวดแผนโบราณขึ้นในชุมชน ด้วยการสนับสนุนจากโรงพยาบาลประจำอำเภอ ซึ่งก็เป็นการให้ความรู้เรื่องการรักษาพยาบาล และการเลือกรับประทานอาหารที่เหมาะสม กับสุขภาพให้คุณในชุมชน ซึ่งสมาชิกชุมชนสามารถผลิตและนำมารายแก่ชุมชนได้

สวนสมุนไพรในชุมชนบ้านเข้ามีน

นอกจากนี้ แหล่งเรียนรู้ของชุมชนในเรื่องของอาชีพน่าจะอยู่ที่ครัวเรือนและเป็นลักษณะของการฝึกและปฏิบัติจริง เนื่องจากครัวเรือนในชุมชนเข้ามีนจะให้บุตรหลานช่วยเหลือครอบครัวในการทำอาหารตั้งแต่อาชีวะน้อย เช่น การช่วยงานเลี้ยงสัตว์ การทำสวน อ้อย การทำไรมันสำปะหลัง การปรุงอาหารและดูแลสวนยาง หรือช่วยเหลือพ่อแม่ในการทำงานรับจ้าง ดังที่ลูกสาวของคุณพ่อท่านหนึ่งในชุมชนเล่าถึงการเรียนรู้การทำงานของครอบครัวโดยการติดตามพ่อไปช่วยตัดไม้ย่างพาราชา หรือไปธนาคารก็จะตามไป ดังที่เล่าไว้ว่า "...ก็เวลาพ่อไปไหนก็ไปตาม เค้าบัญชีอะไวเข้าธนาคารก็ตามไป เช้าไปติดต่องานที่ไหนก็ตามไป เช้าเย็นหนังสือไม่เก่ง หนูก็มาช่วย มาทำอะไร ก็เรียนรู้จากตรงนั้น..." เป็นต้น

สรุปความ

ความเปลี่ยนแปลงของชุมชนบ้านเข้ามีน ภายใต้กระบวนการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัยที่ก่อ威名มา คนในชุมชนได้มีประสบการณ์จากการพัฒนาครั้งนี้ ทั้งจากการเร่งใช้ทุนทางธรรมชาติของชุมชน โดยเฉพาะความอดทนสมบูรณ์ของพื้นดิน ป่าไม้ สัตว์ป่า เพื่อนำมาเพื่อพัฒนาให้เกิดผลิตพืชอุดหนากรอบเพื่อการขาย คือ อ้อยและมันสำปะหลัง การรวมกลุ่มกันเพื่อร่วมกันทำถนนจากหมู่บ้านเพื่อเชื่อมต่อกับถนนสุขุมวิท เปิดทางให้การขนส่งสินค้าจากความอดทนสมบูรณ์ของชุมชนออกสู่ตลาดใหญ่นอกชุมชน ที่มีระบบคุปัต้มภารเบนเกี้ยวจี้ กับลูกไก่ การเข้ามาของภาครัฐในการขยายสิ่งอำนวยความสะดวกด้านสาธารณูปโภคในแก่คนในชุมชน และการที่มีหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนที่เข้ามาให้ความรู้เรื่องการพัฒนาการทำมาหากินของคนในชุมชนอย่างต่อเนื่องในช่วงนี้ เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นภาพของการเปลี่ยนแปลงจากการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัยในชุมชนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งในกระบวนการเปลี่ยนแปลงนี้ แม้ว่าคนในชุมชนบ้านเข้ามีนส่วนหนึ่งจะก้าวตามการเปลี่ยนแปลงนี้ด้วยการยอมรับ แต่คนในชุมชนส่วนใหญ่ก็ได้เรียนรู้ถึงผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงนี้ และต้องปรับตัวให้เข้ากับบริบทของชุมชนในสภาพที่ทุนธรรมชาติซึ่งเป็นทุนชุมชนหลักของชุมชนได้หมดไปอย่างรวดเร็วด้วย

บทที่ 4

การปรับตัวของชุมชนบ้านเข้าขั้นต่อ ผลกระทบของการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย

ความนำ

จากสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่ค่อยๆ เกิดขึ้นในชุมชนบ้านเข้าขั้นต่อ อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นผลรวมของการเปลี่ยนแปลงที่ได้แยกกล่าวถึงอย่างเป็นหมวดหมู่ ทางด้านทุนธรรมชาติ ทุนทางสังคม ทุนภูมิปัญญาและความรู้ในชุมชน ตลอดจนทุนเงินตรา ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เป็นพลวัต และขับเคลื่อนไปพร้อมกันในทุกๆ มิติของความเป็นชุมชนนั้น เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นและดำรงอยู่ร่วมทั้งเป็นผลลัพธ์เนื่องมาจากการวิถีชีวิตของคนในชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไป ตามกระแสของการพัฒนาทั้งโดยระดับประเทศและระดับโลก และโดยความเปลี่ยนแปลงที่เป็นภาวะปกติของความเป็นชุมชนที่ต้องมีการเปลี่ยนแปลงภายในองค์ความพ ของชุมชน และภายใต้การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้เมื่อสิ่งใดที่เกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงไปอย่างเฉพาะในมิติใดมิติหนึ่งเพียงอย่างเดียว ทุกสิ่งทุกอย่างเปลี่ยนแปลงโดยเกี่ยวพันกัน แม้ว่าการเปลี่ยนแปลงในบางมิติจะดูโดดเด่น แต่ในความเปลี่ยนแปลงนั้นก็จะเชื่อมโยงและสัมพันธ์กัน ให้เกิดความเปลี่ยนแปลงของชุมชนในมิติอื่นด้วย เช่น การเปลี่ยนแปลงทางด้านทุนธรรมชาติ เช่น ป่าไม้ สัตว์ป่า แหล่งน้ำ ความอุดมสมบูรณ์ของดินที่ลดลงจนเกือบจะหมดสิ้นไป ทำให้คนในชุมชนต้องเปลี่ยนแปลงการทำมหาภินจากธรรมชาติ ซึ่งเคยปลูกพืชเลี้ยงตัวเอง มาเป็นการปลูกพืชเพื่อหาทุนเงินตรา มาแลกเปลี่ยนปัจจัยส์ในการดำรงชีวิตที่เข้ามาแทนที่การหยิบใช้ปัจจัยส์ในการดำรงชีวิตจากทุนธรรมชาติในชุมชน เช่นที่เคยเป็นมาในอดีต หรือแม้แต่การใช้ทุนทางสังคมในอดีต คือ ความเชื่อเพื่อ การพึ่งพิงเพื่อบ้านหรือเครือญาติ และการหยิบยึด ข้าวของเครื่องใช้ซึ่งกันและกันในชุมชน ก็ต้องถูกแทนที่ด้วยการใช้เงินตราเป็นตัวแทนหรือสื่อในการได้มาของสิ่งที่เคยได้มาด้วยน้ำใจ

ความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ เมื่อนำมากล่าวถึงอย่างต่อเนื่อง และโดยเฉพาะเมื่อแยกกล่าวถึงเฉพาะอย่างเฉพาะด้านดูเหมือนจะเป็นความเปลี่ยนแปลงที่ราบรื่นเป็นสิ่งที่เป็นเหมือนกับคำกล่าวที่ว่า เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เป็นภาวะปกติวิสัย แต่เมื่อมองถึงความสัมพันธ์ของมิติแห่งการเปลี่ยนแปลงทั้งหมดในชุมชนบ้านเข้าขั้นต่อแล้ว พบว่าการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวไม่ได้เป็นไปอย่างราบรื่น เรียบง่าย และเป็นไปอย่างมีขั้นตอน กระบวนการ แต่เป็นการเปลี่ยนแปลงที่คนในชุมชนลองถูก ลองผิด บางครั้งต้องเจ็บปวด บางครั้งก็ดูเหมือนจะตก

เป็นเหตุของการพัฒนาประเทศ และในขณะเดียวกันก็ถูกเหมือนจะถูกซูให้เป็นตัวยืนโรง เมื่อเป้าหมายของการพัฒนาประเทศเริ่มพุงเป้าไปสู่การผลิกฟื้นกระบวนการพัฒนาที่จะเริ่มต้นใหม่ โดยการใช้ชุมชนเป็นฐานของการพัฒนา ที่ส่วนทางกับกระบวนการพัฒนาประเทศจากภาครัฐสู่ชุมชนอย่างที่เคยเป็นมาในอดีต และในระยะแรกของการพัฒนาที่จะเริ่มสร้างความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนให้ชุมชนนี้ คนในชุมชนบ้านเข้ามิ่นต้องปรับตัว ต้องหากลยุทธ์แห่งการอยู่รอด หรืออยู่ดีขึ้น ในหลายวิถีทาง ซึ่งล้วนแต่เป็นสิ่งที่น่าสนใจ เพราะแนวทางการปรับตัวเหล่านี้เป็นสิ่งที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการของทุนหมุนบ้านของชุมชนในเวลาต่อมา

กองทุนของชุมชน

ชุมชนบ้านเข้ามิ่นก็เช่นเดียวกับชุมชนอื่น ที่คนในชุมชนมีความพยายามที่จะจัดตั้งองค์กรที่จะใช้เป็นแหล่งทุนให้คนในชุมชนได้ใช้เป็นประโยชน์ยามขัดสน หรือเป็นองค์กรที่จะเข้ามาแทนที่แหล่งทุนธรรมชาติในชุมชน แทนที่แหล่งความช่วยเหลือซึ่งเคยเป็นระบบความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันของคนในชุมชน ทั้งโดยแนวคิดที่เกิดจากการเริ่มของคนในชุมชนเอง และแนวคิดที่ได้รับจากการเห็นตัวอย่างจากการตั้งองค์กรที่เป็นแหล่งทุนในชุมชนแล้วประสบความสำเร็จมาก่อน รวมทั้งอาจได้แนวคิดจากบุคลากรในภาครัฐที่เข้ามามีบทบาทในฐานะนักพัฒนาซึ่งเป็นผู้แทนของภาครัฐ เช่น พัฒนากร เจ้าหน้าที่ปกครอง หรือฝ่ายพัฒนาต่างๆ ที่เข้าบทเรียนจากภาคปฏิบัติการของหมู่บ้านอื่นมาเป็นแรงจูงใจให้หมู่บ้านอื่นดำเนินการตามตัวอย่าง แต่อย่างไรก็ตามในบางบทบาทเหล่านี้ ในบางกรณีก่อให้เกิดผลสำเร็จ ที่เป็นที่ภาคภูมิใจของหมู่บ้าน เช่น กองทุนสังคมหมู่บ้านเข้ามิ่น เป็น例 แม้ว่าในชุมชนบ้านเข้ามิ่นจะมีกองทุนต่างๆ ในหมู่บ้านแล้วหลายกองทุนหรือหลายกลุ่ม เช่น กองทุนเดิมของหมู่บ้านที่คนในชุมชนร่วมกันจัดตั้งขึ้น กลุ่มสตรีอาสาพัฒนา กลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษ กลุ่มผู้นิยมสมุนไพร แต่กองทุนสังคมหมู่บ้านเป็นกองทุนที่คนในชุมชนภูมิใจและพอใจ

จุดเริ่มต้นของกองทุนสังคมหมู่บ้าน กองทุนสังคมหมู่บ้านเข้ามิ่น เริ่มต้นจากการที่พัฒนากรอำเภอเข้ามาแนะนำให้คนในชุมชนตั้งเป็นกลุ่มแม่บ้านแล้วร่วมกันออมเงินเพื่อใช้ในการประกอบอาชีพ แต่ผู้ใหญ่บ้านเห็นว่าการตั้งกลุ่มแม่บ้านเป็นกลุ่มที่เล็กเกินไป ควรตั้งเป็นกลุ่มของหมู่บ้านเพื่อให้สมาชิกในหมู่บ้านเข้ามาร่วมในการตั้งกองทุนมากขึ้น กองทุนสังคมหมู่บ้านเข้ามิ่น จึงเริ่มตั้งขึ้นประมาณเดือนมีนาคม 2543 มีสมาชิกมาสมัครครั้งแรก 57 คน ต่อมามีผู้สมัครเพิ่มขึ้นอีก จนปัจจุบันนี้มีสมาชิกจำนวน 146 คน โดยสมาชิกต้องฝากเงินกับกองทุนสังคมหมู่บ้านละ 100 บาทต่อเดือน สมาชิกแรกเข้าต้องเสียค่าสมัคร 100 บาท และค่าสมุดฝากอีก มีการตั้งคณะกรรมการ

กรรมการกองทุนสัจจะออมทรัพย์ โดยสมาชิกมาร่วมกันเลือกคณะกรรมการดำเนินการจำนวน 5 คน มีที่ปรึกษา 4 คน โดยมีผู้ใหญ่บ้านเป็นประธานกรรมการ มีเหตุณูญิกของทุนเป็นคนเดียว กันกับเหตุณูญิกของทุนหมู่บ้าน กองทุนสัจจะออมทรัพย์ไม่มีสถานที่ทำการของกองทุน แต่ใช้ศาลาประชาคมหมู่บ้านเป็นที่พับประสังคีนเงินและกู้ยืมเงิน เพราะศาลาประชาคมหมู่บ้านตั้งอยู่ใกล้กับบ้านของผู้ใหญ่บ้านและเหตุณูญิก ทั้งยังอยู่ต่างกลางชุมชนจึงสะดวกสำหรับจะเป็นสถานที่พับประชุมนุมของทุกฝ่าย โดยทั่วไปกองทุนสัจจะออมทรัพย์จะประชุมใหญ่ปีละ 2 ครั้ง

การกู้เงินจากกองทุนสัจจะออมทรัพย์ ใน การกู้เงิน กองทุนสัจจะออมทรัพย์ ให้กู้เฉพาะผู้ที่เป็นสมาชิกโดยมีข้อตกลงร่วมกันในหมู่สมาชิกว่าจะเงินที่จะให้สมาชิกกู้สูงสุดไม่เกินรายละ 4,000 บาท ต่อครั้ง และต้องส่งคืนเงินกู้ยืมเดือนละ 500 บาท พร้อมดอกเบี้ยร้อยละ 2 บาทต่อเดือน และชำระเงินต้นพร้อมดอกเบี้ยทุกวันที่ 6 ของเดือน โดยผู้ที่ชำระเงินซ้ำ คือชำระหลังวันที่ 6 จะถูกปรับเงินค่าชำระเงินยืมและดอกเบี้ยอีก เดือนละ 10 บาท ผู้ที่ถูกปรับมักมีปัญหาในการติดต่อกับกองทุน คือ ย้ายออกไปอยู่ต่างหมู่บ้าน

การดำเนินงานของกองทุนสัจจะออมทรัพย์ แนวทางในการดำเนินงานกองทุนสัจจะออมทรัพย์ ไม่มีการเขียนเป็นกฎระเบียบในการปฏิบัติ แต่จะมีข้อตกลงกันระหว่างสมาชิก คือ ใน การกู้ยืมเงินต้องมีผู้ค้ำประกัน 2 คน และผู้ที่สมควรเป็นสมาชิกกองทุนสัจจะออมทรัพย์ต้องสมควรด้วยความสมัครใจของตนเอง

สำหรับเงินดอกเบี้ยที่ได้รับจากสมาชิกผู้กู้เงิน กองทุนจะแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ส่วนแรก จะจ่ายเป็นเงินปันผลโดยเฉลี่ยคืนให้สมาชิกทุกคนตามจำนวนหุ้น อีกครึ่งหนึ่งจะเก็บไว้จ่ายเป็นค่าสวัสดิการแก่สมาชิกในกรณีที่เจ็บป่วยเข้าโรงพยาบาล สมาชิกสามารถมาเบิกค่าวัสดุฯ พยาบาลได้จะได้รับเงินช่วยเหลือจากกองทุนสัจจะออมทรัพย์คืนละ 20 บาท

ส่วนสมาชิกที่ลาออกจากกิจกรรมสามารถขายหุ้นให้สมาชิกอื่นได้ โดยผู้ที่ซื้อหุ้นต่อจากสมาชิกเดิมก็จะได้รับเงินปันผลค่าหุ้นของสมาชิกที่ขายหุ้นให้ด้วย

กองทุนสัจจะออมทรัพย์ : กองทุนของชุมชน การดำเนินการของกองทุนสัจจะออมทรัพย์ เป็นกองทุนที่คนในชุมชนพอยู่ เพราะเป็นกองทุนที่เกิดจากความร่วมมือร่วมใจกันของคนในชุมชน ความภูมิใจต่อกองทุนสัจจะออมทรัพย์จะท่อนอกมาอย่างชัดเจนจากความรู้สึกของผู้นำชุมชนและสมาชิกกลุ่มที่พูดถึงความภูมิใจของตนเองที่มีต่อกองทุนสัจจะออมทรัพย์ว่ากองทุนสัจจะออมทรัพย์เป็นกองทุนที่คนในชุมชนร่วมกันก่อตั้งและรู้สึกเป็นเจ้าของ เช่นพูดว่า

“... เพราะมันเป็นเงินของเราเอง เราออกเงินกันเอง บริหารกันเอง...”

และผู้ใหญ่บ้านที่กล่าวไว้สอดคล้องกันว่า

“...มันมีการรวมตัวกันของชาวบ้าน มีการพร้อมเพรียงกันมากขึ้น...

เป็นแหล่งเงินทุนให้ชาวบ้านกู้ เพราะเราจัดทำสวัสดิการด้วย จากผลกำไร ส่วนหนึ่ง เราจะทำสวัสดิการให้สมาชิก...”

ขณะนี้กองทุนสังคมจะออมทรัพย์ของคนในชุมชนบ้านเข้าขึ้นก็ยังมีการดำเนินการอยู่ เป็นปีที่ 3 แล้วกองทุนสังคมจะออมทรัพย์ตั้งขึ้นก่อนที่กองทุนหมู่บ้านจะเข้ามาในชุมชน 1 ปี การดำเนินงานของกองทุนสังคมจะออมทรัพย์ที่เกิดจากความร่วมมือกันในชุมชน ทำให้คนในชุมชนเข้ามีความรู้สึกว่ากองทุนนี้เป็นของชาวบ้านเข้ามีน์ ทำให้การดำเนินการตั้งกองทุนหมู่บ้านในช่วงแรกมีปัญหาเกี่ยวกับความขัดแย้งด้านความคิดในการดำเนินการ เพราะกองทุนหมู่บ้านจะเริ่มนั่นด้วยเงื่อนไขที่กำหนดมาจากการนอกชุมชน ในขณะที่กองทุนสังคมจะออมทรัพย์เริ่มต้นกองทุนด้วยเงื่อนไขภายในของคนในชุมชน และการบริหารงานก็เป็นข้อตกลงกันแบบง่ายๆ เช้าใจกันได้ในหมู่สมาชิก และด้วยความหวังว่ากองทุนสังคมจะออมทรัพย์ของพวาก็จะเจริญเติบโตต่อไป ดังเช่น ความคาดหวังของกรรมการกองทุนสังคมจะออมทรัพย์คนหนึ่ง ซึ่งคาดหวังว่ากองทุนสังคมจะออมทรัพย์จะขยายตัวขึ้น และสามารถนำเงินปันผลมาใช้ในการซ่อมเหลือคนในชุมชนให้มีความสะดวกสบายในยามที่ต้องนอนพักรักษาตัวในโรงพยาบาลมากขึ้น ดังนี้

“...จริงๆ แล้วพูดถึงหมู่บ้านใจตรงนี้ ปั่นสวัสดิการมันยังน้อย แต่ปีหน้ามันจะต้องเยอะขึ้น เพราะมันโตขึ้น เรายังคงปรับគ่าซ่อมเหลือตอนที่เข้าไปนอนโรงพยาบาล มันจะจะดีขึ้น...”

จากข้อมูลที่ได้จากการสำรวจระดับลึก พบว่า การที่คนในชุมชนบ้าน เข้ามีนิมีความพึงพอใจต่อกองทุนสังคมจะออมทรัพย์ค่อนข้างมากนั้น เป็นเพราะกองทุนสังคมจะออมทรัพย์เป็นกองทุนที่ค่อยๆ เติบโตขึ้นในชุมชน เพราะเริ่มต้นด้วยมีเงินทุนเป็นศูนย์ จนปัจจุบันมียอดเงินสะสมกว่า 200,000 บาท และกองทุนสังคมจะออมทรัพย์ก็มีผลตอบแทนแก่สมาชิกในสิ่งที่สมาชิกพอใจ คือ เงินปันผล และเงินซ่อมเหลือเมื่อสมาชิกเจ็บป่วยและต้องนอนพักในโรงพยาบาล ซึ่งแม้ว่ากองทุนสังคมจะออมทรัพย์จะสามารถซ่อมเหลือได้เพียงโดยการจ่ายเงินซ่อมเหลือ ผู้ป่วย 20 บาท ต่อ คืน แต่สิ่งเหล่านี้ก็เป็นสวัสดิการที่เป็นอยู่ปัจจุบันที่สมาชิกได้รับจากกองทุนสังคมจะออมทรัพย์ และเป็นเสมือนความซ่อมเหลือพิเศษที่ได้รับจากกองทุนสังคมจะออมทรัพย์ที่เป็นตัวแทนของคนในชุมชน ซึ่งหมายถึง เยื่อไผ่ความสมัพันธ์ หรือความซ่อมเหลือที่ปรับเปลี่ยนรูปแบบมาจากเพื่อนบ้าน ญาติ คนรู้จัก และคนบ้านเดียวกัน คนในชุมชนบ้าน

เข้ามิ่นส่วนใหญ่จึงประทับใจในกองทุนสังคมทองทรัพย์และมีความรู้สึกสอดคล้องกันว่า กองทุนสังคมทองทรัพย์ คือ กองทุนของชุมชน

การรวมกลุ่มเพื่อเพิ่มพลังของปัจเจกชน

เนื่องจากว่าชุมชนบ้านเข้ามิ่น เป็นชุมชนที่มีประวัติความเป็นมาอย่างนาน แม้ว่าในอดีต ภาพการรวมกลุ่มของคนในชุมชนไม่ชัดเจนนัก แต่ก็ปรากฏว่าของรอยของการรวมกลุ่มกันของคนในชุมชน เวิ่มมากจากการที่มีการอพยพของคนต่างถิ่นเข้ามายังในชุมชนบ้านเข้ามิ่น ซึ่งคนที่อพยพมาจากชุมชนเดียวกันก็จะตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้เคียงกัน และในการตั้งบ้านเรือนก็จะอยู่กันเป็นกราฟิกเป็นหย่อมๆ ซึ่งทำให้แต่ละกลุ่มสามารถช่วยเหลือกันในการทำงาน และหยิบยืมข้าวของเครื่องใช้ต่างๆ ในกลุ่ม รวมทั้งมีการช่วยเหลือกันในการทางไป ชุดมัน สำປะหลังในลักษณะที่เรียกว่า การเอาแรง หรือ การลงแขก เช่นที่ผู้นำชุมชนเล่าถึง การชุดมันสำປะหลังในอดีตว่าจะไม่มีการจำกัดงาน เพราะคนในหมู่บ้านจะรวมตัวกันไปช่วยชุดมันให้เพื่อนบ้านหมุนเวียนกันไป ตามคำสัมภาษณ์ที่ให้สัมภาษณ์ระดับลึกว่า "...สมัยก่อน การชุดมันเราจะไม่มีการจำกัดงาน ก็รวมตัวคนในหมู่บ้านช่วยกันชุด วันนี้ชุดบ้านนี้เสร็จ อีกวันก็ไปชุดบ้านอื่น หมุนเวียนกันเรื่อยๆ..." ซึ่งภายหลังเมื่อแต่ละครอบครัวมีการขยายผลผลิตเพื่อปลูกพืชไร่ประเภทมันสำປะหลังและอ้อยเป็นจำนวนมาก การเอาแรงจึงเปลี่ยนมาเป็นการจำกัดงาน และจำกัดงานจากต่างถิ่นเข้ามารаботาใน ไร์ นา สวน ทำให้ความสัมพันธ์แบบปฐมภูมิของคนในชุมชนลดน้อยลง เช่นที่ผู้นำชุมชนท่านหนึ่ง ให้ข้อมูลว่า ปัจจุบัน ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนบ้านเข้ามิ่นมีน้อยลง เนื่องจากแต่ละครอบครัวจะมีรถ จักรยานยนต์หรือรถบัสขับขี่ไปทำธุรกรรมของตนเองแตกต่างกันไปคนละทิศทาง เช่น สมาชิกในชุมชนท่านหนึ่งให้ข้อมูลว่า "...เดี๋ยวนี้ความสามัคคีน้อยลงครับ ผิดกับสมัยก่อน อะไร์ก็ร่วมมือกัน รวมตัวกันเดียวกันต่างคนต่างมีรถมีวิธีไปคนละทาง..." เป็นต้น

ส่วนการรวมกลุ่มของคนในชุมชนอีกลักษณะหนึ่ง คือ เมื่อมีงานประจำ หรือมีการทำบุญร่วมกัน เช่น การทำบุญกลางทุ่ง คนในชุมชนก็จะมาร่วมกันจัดงาน หามหาสนมาเล่น เรียกว่าเงินทำบุญร่วมกัน โดยไม่ต้องทำเป็นโครงการหรือกำหนดงบประมาณไว้ล่วงหน้า ทุกคนมาช่วยกันในวันงาน นำข้าวของเครื่องใช้มาร่วมกันทำบุญ และใช้โอกาสที่มาทำบุญปรึกษาหารือในเรื่องส่วนรวมของชุมชนร่วมกัน ซึ่งเป็นภาพความสามัคคีของคนในชุมชน โดยเฉพาะในช่วงก่อนที่ชุมชนจะเข้าสู่ช่วงการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัยซัดเจนมาก ดังที่ผู้นำชุมชนหลายท่านให้ข้อมูลสอดคล้องกัน ดังคำพูดของผู้นำชุมชนท่านหนึ่งว่า

“...การทำบุญกลางทุ่ง เดิมที่นั่นก็จะจัดกันมโนพาร มีภารนาร่วมทำบุญกัน ร้องรำทำเพลง เอาหนังตะลุงมาเล่น แล้วก็มีการช่วยกันเรีย่ำทำบุญ ทำเสร็จ ก็ไม่มีการเคอะไกรกลับไปเลย ทำโดยไม่มีโครงการไม่มีงบประมาณ แต่ที่เห็นได้ชัด คือ ชาวบ้านได้มีภารนาร่วมทำบุญ มาร่วมปรึกษาหารือกัน มาร่วมคุยกันในหมู่บ้าน ทำให้มีความรักความสามัคคีกันมากขึ้น...”

นอกจากจะมีภารนาร่วมกันของคนในชุมชนบ้านเข้ามิ้นในภาวะปกติแล้ว ในช่วงที่ คนในชุมชนเกิดปัญหา หรือต้องการแก้ปัญหาใดปัญหานี้ของชุมชนร่วมกัน คนในชุมชน บ้านเข้ามิ้นก็จะมาร่วมกัน คิดแก้ปัญหา และลงมือแก้ปัญหานั้นด้วยกัน ดังเช่น การรวม กลุ่มกันเพื่อร่วมกันตัดถนนจากชุมชนซึ่งตั้งอยู่ห่างจากถนนใหญ่เป็นระยะทาง 6 กิโลเมตร ด้วยแรงงานคนและเครื่องทุ่นแรงประเภทที่ต้องใช้แรงคน เช่น จอบ เสียม โดยที่แต่ละครอบครัวจะส่งผู้แทนมาร่วมกันตัดถนน โดยใช้เวลาหลายเดือน ภายใต้การนำของผู้อาวุโสในชุมชน ซึ่งทำให้สามารถแก้ปัญหาเรื่องความไม่สะดวกของชุมชนในการติดต่อกับตัวอำเภอและ จังหวัดลงไปได้ แต่อย่างไรก็ตาม ในเวลาต่อมาถนนสายนี้ก็กลายเป็นเส้นทางลำเลียง ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนให้หลอกอไปสู่เมืองใหญ่และโรงงานอุตสาหกรรมในที่สุด

การกินอยู่แบบงดงาม ในบรรดาครอบครัวของชุมชนบ้านเข้ามิ้น มีครอบครัวของผู้นำ ชุมชนท่านหนึ่ง ที่เป็นผู้นำด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนได้พยายามจัดระบบครอบครัว โดย ให้ลูกและเครือญาติ มาอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวเดียวกันและร่วมกันทำไร่นาสวนผลสมของ ครอบครัว พร้อมทั้งให้บุตรหลานที่เคยทำงานรับจำจ้าง เป็นพนักงานสหกรณ์การตลาด พนักงาน บริษัทประกันชีวิต ให้ออกมาร่วมกันทำไร่นาสวนผลสมของครอบครัว ด้วยเหตุผลที่ต้องการให้ สมาชิกในครอบครัวได้ทำงานอย่างอิสระ เป็นนายของตนเอง เป็นการพึ่งพาตนเองด้วยความ เป็นอยู่วิถีไทย เน้นการพึ่งพาตนเอง กินอยู่จากพืชผักที่ผลิตจากไร่นาสวนผลสม แบบที่ผู้นำชุม ชนท่านนี้เรียกว่า “...ปลูกทุกอย่างที่กิน และกินทุกอย่างที่ปลูก...” โดยใช้ที่ดินที่มีอยู่ทั้งหมด 160 ไร่ ให้พื้นที่ 4 คน ร่วมกันทำไร่นาสวนผลสม แล้วปลูกพืชสมุนไพรเป็นตัวเสริม แต่ปัจจุบัน ผลผลิตจากสมุนไพรกลับมีมากกว่า และจำหน่ายได้ราคา พืชสมุนไพรจึงกลายมาเป็นพืชหลัก ของไร่นาสวนผลสมแห่งนี้

นอกจากภารนาร่วมกันเพื่อทำบุญ เพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้าของคนในชุมชน และภาร นาร่วมกันในครอบครัวเพื่อการทำมาหากินแล้ว ในชุมชนบ้านเข้ามิ้นยังมีภารนาร่วมกันใน ลักษณะที่ค่อนข้างเป็นทางการ เช่น การร่วมกันตั้งกองทุนสหจะอมทรัพย์ ดังที่กล่าวมาแล้ว ปัจจุบันยังมีภารนาร่วมกันที่เป็นทางการโดยการแนะนำของเจ้าหน้าที่รัฐ เช่น กลุ่มสตรีอาสา พัฒนา กลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษ กลุ่มผู้นิยมสมุนไพร รวมทั้งภารนาร่วมกันเพื่อทำอาชีพ

เสริม โดยการรักษาจากกองทุนหมู่บ้านมาดำเนินการ ซึ่งจะกล่าวถึงรายละเอียดของการรวมกลุ่มนี้ในบทต่อไป

ความพยายามปรับตัวของคนในชุมชนเพื่อที่จะเพิ่มพลังทางสังคมหรือรวมตัวกันให้สามารถทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้มากขึ้น จึงเป็นความพยายามของคนในชุมชน ที่จะปรับตัวร่วมกันให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ในสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างมีความสูงมากขึ้น เช่น กรณีของการกินอยู่แบบบกสี และการรวมกลุ่มกันเพื่อทำอาชีพเสริม เป็นต้น

การปรับตัวเข้าหากฎมิปัญญาชุมชน

เนื่องจากในชุมชนบ้านเข้ามีนิ้น มีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีความรู้เรื่องสมุนไพร ประกอบกับเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ในอำเภอที่มีการดำเนินงานด้านส่งเสริมการปลูกสมุนไพร ตามนโยบายของกระทรวงสาธารณสุข ที่เน้นงานสาธารณสุขมูลฐานตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2539 เป็นต้นมา และได้เลือกพื้นที่ชุมชนบ้านเข้ามีนิ้นตั้งเป็นศูนย์สมุนไพร โดยมีทุนดำเนินการจากการที่กลุ่มผู้นิยมสมุนไพรร่วมกันจัดทำด้วยตัวเองเพื่อหาทุนในการสร้างอาคาร และจัดหาอุปกรณ์ และเครื่องมือเครื่องใช้ในการดำเนินงานเป็นเงินทุนทั้งสิ้นประมาณ 240,000 บาท ส่วนผู้ที่สมัครเป็นสมาชิกกลุ่มสมุนไพรได้จะต้องเป็นผู้มีความรู้เรื่องสมุนไพร และเข้ารับการอบรมเรื่องสมุนไพรเป็นเวลา 5 วัน จนมีความรู้ความเข้าใจเรื่องสมุนไพรแล้ว กลุ่มผู้นิยมสมุนไพรจึงจะยอมรับให้เข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม สามารถทำสวนสมุนไพรและนำพืชผลมาจำหน่ายให้ศูนย์สมุนไพรได้ โดยแนวคิดหลักของกลุ่มผู้นิยมสมุนไพร คือ การเน้นที่ต้องการให้คนในชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ในการดูแลรักษาสุขภาพ ดังนั้น ทางกลุ่มนี้ได้โดยรวมสอนภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรในชุมชนบ้านเข้ามีนิ้น จึงได้ร่วมกันจัดตั้งกลุ่มผู้รักสมุนไพร เพื่อผลิตสมุนไพรให้เป็นวัตถุดิบในชุมชน ที่จะนำมาดูแลรักษาสุขภาพของตนเองและชุมชน ซึ่งปัจจุบันนี้ สามารถนำสมุนไพรที่ผลิตได้ในชุมชน มาแปรรูปเป็นแคปซูล จำหน่ายแก่คนในชุมชน และคนทั่วไป

สรุปความ

การปรับตัวของชุมชนบ้านเข้าขั้น มี ต่อผลกระทบของการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย แม้ว่าจะสามารถมองได้จากหลายมิติในชุมชน เช่น กองทุนสหกรณ์หมู่บ้าน รวมกันในหลายฯ เรื่อง การหันเข้าหาภูมิปัญญาชุมชน แต่ในด้านอื่นๆ ยังเป็นการปรับตัวให้เข้ากับผลที่เกิดจากการพัฒนาประเทศ เช่น ในเรื่องของการที่ชุมชนบ้านเข้าขั้น มี ตั้งอยู่ในบริบทของจังหวัดที่เป็นส่วนหนึ่งของแผนการพัฒนาชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก และมีการตั้งโรงงานที่ผลิตมลภาวะต่อชุมชน และทำให้สิ่งแวดล้อมในชุมชนเปลี่ยนแปลงไป แต่คนในชุมชนก็ไม่สามารถแก้ปัญหาเหล่านี้ได้ อาจจะเป็นเพราะปัญหาที่เป็นผลกระทบมาจากการงานของ

ชุมชนบ้านเข้ามิ่น เช่น การที่คนใน ชุมชนไม่สามารถใช้น้ำฝนเป็นน้ำดื่มได้ เช่นที่เคยเป็นมาในอดีต การปรับตัวของคนในชุมชนก็คือ การซื้อน้ำบรรจุขวดมาดื่ม หรือแม้แต่การที่รู้ว่าโรงงานอุตสาหกรรมเป็นแหล่งที่ทำให้เสื่งแวดล้อมเสื่อมเสีย แต่คนในชุมชนก็เลือกมองส่วนดีของโรงงานอุตสาหกรรม ว่ามีส่วนดี คือ ช่วยให้คนในชุมชนมีงานทำ เป็นต้น

นอกจากนี้ ในส่วนของนโยบายการพัฒนาของภาครัฐที่เข้าไปขอความร่วมมือกับชุมชนในการร่วมกิจกรรมต่างๆ โดยเฉพาะการรวมกลุ่มในลักษณะต่างๆ สังคมออมทรัพย์สหกรณ์ยางพารา กลุ่มผู้นิยมสมุนไพร ฯลฯ ก็เป็นสิ่งที่คนในชุมชนให้ความร่วมมือ แม้ว่าจะมีผู้นำชุมชนบางท่านสะท้อนถึงภาพของการที่คนในชุมชนต้องทำงานที่บริหารกลุ่มต่าง ๆ หลายกลุ่มและประชาชนต้องเป็นสมาชิกกลุ่มหลายกลุ่มว่า "...ที่นี่ชาวบ้านค่อนข้างจะเจอบัญหาเดียวประPCM เดียวเลือกกรรมการ เดียว สามาปนกิจ เดียวสักจะ นี่มันค่อนข้างจะถูกนวย..." แต่ก็เป็นการสะท้อนภาพจากผู้นำชุมชนที่ไม่ได้เข้าร่วมในกิจกรรมเหล่านี้ของชุมชน เพราะคนในชุมชนส่วนใหญ่ยอมรับและปฏิบัติตามนโยบายของภาครัฐส่วนใหญ่มองเห็นว่า การที่ได้มีโอกาสพบปะกันบ่อยๆ ในกิจกรรมของชุมชนเป็นสิ่งที่ดี เพราะเป็นโอกาสที่จะได้พบปะพูดจากัน และร่วมกับแก่ปัญหาต่างๆ ในชุมชน รวมทั้งได้รับทราบข้อมูลข่าวสารจากทางราชการอย่างสม่ำเสมอ อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยเห็นว่า การแสดงความยินดีที่จะรับทราบข่าวสารข้อมูลจากภาครัฐของคนในชุมชนบ้านเข้ามิ่นส่วนหนึ่งอาจเนื่องมาจากการยอมรับในตัวบุคคลที่เป็นผู้แทนของภาครัฐในชุมชน คือ พัฒนาการ ผู้ซึ่งเขาใจใส่และเข้ามาให้ความรู้เรื่องการประกอบอาชีพและมีกิจกรรมด้านการส่งเสริมอาชีพให้ แก่คนในชุมชนอย่างสม่ำเสมอ และเป็นเสมือนผู้แทนของภาครัฐที่เป็นผู้สร้างความไว้วางใจ และเสริมแต่งให้เกิดกิจกรรมที่จะทำรายได้ให้แก่คนในชุมชนอย่างสม่ำเสมอต่อไป

บทที่ 5

กองทุนหมู่บ้านในกระแสการพัฒนาและผลที่มีต่อชุมชน

ความนำ

กองทุนหมู่บ้านเข้าขึ้น มีเป้าหมายที่จะให้เกิดกองทุนหมู่บ้านกองทุนละ 1 ล้านบาทในทุกชุมชน เพราะในชุมชนบ้านเข้าขึ้น มีกองทุนสังคมทรัพย์อยู่ก่อนแล้ว ซึ่งแม้ว่าจะเป็นกองทุนที่เริ่มก่อตั้งได้ประมาณ 1 ปี ก่อนที่กองทุนหมู่บ้านจะเข้ามาในชุมชน แต่ความสำเร็จและเงื่อนไขการดำเนินงานของกองทุนสังคมทรัพย์ที่สอดคล้องและเกิดจากความต้องการของสมาชิกในกลุ่ม ทำให้คนในชุมชนคาดคะเนถึงการมาของกองทุนหมู่บ้านอย่างไม่แน่ใจ แต่หลังจากที่พัฒนาการชุมชนได้เข้ามาให้ชาวสารข้อมูลเกี่ยวกับกองทุนหมู่บ้านแก่คนในชุมชน ด้วยการปรับความคิดให้คนในชุมชนมองกองทุนหมู่บ้านในแง่ดี และให้ข้อมูลเกี่ยวกับนโยบายของรัฐบาล ให้ความมั่นใจเกี่ยวกับการเปิดโอกาสให้คนในชุมชนเป็นเจ้าของและร่วมกันบริหารกองทุนหมู่บ้านของตนเอง รวมทั้งเรียกประชุมประชาคมหมู่บ้านในครั้งแรก เมื่อวันที่ 11 กรกฎาคม 2544 และการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านก็เริ่มก่อรูปขึ้นในชุมชน

การก่อรูปของกองทุนหมู่บ้าน

ชุมชนบ้านเข้าขึ้นก็เข่นเดียวกับหมู่บ้านอื่นๆ ในประเทศไทย ที่คนในชุมชนต่างรู้สึกดีใจที่จะมีกองทุนนี้เกิดขึ้นมาในชุมชน เพราะแม้ในชุมชนจะมีกองทุนสังคมทรัพย์ตั้งขึ้นมา ก่อนหน้านี้แล้วได้รับการตอบรับจากคนในชุมชนเป็นอย่างดี แต่กองทุนหมู่บ้านก็เป็นเหมือนโอกาสที่ภาครัฐจัดให้คนในชุมชนได้มีเงินทุนที่จะใช้หมุนเวียน นำไปลงทุนเพิ่มผลผลิต หรือแม้แต่การสร้างสภาพคล่องทางการเงิน ทำให้คนในชุมชนบ้านเข้าขึ้นต่างพร้อมกันร่วมือกันมาถึงเงิน 1 ล้านบาท ที่จะกลายมาเป็นกองทุนหมู่บ้านเข้าขึ้น ดังที่สมาชิกของกองทุนหมู่บ้านท่านหนึ่งเล่าถึงเหตุการณ์เมื่อครั้งที่ชาวบ้านเข้าขึ้น 1 ล้านบาท ในการสนับสนุนก่อตั้งหมู่บ้าน ที่สะท้อนภาพของความดีใจอย่างเปี่ยมล้น ว่า

“...โอ้ย! ดีใจ ไม่ใช่อะไร Rodríguez ก็ได้มาหมุนเวียนกันในหมู่บ้าน เพราะว่า ก็หมุนแบบชาวบ้านนี่ เนอะ ก็เป็นคนทำไว้ ทำสวน ส่วนใหญ่เขา ก็เป็นคนจน

บางคนเข้าก็อาจจะถูกไป ถูกไปพอกครอบกันด้วยความสั่ง คนที่ยังไม่ได้ถูกไป
อีก อะไรอย่างนี้ก็หมุนเวียนกันไป แต่เข้าก็พร้อมใจกันเดิน ล่ะนะ...”

กองทุนหมู่บ้านเข้ามิ่นได้มีการขอรูปอย่างเป็นทางการขึ้นในชุมชนบ้านเข้ามิ่นเมื่อ พัฒนากรอำเภอเข้ามาประชุมคนในชุมชน เมื่อวันที่ 11 กรกฎาคม 2544 เพื่อแจ้งรายละเอียด เรื่องการตั้งกองทุนหมู่บ้านเข้ามิ่น ให้ประชาชนซึ่งมีผู้แทนครัวเรือนมาร่วมประชุมจำนวน 107 คนหลังจากนั้น ผู้ใหญ่บ้านได้เป็นหัวหน้าประชาคมและเชิญชวนให้คนในชุมชนสมัครเข้า เป็นสมาชิกกองทุนหมู่บ้านเข้ามิ่น ในช่วงแรกนี้มีผู้สมัครเป็นสมาชิกทั้งหมด 150 คน เป็น สมาชิกร่วมหุ้น 125 คน และเป็นสมาชิกไม่ร่วมหุ้น 25 คน สามารถให้กู้ได้ในปีแรกจำนวน 43 คน ส่วนปีที่ 2 มีผู้กู้ได้จำนวน 67 ราย มีการเลือกตั้งกรรมการชุดที่ 2 โดยจับฉลากออกก่อน 5 คน กลับมาเป็นใหม่ 3 คน ปัจจุบันมีคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน 9 คน โดยเลือกจากผู้ที่มี คุณสมบัติเหมาะสม คือ มีความรู้ความสามารถในการทำงานเป็นที่ยอมรับของสมาชิกกองทุน

การที่กองทุนหมู่บ้านเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของบ้านเข้ามิ่นที่แม้ว่าจะมีกองทุนต่างๆ ใน ชุมชนแล้วหลายกองทุนนั้น ส่วนที่นับว่าเป็นผลลัพธ์สำหรับคนในชุมชนคือ การที่ทำให้คนใน ชุมชนมีทุนเงินตราเพิ่มขึ้นจนหมดปัญหาเรื่องเงินลงทุนในการประกอบอาชีพ แต่คนในชุมชน กลับขาดความมั่นคงที่จะนำเงินไปแปลงให้เป็นทุนเศรษฐกิจที่เพิ่มพูนค่าขึ้นได้ ดังที่พัฒนากร อำเภอพุดถึงคนในชุมชนทั่วไปว่า ในอดีตสิ่งที่ประชาชนมักจะตามเมื่อจดประชุมชาวบ้าน คือ เรื่องเงินที่จะนำมาลงทุนว่ามีหน่วยไหนให้เงินทุนบ้างถ้าจะทำกิจกรรมนั้นกิจกรรมนี้ แต่หลัง จากที่มีกองทุนหมู่บ้านเข้ามาในชุมชนแล้วคำถามเหล่านี้ได้หมดลงไป เหลือเพียงแต่ว่าเมื่อมีเงินแล้วจะนำไปสร้างผลงานได้มากน้อยเพียงใด เท่านั้น ดังที่เล่าว่า

“...ย้อนอดีตไปนี่ ผมจำได้ว่า ถ้าไปประชุมหมู่บ้านนี้ปัญหาแรกที่เข้าใจถ่อง คือ เอาเงินลงทุนมาจากไหน อย่างเช่น ถ้าเขาจะทำโน่นทำนี่ เค้าก็จะถามว่า จะมีหน่วยไหนให้เงินบ้าง จะเป็นคำถามยอดฮิต เขาจะถามเลยว่าจะเอาเงิน มาจากไหน หลังจากกองทุนหมู่บ้านเข้ามา ผมว่าคำถามนี้ไม่มีใครถาม จะเอาเงินมาจากไหน มาทำอะไร คือ มีเงินเยอะ ...สำคัญที่ว่าตอนนี้ชาวบ้านจะเอาไปทำกันจริงจังไหม อยู่ที่ตัวเขานะ คนทำจริงก็ต้องรับ...”

ความหมายของ กองทุนหมู่บ้าน ในมุมมองของคนในชุมชน

ในส่วนของความเข้าใจของคนในชุมชนหมู่บ้านเข้ามิ่นต่อกองทุนหมู่บ้านนั้น พบร่วมกันในชุมชนบ้านเข้ามิ่น มีความเข้าใจตรงกันว่ากองทุนหมู่บ้านเป็นเงินของรัฐบาล ซึ่งคนในหมู่บ้านต้องช่วยกันดูแล จากความคิดนี้ ทำให้สมาชิกในชุมชนหมู่บ้านเข้ามิ่นส่วนหนึ่งคิดว่า

เนื่องในกองทุนหมู่บ้านเป็นของรัฐบาล คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านในชุมชนย่อมไม่มีสิทธิที่จะบริหารเงินทุนนี้ โดยการกำหนดวงเงินกู้หรือการห้ามไม่ให้บางคนกู้เงินกองทุนหมู่บ้าน หรือการอนุมัติให้กู้เงินไม่ครบตามวงเงินที่สมาชิกยื่นกู้ ในขณะที่คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านเข้ามีนเห็นว่าในการที่จะพิจารณาให้สมาชิกกู้เงินนั้นมีความจำเป็น เพวะคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านเข้ามีนต้องปฏิบัติตามระเบียบที่คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติกำหนด คณะกรรมการจึงไม่สามารถอนุมัติเงินกู้ให้แก่สมาชิกที่คณะกรรมการเห็นว่าอาจจะไม่สามารถชำระเงินกู้คืนให้แก่กองทุนหมู่บ้านได้ตามกำหนดเวลา ซึ่งจะเป็นเหตุให้สมาชิกคนนั้นต้องเสียค่าปรับเป็นรายวัน

นอกจากนี้การที่คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านเข้ามีนความเห็นว่า กองทุนหมู่บ้าน เป็นกองทุนของรัฐบาลที่แม้ว่ารัฐบาลจะมีนโยบายให้ชุมชนร่วมกันบริหารกองทุนนี้ แต่คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านเข้ามีนก็มีความจำเป็นที่จะต้องดำเนินการของทุนนี้ไว้ โดยต้องมีการความคุ้มครองกู้ยืมเงินและการปรับเมื่อไม่ชำระเงินคืนเมื่อถึงกำหนดเวลา ในประเดิมของกรณีที่มีสมาชิกบางคนไม่สามารถชำระเงินคืนได้ตามกำหนด ซึ่งแม้ว่าจังจะไม่เกิดขึ้นในชุมชนบ้านเข้ามีน แต่คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านเข้ามีนก็เห็นว่า หากเกิดกรณีนี้ขึ้นในชุมชนกองทุนหมู่บ้านเข้ามีนต้องติดตามให้ได้เงินของกองทุนคืน โดยมีขั้นตอนของการติดตามเงินกองทุนคืนจากคนในครอบครัว คือ สามี ภรรยา ก่อน เมื่อยังไม่ได้เงินคืนจึงจะตามทวงถามจากผู้ค้ำประกันเป็นรายต่อไป

อย่างไรก็ตาม คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านเข้ามีนส่วนใหญ่เห็นพ้องกันว่าความเข้มงวดของการปล่อยเงินกู้ในหมู่บ้าน เป็นสิ่งที่คนในหมู่บ้านยอมรับได้ เพวะคนในชุมชนได้รับข่าวสารเกี่ยวกับความเข้มงวดของการให้กู้ยืมเงินของกองทุนหมู่บ้านอื่นในหลายลักษณะ เช่น การที่บางหมู่บ้าน นอกจากราให้กู้เงินโดยมีการค้ำประกันแล้ว ยังต้องมีสินทรัพย์อื่นมาค้ำประกันด้วย เช่น ในหมู่บ้านที่มีการทำสวนยางพารา คณะกรรมการหมู่บ้านจะตรวจสอบจำนวนต้นยางว่ามีเพียงพอที่จะตัดมาจำหน่ายเพื่อชดใช้หนี้กรณีที่ผู้กู้ไม่สามารถชำระเงินคืนได้หรือไม่ เป็นต้น ซึ่งคนในชุมชนหมู่บ้านเข้ามีนเห็นว่าการกระทำเช่นนี้ของหมู่บ้านอื่นเป็นความเข้มงวดของการรักษาเงินกองทุนหมู่บ้านเกินไป โดยให้เหตุผลว่าในหมู่บ้านเข้ามีนเป็นหมู่บ้านที่คนในชุมชนมีความไว้เนื้อเชื่ोใจกันและมีความสัมพันธ์อันดีต่อกันมาเป็นเวลานาน แม้ว่าจะอยู่จากต่างถิ่นเข้ามาอาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้ร่วมกัน แต่ก็มีความสัมพันธ์กันเหมือนญาติ และเป็นพี่น้องกันเป็นส่วนใหญ่ ดังที่ผู้นำชุมชนท่านหนึ่ง กล่าวว่า "...เราอยู่กันมานาน เพวะเป็นพี่น้องกัน มีกันเยอะมาก..."

การบริหารและดำเนินการของกองทุนหมู่บ้าน

การบริหารกองทุนหมู่บ้าน

กองทุนหมู่บ้านเข้ามีนิรเมชนาณมาในประชามหมู่บ้านเมื่อวันที่ 11 กรกฎาคม 2544 เมื่อพัฒนากรอำเภอและผู้ใหญ่บ้านร่วมกันเรียกประชุมเพื่อแจ้งเรื่องกองทุน โดยมีสมาชิกมาร่วมประชุม จำนวน 107 คน หลังจากนั้นจึงระดมสมาชิกกองทุนได้ จำนวน 151 คน เป็นสมาชิกร่วมหุ้น 125 คน ไม่ว่ามหุ้น 25 คน และมีการประชุมเลือกคณะกรรมการหมู่บ้านเมื่อวันที่ 28 กรกฎาคม 2545 มีคณะกรรมการ จำนวน 9 คน เป็นชาย 5 คน หญิง 4 คน มีผู้ใหญ่บ้านเป็นประธานคณะกรรมการกองทุน ให้กู้เงินปีแรกจำนวน 4 งวด จำนวนผู้ถูก 57 ราย วงเงินถูก 920,000 บาท เริ่มให้กู้เงินงวดแรกวันที่ 25 กันยายน 2545 ตั้งแต่ให้กู้เงินมาสมาชิกกองทุนหมู่บ้านเข้ามีนิยังไม่เคยผิดนัดชำระหนี้ ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะมีระบบการควบคุมทางสังคมของคนในชุมชนเข้ามีนิค่อนข้างสูง เพราะนอกจากประธานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านจะเป็นผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งมีอำนาจในการปกครองหมู่บ้านแล้ว จากเกณฑ์การพิจารณาเงินถูกที่คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านเข้ามีนิได้คิดไว้อย่างละเอียดก็จัดได้ว่าเป็นกระบวนการกรอกลั่นกรองผู้ถูกเงินกองทุนหมู่บ้านอีกขั้นหนึ่ง นอกจากนี้ คนในชุมชนเองก็มีความสัมพันธ์กันใกล้ชิดกัน ทำให้รู้ว่าใครถูกและใครส่งใช้เงินคืนกองทุนหรือไม่อย่างไร ทำให้ผู้ถูกต้องพยายามหาเงินมาใช้คืนกองทุนให้ได้ตามกำหนด เพราะเงื่อนไขหนึ่งของการได้กู้เงินกองทุนหมู่บ้านเข้ามีนิในครั้งต่อไป คือ ประวัติการชำระเงินคืนของผู้ถูกแต่ละราย นอกจากนี้เมื่อสมาชิกส่งคืนเงินถูกแล้วยังสามารถถูกได้ต่อเนื่องอีก จึงเป็นหลายเหตุผลที่ทำให้สมาชิกกองทุนหมู่บ้านเข้ามีนิพยายามคืนเงินถูกให้ทันตามกำหนด

การร่างและเบี่ยงบกองทุน

กองทุนหมู่บ้านเข้ามีนิมีการร่างและเบี่ยงบกองทุนหมู่บ้าน โดยประชามหมู่บ้านมาร่วมกันจัดทำระเบียบของกองทุนหมู่บ้านและร่วมกันพิจารณาว่าจะรับหรือไม่รับข้อบังคับโดยมีพัฒนาการเป็นคนอ่านระเบียบไปทีละข้อ แล้วประชามพิจารณาว่าจะรับหรือไม่รับข้อความในระเบียบข้อนั้นๆ ถ้าไม่รับคือมีผู้ยกมือคัดค้านก็จะมีการแก้ไขระเบียบข้อนั้นให้ตรงกับความต้องการของประชามต่อไป ข้อที่มีการยกมือคัดค้านคือเรื่องของดอกเบี้ยเงินกู้ที่เดิมคณะกรรมการร่างและเบียบกำหนดไว้รายละ 10 แต่สมาชิกส่วนใหญ่คัดค้าน เพราะเห็นว่าดอกเบี้ยสูงเกินไป จึงปรับลดลงมาเหลือรายละ 6 ต่อปี

ส่วนบรรยายกาศในการประชุมซึ่งมักจะใช้ที่ศาลาประชาม จะเป็นไปในลักษณะของการรวมกลุ่มพบปะพูดคุยกัน และเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันที่สมาชิกซึ่งมาร่วมประชุมกิจกรรมต่างๆ ของหมู่บ้านอย่างสม่ำเสมอเล่าถึงบรรยายกาศนี้ว่า "...ก็สนุกดี รวมกลุ่มกันดี

แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันไม่เท่าใดไม่เกี่ยวกัน...คนในหมู่บ้านเรา呢ดี เกลาประชุมนี้รักกันดี..."

การเลือกคณะกรรมการกองทุน

หลังจากที่ได้รับอนุมัติจากจังหวัดให้ดำเนินการตั้งกองทุนหมู่บ้านเข้าขึ้นได้ ผู้ใหญ่บ้านเข้าขึ้นก็ประสานงานให้มีการประชุมประชาคมหมู่บ้านเพื่อเลือกคณะกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งคนในหมู่บ้านได้เลือกผู้ใหญ่บ้านเป็นประธานกองทุนหมู่บ้าน ทำให้ผู้ใหญ่บ้านต้องเป็นประธานกองทุนในหมู่บ้านถึง 2 กองทุน คือ กองทุนสหจะคอมทรัพย์และกองทุนหมู่บ้าน หลังจากนั้นจึงเลือกคณะกรรมการอื่น จนครบ 15 คน ซึ่งหลังจากที่ได้ดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านครบ 1 ปี คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านเข้าขึ้นก็เห็นว่า จำนวนคณะกรรมการกองทุนที่มีจำนวนถึง 15 คนนั้น ทำให้การบริหารกองทุนมีความไม่คล่องตัว เพราะในการประชุมของกรรมการกองทุนหมู่บ้านต้องมีคณะกรรมการมาร่วมประชุมอย่างน้อยก็หนึ่งคนก็จะต้องใช้เวลาเพื่อมาประชุมพร้อมกันได้อย่างสม่ำเสมอ สามารถจัดสรรเวลาเพื่อมาประชุมพร้อมกันได้อย่างสม่ำเสมอ

ส่วนการจับฉลากให้คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านออกกิ่งหนึ่ง เมื่อคณะกรรมการมีอายุครบ 1 ปีนั้น คณะกรรมการฯเห็นว่า ควรพิจารณาจากความจำเป็นของคณะกรรมการแต่ละคนแล้วเลือกันไว้ มากกว่าการจับฉลาก เพราะหากคณะกรรมการที่มีบทบาทสำคัญในกองทุนหมู่บ้านถูกจับฉลากออกอาจะทำให้การดำเนินการของกองทุนหมู่บ้านเกิดความไม่คล่องตัวในการทำงาน ทำให้คนทำงานในคณะกรรมการเหลือน้อยลงหรือต้องหาคนใหม่มาเรียนรู้งาน ซึ่งคณะกรรมการบางส่วนก็เห็นว่า กรณีนี้อาจจะต้องให้กรรมการที่จับฉลากได้แต่ไม่มีเวลาในการทำงานให้กองทุนหรือไม่ใช่กรรมการที่มีบทบาทเด่นsslสสสิทธิ์ เพื่อให้สมาชิกที่มีบทบาทเด่น เช่น เหรัญญิกหรือเลขานุการ เข้ามาเป็นกรรมการแทน

แต่อย่างไรก็ตาม คณะกรรมการหมู่บ้านที่มีบทบาทเด่นบางคนก็อยากให้มีคณะกรรมการใหม่เข้ามาทำงานหมุนเวียนกัน เพื่อให้บุคลากรในชุมชนได้เข้ามาเรียนรู้งานของกองทุนหมู่บ้านจะได้มีความเข้าใจวิธีการทำงานของคณะกรรมการซุ่ดนี้และเห็นปัญหาอุปสรรคในการทำงานของคณะกรรมการ เพื่อที่จะได้ไม่มีเดียงสะพันในทางที่ไม่ดีต่อการทำงานของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านเข้าขึ้นก็ดูนี้ก็ต่อไป

การพิจารณาเงินกู้

ในการพิจารณาเงินกู้รอบแรกในปีที่เริ่มก่อตั้งกองทุนหมู่บ้าน คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านเข้าขึ้นกำหนดการยื่นกู้เงินไว้ด้วยตัว คือ ให้สมาชิกยื่นคำขอกู้เงินพร้อมโควงการที่จำนำเงินไปใช้ในวันที่ 20 ของเดือน หลังจากนั้นจึงพิจารณาอนุมัติงบ และแจ้งให้ผู้กู้ทราบ

ผลการขอภัยเงินทรัพบ่าวคณะกรรมการสามารถอนุมัติให้ภัยได้เท่าไหร่ และผู้ภัยนຍอนที่จะภัยตามจำนวนที่คณะกรรมการอนุมัติให้ภัยนี้หรือไม่ มีการต่อรองกัน โดยยอดเงินที่สมาชิกภัยได้ในปีที่ 2 อาจจะไม่เท่ากับที่ภัยได้ในปีที่หนึ่ง โดยคณะกรรมการจะพิจารณาจากยอดเงินที่กองทุนมีอยู่ และโครงการที่สมาชิกเสนอมา รวมทั้งดูความจำเป็นที่ต้องใช้เงินของสมาชิกประกอบกัน เช่น ในการทำไร่อ้อยและไร่มันสำปะหลัง นอกจากตัวโครงการแล้วคณะกรรมการหมู่บ้านจะพิจารณาที่เนื้อที่ในการทำไร่อ้อยและไร่มันสำปะหลังประกอบด้วย เช่น จากปีแรกที่สมาชิกกลุ่มนี้ได้ภัยเงินกองทุนไปรายละ 2 หมื่นบาท เมื่อพิจารณาแล้วในรายที่มีเนื้อที่ทำไว้มาก คณะกรรมการจะให้เงินกองทุน 15,000 บาท ส่วนคนที่มีเนื้อที่เพาะปลูกน้อยกว่าจะให้ภัยได้ 10,000 บาท และคณะกรรมการจะแจ้งว่าจำเป็นต้องหมุนเวียนเงินกองทุนให้สมาชิกรายใหม่ได้มีโอกาสภัยเงินกองทุนบ้าง ซึ่งจากการสัมภาษณ์สมาชิกที่ถูกกลด วงเงินภัยต่างก็เห็นด้วยกับการกระจายเงินภัยแก่สมาชิกอื่นของกองทุนหมู่บ้าน

ส่วนการแจ้งผลการพิจารณาเงินภัย ซึ่งคณะกรรมการจะประกาศผลการพิจารณาเงินภัย ในวันที่ 25 ของเดือนนั้น ส่วนหนึ่งสมาชิกที่ยื่นภัยจะมารอฟังผลการพิจารณาเงินภัยที่ศาลาประชาคม พอทราบผลก็จะสัญญาเงินภัยทันที ส่วนผู้ที่ไม่มารอฟังผล คณะกรรมการที่พิจารณาเงินภัยจะให้คนไปบอกผู้ภัยและนัดหมายให้มาทำสัญญาภัยเงินเพื่อรับเงินต่อไป

สำหรับเกณฑ์การพิจารณาให้ภัยเงิน คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านเข้าขั้นให้เกณฑ์ ตามที่กำหนดไว้ในระเบียบคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติว่าด้วยการจัดตั้ง และการบริหารกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ พ.ศ. 2544 หมวด 7 การภัยเงิน กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ข้อ 30 ที่ให้คณะกรรมการกองทุนพิจารณาเงินภัยตามหลักเกณฑ์และวิธีที่กองทุนกำหนด ซึ่งกองทุนหมู่บ้านเข้าขั้นมีกำหนดเกณฑ์การให้เงินภัยแก่สมาชิกที่มีคุณสมบัติตามที่กองทุนกำหนดไว้คือ

- เป็นสมาชิกกองทุน
- เป็นผู้ตั้งใจประกอบอาชีพ
- ไม่ยุ่งเกี่ยวกับสิ่งเสพติดและการพนัน
- ให้ความร่วมมือกับชุมชนอย่างสมำเสมอ
- มีวัตถุประสงค์ในการภัยเงินชัดเจน
- มีผู้ค้ำประกัน 2 คน
- กรรมการ 3 ใน 4 อนุมัติ
- ความทั่วถึงของการกระจายเงินภัย

ควบคุมการเงินของสมาชิก

กรรมการจะตรวจสอบรายละเอียดของสมาชิกว่า กฎไปลงทุนในเรื่องใดบ้าง และดูแลว่า นำเงินที่ให้กู้ไปใช้ในกิจกรรมที่ขอ กู้จริงหรือไม่ ซึ่งพบว่าสมาชิกส่วนมากนำเงินกู้ไปใช้ตาม กิจกรรมที่ขอ กู้จริง มีส่วนที่นำเงินไปใช้จ่ายในครอบครัวบ้าง เช่น ผู้กู้ที่แจ้งความจำนงว่าจะนำเงิน ไปทำไร่ อ้อย มักจะไม่ได้นำเงินไปใช้ในการทำไร่ อ้อยทั้งหมด เพราะชาวไร่อ้อยมักจะเตรียมเงิน ลงทุนทำไร่ อ้อยไว้แล้วจากธนาคารกรุงเทพและสหกรณ์ จึงอาจใช้เงินกู้จากกองทุนหมู่บ้าน มาเป็นต้นทุนเสริมสำหรับการทำไร่ อ้อย หรือนำเงินไปใช้จ่ายในครอบครัว

การหมุนเวียนเงินกู้

เมื่อมีคนคืนเงินกู้ในแต่ละเดือนหรือ ในแต่ละงวด คณะกรรมการจะนำเงินมาจัดสรรให้ ผู้กู้รายใหม่ที่ยังไม่เคยกู้เงินมีลิขิตที่จะกู้เงินก่อน เงินที่เหลือจากผู้กู้รายใหม่จึงนำมาจัดสรรให้ ผู้กู้รายเก่าที่ยื่นขอ กู้เงินได้กู้ต่อไป นอกจากนี้คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านเข้ามีน้ำหนัก ให้ผู้กู้หมุน เวียนกันส่งเงินกู้เป็นรายเดือนหรือรายงวดที่สะดวกต่อการหมุนเวียนเงินกู้ คือ จัดระบบให้มี การทยอยกันคืนเงินคืน เพื่อนำเงินที่สมาชิกนำมาคืน หมุนเวียนให้ผู้กู้รายใหม่และผู้กู้รายเก่า ได้ทยอยกันกู้เงิน ทำให้คนในหมู่บ้านมีเงินหมุนเวียนกัน ดังที่แม่บ้านท่านหนึ่งเล่าไว้ว่า "...มัน หมุนเวียน เดือนหนึ่งๆ สองคืนแบบ เดือนนี้ กู้ กลุ่มนี้ กู้ พอดีเดือนหน้ากลุ่มนี้ กู้ พอดีเดือนหน้า กลุ่มนี้ กู้ เวลาส่งก็จะทยอยส่งกัน แต่ละกลุ่ม ก็จะส่งไม่พร้อมกันไป ก็จะทยอยออกให้กู้อีก ปีหนึ่งหลายงวด..."

ส่วนกรณีวงเงินกู้ที่ให้กู้ในวงเงินไม่เกิน 2 หมื่นบาทนั้น สมาชิกส่วนใหญ่มีความเห็นว่า เหมาะสมแล้ว เพราะเกรงว่าหากให้กู้ในวงเงินมากกว่านี้ เวลาที่ส่งคืนอาจจะมีปัญหาสำหรับ การใช้คืน เพราะในวงเงิน 2 หมื่นบาท สมาชิกสามารถหมุนเวียนเงินมาใช้คืนได้โดยไม่รู้สึกว่า เป็นภาระที่หนักเกินไป

การคืนเงินกู้

สมาชิกที่กู้เงินกองทุนหมู่บ้านเข้ามีน้ำหนัก ก่อนเบิกบุญรายจะรักษาสัญญา โดยจะพยายาม ส่งใช้เงินกู้ตรงตามกำหนดเวลาทุกงวด ทั้งนี้อาจจะ เพราะเงื่อนไขของกองทุนหลายประการ เช่น การที่มีผู้ให้กู้บ้านเป็นประธานคณะกรรมการกองทุน ทำให้สมาชิกกองทุนที่เป็นลูกบ้าน ไม่กล้าบิดพลิวสัญญา อีกประการหนึ่งของการที่คณะกรรมการพยาบาลย้ำว่าการพิจารณาเงินกู้ จะพิจารณาประวัติการส่งคืนเงินกู้ของสมาชิกประกอบด้วย ก็ทำให้สมาชิกพยายามหาเงินมา ใช้คืนให้ตรงเวลาตามสัญญาเงินกู้ สรุปการเก็บออมเงินเพื่อใช้คืนเงินกู้นั้นพบว่า มีหลายวิธี

เช่น สมาชิกกลุ่มแม่บ้านที่ร่วมกันกู้เงินเป็นกลุ่ม จะเก็บรายรับหั้งหมดเข้าบัญชีฝากธนาคารไว้ ก่อน และถอนมาใช้เฉพาะกรณีที่จำเป็น แต่จะพยายามไม่ใช้เงินกองกลาง จนกว่าจะชำระเงิน กู้คืนให้กองทุนแล้วจึงจะนำเงินที่เหลือมาบันผลคืนให้สมาชิกในกลุ่ม แล้วก็ใหม่เมื่อมีเงินเหลือ จากที่ให้ผู้กู้รายใหม่กู้แล้ว ส่วนสมาชิกที่กู้เงินไปลงทุนขายของซึ่งกู้เงิน 2 หมื่นบาท และชำระเงินคืนกองทุนหมู่บ้าน เป็น 2 งวด ให้วิธีการเก็บเงิน โดยการนำเงินรายได้หรือกำไรในแต่ละวัน เก็บไว้วันละ 100 บาทหรือมากกว่านี้ เมื่อครบวงจ 6 เดือน ก็จะมีเงินไปใช้คืนกองทุนหมู่บ้าน 1 หมื่นบาท ที่เหลือก็เป็นเงินกำไร ซึ่งสมาชิกผู้หนึ่งบอกว่า หากการกู้เงินกองทุนหมู่บ้านทำให้ทางร้านมีรายได้เพิ่มขึ้น และให้เหตุผลของการสะสมเงินคืนกองทุนหมู่บ้านแบบนี้ว่ากลัวจะไม่มีเงินใช้คืนกองทุนหมู่บ้าน เพราะปกติแล้วสมาชิกรายนี้ไม่เคยกล้ากู้ยืมเงินจากผู้อื่นเนื่องจากกลัวว่าจะไม่มีเงินใช้คืนเจ้าหนี้ ส่วนที่กู้เงินจากการก่อสร้างหมู่บ้านเนื่องจากเห็นว่าตนเองขายของมีรายได้ทุกวันน่าจะใช้คืนได้ และดอกเบี้ยเงินกู้จากการก่อสร้างหมู่บ้านก็มีอัตรา้อยละ 6 ต่อปี ซึ่งสมาชิกรายนี้สามารถจ่ายเงินกู้คืนให้กองทุนได้

ผลการดำเนินการ

จากการอนุมัติงอกองทุนหมู่บ้านเข้ามิ้นในรอบปีแรกของการดำเนินการในช่วงเดือนกันยายน 2544 – กรกฎาคม 2545 จำนวน 67 ราย ซึ่งสมาชิกได้ทยอยคืนเงินกู้เมื่อครบตามสัญญา พบว่า ไม่มีปัญหาหารือค้างชำระเงิน ส่วนการพิจารณาเงินกู้ในรอบปีที่ 2 สามารถอนุมัติให้สมาชิกกู้ได้ทุกคน ยกเว้น 1 ราย ที่มีเวลาพักอาศัยอยู่ในชุมชนยังไม่ครบ 3 เดือน จึงไม่มีสิทธิกู้เงินกองทุนหมู่บ้าน แต่ผู้ให้กู้บ้านได้ให้ความช่วยเหลือในการกู้เงินกองทุนสักจะขอມทรัพย์แทน ส่วนการกู้รายใหม่ในรอบปีที่ 2 ของการดำเนินการกองทุน คณะกรรมการได้อนุมัติงอกู้ให้สมาชิกรายใหม่อีก 11 ราย ในวงเงิน 15,000 – 20,000 บาท โดยมีโครงการใหม่ที่สมาชิกเขียนโครงการเงินกู้แตกต่างไปจากโครงการเดิมที่สมาชิกเคยเขียนขอกู้เงินมา คือโครงการปลูกพืชผักสวนครัว

สำหรับผลการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านในรอบปีแรก ซึ่งสมาชิกที่กู้เงินวงดุลท้ายของปีแรกในเดือนกรกฎาคม 2546 และส่งเงินคืนเมื่อ 25 กรกฎาคม 2546 ปรากฏว่าได้ดอกเบี้ยทั้งหมด 55,144 บาท ซึ่งคณะกรรมการได้จัดสรรดอกเบี้ยที่ได้รับนำไปใช้เป็นเงินปันผลค่าหุ้นเงินฝากร้อยละ 15 สำรองไว้ประกันความเสี่ยง ร้อยละ 20 เคลี่ยคืนดอกเบี้ยเงินกู้ร้อยละ 5 ตอบแทนคณะกรรมการ ร้อยละ 10 สมทบกองทุนหมู่บ้าน ร้อยละ 20 สวัสดิการ ซ่วยงานสาธารณสุขในชุมชนและใช้จ่ายอื่น ร้อยละ 30 โดยในส่วนเงินตอบแทนคณะกรรมการ ร้อยละ 30 ของดอกเบี้ยทั้งหมดเป็นเงิน 5,514 บาท คณะกรรมการได้มีมติให้เก็บ

ສະສນໄກເພື່ອຈັດຫຼືອຄອນພິວເຕອຮ໌ ເພື່ອຊ່າຍການທຳງານດ້ານເອກສາງຂອງກອງທຸນໜູ່ບ້ານເມື່ອມີເຈີນ
ເພີຍພອທີຈະຫຼືອ

ກອງທຸນໜູ່ບ້ານກັບການແປຣູປັດລິດ

ກອງທຸນໜູ່ບ້ານເຂົາມື້ນເປັນກອງທຸນນີ້ທີ່ສາມາຊືກໃນກຸ່ມມີຄວາມຄິດຮົວມືນີ້
ກຸ່ມກັນກູ້ເຈີນກອງທຸນໄປປະກອບອາຊີຟເສຣິມ ໂດຍການແປຣູປັດລິດ ໂດຍກາວຽມກຸ່ມນີ້ເຮີ່ມຕົ້ນ
ຈາກການທີ່ພັນາກຮ່າມເຄົາໄດ້ນາແນະນຳໄທ້ຕັ້ງກຸ່ມອອນທັງໝົດເພື່ອກາລິດ ໃນລັກຜະນະຂອງກາ
ວຽມກຸ່ມແມ່ບ້ານ ໃນກາວຽມກຸ່ມຄັ້ງແກກຄະຍັງໄມ້ໄດ້ເຮີ່ມດຳເນີນການ ຕ່ອມາເນື່ອມີການປັບປຸງຜູ້
ເຖິງບ້ານປະມາດຕົ້ນປີ ພ.ສ. 2544 ແລະ ມີກອງທຸນໜູ່ບ້ານເຂົ້າມາໃນຊ່ວງເດືອນກາງວາງຄຸມ 2544
ຈຶ່ງໄດ້ຮັມກຸ່ມກັນໃໝ່ເຊື່ອວ່າ ກອງທຸນແມ່ບ້ານ ແລະ ວົມກຸ່ມກັນກູ້ເຈີນຈາກກອງທຸນໜູ່ບ້ານມາ
ເຮີ່ມທຳ ມະມ່ວງແຂ່ອມ ຈຳນາຍ ໂດຍສາມາຊືກທີ່ວັນກັນກູ້ເຈີນມີທັງໝົດ 20 ດວນ ວົມກັນກູ້ເຈີນກອງ
ທຸນໜູ່ບ້ານໃນນາມ ກຸ່ມແມ່ບ້ານ ແລະ ກູ້ເຈີນຈາກກອງທຸນໜູ່ບ້ານວົມກັນ ເປັນເງິນລ່າຍ 20,000
ບາທ ວົມກັນເງິນທີ່ສາມາຊືກຮ່າມທຸນກັນອີກຄນລະ 100 ບາທ 20 ດວນ ເປັນເງິນ 2,000 ບາທ ທຳໄທກຸ່ມ
ແມ່ບ້ານມີເງິນເພື່ອກາລົງທຸນຈຳນານວນ 22,000 ບາທ ໂດຍໃນສ່ວນຂອງກາວຽມກຸ່ມກັນເພື່ອກູ້ເຈີນກອງ
ທຸນໜູ່ບ້ານມາລັງທຸນນີ້ ສາມາຊືກກອງທຸນໜູ່ບ້ານຄົນນີ້ ມີຄວາມເຫັນວ່າ ກອງທຸນໜູ່ບ້ານໄດ້ເຂົ້າມາ
ຊ່ວຍແລ້ວຂາວບ້ານໃນເຮືອງການອາຊີຟ ໂດຍເລົາວ່າ ກາຮູ້ເຈີນຈາກກອງທຸນໜູ່ບ້ານທຳໄທກຸ່ມ
ແມ່ບ້ານມີເງິນໃນກາລົງທຸນມາກັ້ນ ເຊັ່ນ ທີ່ກ່າວວ່າ "...ກູ້ມາແລ້ວຫຼືອນະມ່ວງໄດ້ເຍຂະໜົນ..."

ຄວາມຄິດໃນກາວວົມກັນທຳມະມ່ວງແຂ່ອມນີ້ ເກີດຈາກການທີ່ກຸ່ມແມ່ບ້ານມີຄວາມເຫັນວ່າມ
ກັນວ່າຄວາມທຳອາຊີຟເສຣິມໃນຍາມວ່າຈາກພັດລິດທາງການເກະຊວກທີ່ມີຢູ່ມາໃນຊຸມຊັນ ແລະ ເຫັນ
ວ່າໃນຊຸມຊັນມີການທຳສ່ວນມະມ່ວງກັນມາກ ນໍາຈະເຮີ່ມຕົ້ນທີ່ການນຳມະມ່ວງນາແປຣູປີໄທ້ພິມມູລຄ່າ
ຂັ້ນ ຈຶ່ງສຶກຂາວວິທີການທຳມະມ່ວງດອງແລະ ມະມ່ວງແຂ່ອມຈາກເທິງໂທຣທັນທີ່ພັນາກຮ່າມເກົອນນຳມາ
ໃເ້ ແລະ ທົດລອງທຳຕາມ ປຣາກວ່າໃນກາຣດອງມະມ່ວງຄັ້ງແກມມະມ່ວງເສີ່ນໝົດ ເພວະໃນເທິງໂທຣ
ທັນຈະບອກວິທີທຳເພີຍຄ່າວ່າ ວ່າສູ້ຕຽນໃນກາຣດອງມະມ່ວງຕ້ອງໄສອະໄໄບບ້ານ ເຊັ່ນ ບອກວ່າຕ້ອງໄສ
ເກລືອ ໄສນ້າປຸນແລະສາຮັສນ ແຕ່ໄມ່ບອກສັດສ່ວນວ່າ ມີສ່ວນຜົມແຕ່ລະສ່ວນໃນອັດຕາເທົ່າໄດ້ ຊ່ວງຂອງ
ກາຣທົດລອງແລະກາຣເຮື່ອນຮູ້ຄັ້ງແກນນີ້ ທຳໄທກຸ່ມແມ່ບ້ານຕ້ອງເທິງມະມ່ວງດອງທີ່ເນຳເສີ່ຫີ່ໄປເປັ້ນ 6
ໂອງໃໝ່ໆ ພັນຈາກທີ່ດອງໄປແລ້ວ 1 ເດືອນ ພັນຈາກນີ້ ກຸ່ມແມ່ບ້ານຈຶ່ງມາວົມກັນຄິດວິທີກາຣດອງ
ມະມ່ວງໃໝ່ ໂດຍໃຫ້ພັດດອງສຳເວົງຈຸບັນທີ່ຈຳນາຍໃນທ້ອງຕາດມາດອງມະມ່ວງ ປຣາກວ່າສາມາຮັດ
ດອງມະມ່ວງໄດ້ສຳເວົງ ຈຶ່ງໃຫ້ສູ້ຕຽນໃນກາຣດອງມະມ່ວງໃນຄັ້ງຕ່ອງໆ ມາ ໃນກາຣດອງມະມ່ວງທັງລູກ ຈະ
ເລືອກມະມ່ວງແກ່ຈັດແຕ່ຍັງໄມ່ສຸກ ຄ້າເປັນມະມ່ວງພັນຫຼືໂຄອນນົດຈະດືມາກ ເພວະດອງແລ້ວມີຮັດຕິ
ດີ ກ່ອນກາຣດອງມະມ່ວງຕ້ອງລ້າງມະມ່ວງໃຫ້ສະອາດ ຜົນໃຫ້ແໜ້ງ ແລ້ວເຕີຍມັນນໍາດອງມະມ່ວງ ໂດຍໃຫ້
ສູ້ຕຽນ ເຊື້ອດອງມະມ່ວງສຳເວົງຈຸບັນ 2 ຖຸ ພສມກັບນໍາເຢັນໄມ້ຕ້ອງຕົ້ມ ມັກ 10 ກິໂລກຣັນ ໄສມະມ່ວງທີ່ຜົ່ງ

แห้งแล้งไปในครอง จำนวน 15-16 กิโลกรัม ใช้ถุงร้อนขนาดใหญ่ปิดปากโถ่ให้แน่น ทิ้งไว้ประมาณ 1 เดือน มะม่วงจะได้ที่พอดี การดองด้วยผงดองสำเร็จรูปทำให้ตันทุนในการดองมะม่วงสูงขึ้น เนื่องจากผงดองมะม่วงสำเร็จรูปมีราคาแพง

หลังจากนั้น จึงนำมะม่วงดองมาทำเป็นมะม่วงเชื่อม โดยการนำมะม่วงดองมาปอกเปลือก แล้วหั่นเป็นชิ้น ลังน้ำ 3 ครั้ง เพื่อให้หมดกลิ่นดอง แล้วแช่มะม่วงดองในน้ำซื้อม 1 คืน จะได้มะม่วงรสชาติดีหวานพอดี มะม่วงเชื่อมที่ทำในครัวแรก กลุ่มแม่บ้านได้นำไปให้คนในชุมชนและแม่ค้าซื้อจนเห็นว่า觚่าจะจำหน่ายได้แล้ว จึงนำมะม่วงเชื่อมมาบรรจุลงขนาดเล็กขายในราคากลาง 5 บาท ส่วนถุงขนาดใหญ่บรรจุมะม่วงเชื่อมครึ่งกิโลกรัม จำหน่ายในราคากลาง 25 บาท ก่อนขายต้องนำมะม่วงเช่นี้มาแข็งทิ้งไว้อีก 1 คืน เพื่อให้มะม่วงเชื่อมมีรสชาติดีและกรอบโดยไม่ต้องใส่สารเคมี

หลังจากนี้จึงส่งขายตามร้านค้าในชุมชน ศูนย์สมุนไพร และขายตามงานเทศกาลของจังหวัดในฐานะเป็น หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ และเป็นสินค้าที่ผลิตในชุมชน

นอกจากนี้ในประเดิมของการรวมกลุ่มกัน สมาชิกเห็นว่าเป็นสิ่งที่ดีที่ได้รวมกลุ่มกันเพื่อประกอบอาชีพเสริม เพราะแม้จะมีกำไรมาก เนื่องจากในปีแรกที่ร่วมกันทำมะม่วงเชื่อมซึ่งต้องซ่วยกันปอกมะม่วง บรรจุมะม่วงใส่ถุง จำเป็นต้องใช้คนมากขึ้น คุณภาพกลุ่มแม่บ้านตกลงกันว่าจะจ่ายเงินให้สมาชิกที่มาช่วยงานวันละ 60 บาท โดยให้ผู้ที่ทำงานที่เก็บเงินของกลุ่มจดเวลาการทำงานของแต่ละคนไว้ แล้วค่อยคิดค่าแรงเมื่อขายมะม่วงเชื่อมหมดแล้ว แต่ภายหลังปรากฏว่าสมาชิกไม่ได้มาช่วยกันทำมะม่วงเชื่อมทั้งวัน เพราะแต่ละคนจะหมุนเวียนกันมาเนื่องจากสมาชิกที่ทำมะม่วงเชื่อมต้องไปทำงานในไว้ สวน ของตนเอง ไม่มีเวลาทำงานของกลุ่มแม่บ้านได้ทั้งวัน กลุ่มแม่บ้านจึงเปลี่ยนแปลงการจ่ายค่าแรงเป็นรายวันมาเป็นการจ่ายค่าแรงตามชั่วโมงการทำงาน โดยคิดค่าแรงงานชั่วโมงละ 7 บาท จ่ายค่าแรงงานปีละ 1 ครั้ง เมื่อขายมะม่วงดองและมะม่วงเชื่อมเรียบร้อยแล้ว ซึ่งในปีที่ผ่านมาหลังจากขายมะม่วงเชื่อมแล้วกลุ่มแม่บ้านได้กำไรหลังจากหักค่าแรงงานและค่าใช้จ่ายต่างๆ แก่สมาชิกแล้ว เป็นเงิน 4,000 บาท และได้เฉลี่ยเงินกำไรคืนให้สมาชิกคนละ 200 บาท

ส่วนสาเหตุที่กลุ่มแม่บ้านต้องกู้เงินของกองทุนหมู่บ้านในนามของกลุ่มสืบเนื่องมาจากภารกิจที่ทำมะม่วงดองในครัวแรก กลุ่มแม่บ้านได้รวมกลุ่มกันเพื่อกู้เงินตามระเบียบของ อบต. ที่สมาชิกต้องรวมกลุ่มกันกู้เงินในนามของกลุ่ม เพื่อให้กลุ่มร่วมกันรับผิดชอบ เพราะหากคนใดคนหนึ่งรับผิดชอบคนเดียวจะเป็นภาระรับผิดชอบมากเกินไป ส่วนการที่ต่างคนต่างกู้จากกองทุนหมู่บ้านคนละ 2 หมื่นบาท แล้วนำเงินมารวมกับการทำมะม่วงดอง ทาง

กลุ่มเห็นว่าเป็นการลงทุนมากเกินไป หากทำมามีงดองแล้วไม่ได้ผล จะไม่มีเงินส่งใช้เนื่องจาก การชำระเงินของทุนตกลงชำระเงินเป็นรายปี

ในปีปัจจุบัน (พ.ศ. 2546) กลุ่มแม่บ้านยังคงกู้เงินจากการของทุนหมู่บ้านเข้าขึ้นมาทำ มะม่วงเชื้อim ขายในนามกลุ่มแม่บ้านอย่างต่อเนื่องต่อมา โดยมีสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเพิ่มขึ้นอีก 1 คน รวมเป็น 21 คน ซึ่งสมาชิกกลุ่มเห็นว่าการทำอาชีพเสริมร่วมกันเป็นสิ่งที่ดี เพราะได้มีกิจกรรมร่วมกัน ได้ทำงานและสนับสนุนกับการพับปะพุดคุยกันขณะทำงาน ส่วนการทำมะม่วงเชื้อim ร่วมกันเป็นกลุ่มสมาชิกเห็นว่าเป็นสิ่งที่ดี เพราะสามารถช่วยเหลือกันและทำงานแทนกันได้ แต่ กลุ่มแม่บ้านยังต้องการเรียนรู้วิธีการแปรรูปผลผลิตอื่นๆ เพิ่มเติม เช่น การดองมะกอก ดองมะนาว หรือการทำมะม่วงอบแห้ง ซึ่งต้องการรู้วิธีทำและเทคนิคเฉพาะของการดองผลไม้แต่ละชนิด ส่วนการทำมะม่วงอบแห้งก็ต้องมีอุปกรณ์ที่ใช้อบเพิ่มเข้ามา

ในการรวมกลุ่มของกลุ่มแม่บ้านเพื่อทำมะม่วงเชื้อim นี้ กองทุนหมู่บ้านมีบทบาท ในการสนับสนุนการรวมกลุ่มของแม่บ้านมาก เพราะในช่วงที่ไม่มีกองทุนหมู่บ้านเข้ามา กลุ่ม แม่บ้านต้องใช้เครื่องมือ เช่น มีด หม้อ กะลังมัง ที่แต่ละคนนำมาใช้ด้วยกัน พอทำงานเสร็จ ต่างคนต่างก็นำของกลับบ้าน เมื่อมีเงินกองทุนหมู่บ้านเข้ามา กลุ่มแม่บ้านจึงรวมกลุ่มกันกู้เงิน จากกองทุนหมู่บ้านมาซื้อเครื่องมือเครื่องใช้ ดังที่ประธานกลุ่มแม่บ้านให้สัมภาษณ์ระดับลึก ที่แสดงให้เห็นภาพของการทำมะม่วงเชื้อim รวมกันก่อนที่จะมีเงินจากการของทุนหมู่บ้านไปซื้อ เครื่องมือเครื่องใช้ ดังนี้

แม่บ้าน	: ครั้งแรกที่ทำเลย ไม่มีกองทุน ไม่มีกองทุนหมู่บ้านจะไม่มีอุปกรณ์ อะไรมาก็มีแต่อย่างเดียวใช้มือ สมมติว่ามา 1 คนก็เอาของมา ใครมีมีด มีกะลังมัง มีหม้อ ก็เอามา มีอะไรแล้วแต่ก็จะเอามาช่วยกัน
ผู้สัมภาษณ์	: เขาก็เต็มใจ เอามา
แม่บ้าน	: จำ พอดีเวลาเสร็จ เขาก็เก็บกลับบ้าน ก็ครั้งแรกเลยก็ซื้อตู้แช่ลูกเดียว ก็เก็บเงิน ยืมพูดง่ายๆ ยังไม่ได้เก็บเงิน ไม่ได้เก็บเงินหุ้น ยืมเงินจาก แฟนพี่มา แฟน คือ เป็นผู้ชายประหนัด ไปซื้อนี่เป็นคนไปซื้อมา ถังลูก ละ 1,700 ถังลูกแรกเลยนะ
ผู้สัมภาษณ์	: แล้วแฟนไม่ว่าอะไรมีหรือ
แม่บ้าน	: เขาก็ไม่ว่า เขาก็ออกให้ก่อน เข้าเป็นคนซื้อด้วยนะ ซื้อมาคือถ้าเราไม่มีตู้ เรายกทำไม่ได้ หม้อก็ยืมเขา คือ หม้อคือเดียว ถ้าไม่มีเรา ก็ทำไม่ได้ใช่มั้ย ยืมเขามา ก็ทุกอย่างยืมหมด ยกเว้นตู้ ซึ่ง เพราะ เราไปยืมเงินเขาซื้อมา ถ้าเราไม่มีตู้จะเราก็ทำกัน

ไม่ได้ ตู้เชื้อไม่มีทำไม่ได้ คือ ต้องแซ่น้ำแข็งอย่างเดียว นี่ส่วนใหญ่ ก็จะขอรีบแล้วก็มา ๆ เรายังเงินกองทุนหมู่บ้านไปใช้หนี้เดา

ส่วนเหตุผลที่กลุ่มแม่บ้านต้องร่วมกันกู้เงินกองทุนหมู่บ้านมาลงทุนโดยไม่กู้เป็นรายคนนั้น สมาชิกกลุ่มแม่บ้านให้เหตุผลว่าเป็น เพราะ การกู้ร่วมกันเป็นกลุ่มเป็นการร่วมกันรับผิดชอบ และเงินที่กู้ร่วมกันเป็นเงินที่นำมาใช้ร่วมกันในกลุ่ม ส่วนที่ไม่กู้เป็นรายคนนั้น เพราะ จำนวนเงินที่กู้จะมากเกินไปหากทำงานอาชีพแล้วไม่ได้ผล จะไม่สามารถหาเงินมาใช้กองทุนหมู่บ้านได้ เช่นที่ประธานกลุ่มแม่บ้านให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า

ผู้สัมภาษณ์	: ทำไมไม่มีต่างคนต่างกู้ล่ะตอนนั้น
แม่บ้าน	: มันเป็นของกลุ่มแม่บ้านต้องรวมกู้มีค่า คือของกลุ่มนี้ต้องร่วมกันรับผิดชอบ มีคนใดคนหนึ่งมารับผิดชอบคนเดียว คือมันไม่ไหว คือ เงิน ตรง นี้มันไม่ได้อาไรไปใช้ส่วนตัวก็เอาไปใช้ในกลุ่มก็ต้องช่วยกันคนในกลุ่ม ก็พร้อมกันรับผิดชอบด้วยกันว่างั้นแหละ
ผู้สัมภาษณ์	: ทำไมไม่กู้คนละ 2 หมื่น จะได้เงินเยอะๆ
แม่บ้าน	: ไม่ค่ะ ไม่กู้อย่างนั้น เพราะว่ามันจะเกินไปมันจะมากเกินไป เพราะว่าเราเอาไปทำ เกิดถ้าเป็นสมมตินะว่าถ้าเราเอาไปทำ แล้ว มันไม่ได้ผลขึ้นมาใช้มั้ย คนละ 2 หมื่นฯ เรายังใช้เขามาไม่ไหว

การจัดการเกี่ยวกับเงินกองทุนของกลุ่มแม่บ้าน ในการกู้เงินจากกองทุนหมู่บ้านของกลุ่มแม่บ้านเพื่อใช้ในการทำมะม่วงเชื่อมนี้ ผู้กู้เงินจะเป็นสมาชิกที่เต็มใจเช่นเชื่อกู้ ซึ่งมีอยู่ 9 คนสมุดเงินฝากจะใช้เชื่อกลุ่มแม่บ้านเป็นเจ้าของบัญชี และมีผู้แทนกลุ่มจำนวน 2 คนเป็นผู้ลงนามในการเบิกจ่ายเงินจากบัญชีคู่กันและเบิกเงินมาใช้เป็นครั้งคราวตามความจำเป็น ในจำนวนผู้ลงนามกู้เงินกลุ่มนี้ นอกจากจะกู้เงินในนามกลุ่มแล้วแต่ละคนยังมีสิทธิ์ที่จะกู้เงินจากกองทุนหมู่บ้านครอบครัวละ 1 คนอยู่ ดังนั้นผู้ที่กู้เงินให้กลุ่มจึงมีสิทธิ์กู้เงินกองทุนหมู่บ้านได้ 2 ครั้ง คือ กู้ในนามของกลุ่มแม่บ้าน และกู้ในนามของตนเองในฐานะของผู้แทนครอบครัว ส่วนเงินที่กู้ยืมมาในนามของกลุ่มแม่บ้านจะนำมาซื้อเครื่องมือเครื่องใช้ในการดองมะม่วงส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่งอาจซื้อมะม่วงดองไว้ โดยการชำระหนี้เงินกู้จะชำระครั้งเดียวเมื่อครบ 1 ปี

กองทุนหมู่บ้านกับผลที่เกิดขึ้นในชุมชน

ความเป็นเจ้าของกองทุนหมู่บ้าน

ความรู้สึกเป็นเจ้าของเงินกองทุนหมู่บ้าน เป็นสิ่งหนึ่งที่จะทำให้คนในชุมชนร่วมมือกันในการบริหารกองทุนหมู่บ้าน ให้สามารถดำเนินการไปได้ด้วยดี อย่างไรก็ตาม ความรู้สึกเป็นเจ้าของกองทุนนี้ สมาชิกกองทุนหมู่บ้านส่วนมากมีความรู้สึกว่า เงินกองทุนหมู่บ้าน เป็นเงินของรัฐบาลมากกว่าเป็นเงินของชุมชน แม้จะได้รับแจ้งจากพัฒนากรฯ เกือบว่า เงินนี้เป็นเงินของหมู่บ้านให้แล้วไม่รับคืน และขอให้สมาชิกกองทุนหมู่บ้านถือว่าเป็นเงินของหมู่บ้านให้ช่วยกันบริหารดูแล เพื่อให้สืบทอดไปเป็นมรดกของลูกหลาน แต่คนในชุมชนก็ยังรู้สึกว่า เงินกองทุนหมู่บ้านเป็นเงินของรัฐบาลทั้งนี้อาจจะเป็นการที่เจ้าหน้าที่ของรัฐ พยายามที่จะกำกับให้กองทุนหมู่บ้านรักษาเงินเอาไว้ให้ด้านนี้สุด จึงมีการพูดถึงกองทุนหมู่บ้าน ดังที่พัฒนากรฯ กล่าวถึงเรื่องนี้กับคนในชุมชนว่า

“...ผมก็จะบอกเขาว่าเป็นเงินที่รัฐบาลให้มาบริหารกันเองก็เป็นเงินของหมู่บ้านโดยไม่ได้อ่าคืน ถือสมീองว่าเป็นเงินของเขาระบุ เค้าก็ต้องช่วยกันรักษา อุที่เด้าเองว่าเด้าจะมีส่วนช่วยนะครับ...รัฐบาลเปิดโอกาสให้เข้า เอาเงินมาให้ช่วยกันบริหาร ให้เป็นมรดกของลูกหลาน มันก็ดีนะ แต่ก็ขึ้นอยู่กับเข้า ถ้าเขาร่วมมือกันบริหารนี่มันก็จะเกิดผลดี...”

การพยายามสร้างความหมายของกองทุนหมู่บ้านว่าเป็นเงินของรัฐบาล นัยหนึ่งอาจจะเกิดจากความต้องการที่จะให้คนในชุมชนเห็นความสำคัญของกองทุนหมู่บ้าน แล้วเข้ามาร่วมกัน ดูแลรักษาเงินกองทุนหมู่บ้านนี้ให้ยั่งยืนต่อไป หรืออีกนัยหนึ่ง เพื่อเป็นการป্রามันให้คนในชุมชน โดยเฉพาะผู้ถูกเงินกองทุนหมู่บ้านให้ใช้เงินคืนตรงตามกำหนดและเงื่อนไขที่ทำสัญญาไว้กับกองทุนหมู่บ้าน ซึ่งจังหวัดหรือหน่วยงานระดับสูง ก็มีกิจกรรมเสริมที่ทำให้สมาชิกกองทุนหมู่บ้านเกิดความรู้สึกว่าเงินกองทุนหมู่บ้านเป็นเงินของรัฐบาลที่เรียกว่า “..ตกล้าไม่เหล ตกไฟไม่ไหม..” โดยการประกวดผลการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้าน ซึ่งกองทุนหมู่บ้านที่ได้รับรางวัลจะมีเงื่อนไขที่สำคัญคือ การที่สมาชิกกองทุนหมู่บ้านสามารถชำระเงินคืนกองทุนครบถ้วนทุกคน โดยไม่ได้สนใจว่าการได้รับเงินดันและดอกเบี้ยคืนจากสมาชิกครบถ้วนนั้น สมาชิกหาเงินมาคืนกองทุนหมู่บ้านได้ด้วยวิธีการใดบ้าง

นอกจากนี้ การที่สมาชิกกองทุนหมู่บ้านเข้ามีส่วนหนึ่งมีความรู้สึกว่า เงินกองทุนหมู่บ้านเป็นเงินของหลวงหรือเงินของรัฐบาล ทำให้สมาชิกที่ได้รับวงเงินกู้ไม่ครบตามที่ตนเองต้องการ รู้สึกไม่พอใจในการทำงานของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน เพราะรู้สึกว่า กระบวนการไม่

มีสิทธิ์ที่จะตัดสินปรับลดยอดเงินกู้ของสมาชิก เพราะเงินนี้เป็นเงินของรัฐบาลทุกคนจึงมีสิทธิ์กู้เงินกองทุนหมู่บ้านในวงเงินคนละ 20,000 บาทเต็มตามจำนวนทุกคน

การเพิ่มพูนการเรียนรู้ด้านการบริหารและจัดการกองทุน

เนื่องจากในการบริหารจัดโครงการกองทุนหมู่บ้านมีปรัชญาหรือหลักการสำคัญของ การดำเนินงานคือ การเสริมสร้างสำนึกร่วมกันเป็นชุมชนและท้องถิ่น การให้ชุมชนเป็นผู้กำหนด อนาคต และจัดการหมู่บ้านและชุมชนด้วยคุณค่าและปัญญาของตนเอง การเชื่อมโยง กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชุมชน ราชการ เอกชน และประชาสังคม รวมทั้งการกระจาย อำนาจให้ท้องถิ่นและพัฒนาประชาธิปไตยในชุมชน กองทุนหมู่บ้านจึงเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่ สำคัญที่จะทำให้คนในชุมชนได้นำเสนอเรียนรู้เรื่องการบริหารจัดการโครงการ เพราะใน เงื่อนไขหนึ่งในระเบียบคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ พ.ศ. 2544 หมวดที่ 5 คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ข้อ 19 คือ กรรมการกองทุนมีวาระ การทำงานตำแหน่งคราวละสองปี โดยกรรมการที่พ้นจากตำแหน่งตามวาระอาจได้รับการคัด เลือกอีกได้ แต่จะดำรงตำแหน่งเกินสองวาระติดต่อกันไม่ได้ นั่นเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้คน ในชุมชนมีโอกาสเข้ามาเรียนรู้การบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้าน เช่น ที่เห็นปฏิบัติของทุน หมู่บ้านเข้ามีนั่นซึ่งเป็นผู้ที่ไม่มีความรู้เรื่องการทำบัญชีมาก่อน สามารถทำบัญชีกองทุนหมู่บ้านได้จากการช่วยเหลือแนะนำของพัฒนากรอำเภอ ดังที่บันทึกกองทุนหมู่บ้านพูดถึง เห็นปฏิบัติของทุนหมู่บ้านเข้ามีนั่นว่า

“...เข้าทำบัญชีเป็นและคล่อง หนูยังสู้เข้าไม่ได้เข้าทำคล่อง...”

ซึ่งความรู้เรื่องการทำบัญชีเป็นการบริหารจัดการโครงการที่สำคัญนี้ เมื่อมีการหมุน เกี้ยวนผู้เป็นคณะกรรมการให้เป็นไปตามระเบียบคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ก็จะทำให้คนในชุมชนได้เรียนรู้เรื่องการบริหารจัดการโครงการด้วยประสบการณ์จริงมากขึ้น

นอกจากนี้การที่มีการหมุนเวียนบุคลากรที่เป็นคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน ก็เป็น การถ่ายทอดความรู้เรื่องการทำงานและการบริหารจัดการโครงการจากคนรุ่นปัจจุบัน หรือรุ่น ผู้ใหญ่ รุ่นพ่อแม่ ไปสู่คนรุ่นต่อไปในชุมชน ให้สามารถก้าวเข้ามาร่วมงานเพื่อชุมชนแทนที่คนรุ่น เก่าที่จะกล้ายไปเป็นที่ปรึกษาและผู้ร่วมดูแลกองทุนชุมชนหมู่บ้านเข้ามีนั่น ดังที่ประธาน กรรมการหมู่บ้านพูดถึงเรื่องนี้ว่า

“...มองว่าเป็นผลดีนั่น เพราะว่าจะเป็นการหมุนเวียนกระบวนการเข้ามายบริหาร เป็นการฝึกคนนั่น อย่างน้อยๆ ก็เป็นการฝึกคนรุ่นใหม่เข้ามา คนรุ่นเก่าๆ นี่ก็ ต้องถอยด้วยอายุ ด้วยประสบการณ์...”

และสิ่งที่นักหนែនจากความมุ่งและประสบการณ์ที่คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านจะได้รับจากการทำงานร่วมกับคนในชุมชนและความมุ่งเรื่องการบริหารจัดการโครงการซึ่งเป็นทุนความมุ่งที่เพิ่มขึ้นสำหรับคนในชุมชนแล้วสิ่งที่ผู้ได้รับการคัดเลือกเป็นคณะกรรมการได้รับนอกจากนี้ไปจากนี้คือการเพิ่มคุณค่าของตนเองหรือการเพิ่มทุนทางสังคมของตนเอง ให้เกิดความภูมิใจที่ได้มีส่วนร่วมในการเป็นคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านเข้ามิ่น เช่น ที่กรรมการท่านหนึ่งกล่าวว่า

“...ก็ภูมิใจ เพราะอย่างน้อยก็เป็นหนึ่งในหมู่บ้านที่ชาวบ้านคัดเลือกเราขึ้นมา...”

การส่งเสริมงานอาชีพ

บทบาทหนึ่งของกองทุนหมู่บ้านในชุมชนเข้ามิ่น คือ การส่งเสริมงานอาชีพ โดยในรอบปีที่ผ่านมา กองทุนหมู่บ้านเข้ามิ่น ซึ่งมีสมาชิกทั้งสิ้น 233 คน ได้อนุมัติงเงินให้ผู้กู้จำนวน 68 คน วงเงิน 1,090,000 บาท เป็นวงเงินที่ให้กู้แก่ผู้ที่นำไปลงทุนประกอบอาชีพทำกำไรมากที่สุด คือ 45 ราย ทำสวน 4 ราย เลี้ยงสัตว์ปีก 3 ราย อุดสาหกรรม 1 ราย ค้าขาย 7 ราย บริการ 1 ราย และอื่นๆ 7 ราย ในส่วนของการทำไร่ ได้แก่ ไร่มันสำปะหลัง ไร่อ้อย และไร่สับปะรด ซึ่งทำให้ในชุมชนมีอาชีพใหม่ๆ เกิดขึ้นในชุมชน คือ งานอุดสาหกรรมในครัวเรือน ในลักษณะของการแปรรูปผลิต ซึ่งได้แก่ การทำเมล็ดมะม่วงหิมพานต์อบแห้ง ซึ่งกองทุนหมู่บ้านเข้ามิ่น ให้สมาชิกรายนี้กู้เงินไปเป็นการลงทุนเพิ่มเติมจำนวน 20,000 บาท

การทำ เมล็ดมะม่วงหิมพานต์อบแห้ง ของผู้ประกอบการรายนี้ ผู้ประกอบการได้เป็นโรงงานขนาดเล็กที่เริ่มทำเมล็ดมะม่วงหิมพานต์อบแห้งขายเมื่อประมาณ 6 เดือนมานี้ โดยการ รับซื้อวัตถุดิบ คือ มะม่วงหิมพานต์จากไร่ในหมู่บ้านและจังหวัดใกล้เคียง เช่น ชลบุรี จันทบุรีรวมทั้งไร่มะม่วงหิมพานต์ในชุมชน การทำเมล็ดมะม่วงหิมพานต์อบแห้งเป็นการแปรรูปผลิตที่ทำให้ผลผลิต คือ เมล็ดมะม่วงหิมพานต์ที่อบแล้วจะมีราคาสูงขึ้นมาก โดยปกติ เมล็ดมะม่วงหิมพานต์ดิบเมื่อมีราคาถูกที่สุดจะราคาประมาณกิโลกรัมละ 6 บาท แพงที่สุด กิโลกรัมละ 35 บาท แต่โดยทั่วไปจะราคา กิโลกรัมละ 27 บาท ซึ่งเป็นราคาของเมล็ดมะม่วงหิมพานต์ที่ยังไม่ได้ผ่านเมล็ดมะม่วงหิมพานต์ที่ใช้รับประทานได้อกมา ในการทำเมล็ดมะม่วงหิมพานต์อบแห้ง เมื่อซื้อมาแล้ว ต้องนำมะม่วงหิมพานต์ที่ซื้อมาต้มแล้วใช้เครื่องเหยียบผ่า开来เมล็ดซ้างในอกมา การทำเมล็ดมะม่วงหิมพานต์ในหมู่บ้านเป็นกิจการขนาดเล็กโดยเจ้าของกิจการได้ทำเครื่องเหยียบ หรือเครื่องจะเทาเปลี่ยอกมะม่วงหิมพานต์จำนวน 8 เครื่อง จึงต้องจ้างคนงานประจำ จำนวน 8 คน ตามจำนวนเครื่อง โดยคิดค่าจ้างจะเท่าเมล็ดมะม่วงหิมพานต์ราคา กิโลกรัมละ 11 บาท ซึ่งคนงานจะทำได้ประมาณคนละ 30

กิโลกรัม ต่อ 1 คน หลังจากนั้นจึงจ้างคนงานมาแกะเอาเมล็ดมะม่วงหิมพานต์ออกมากจากเปลือก ซึ่งเจ้าของกิจการต้องจ่ายเงินค่าเมล็ดและค่าขัดเมล็ดมะม่วงหิมพานต์ โดยคิดค่าจ้าง 5 กิโลกรัม เมื่อนำมารอบจะเหลือ 4 กิโลกรัมครึ่ง แล้วนำเมล็ดมะม่วงหิมพานต์มาคัดตามขนาดใหญ่เล็ก ขนาดใหญ่ขายส่งในราคากิโลกรัมละ 190 บาท ซึ่งเป็นราคาที่ทำให้มีม่วงหิมพานต์เพิ่มราคากลุ่มนี้จากการขายม่วงหิมพานต์แห้ง เพราะม่วงหิมพานต์แห้ง จำนวน 3 กิโลครึ่ง ซึ่งมาราคากิโลกรัมละ 27 บาท 3 กิโลครึ่งเป็นเงิน 95 บาท เมื่อต้มแกะเมล็ดออกแล้วนำมารอบแห้ง จะได้เมล็ดมะม่วงหิมพานต์อบแห้งราคา กิโลกรัมละประมาณ 190 บาท ตลาดที่จำหน่ายเมล็ดมะม่วงหิมพานต์อบแห้ง คือ ตลาดที่ชลบุรีและย่านเยาวราชในกรุงเทพมหานคร

บทบาทของผู้ที่เกี่ยวข้องกับกองทุนหมู่บ้าน

บทบาทของสตรี ในหมู่บ้านเข้ามิں หั้งกองทุนสัจจะคอมทรัพย์และกองทุนหมู่บ้าน จะมีสัดส่วนของคณะกรรมการชายหญิงเท่ากันคือ เป็นฝ่ายละครึ่งหนึ่งของจำนวนคณะกรรมการหั้งหมด ซึ่งสมาชิกกองทุนหมู่บ้านเห็นว่าเป็นสิ่งที่ดี เพราะแต่ละฝ่ายที่เป็นเพศเดียวกันจะคุยกันรู้เรื่อง ซึ่งทำให้ผู้หญิงรู้สึกภูมิใจที่เกิดความเท่าเทียมกันระหว่างชายหญิง เช่น คณะกรรมการสตรีท่านหนึ่งพูดว่า

“...ภูมิใจ เพราะเรา ведьแต่ละคนเสมอเท่าเทียมกัน...”

ในขณะที่สมาชิกกองทุนผู้ชายเห็นว่าการให้ผู้หญิงมีบทบาทในคณะกรรมการต่างๆ ของหมู่บ้านมากขึ้นเป็นสิ่งที่ดี เพราะกลุ่มของผู้หญิงจะเข้ากันได้ดี คุยกันรู้เรื่อง และมีความละเอียดในการทำงานมากกว่าผู้ชาย

บันทึกกองทุนหมู่บ้าน บันทึกกองทุนหมู่บ้านเข้ามิں เป็นบุตรีของผู้นำชุมชนในหมู่บ้าน มีบทบาทในการทำงานร่วมกับคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านอย่างใกล้ชิด เช่น การให้ความรู้แก่คณะกรรมการหมู่บ้านและหรือปฏิบัติในการทำงานเอกสาร เนื่องจากเป็นคนในหมู่บ้านจึงมีความสัมพันธ์ที่ดีกับคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและคนในชุมชน และให้การสนับสนุนกิจกรรมการแปลงปลูกผลิตของกลุ่มแม่บ้าน โดยการนำเอาผลผลิต คือ มะม่วงแซ่บไปจำหน่ายที่ศูนย์สมุนไพรของญาติ ซึ่งเป็นที่ที่มีผู้มาเยี่ยมเยือนเพื่อใช้บริการของสวนสมุนไพรในแต่ละวันเป็นจำนวนมาก

พัฒนากรobaeko เมื่อรัฐบาลได้ประกาศให้มีการตั้งกองทุนหมู่บ้านขึ้น ตามระเบียบคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ ว่าด้วยการจัดตั้ง และบริหารกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ พ.ศ. 2544 พัฒนากรชุมชนobaekoได้เข้ามา เตรียมชุมชน

ในหมู่บ้าน โดยการประชุมทุกหมู่บ้านในอำเภอที่รับผิดชอบ เพื่อซึ่งเจ้าหน้าที่ประชาชนทราบถึงวัตถุประสงค์และแนวทางการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้าน โดยในชุมชนหมู่บ้านเข้าขั้นมีประชาชนเข้าร่วมประชุมคร่าว 3 ใน 4 ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมด ดังที่พัฒนาการอำเภอซึ่งเจ้าหน้าที่ประชาชนทราบ คือ เนื่องในการตั้งกองทุนหมู่บ้านตามระเบียบการตั้งกองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมืองแห่งชาติ เช่น การที่สมาชิก กองทุนหมู่บ้านสามารถกำหนดระเบียบเกี่ยวกับการดำเนินงานของกองทุนได้ แต่ต้องไม่ขัดแย้งกับระเบียบการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมืองแห่งชาติ รวมทั้งเจ้าหน้าที่ทราบสถานภาพของเงินกองทุนหมู่บ้าน ว่าเป็นเงินที่รัฐบาลจัดสรรให้ชุมชนมาบริหารกันเองโดยไม่เอาคืน แต่ให้ถือว่าเป็นเงินของหมู่บ้าน ซึ่งสมาชิกและคนในหมู่บ้านต้องช่วยกันดูแลไม่ให้สูญเสียให้คงอยู่ตลอดไป เป็นต้น นอกจากนี้ในขั้นตอนของการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้าน พัฒนาการอำเภอจัดเป็นบุคลากรสำคัญหน่วยงานหนึ่งที่สนับสนุนให้การก่อสร้างของกองทุนหมู่บ้าน เกิดขึ้นและดำเนินอยู่ในช่วงเวลาที่ผ่านมาของ การตั้งกองทุนหมู่บ้านเข้าขั้นมี

กองทุนหมู่บ้านกับมุ่งมองของคนในชุมชน

ในจำนวนสมาชิกชุมชนบ้านเข้าขั้นมี 137 ครัวเรือนนั้น มีผู้สมัครเป็นสมาชิกกองทุนหมู่บ้าน 151 คน จากจำนวนประชากรทั้งหมู่บ้าน 444 คน ซึ่งรวมทั้งประชากรที่เป็นเด็กและผู้ใหญ่ทั้งที่ผู้เป็นสมาชิกกองทุนหมู่บ้านและไม่เป็นสมาชิกกองทุนหมู่บ้านต่างมีมุ่งมองต่อกองทุนหมู่บ้านแตกต่างกันออกไป ดังนี้

กองทุนหมู่บ้านเป็นแหล่งเงินตราของชุมชน แม้ว่าเงินจากกองทุนหมู่บ้านจะมีผู้กู้เงินจำนวนมากเมื่อครึ่งของคนในหมู่บ้าน แต่ในความเห็นของสมาชิกกองทุนหมู่บ้านก็เห็นว่ากองทุนหมู่บ้านเป็นสิ่งที่มีคุณค่าสำหรับคนในชุมชน เพราะเงินกองทุนหมู่บ้านจะทำให้มีเงินหมุนเวียนในหมู่บ้าน เพราะในชุมชนบ้านเข้าขั้นมีได้มีการทดลองกันว่า ในการกู้เงินจะไม่ถูกพร้อมกันที่เดียวทั้งหมู่บ้าน แต่ให้ทยอยกันกู้เป็นกลุ่มคนหมุนเวียนกันไป ซึ่งทำให้ในชุมชนมีเงินหมุนเวียนตลอดเวลา

นอกจากนี้ สมาชิกกองทุนหมู่บ้าน ยังมีความเห็นสอดคล้องกันว่า กองทุนหมู่บ้าน เป็นสิ่งที่มีประโยชน์ต่อชุมชนมากโดยเฉพาะแก่สมาชิกที่มีฐานะยากจน เพราะเป็นกองทุนที่ช่วยให้สมาชิกกู้เงินได้โดยเสียดอกเบี้ยราคาต่ำ รวมทั้งเป็นเงินทุนให้ผู้ที่ประกอบอาชีพต่าง ๆ ในชุมชนให้มีเงินทุนเพิ่มขึ้น และลดภาระกู้เงินจากแหล่งอื่นให้น้อยลง ผู้กู้ที่มีอาชีพทำไร่ทำสวนสามารถใช้เงินกู้ยืมนี้ไปใช้ในการจ้างแรงงาน จ้างรถไถและcharterค่าปั้ยที่ติดค้างกับร้านค้า ดังกรณีของสมาชิกกองทุนหมู่บ้านเข้าขั้นมีคนหนึ่งที่กู้เงินจากกองทุนหมู่บ้าน 20,000 บาท หลัง

จากทำไว้รัมสำປะหลังจนสามารถเก็บเกี่ยวขายผลผลิตให้พ่อค้าคนกลางและหักคืนกองทุนหมู่บ้านแล้ว ยังเหลือเงินจากการขายมันสำປะหลังอีกเกือบหนึ่งหมื่นบาท

กองทุนหมู่บ้านเพิ่มทุนในชุมชน นอกจากนี้ สมาชิกส่วนใหญ่เห็นว่า การที่จะทำให้กองทุนหมู่บ้านเข้ามีนเป็นประ邈น์ต่อคนในหมู่บ้านมากที่สุด การให้กู้แก่สมาชิก ควรให้กู้เงินเรียงตามลำดับก่อนหลัง และหมุนเวียนการกู้เงินให้กระจายไปในจำนวนสมาชิกทั้งหมด โดยไม่ควรมีการให้คุณที่เคยกู้กู้ต่อเนื่องเป็นเวลานานเกินไป

กองทุนหมู่บ้านกับการพัฒนาชุมชน กองทุนหมู่บ้านเข้ามีนเมื่อไบการดำเนินงานที่แตกต่างไปจากแนวคิดของตน เช่น ผู้นำชุมชนบางส่วนที่เห็นว่าตนเองมีแนวคิดการบริหารกองทุนหมู่บ้านแตกต่างไปจากการดำเนินการของกลุ่มคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านชุดปัจจุบัน โดยคิดว่าบทบาทของกองทุนหมู่บ้านที่แท้จริงควรเป็นกองทุนที่เน้นบทบาทในการพัฒนาชุมชนมากกว่าการปลูกฝังระบบทุนนิยมให้แก่คุณในชุมชน โดยทุนนิยมในความหมายของสมาชิกที่ไม่ได้สมควรเป็นสมาชิกของกองทุนหมู่บ้าน คือ นโยบายของกองทุนหมู่บ้านที่เน้นการให้กู้ยืมเงินเป็นรายคน คือ เน้นการกระจายเงินจากกองทุนหมู่บ้านไปยังประชาชนด้วยการกู้ยืมมากเกินไป โดยไม่มีนโยบายอื่นๆ มาสนับสนุนหรือควบคุมให้ผู้กู้ยืมเงินนำเงินไปใช้อย่างมีคุณค่า เช่น การใช้เงินในการพัฒนาคุณภาพการประกอบอาชีพของตนเอง โดยก่อนที่จะกู้ยืม ผู้กู้ต้องมีแผนการใช้เงินที่ชัดเจน เพื่อให้ผู้กู้เงินจากกองทุนกู้ไปอย่างมีทิศทางที่จะใช้คืน ไม่ใช่การกู้เพื่อให้เงินกองทุนหมู่บ้านกระจายลงไปสู่ชุมชนอย่างไม่มีทิศทาง เช่นที่ผู้นำชุมชนท่านหนึ่งให้เหตุผลในการไม่สมควรเป็นสมาชิกของกองทุนหมู่บ้าน ดังนี้

“...ไม่เป็น เพราะว่าตอนนี้คุณส่วนมากนี่ไม่เข้าใจถึงกองทุนหมู่บ้านที่แท้จริง เวลาเราเข้าไปนี่ เรายังจะทำอะไรไม่ได้ เพราะยังติดกับระบบทุนนิยม จะกู้กันอย่างเดียวแล้วก็ไม่ชัดเจนในเรื่องของกิจกรรมต่างๆ ที่กู้ไป วัตถุประสงค์ในการกู้ไม่ชัดเจน คนยังยึดติดตรงนี้มากอยู่เลย ไม่อยากจะเข้าไปคล้ายๆ ว่าไปขัดแย้งกันเอง นะครับ...”

นอกจากนี้ ผู้นำชุมชนบางส่วนยังเห็นว่า กองทุนชุมชนหมู่บ้านไม่ควรเน้นเรื่องการปล่อยเงินกู้ให้ปัจเจกชน นอกจากจะเป็นผู้ที่มีความจำเป็นหรือมีโครงการที่จะนำเงินกู้ไปใช้ในการพัฒนาอาชีพที่ชัดเจนเท่านั้น และควรกันเงินกองทุนหมู่บ้านเป็นอีกส่วนหนึ่งสำหรับการส่งเสริมให้กู้ยืมเพื่อการประกอบอาชีพในลักษณะของกลุ่มอาชีพ เช่น กลุ่มเลี้ยงไก่ กีฬาและกีฬา ให้สมาชิกกลุ่มเลี้ยงไก่ได้กู้เงินในนามของสมาชิก ให้รวมกลุ่มกันมาอยู่กันโดยมีกิจกรรม มีการร่วมซื้อวัสดุที่ชัดเจน และเห็นว่ากลุ่มที่คนในชุมชนบ้านเข้ามีนอาจต้องขึ้น “ได้แก่ กลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ กลุ่มผู้เลี้ยงไก่ไข่ กลุ่มร้านค้าชุมชน เพื่อให้คุณในชุมชนได้ปฏิบัติในเรื่องของการ

ร่วมหุ้น รวมกลุ่ม ให้เกิดการซ่อมเหลือซึ่งกันและกันในกลุ่มผู้ประกอบอาชีพ เช่น ที่ผู้นำชุมชน ท่านหนึ่งให้ความเห็นว่า

“...กองทุนที่จะเป็นประโยชน์ในความคิดของผม คนส่วนหนึ่งที่จำเป็น
ได้กู้จริงๆ ไม่เน้นปล่อยกู้นั่ครับ ที่จำเป็นต้องกู้ ก็ให้กู้ เนื่องจากที่จำเป็น ส่วนเงินกอง
ทุนที่เหลือให้มีการส่งเสริมเป็นกลุ่มๆ ไป อย่างเช่น สมมติว่า ในหมู่บ้านมีกลุ่มเลี้ยงไก่
ก็ส่งเสริมกลุ่มเลี้ยงไก่ ให้มาภูมิปัญญาในนามของกลุ่มไม่ใช่ว่าของส่วนบุคคล ของกลุ่ม
รวมกลุ่มกันมาท่านอยากจะทำอะไร ท่านอยากจะไปลงหุ้นอะไรก็เอา กู้เงินตรงนี้เป็น
นามของกลุ่ม กลุ่มกู้แล้วกิจกรรมให้ชัดเจน มีการร่วมซื้อขายกันอย่างชัดเจน ตรง
นี้อย่างให้ก่อเกิดเป็นอย่างมาก มากกว่าที่จะกู้ไปคนหนึ่งสองหนึ่ง ซึ่งเป็นเบี้ยหัวแตก
เสร็จแล้วเอาอะไรไม่ได้เลย ไม่เห็นดูประวัติของไอลาย พอกามาว่า หมวดหรือยัง หมวดแล้ว
เดรีย์มอะไรใช้หนี้ ไม่มี นี่...แต่ถ้าในรูปของกลุ่ม เช่น รวมตัวกันเพื่อที่จะเลี้ยงสัตว์
เลี้ยงไก่ไข่อะไรมากนี่หรือทำร้านค้าชุมชนอะไรมากนี่ เขาจะมีการรวมหุ้น รวมกลุ่ม
เข้าจะช่วยกันใช้นั่ครับ”

นอกจากนี้ สมาชิกชุมชนบ้านเข้ามิ่นอีกส่วนหนึ่งซึ่งไม่เป็นสมาชิกกองทุนหมู่บ้าน
แสดงความเห็นว่า ที่ไม่สมควรเป็นสมาชิกกองทุนหมู่บ้าน เพราะเห็นว่า การบริหารงานของ
กองทุนหมู่บ้านมีเงื่อนไขขับข้อนอยุ่งยาก โดยเฉพาะในส่วนของการค้ำประกันซึ่งกันและกัน
ซึ่งทำให้อาจจะต้องมีภาระรับผิดชอบต่อภาระหนี้ของผู้ที่ตนเองต้องค้ำประกันให้ถึง 2 ราย
ตามที่สมาชิกจับกลุ่มการค้ำประกันซึ่งกันและกัน นอกจากนี้ยังเกรงว่า กู้เงินมาแล้วจะทำให้มี
ภาระต้องส่งเงินตันและดอกเบี้ยคืนในเวลาที่กองทุนหมู่บ้านกำหนด ซึ่งผู้ไม่สมควรเป็นสมาชิก
กองทุนหมู่บ้านเห็นว่าจะทำให้ตนเองลำบาก เพราะต้องหาเงินมาใช้คืนกองทุนหมู่บ้าน

ส่วนสมาชิกชุมชนหมู่บ้านอีกบางส่วน ที่ไม่สมควรเป็นสมาชิกกองทุนหมู่บ้าน เพราะ
เห็นว่าในชุมชน มีกลุ่มกองทุนหรือกลุ่มเงินต่างๆ ในชุมชนหลายกองทุน เช่น ในชุมชน
บ้านเข้ามิ่นที่มีกองทุนด้านการเงิน และการส่งเสริมอาชีพอยู่แล้ว 5 กองทุน โดยกองทุนหมู่
บ้านเข้ามามีชุมชนเป็นกองทุนที่ 6 ซึ่งคนส่วนใหญ่ในชุมชน ยังมีธุรกรรมทางการเงินต่อเนื่อง
มาจากธนาคารกรุงเทพและสหกรณ์ (ธกส.) ธนาคารออมสิน หรือบางส่วนก็มีกับธนาคาร
อาคารสงเคราะห์ รวมทั้ง กลุ่มณาปนกิจศพ หรือประชาคมต่างๆ ที่เจ้าหน้าที่ของรัฐเข้า
มาจัดตั้งขึ้น ทำให้ในชุมชนมีการเคลื่อนไหวเพื่อการรวมกลุ่มเป็นสมาชิกกองทุนหมู่บ้านอีก
เนื่องจากมีรูปแบบการก่อตั้งกองทุนที่เริ่มต้นจากการประชุมชี้แจง การประชุมเลือกคณะกรรมการ
รวมกการ ซึ่งสมาชิกส่วนหนึ่งเห็นว่าเป็นการเสียเวลา และเห็นว่าเรื่องของกองทุนหมู่บ้านไม่ใช่
เรื่องใหม่ที่เข้ามาในชุมชนจึงไม่ต้องการสมัครเป็นสมาชิก

กองทุนหมู่บ้านกับความโปร่งใสในการบริหารจัดการ มุ่งมองอีกด้านหนึ่งที่ผู้ที่ไม่สมควรเป็นสมาชิกกองทุนหมู่บ้าน ให้ความเห็นที่ไม่สมควรเป็นสมาชิกเพราะมองในแง่ของความโปร่งใสในการบริหารของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน ว่าซึ่งมีลักษณะของการเห็นแก่พรครพาก หรือที่ผู้นำชุมชนผู้ที่ให้สัมภาษณ์ระดับลึกท่านหนึ่ง เรียกว่า พรครพากนิยม คือ ในการพิจารณาเงินกู้คุณจะรวมการไม่สามารถให้เหตุผลได้ว่า การให้วงเงินกู้แก่สมาชิกแต่ก่อต่างกันนั้นมีเงื่อนไขอย่างไรบ้าง ซึ่งความจริงในการพิจารณาการกู้ของสมาชิกกองทุนหมู่บ้าน คณะกรรมการกองทุนได้พิจารณาในแง่ของเกณฑ์การให้กู้เงินพอสมควร ในประเด็นปัญหาเรื่องความโปร่งใสของคณะกรรมการนี้ อาจจะเนื่องมาจากการที่คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านไม่มีโอกาสซึ่งเจงให้ผู้ที่ไม่ได้เป็นสมาชิกกองทุนหมู่บ้านเข้าใจก็ได้ เพราะคณะกรรมการจะมีโอกาสซึ่งเจงเพื่อให้เหตุผลแก่ผู้กู้แต่ละคนที่ได้วงเงินกู้ไม่เท่ากัน เท่านั้น

กองทุนหมู่บ้านกับการกู้ยืมเงิน นอกจากนี้อีกมุมมองหนึ่งของการที่สมาชิกชุมชนหมู่บ้านเข้ามีนี้ไม่ยอมสมควรเป็นสมาชิกกองทุนหมู่บ้านเพราะเห็นว่า การเป็นสมาชิกกองทุนหมู่บ้าน คือ การกู้เงิน คนในชุมชนบ้านเข้ามีนี้ที่ไม่สมควรเป็นสมาชิกทั้งกลุ่มที่มีฐานะดีและกลุ่มคนยากจน มีความเห็นสอดคล้องกันว่า การเป็นสมาชิกกองทุนหมู่บ้านแล้วต้องกู้เงิน แต่เหตุผลของการกู้นั้นแตกต่างกัน โดยผู้ไม่สมควรเป็นสมาชิกกองทุนหมู่บ้านที่มีฐานะดีเห็นว่า การกู้เงินจากกองทุนหมู่บ้านเป็นสิ่งที่ไม่จำเป็นเพราวงเงินกู้น้อย อาจจะมีความยุ่งยากในการค้าประกัน และเห็นว่าตนเองพึงมีความสามารถในการตนเองได้ในทางเศรษฐกิจจึงไม่จำเป็นต้องกู้เงิน เช่น ผู้ไม่สมควรเป็นสมาชิกกองทุนหมู่บ้านท่านหนึ่งกล่าวว่า "...ถ้ากู้ก็ต้องมีคนค้ำ มันหลายอย่างผูกโดยไม่เอา เรายังคงต้องดู มันก็พออยู่ได้..." ส่วนผู้ที่ไม่สมควรเป็นสมาชิกกองทุนหมู่บ้านที่มีฐานะยากจน เห็นว่าการเป็นสมาชิกกองทุนหมู่บ้านแล้ว จะต้องกู้เงิน ซึ่งไม่แน่ใจว่าจะกู้ไปทำอะไร และจะมีความสามารถในการหาเงินมาใช้หนี้หรือไม่ เช่น ผู้ที่ยากจนและไม่สมควรเป็นสมาชิกกล่าวถึงปัจจุบันนี้ว่า "...ก็ไม่อยากสมัคร เพราะกลัวว่าถ้าเราไปสมัครเป็นสมาชิก เรายังต้องกู้ ที่นี่เราจะกู้ไป จะทำอะไรล่ะ..." สำหรับผู้ให้ข้อมูลนี้ เป็นผู้ที่มีอาชีพรับจ้างเลี้ยงเปิดและรับจ้างทัวไป ฐานะยากจนมาก แม้จะเคยร่วมประชุมประชาคมเพื่อก่อตั้งกองทุนหมู่บ้าน และเห็นว่ากองทุนหมู่บ้านอาจช่วยชาวบ้านได้ในแง่ของการประกอบอาชีพ แต่ก็ไม่ยอมสมควรเป็นสมาชิก

กองทุนหมู่บ้านกับการทำบัญชี เนื่องจากส่วนกลางได้ทำบัญชีมาตั้งนานมาให้คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านตามแบบ แต่คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านส่วนมากจะไม่เข้าใจแบบที่ส่วนกลางทำมาให้จึงมักจะทำบัญชีตามรูปแบบที่ตนเองเข้าใจ เพราะบัญชีที่เป็นรูปเล่มนี้ส่วนกลางกำหนดมาเป็นเรื่องที่ยากสำหรับชาวบ้าน โดยเอกสารหลักฐานต่างๆ เช่น บัญชี

ของชาวบ้าน หลักฐานการอนุมัติ การยื่น การคืน จะเป็นหลักฐานที่คณะกรรมการเก็บรวบรวมไว้ทั้งหมด เช่นที่พัฒนากรอำเภอกล่าวว่า "...คือว่าพวงหลักฐานต่างๆ เค้าก็ทำครบ พวงบัญชีการอนุมัติ การยื่นเค้าจะมีหลักฐานอยู่ เพียงแต่บัญชีที่เป็นอยู่/เดิมจะอย่างนี้ มันยกสำหรับชาวบ้านพอสมควร..."แต่ถ้าให้คณะกรรมการกองทุนทำบัญชีตามแบบที่คณะกรรมการอ่านแล้วเข้าใจ พัฒนากรสามารถดังกล่าวไม่เห็นด้วย เพราะเกรงว่าอาจจะทำให้ระบบการตรวจสอบยุ่งยาก และคิดว่าคณะกรรมการควรจะพยายามศึกษาฐานแบบบัญชีของส่วนกลาง และใช้แบบบัญชีตามที่ส่วนกลางกำหนดมาให้มากกว่าทำบัญชีตามความเข้าใจของคณะกรรมการกองทุนในแต่ละหมู่บ้าน

กองทุนหมู่บ้าน : บทบาทที่เป็นอยู่และทิศทางในอนาคต

จากมุมมองของประชาชนในชุมชนที่มีต่อกองทุนหมู่บ้านแตกต่างกันดังกล่าว อาจยังไม่มีข้อสรุปได้ว่า มุมมองของฝ่ายใดถูกหรือผิด แต่ก็ถือว่าเป็นมุมมองที่อาจจะเกิดขึ้นได้ในกองทุนหมู่บ้านอื่นๆ แต่อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาผู้วิจัยเห็นว่า มีข้อสรุปที่สำคัญเกี่ยวกับบทบาทของกองทุนหมู่บ้านเข้าขั้นมีน ดังนี้คือ

1. กองทุนหมู่บ้านเป็นทุนเงินตราที่เข้ามาแทนที่ทุนทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนการเข้ามาของกองทุนหมู่บ้านที่เข้าสู่ชุมชนในช่วงนี้อาจจะเรียกว่าเป็นระยะเวลาที่พอย่างมากกับความต้องการของชุมชนบ้านเข้าขั้นมีน เพราะอย่างน้อยๆ ในชุมชนบ้านเข้าขั้นมีนก็มีบทเรียนของผลเสียที่เกิดจากการร่วมกันใช้ทุนทรัพยากรธรรมชาติตอย่างรุนแรงจนต้องขาดแคลนทุนชุมชนไปพร้อมกันเกือบจะทุกด้าน แต่บทเรียนเหล่านี้เมื่อมองในด้านบวก รวมทั้งจากการที่คนในชุมชนส่วนหนึ่งที่เป็นสมาชิกกองทุนสักจะยอมทรัพย์ได้เรียนรู้ประสบการณ์ของการบริหารเงินกองทุนที่เกิดจากความร่วมมือกันของชุมชน ทำให้คนในชุมชนมีบทเรียนจากประสบการณ์นั้นเป็นมาตรฐานให้คนในชุมชนบ้านเข้าขั้นมีน มีความระมัดระวังต่อการบริหารกองทุนหมู่บ้าน โดยการเลือกผู้ใหญ่บ้านที่เป็นผู้มีอำนาจจัดปัจจุบันของชุมชนเป็นประธานกรรมการ ทำให้การอุดตั้งกองทุนหมู่บ้านเข้าขั้นมีนใช้เวลาไม่มากนัก และมีการบริหารกองทุนหมู่บ้านให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของสมาชิกได้ทุกรายตามที่ยื่นความจำนงขอ ก็แม้ว่าจะไม่ได้เงินครบตามจำนวนที่ยื่นกู้ก็ตาม และแหล่งเงินตราที่คงที่เข้ามาแทนที่ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนที่จะใช้เป็นทรัพยากรในการดำเนินกิจกรรมตามโครงการที่ขอยื่นกู้ แต่อย่างไรก็ตามการใช้ทรัพยากรนี้ของคนในชุมชนมีความระมัดระวังพอสมควร คือ ผู้ยื่นกู้ส่วนใหญ่มีเป้าหมายในการนำเงินนี้ไปลงทุน มีแผนการในการเก็บเงินเพื่อชำระคืนกองทุนหมู่บ้านในขณะเดียวกันผู้ที่ไม่ยื่นกู้แม้ว่าจะเข้าร่วมประชุมและรู้จะเบิกการกู้เงิน ก็จะไม่ยื่นกู้เมื่อรู้ว่า

ไม่มีความสามารถในการชำระเงินหรือไม่มีเป้าหมายที่แน่นอนในการนำเงินกองทุนหมู่บ้านไปใช้

สิ่งเหล่านี้ คือ การนำประสบการณ์เดิมของการใช้ทุนทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนมาใช้ตอบสนองต่อการเข้ามาของกองทุนหมู่บ้าน เพราะคนในชุมชนจะมีความรอบคอบต่อการใช้แหล่งเงินนี้ซึ่งเป็นทุนเงินตราในชุมชนในปัจจุบันนี้ด้วยมุ่งมองที่รอบด้านมากกว่าเดิม ดังจะเห็นได้จากการที่แม้ว่ากองทุนหมู่บ้านของบ้านเข้ามีนั่นจะมีการคิดดอกเบี้ยเพียงร้อยละ 6 ต่อปี แต่คนโดยทั่วไปก็ยังพูดถึงกองทุนสักจะออมทรัพย์ที่คิดดอกเบี้ยร้อยละ 2 ต่อเดือน เพราะในช่วงเริ่มต้นของกองทุนหมู่บ้านนี้ คนในชุมชนบ้านเข้ามีนยังเชื่อมั่นและมีความรู้สึกว่าตนเองเป็นเจ้าของกองทุนสักจะออมทรัพย์มากกว่ากองทุนหมู่บ้าน ประดิษฐ์ในระยะเวลา ถ้าการบริหารเงินกองทุนหมู่บ้านของชุมชนบ้านเข้ามีนมีความชัดเจนขึ้น ความไว้วางใจของคนในชุมชนบ้านเข้ามีนต่อกองทุนหมู่บ้านคงจะมีเพิ่มขึ้น เพราะอย่างน้อยๆ ก็ได้ที่สำคัญประการหนึ่งของกองทุนหมู่บ้านเข้ามีนในฐานะแหล่งเงินตราในชุมชน คือ การที่มีดอกเบี้ยต่ำเพียงร้อยละ 6 ต่อปี ซึ่งเป็นดอกเบี้ยที่สามารถร่วมกันเสนอและยอมรับได้

2. กองทุนหมู่บ้านทำให้เกิดการพัฒนาอาชีพในชุมชน เนื่องจากวงจรการหมุนเวียนของเงินกองทุนหมู่บ้านเป็นสิ่งที่เคลื่อนไหวต่อเนื่องและหมุนเวียนอย่างเป็นระบบอยู่ในชุมชน ทำให้คนในชุมชนได้เรียนรู้ร่วมกันถึงกระบวนการเคลื่อนไหวของเศรษฐกิจชุมชน รวมตั้งแต่การวางแผนงาน การเขียนโครงการ / วิธีการ / เป้าหมายของการนำเงินกู้ไปใช้ในการผลิตและการพัฒนาอาชีพ รวมทั้งการที่ผู้ยื้อนกู้แต่ละคนต้องพยายามคิดวิเคราะห์ในการที่จะนำเงินกู้ไปใช้ในการพัฒนาอาชีพ ซึ่งทำให้เกิดมีผู้ผลิตรายใหม่ขึ้นในชุมชน เช่น กรณีการรวมกลุ่มกันเพื่อกู้เงินจากกองทุนหมู่บ้านมาร่วมกันแบบรูปผลิตจากมุมมองเพื่อเพิ่มมูลค่าให้ผลิตและสามารถยืดอายุผลผลิตจากมุมมองดิบให้เป็นมุมมองเชื่อมที่มีอายุการจำานวนขึ้น และมีราคาจำหน่ายสูงกว่ามุมมองดิบ ก็เป็นความพยายามที่จะพัฒนาอาชีพในชุมชนให้มีมูลค่าทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น นอกจากนี้การรวมกลุ่มเพื่อสร้างเครือข่ายการประกอบอาชีพร่วมกัน ซึ่งแม้จะเป็นเพียงงานเสริมของกลุ่ม แต่ก็เป็นจุดเริ่มต้นของการเรียนรู้เรื่องการพัฒนาอาชีพซึ่งกันและกันซึ่งจะเป็นผลดีต่อการพัฒนาอาชีพของคนในชุมชนต่อไปในอนาคต

3. กองทุนหมู่บ้านกับการเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านกระบวนการเศรษฐกิจในชุมชน กองทุนหมู่บ้านนอกจากจะมีความเป็นเอกลักษณ์ของกองทุนที่แม่จะถูกกำหนดด้วยเงื่อนไข หลักประกันให้ต้องดำเนินการภายใต้กฎระเบียบท่องสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ พ.ศ. 2544 และระเบียบคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ ว่าด้วยการจัดตั้งและบริหารกองทุนหมู่บ้านและชุมชน

เมื่อongแห่งชาติ พ.ศ. 2544 แต่กองทุนหมู่บ้านแต่ละแห่งก็มีเงื่อนไขการดำเนินงานที่มีบริบทแตกต่างกัน เช่น กองทุนหมู่บ้านชุมชนบ้านเข้าขั้น มีเป็นกองทุนหมู่บ้านที่ประธานคณะกรรมการ เป็นผู้ใหญ่บ้านที่มีความเป็นผู้นำสูง มีความคิดริเริ่มในการส่งเสริมงานอาชีพในชุมชน กลั่นติดสินใจในการที่จะตั้งกองทุนหมู่บ้านขึ้นมาในเวลาเดียวและได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชนสูง ทำให้การดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านเข้าขั้นเป็นไปด้วยความเรียบง่าย คือ สามารถจัดให้มีคณะกรรมการกองทุนที่มีความสามรถในการทำงาน เป็นที่ยอมรับของสมาชิก กระจายการภูมิปัญญาในหมู่สมาชิกอย่างทั่วถึง และไม่มีปัญหาเรื่องการคืนเงินกองทุนหมู่บ้าน ซึ่งเป็นการดำเนินการที่ทำให้เกิดการผลิต การบริโภค การแลกเปลี่ยนและการกระจายสินค้าขึ้นในชุมชน การดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านเข้าขั้นนี้จะเป็นแหล่งเรียนรู้ทั้งทางตรงและทางอ้อมของคนในชุมชน ที่จะได้เรียนรู้เรื่องกระบวนการเศรษฐกิจ และการแสวงหาจุดยืนของสมาชิกในชุมชนที่จะเป็นผู้ผลิตและผู้บริโภคที่มีคุณภาพ รวมทั้งเป็นแหล่งเรียนรู้ของเยาวชนในชุมชนในเรื่องของสถาบันกองทุนทางการเงินของคนในชุมชน สำหรับนักเรียนในโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในชุมชนบ้านเข้าขั้นนี้ที่มีนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เรียนอยู่

นอกจากนี้ ในส่วนของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านที่เป็นบุคลากรสำคัญในการบริหารงานของกองทุนหมู่บ้านให้สามารถดำเนินงานไปได้อย่างราบรื่น ก็มีบทเรียนสำคัญของการทำงานร่วมกันของคณะกรรมการหมู่บ้านได้เรียนรู้ทั้งเรื่องการจัดระบบการจัดการกองทุน การบริหารโครงการ การทำบัญชี การเจรจาต่อรอง และการใช้เวทีกองทุนหมู่บ้านเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งเป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ที่แม้ว่าปัจจุบันนี้ภาคการพัฒนาบุคลากรหลักของกองทุนหมู่บ้านไปสู่การเป็นผู้นำในการด้านเศรษฐกิจชุมชนอาจจะยังไม่ชัดเจนต่อไปในอนาคต

4. กองทุนหมู่บ้านทำให้คนในชุมชนนี้ส่วนร่วมเป็นส่วนหนึ่งของระบบเศรษฐกิจชุมชน ในอดีตระบบเศรษฐกิจชุมชนเป็นพลวัตเล็กๆ เรียบง่าย แต่เมื่อภาครัฐได้สนับสนุนชุมชนด้วยเงินกองทุนหมู่บ้าน ทำให้ภาคประชาชนได้มีส่วนร่วมในการบริหารเงินของบประมาณแผ่นดินในส่วนที่เป็นเงินของชุมชนอย่างชัดเจน ตั้งแต่การร่วมกันก่อตั้งกองทุนหมู่บ้าน การกำหนดนโยบายทิศทางการดำเนินงานกองทุน การเลือกบุคคลที่คุณในชุมชนยอมรับเข้ามาบริหารกองทุน การร่วมกันดูแลรักษากองทุนในฐานะทุนเงินตราของชุมชนล้วนเป็นสิ่งที่ทำให้คนในชุมชนเกิดความรู้สึกร่วมในการบริหารเงินงบประมาณที่จัดสรรมาจากส่วนกลางให้กลายมาเป็นเงินกองทุนของชุมชน เป็นการสร้างโอกาสให้คนส่วนใหญ่ของประเทศในภาคชนบทได้มีส่วนร่วมใช้ทรัพยากรที่เป็นเงินตราของประเทศ และการที่มีกองทุนหมู่บ้านทั่วประเทศกว่า 70,000 กองทุน ทำให้เกิดเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านที่แต่ละชุมชนทั่วประเทศ ซึ่ง

กองทุนหมู่บ้านจะเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างความเข้มแข็งให้แก่คุณในชุมชนทั้งในและของทุนเงินตรา ทุนความรู้ด้านการบริหารจัดการเศรษฐกิจในชุมชน และทุนทางสังคมของชุมชนให้มั่นคงขึ้น

5. กองทุนหมู่บ้านกับการหวานกลับคืนชุมชนของคนห้องถิน การที่ในชุมชนมีกองทุนหมู่บ้านเป็นกิจกรรมเศรษฐกิจอย่างใหม่ในชุมชน นอกจากจะทำให้คุณในชุมชนมีกิจกรรมร่วมกันในการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้าน มีทุนเงินตราให้หมุนเวียนกันยิ่งแล้ว ในชุมชนบ้านเข้ามีนัยยังมีปรากฏการณ์ที่คุณในชุมชนซึ่งไปเรียนต่อปริญญาตรีและทำงานในกรุงเทพมหานครส่วนหนึ่ง ลาออกจากงานและกลับมาทำงานกับครอบครัว เช่น กรณีของบันทิตกองทุนหมู่บ้านที่กลับมาทำงานในไจรนาสวนผสานของครอบครัว และหรือภูษิกของกองทุนหมู่บ้าน บุตรหลานของคุณในชุมชนที่ได้เรียนต่อในระดับปริญญาตรี และทำงานอยู่ที่กรุงเทพมหานครเป็นเวลานาน กลับมาทำกิจการส่วนตัวในหมู่บ้าน เช่น การทำเม็ดมะม่วงหิมพานต์อบแห้ง และการค้าขายเพิ่มขึ้น รวมทั้งได้นำความรู้ดังกล่าวเข้าช่วยในการทำงานของคณะกรรมการหมู่บ้านในตำแหน่งหรือภูษิก และช่วยวางระบบบัญชีของกองทุนหมู่บ้านให้มีความชัดเจนขึ้น โดยคณะกรรมการหมู่บ้านคนนี้ให้เหตุผลที่คิดว่าทำให้ตนเองได้รับเลือกจากคุณในชุมชนให้เข้ามาเป็นคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านว่าเป็นพระคุณอื่นๆ เห็นว่าตนเองเรียนมาสูงกว่าคุณอื่นในหมู่บ้าน เช่นที่พูดว่า "...เขาเลือกหนูก็เพราะเขาเห็นว่าหนูเรียนสูงกว่าเขา เพราะกองทุนเป็นของหมู่บ้าน..."

ซึ่งปรากฏการณ์นี้แม้ว่าจะไม่ชัดเจนนัก แต่น่าจะเป็นนิมิตหมายอันดีที่แสดงให้เห็นว่าเริ่มมีบุคลากรที่เรียนจบการศึกษาระดับสูงหันกลับมาทำงานในชุมชน แทนการให้ลูกออกจากการศึกษาสูงในชุมชนที่เคยเป็นมหาลัยทศวรรษ

อาจจะกล่าวได้ว่า ในช่วงเริ่มต้นของกองทุนหมู่บ้านในชุมชนบ้านเข้ามีเพียง 2 ปีที่ผ่านมา กองทุนหมู่บ้านมีบทบาทสำคัญในชุมชนทั้งในส่วนของการเป็นทุนเงินตราที่เข้ามาแทนที่ทุนธรรมชาติของชุมชน ทำให้เกิดการเพิ่มขึ้นของทุนความรู้ด้านเศรษฐกิจจุลภาค และทุนทางสังคมของการเป็นเครือข่ายกันของสมาชิกชุมชน การรู้สึกมีส่วนร่วมและเป็นส่วนหนึ่งของภาคเศรษฐกิจมหาภาค การพัฒนาอาชีพ และการเกิดกระบวนการเรียนรู้ด้านเศรษฐกิจในชุมชน รวมทั้งการเริ่มมีสัญญาณของการหวานกลับคืนสู่ชุมชนของคนห้องถินที่จบการศึกษาระดับสูง ซึ่งนับได้ว่ากองทุนหมู่บ้านเข้ามีได้กล้ายมาเป็นจุดเริ่มต้นที่จะพัฒนาชุมชนไปสู่ความเข้มแข็งและความยั่งยืนของระบบเศรษฐกิจในชุมชน ซึ่งน่าจะเป็นทิศทางที่ยังยืนของ การพัฒนาทุนชุมชนต่อไปในอนาคต

สรุปความ

กองทุนหมู่บ้านเข้ามีน์ได้เริ่มก่อตั้งขึ้นในหมู่บ้านเข้ามีน์ ในช่วงเวลาเดียวกันกับการก่อตั้งของกองทุนหมู่บ้านในชุมชนอื่นๆ เป็นการก่อตั้งด้วยความรับรื่นจากการประชุมประชาคมหมู่บ้านในครั้งแรก เมื่อวันที่ 11 กรกฎาคม 2544 โดยที่สมาชิกกองทุนหมู่บ้านเข้ามีน์บางส่วนยังมีความรู้สึกว่ากองทุนหมู่บ้านเป็นกองทุนของรัฐบาล ดังนั้นในขั้นตอนของการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านจึงปฏิบัติตามกฎเกณฑ์และเงื่อนไขการดำเนินงานตามที่กำหนดเป็นแนวทางไว้ในระเบียบคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติว่าด้วยการจัดตั้งและบริหารกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ

การดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านเข้ามีนันับว่ามีความสำคัญและส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวิถีชีวิตของคนในชุมชนบ้านเข้ามีนพอดี เพราะอย่างน้อยกองทุนหมู่บ้านก็ถูกยกมาเป็นเหมือนทุนชุมชนของชุมชนบ้านเข้ามีน คือ เป็นเหมือนสิ่งที่เข้ามาแทนที่ทุนธรรมชาติและทุนทางสังคมดังเดิมที่เคยมีอยู่ในชุมชน และเป็นทุนชุมชนที่มีอยู่เพื่อตอบสนองต่อความต้องการที่คนในชุมชนสามารถกำหนดทิศทางการดำเนินการได้ เพราะกองทุนหมู่บ้านมีเงื่อนไขที่เปิดกว้างสำหรับการขอภัยเงิน ซึ่งเป็นทุนเงินตราที่เปลี่ยนไปเป็นต้นทุนการผลิต ส่วนสนับสนุนของกระบวนการผลิต และสิ่งอำนวยความสะดวกต่อกระบวนการจัดจำหน่ายที่อำนวยความสะดวกความสะดวกต่อกระบวนการจัดจำหน่ายที่อำนวยความสะดวกความสะดวกต่อพัฒนาการอาชีพของตนเอง

จุดเด่นอย่างหนึ่งของกองทุนหมู่บ้านเข้ามีน คือ การที่ทำให้เกิดการสนับต่อการรวมกลุ่มของสมาชิกกองทุนหมู่บ้านในการแปรรูปผลผลิตในชุมชน แม้ว่าจะเป็นกลุ่มเล็กๆ ในชุมชน และมีการขยายตัวเพียงเล็กน้อยในปัจจุบัน แต่ลักษณะของการรวมกลุ่มสมาชิกที่ต้องนำอุปกรณ์ในการแปรรูปผลผลิตมาจากการบ้านแล้วมาร่วมกันทำงานนั้น นับว่าเป็นการสืบทอดวัฒนธรรมการทำงานร่วมกันของคนในชุมชนที่สืบทอดมาจากการลงแขกหรือการเอาแรงเพียงแต่เป็นการลงแขกหรือเอาแรงประจำที่ไม่ต้องหมุนเวียนไปตามไว่นานผ่านผสานของเพื่อนบ้านรวมไปถึงการสืบทอดการประเพณีการทำบุญกลางทุ่ง ที่คนในชุมชนต้องนำข้าวของเครื่องใช้ของครอบครัวไปร่วมกันเตรียมการทำบุญ เช่น การร่วมกันทำอาหาร ร่วมกันทำบุญ และเลี้ยงอาหารกัน เสร็จแล้วนำข้าวของเครื่องใช้ที่มาร่วมกันทำอาหารawaywardไปโดยไม่นำกลับบ้าน นอกจากนี้การรวมกลุ่มกันภูมิเงินกองทุนหมู่บ้านของกลุ่มแม่บ้าน ก็เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่ม ตั้งแต่การร่วมกันเขียนโครงการ การวางแผนการแปรรูปผลผลิต การจัดจำหน่าย การทำบัญชีรับ-จ่ายของกลุ่ม ซึ่งจะเป็นบทเรียนสำคัญในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันในการริเริ่มและพัฒนาการอาชีพของกลุ่ม ของตนเองและเพื่อนในกลุ่ม

เป็นการเพิ่มทุนทางสังคมของชุมชนทางหนึ่ง รวมทั้งการถ่ายเงินเป็นกลุ่มก็เป็นหลักประกันที่กลุ่มต้องร่วมกันรับผิดชอบในการร่วมกันทำงาน เพื่อนำกำไรมาก่อนได้ใช้คืนเงินกองทุนหมู่บ้าน

แต่เนื่องจากการเริ่มต้นและการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านในชุมชน ยังเป็นช่วงของการเริ่มต้น กระบวนการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านยังต้องการช่วงเวลาที่จะดำเนินการต่อไป เพื่อให้กองทุนหมู่บ้านกล้ายมาเป็นกองทุนของคนในชุมชนมิใช่กองทุนของรัฐบาลอีกต่อไป

บทที่ 6

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

การวิจัยกรณีศึกษา เรื่อง กองทุนหมู่บ้าน : ภาพสะท้อนจากผู้ประกอบธุรกิจผลิตรายย่อย ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยในโครงการวิจัยและประเมินกองทุนหมู่บ้านนี้ เป็นการวิจัยกรณีศึกษาเพื่อตอบคำถามการวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการ生產สมทุนชุมชนในวิถีการดำรงชีวิตของคนในชุมชนบ้านเข้ามิ้น ว่ามีลักษณะเป็นอย่างไร ในกรณีของการรวมกลุ่มเพื่อการประรูปผลผลิต รวมทั้งศึกษาถึงทุนชุมชนที่สะสมมาก่อนที่กองทุนหมู่บ้านจะเริ่มดำเนินการว่ามีผลต่อการเรียนรู้ การคาดหวัง และการกำหนดดยุทธศาสตร์ในการดำเนินการเกี่ยวกับกองทุนหมู่บ้านอย่างไรบ้าง และศึกษาถึงสภาพการดำเนินการของกองทุนหมู่บ้านในชุมชนบ้านเข้ามิ้นว่าเป็นอย่างไร ประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใด และมีส่วนช่วยในการปรับฟื้นทุนชุมชนในชุมชนบ้านเข้ามิ้นได้อย่างไรบ้างโดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังนี้ คือ

1. เพื่อศึกษาแบบแผนการดำรงชีวิต (mode of living) ของชุมชน ด้านการประรูปผลผลิต รวมถึง สิ่งที่ทำให้คนในชุมชนดำรงชีวิตอยู่ได้ เช่น ระบบการผลิต การบริโภค การจัดสรร การแลกเปลี่ยน ระบบความรู้และเทคโนโลยี ระบบความสัมพันธ์ของคนในสังคม และองค์กรสังคมภายนอกชุมชน ว่าเป็นไปในลักษณะใด

2. เพื่อศึกษากระบวนการ生產สมทุนชุมชน ซึ่งหมายถึง ทุนธรรมชาติ ทุนทางสังคม ทุนภูมิปัญญาและความรู้ในชุมชน และทุนเงินตรา ว่าสามารถดำรงอยู่ได้อย่างต่อเนื่องได้อย่างไร รวมทั้งศักยภาพและจุดอ่อนของชุมชนเป็นอย่างไร คนในชุมชนมีการจัดการกับภาระหนี้สินของตนเองได้อย่างไรบ้าง

3. กองทุนหมู่บ้าน มีส่วนในการสร้างกระบวนการ生產สมทุนชุมชน ซึ่งหมายถึง ทุนธรรมชาติ ทุนทางสังคม ทุนภูมิปัญญาและความรู้ในชุมชน และทุนเงินตราอย่างไร และกองทุนหมู่บ้านมีปฏิสัมพันธ์กับวิถีการดำรงชีวิตของชุมชนอย่างไรบ้าง

สรุปขั้นตอนการวิจัยกรณีศึกษา

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยกรณีศึกษาตามขั้นตอนโดยสรุปดังนี้ คือ

1. กำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษา โดยการศึกษาและทำความเข้าใจกรอบแนวคิดหลักในการวิจัยของโครงการวิจัยและประเมินกองทุนหมู่บ้าน แล้วกำหนดกรอบแนวคิดการ

วิจัยกรณีศึกษา จากแบบแผนการดำเนินชีวิตของชุมชน โดยเน้นที่การแปรรูปผลิตจากหมู่บ้าน ที่ตั้งอยู่บริเวณชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก

2. เลือกชุมชนที่ศึกษา จากชุมชนบ้านเข้าขั้น มีชื่อเป็นชุมชนที่มีความสามารถในการพึ่งตนเองสูง มีผู้นำชุมชนที่มีความสามารถ มีประสบการณ์ของการร่วมมือกันในการแก้ไขปัญหาสาธารณสุขของชุมชน คนในชุมชนมีความใกล้ชิดกัน มีระบบความช่วยเหลือที่เป็นหลักประกันทางด้านการเงินและสุขภาพ คนในชุมชนมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ประสบความสำเร็จในการระดมทุนเพื่อจัดตั้งเป็นกองทุนของชุมชน คนในชุมชนกล้าแสดงความคิดเห็นเพื่อคัดค้านต่อกิจกรรมที่อาจจะเป็นผลเสียต่อชุมชนในเวลาที่สาธารณะ ชุมชนมีการสืบสานตำนานหรือเรื่องเล่าความเป็นมาของชุมชนและคนในชุมชนพอใจและภูมิใจในวิธีการดำเนินชีวิตของตนเอง รวมทั้งมีวิถีชีวิตส่วนหนึ่งในการแปรรูปผลิต สมาชิกกองทุนหมู่บ้านมีการรวมกลุ่มกันเพื่อกู้เงินกองทุนหมู่บ้านมาใช้ในการแปรรูปผลิต และตั้งอยู่ในบริเวณชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก

3. การศึกษาข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาข้อมูล 3 วิธีการหลัก คือ การสัมภาษณ์เชิงลึก การจัดกลุ่มสนทนากลุ่ม การสังเกตและจดบันทึก นอกจากนี้ได้ศึกษาข้อมูลบางส่วนจากเอกสารเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชุมชน รวมทั้งการศึกษาข้อมูลจากเอกสารของกองทุนหมู่บ้านบ้านเข้าขั้น

4. แนวทางการศึกษา ซึ่งได้แก่ แนวคิดตามในการสัมภาษณ์ระดับลึกและการจัดกลุ่มสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยศึกษาโดยใช้แนวคิดตามที่โครงการวิจัยและประเมินกองทุนหมู่บ้านจัดทำขึ้น เป็นแนวคิดตามหลัก และปรับแนวคิดตามดังกล่าวเพื่อศึกษาเจาะลึกเกี่ยวกับแบบแผนการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนด้านการแปรรูปผลิต

5. ผู้ให้ข้อมูลหลัก แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ

5.1 ผู้ให้ข้อมูลหลักในการสัมภาษณ์ระดับลึก ประกอบด้วย คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านเข้าขั้น ซึ่งได้แก่ผู้ใหญ่บ้าน หรือประธานกองทุนหมู่บ้าน พัฒนาการอำเภอ เหรัญญิก เลขานุการ และสมาชิกกองทุนหมู่บ้าน ซึ่งเป็นทั้งผู้ที่กู้และไม่กู้เงินกองทุนหมู่บ้าน จำนวน 20 คน

5.2 ผู้ให้ข้อมูลในการจัดกลุ่มสนทนา แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มสมาชิกกองทุน มีผู้ร่วมสนทนากลุ่มจำนวน 7 คน และกลุ่มคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน มีผู้ร่วมสนทนา กลุ่ม จำนวน 6 คน รวมมีผู้สนทนากลุ่มทั้งสองกลุ่ม จำนวน 13 คน

6. การประเมินผลและการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนต่อไปนี้ คือ

6.1 นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาปรากฏการณ์ในชุมชนบ้านเข้ามีนิ้น โดยการสัมภาษณ์ระดับลึก และการจัดกลุ่มสนทนามาจัดระบบ ถอดเทปบันทึกเสียงคำต่อคำ จัดพิมพ์ข้อมูลของผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นรายบุคคลและรายกลุ่ม ด้วยโปรแกรม Microsoft word 97 จนครบถ้วนราย

6.2 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรม Atlas / ti Visual Qualitative Data ในการทำ open Coding เพื่อจัดหมวดหมู่ของข้อมูล (category data) ตามคุณสมบัติ (properties) ของโมโนทัคโน (concept) แต่ละกลุ่ม และแยกข้อมูลที่มีความหมายสามารถอธิบายเรื่อง ทุนชุมชนหมู่บ้านเข้ามีนและกองทุนหมู่บ้านเข้ามีน รวมทั้งปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้อง ออกจากการข้อมูลที่ไม่มีความหมายและไม่เกี่ยวข้องกับการวิจัยเรื่องนี้

6.3 นำข้อมูลทั้งหมดที่จัดหมวดหมู่แล้ว มาแปลความหมายข้อมูล (interpreting data) แล้วอธิบายเกี่ยวกับทุนชุมชนหมู่บ้านเข้ามีนและกองทุนหมู่บ้านเข้ามีน รวมทั้งปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องโดยอาศัยความไวทางทฤษฎี (theoretical sensitivity) จากประสบการณ์ในการศึกษา แนวคิด และเอกสารงานวิจัย รวมทั้งเรื่องที่เกี่ยวข้องเป็นหลักในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพเพื่อให้คำอธิบายกับข้อมูล

6.4 สร้างโมโนทัคโนเชิงทฤษฎี (theoretical coding) เพื่อเชื่อมโยงข้อมูลกับแนวคิดทฤษฎีโดยอาศัยการตีความ (interpretation) และกำหนด (construct) ข้อเสนอ (proposition) เพื่อนำไปสู่การสร้างทฤษฎีจากฐานราก (grounded theory) ต่อไป

สรุปผลการศึกษา

กองทุนหมู่บ้านเข้ามีนจัดเป็นกองทุนหมู่บ้านแห่งหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงการใช้เงินจากกองทุนหมู่บ้านไปในการพัฒนาการแปรรูปผลิตของคนในชุมชนในลักษณะที่มีการรวมกลุ่มกันกู้เงินและสามารถทำได้สำเร็จพอสมควร เพราะมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง สามารถคืนกำไรให้สมาชิกในกลุ่มได้และมีแนวโน้มที่จะขยายตัวเพราะมีสมาชิกในกลุ่มเพิ่มขึ้น

การแปรรูปผลิตของกลุ่มสมาชิกกองทุนหมู่บ้านเข้ามีนเป็นการทำงานที่ต่อเนื่องมาจากการทำงานของกลุ่มแม่บ้าน โดยการสนับสนุนของพัฒนาการจังหวัดและเมืองท่องเที่ยวของทุนหมู่บ้านเกิดขึ้นในชุมชน กลุ่มแม่บ้านกลุ่มนี้ได้รวมกลุ่มกันกู้เงินจากกองทุนหมู่บ้านไปใช้ใน การแปรรูปผลิต คือ มะม่วง ซึ่งเป็นผลผลิตทางการเกษตรที่มีอยู่มากในชุมชนมาดำเนิน มะม่วงเชื่อม โดยมีระบบการจัดการ เช่น มีฝ่ายผลิต ฝ่ายขาย ฝ่ายการเงิน ซึ่งมีลักษณะของ

การแบ่งงานกันตามครอบครัวในกลุ่ม รวมทั้งมีการร่วมกันผลิตมะม่วงเชื่อมอย่างเป็นระบบ และเป็นการใช้เวลาว่างของกลุ่มแม่บ้านให้เกิดผลผลิต และเพิ่มทุนเงินตราแก่ครอบครัว นอกเหนือจากการมีการทำมะม่วงเชื่อมกิจกรรมที่เป็นสืบทอดกันในกลุ่มเกิดการเป็นเครือข่ายการร่วมมือกันประกอบอาชีพ สร้างความมั่นคงทางด้านจิตใจ และความเข้มแข็งของกลุ่ม ทั้งยังทำให้มีการขยายตัวของการแปรรูปผลผลิตเพิ่มขึ้น เช่น การแปรรูปมะม่วงหิมพานต์

การดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านเข้ามีน แม้ว่าจะเป็นกองทุนหมู่บ้านในชุมชนเล็กๆ ที่ตั้งอยู่ในชนบทห่างไกล แต่ด้วยการบริหารจัดการที่เข้มแข็งของผู้นำชุมชน ตั้งอยู่ในชุมชนที่มีการรวมกลุ่มกันแข็งขัน และคนในชุมชนมีบทเรียนจากการรวมกลุ่มกันในการตั้งกองทุนของชุมชนมาก่อน ทำให้กองทุนหมู่บ้านเข้ามามีบทบาทสำคัญในการสร้างงานแก่ผู้แปรรูปผลผลิต กลุ่มย่อย ที่แม้จะยังเป็นเพียงบทเรียนบทเล็กๆ ในช่วงเวลาสั้นๆ ของการก่อตั้งกองทุนหมู่บ้าน แต่กองทุนหมู่บ้านเข้ามีนก็ได้ถูกนำมาเป็นทุนชุมชนของคนในชุมชน ทั้งในบริบทของการรวมกลุ่มกันเพื่อเพิ่มทุนชุมชนและการเพิ่มทุนชุมชนแก่ปัจเจกชนในชุมชน และเป็นแหล่งทุนที่จะพัฒนาความรู้ความสามารถสามารถด้านการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านที่เข้ามาแทนที่ทุนธรรมชาติของชุมชนให้ถูกนำมาเป็นทุนชุมชนของชุมชนบ้านเข้ามีนต่อไปในอนาคต

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยกรณีศึกษาของกองทุนหมู่บ้านเข้ามีนที่ได้ดำเนินการมา ผู้วิจัยเห็นว่า กองทุนหมู่บ้านเป็นกองทุนที่มีบทบาทในฐานะที่ได้ถูกนำมาเป็นทุนชุมชน ที่นับวันจะทวีความเข้มแข็งและก่อให้เกิดการพัฒนา รวมทั้งเป็นแหล่งการเรียนรู้ เรื่อง การบริหารจัดการโครงการ ของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและสมาชิกและเป็นเสมือนภาคปฏิบัติการของคนในชุมชน ที่จะได้เรียนรู้ เรื่อง การพัฒนากองทุนหมู่บ้านให้เป็นแหล่งเงินที่เป็นของชุมชนต่อไป และจากผลของการศึกษา ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะ ซึ่งเป็นผลจากการวิจัยกรณีศึกษาระบังนี้ ดังนี้

1. เพื่อให้กองทุนหมู่บ้านได้มีบทบาทของการเป็นแหล่งการเรียนรู้ เรื่องการบริหารจัดการด้านการเงินแก่คุณในชุมชนอย่างเข้มแข็งและต่อเนื่อง รัฐบาลควรเปิดโอกาสให้กองทุนหมู่บ้านที่สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ คือ มีการดำเนินการของคณะกรรมการหมู่บ้านที่แข็งขัน คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านสูง คนในชุมชนสามารถนำเงินทุนจากการกองทุนหมู่บ้านไปใช้ในการพัฒนาอาชีพอย่างได้ผล มีอิสระในการบริหารกองทุนหมู่บ้านในลักษณะที่หลากหลายตามเงื่อนไขและบริบทที่แตกต่างกันของแต่ละกองทุนหมู่บ้าน เพื่อให้คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านเหล่านี้ ได้มีโอกาสพัฒนาความเชี่ยวชาญในการบริหารการเงินของตนเอง ให้สูงขึ้นในโอกาสต่อไป เพื่อให้คุณในชุมชนและ

คณะกรรมการทุนหมู่บ้านมีความรู้สึกว่ากองทุนหมู่บ้านเป็นของคนในชุมชนโดยเท่าเทียมกันและเป็นของทุนที่ทุกคนในชุมชนควรมีส่วนร่วมกันในการบริหารจัดการและรักษาของทุนหมู่บ้านให้เป็นของชุมชนตลอดไป

2. เพื่อความยั่งยืนของกองทุนหมู่บ้าน รัฐบาลควรเน้นให้สถานศึกษาทุกแห่งใช้กองทุนหมู่บ้านเป็นแหล่งเรียนรู้ของนักเรียนในด้านการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้าน การใช้กองทุนหมู่บ้านเป็นสื่อในการพัฒนาอาชีพของคนในชุมชน และการเห็นคุณค่าของกองทุนหมู่บ้านในฐานะทุนชุมชนที่ทุกคนในชุมชนควรร่วมกันรักษาให้ดำรงอยู่คู่กับชุมชนต่อไป และเป็นการเตรียมคนรุ่นใหม่ในชุมชนให้มีความพร้อมที่จะสืบทอดการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านของชุมชนต่อไปในอนาคต

3. ในการประกวดความสำเร็จของกองทุนหมู่บ้าน เงื่อนไขหนึ่งที่ควรนำมาเป็นเกณฑ์ตัดสินความสำเร็จของกองทุนหมู่บ้าน ควรจะเป็นความสำเร็จในการดำเนินงานของการใช้เงินกองทุนหมู่บ้านเพื่อพัฒนาอาชีพและคุณภาพชีวิตของสมาชิก มากกว่าความสำเร็จในการควบคุมสมาชิกในการหักยึมเงิน การค้าประกันและการคืนเงินกู้ตามกำหนดเวลา

4. ในด้านการวิจัยเพื่อพัฒนากองทุนหมู่บ้าน นักวิจัยควรเน้นการวิจัยในลักษณะของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมระหว่างนักวิจัยและสมาชิกกองทุนหมู่บ้านและคนในชุมชน และการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องกับกองทุนหมู่บ้านเพื่อพัฒนาการดำเนินการของกองทุนหมู่บ้าน นอกจากนี้รัฐบาลควรสร้างเสริมให้คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน สมาชิกหรือคนในชุมชนได้ร่วมกันศึกษาถึงเงื่อนไขความสำเร็จ ความล้มเหลว หรือบทเรียนสำคัญของการดำเนินการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและการบริหารการเงินของสมาชิก เพื่อจัดทำเป็นข้อสรุปจากบทเรียนการดำเนินงานและการใช้เงินกองทุนหมู่บ้านในการพัฒนาอาชีพและคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนจากบทเรียนของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและสมาชิก เพื่อเป็นกรณีศึกษาที่สะท้อนถึงความสำเร็จและข้อควรปรับปรุงแก้ไขของการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านของชุมชนในรุ่นต่อไป

บรรณาธิการ

คณะกรรมการฝ่ายปะมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิม

พระเกี้ยวดิประบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชบูมิมหามงคลเฉลิม

พระชนมพรรษา 6 รอบ 5 ธันวาคม 2542. (2542). วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติ

ศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดระยอง (พิมพ์ครั้งที่ 1). จัดพิมพ์เผยแพร่

โดยกระทรวงมหาดไทยและกรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ.

ไชยรัตน์ เจริญสินโอพาร. (2542). ภาพรวมการพัฒนา: อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกลักษณ์ และความเป็นอื่น. กรุงเทพฯ : ศูนย์วิจัยและผลิตตำรามหาวิทยาลัย.

นภาภรณ์ หวานนท์. (2540). เอกสารถอดเทปการประชุมรายงานผลโครงการวิจัยและ

ประเมินกองทุนหมู่บ้าน. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทร์วิโรฒ. วันที่ 1

มิถุนายน. ถ่ายสำเนา.

นภาภรณ์ หวานนท์ สุรุณี ปัตไกรสง และเพ็ญสิริ จีระเดชาภุกุล. (2544). โครงการวิจัยและ

ประเมินกองทุนหมู่บ้าน. โครงการปริญญาเอกพัฒนาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย

ศรีนครินทร์วิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

_____. (2545). รายงานความก้าวหน้าโครงการวิจัยและประเมินกองทุนหมู่บ้าน. โครงการ

วิจัยและประเมินกองทุนหมู่บ้าน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทร์วิโรฒ.

ถ่ายเอกสาร.

นำร่อง ศุภฤกษ์ชัยสกุล และปานจักย์ เหล่ารัตนવรพงษ์.(นปน.). เอกสารประกอบการอบรมการ

แปลผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยคอมพิวเตอร์ เรื่อง การใช้โปรแกรม Atlas / ti ในการ

วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ.สถาบันวิจัยพุทธกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทร์วิ

วิโรฒ. ถ่ายสำเนา.

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์และคณะ. (2537). วิชีวิทยาศึกษาสังคมไทย : วิถีไทยแห่งการพัฒนา.

พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ : มูลนิธิพริวิช นามมัน.

มูลนิธิโกลด์ คีมทอง. (2539). สุรินทร์ กิจนิตย์ชีว์ คู่ของแผ่นดิน สร้างสรรค์การเรียนรู้กับกู้

ชุมชน. ป้าสุกตา มูลนิธิโกลด์คีมทอง ประจำปี 2539.

ระเบียบคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ ว่าด้วยการจัดตั้งและบริหาร

กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ พ.ศ. 2544.(2544, 29 พฤษภาคม).

ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 118 ตอนพิเศษ 48 ง.วันที่ 30 พฤษภาคม 2544.

จะเป็นบคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ ว่าด้วยการจัดตั้งและบริหาร กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2544.(2544, 16 มิถุนายน). ราชกิจจานุเบกษา ฉบับประกาศทั่วไป เล่ม 118 ตอนพิเศษ 57 ง. วันที่ 18 มิถุนายน 2544.

จะเป็นบคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ ว่าด้วยการจัดตั้งและบริหาร กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2544.(2544, 28 สิงหาคม). ราชกิจจานุเบกษา ฉบับประกาศทั่วไป เล่ม 118 ตอนพิเศษ 88 ง. วันที่ 11 กันยายน 2544.

จะเป็นบคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ ว่าด้วยการจัดตั้งและบริหาร กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2545.(2545, 8 พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา ฉบับทั่วไป เล่ม 119 ตอนพิเศษ 43 ง. วันที่ 17 พฤษภาคม 2545. จะเป็นบคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ พ.ศ. 2544.(2544, 22 มีนาคม). ราชกิจจานุเบกษา.เล่ม 118 ตอนพิเศษ 30 ง. วันที่ 30 มีนาคม 2544.

จะเป็นบคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2544.(2544, 27 เมษายน). ราชกิจจานุเบกษา.เล่ม 118 ฉบับที่ 41 ง. วันที่ 3 พฤษภาคม 2544.

จะเป็นบคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2544.(2544, 13 กรกฎาคม). ราชกิจจานุเบกษา.ฉบับทั่วประกาศ ทั่วไป เล่ม 118 ตอนพิเศษ 65 ง. วันที่ 14 กรกฎาคม 2544.

จะเป็นบคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2544.(2544, 10 ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา.เล่ม 118 ตอนพิเศษ 101 ง. วันที่ 11 ตุลาคม 2544.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2545 - 2559).กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2540). แผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 พ.ศ. 2540 – 2544.กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี. (2545). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 พ.ศ. 2545 – 2549.

กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี.
อคิน รพีพัฒน์. (2536). คู่มือการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่องานพัฒนา. บรรณาธิการโดย อุทัย ดุลยเกشم.ขอนแก่น : สถาบันวิจัยและพัฒนา.

อุทัย ดุลยเกษม. (2545). สังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา : แนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยและการพัฒนา. บรรณาธิการโดย สุเทพ บุญช้อน. พิมพ์ครั้งที่ 1 , พระนครศรีอยุธยา : โรงพิมพ์เทียนวัฒนา.

Muhr,Thomas. (1997). *ATLAS.ti Visual Qualitative Data Analysis, Management, and Model Building in Education, Research, and Business: User's Manual and References Release 4.1* . Berlin : Scientific Software Development.

Stauss, Anselm & Corbin, Juliet. (1998). *Basics of Qualitative Research: Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory*. 2 nd California : Sage Publication.

ກາດພນວກ

แนวคิดความ การสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน

1 พูดคุยถึงประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านโดยให้ถามในประเด็นต่อไปนี้

การถามประวัติหมู่บ้าน ตามเฉพาะผู้สูงอายุที่พ่อจะตอบได้ หากเป็นผู้ที่ยังอายุไม่มากให้ถามว่า เคยได้ยินผู้ใหญ่เล่ามาอย่างไร และถามถึงข้อมูลในช่วงเวลาตั้งแต่ผู้ตอบจำได้โดยให้ถามให้ชัดเจนว่า ช่วงนั้นเป็นประมาณ พ.ศ. อะไร

- ประวัติการตั้งถิ่นฐาน คนมารวมตัวกันอยู่ตั้งแต่เมื่อไหร่ ประมาณช่วงไหน ปีอะไร ทำไม่คนจึงมาตั้งถิ่นฐานบริเวณนี้ ส่วนใหญ่เป็นคนมาจากไหน หากต้องย้อนหลังไปมาก ให้ถามเท่าที่จะหาข้อมูลได้ สภาพภูมิศาสตร์เป็นอย่างไร เช่น แหล่งน้ำ ป่า ดิน ที่ราบ/ที่ดอน ของป่า ปลา ไม้ ไม่ไ่ น้ำ ลำห้วย เนินเขา พืชพรรณไม้ต่างๆ ฯลฯ คนมีการใช้ (พึงพิง) ธรรมชาติอย่างไรบ้าง
- ถามรายละเอียดเกี่ยวกับแหล่งน้ำที่ใช้เพื่อการบริโภค และการเพาะปลูก ถ้าเป็นชุมชนในเขตลุ่มน้ำให้ถามเกี่ยวกับทำงานบ่ำว่า การสร้างหานบ่มีประวัติความเป็นมาอย่างไร คนเรียนรู้เรื่องนี้ได้อย่างไร การสร้างหานบในอดีตทำอย่างไร คนต้องมาช่วยกันทำอย่างไรบ้าง ช่วงที่ต้องมีการแบ่งปันน้ำเริ่มต้นตั้งแต่เมื่อไหร่

2 สืบค้นในเรื่องการทำมาหากินในอดีตว่ามีลักษณะสำคัญเป็นอย่างไร

ประเด็นสำคัญในการผลิต การบริโภค และการพึ่งพิงธรรมชาติ คือ การพยายามสืบค้นว่าการผลิต การบริโภคและการแลกเปลี่ยน เช่น การใช้ทรัพยากรธรรมชาติมีระบบการควบคุมกันอย่างไร มีลักษณะของการผลิต และการบริโภคแบบเพียงพอคือผลิตโดยมีเป้าหมายเพื่อการบริโภค มิใช่เพื่อขาย การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างสมดุล สืบคันภูมิปัญญาในการทำทรัพยากรธรรมชาติ เช่น การรักษาเกื้อกูล การทำลาย

- สภาพพื้นที่ในตอนแรกๆ เป็นอย่างไร คนที่มาอยู่ต้องปรับเปลี่ยน ดำเนินพื้นที่เพื่อทำกินอย่างไร ตอนแรกๆ เพาะปลูกอะไรบ้าง การปลูกข้าวทำอย่างไร ได้พันธุ์ข้าว และพืชอื่นๆ มาจากไหน นอกจากปลูกข้าวแล้วปลูกอะไรได้อีก
- มีการเก็บหาของป่า และเก็บของธรรมชาติกันอย่างไร เช่น ของป่า ปลา พืชผัก ต่างๆ แต่ละวันได้อาหารมาจากไหน
- อะไรบ้างที่ถือว่าเป็นสิ่งจำเป็นในสมัยก่อน แต่ปลูกหรือทำเองไม่ได้ ถามรายละเอียดให้มากที่สุด และถามว่า จัดการในเรื่องนี้อย่างไร เช่น แลกเปลี่ยน (ใช้

อะไรมากเปลี่ยน) ซึ่ง (นำอะไรมากขาย) ตามถึงกระบวนการกระแสเปลี่ยน เช่น และเปลี่ยนที่ไหน อย่างไร ทำเป็นประจำหรือไม่อย่างไร

- มีตลาดที่เห็นบ้าง ที่คนต้องไปซื้อ หรือแลกเปลี่ยนสิ่งของ (ถามที่ตั้งให้แน่นอน) ลักษณะของตลาดเป็นอย่างไร เช่น เป็นตลาดประจำ หรือเฉพาะเวลา เดียววัน ตลาดดังกล่าวยังมีอยู่หรือไม่ ทำไม่จึงหายไป ถ้ายังดำเนินอยู่ถึงปัจจุบันให้พูดคุย ว่า ตลาดดังกล่าวมีสภาพ (เช่น สินค้า พ่อค้า แม่ค้า) ต่างไปจากเดิมอย่างไร
- มีช่วงเวลาที่ถือว่าอาหารสมบูรณ์หรือขาดแคลนอย่างไรบ้าง มีการเก็บสะสม อาหารอย่างไร ถ้าอาหารขาดแคลนทำอย่างไร
- การติดต่อระหว่างหมู่บ้านเป็นอย่างไร ใช้อะไรเป็นพาหนะ ส่วนใหญ่ติดต่อกัน ด้วยเรืออะไรมาก
- การใช้ชีวิตของคนในช่วง 1 ปี เป็นอย่างไร เช่น มีการทำนา/ทำสวน ในช่วงไหน ช่วงไหนที่ไม่มีงานทำ อาชีพอื่นๆ ที่ไม่ใช้อาชีพหลักมีอะไรมาก (เช่น ทอผ้า จัก سان เลี้ยงสัตว์ ฯลฯ)
- คนมีการถ่ายทอดความรู้กันอย่างไร เช่น การงานอาชีพหลัก (ปลูกข้าว) การทำ สวน การเก็บสาขาของปา

3 ความสัมพันธ์ของคนในอดีต

- คนพึงพา กันอย่างไร เช่น ในการผลิต การใช้แรงงาน การบริโภค การรักษาดูแล ผู้เจ็บป่วย การดูแลความสงบเรียบร้อย การจัดการกับความขัดแย้ง อาชญากรรม การถูกรังแก หรือการแย่งชิง ทรัพยากรธรรมชาติจากภายนอกชุมชน
- การมองว่าเป็นคนพากเดียวกัน เช่น หมู่เดียวกัน ดูจากอะไรมาก เช่น การเป็น ญาติกัน ไปวัดเดียวกัน ใช้แหล่งน้ำร่วมกัน ฯลฯ การเป็นคนพากเดียวกัน หรือหมู่ เดียวกัน นั่น ต่างคนต่างจะต้องมีหน้าที่ปฏิบัติต่อกันอย่างไร คาดหวังจะได้รับการ ปฏิบัติอย่างไรจากผู้อื่น คนสามารถต่างคนต่างอยู่ได้หรือไม่อย่างไร คนต้องพึ่งพา อาศัยกันอย่างไร ระบบการควบคุมทางสังคมเป็นอย่างไร ใครคือผู้นำ ก่อนมี ผู้ใหญ่บ้านปกครองกันอย่างไร
- ระบบเครือญาติเป็นอย่างไร การนับถือกันเป็นญาติ นับอย่างไร อะไรทำให้คน นับถือกันเป็นญาติ (เช่น การแต่งงาน การอัญเชิญลัชชิด การพึงพาอาศัยกัน) ญาติ ต่างจากคนอื่นอย่างไร ความสัมพันธ์กับคนที่ไม่ใช่ญาติเป็นอย่างไร

- ในช่วงนี้ คนมีสุขภาวะแตกต่างกันหรือไม่ ดูจากอะไร ทำให้คนจึงมีสุขภาวะแตกต่างกัน

4 การดำรงอยู่ของวิถีชีวิตในอดีต

- ความสุข ความสบายนิ่ง ของคนในยุคใดๆจากอะไรบ้าง (เช่น มีอาหารเพียงพอ ไม่มีภัยธรรมชาติ ไม่มีโรคหุ้ร้าย ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ ไม่มีโรคระบาด ไม่ทะเลาะเบาะแกล้งกัน) ความสุขของครอบครัว กับความสุขของส่วนรวมต่างกันอย่างไร อะไรคือปัจจัยที่ทำให้คนไม่มีความสุข คนมีการแก้ปัญหาทักษิณอย่างไร
- ความสัมพันธ์กับคนภายในครอบครัวเป็นอย่างไร ติดต่อกับใครบ้าง เช่น เจ้าหน้าที่ของทางราชการ พ่อค้า ชาวบ้านในเขตอื่นๆ ติดต่อกันด้วยเรื่องอะไร บ่อยแค่ไหน ลักษณะการติดต่อเป็นอย่างไร (เช่น มีความเสมอภาค หรือใครมีอำนาจเหนือเพราะอะไร)
- วัด ในหมู่บ้านมีมาตั้งแต่เมื่อไร ความขาวเป็นพระ คนสัมพันธ์กับวัดอย่างไรบ้าง
- โรงเรียนในช่วงนี้เป็นอย่างไร มีสอนถึงชั้นไหน ครูเป็นคนจากที่ไหน โรงเรียนสัมพันธ์กับคนในชุมชนอย่างไร โรงเรียนสอนอะไร

5 สืบค้นการเข้ามาของการพัฒนาเริ่มต้นมาอย่างไร ส่งผลอย่างไรต่อชุมชน

- การเปลี่ยนแปลงทางด้านสาธารณูปโภค ได้แก่ ถนน ไฟฟ้า น้ำประปา การซ่อมบำรุง เกิดขึ้นเมื่อไรและเกิดขึ้นได้อย่างไร เช่น ชาวบ้านร้องขอ หรือมีผู้นำชุมชน พ่อค้า พยายามจึงเดินเข้ามา ภาระกระจายการบริการเป็นไปอย่างไร
- การใช้เงินเพื่อการผลิตเริ่มต้นเมื่อไร อย่างไร การผลิตเพื่อขายเริ่มต้นมาอย่างไร (เช่น การมีพ่อค้ามารับซื้อผลผลิต การลงทุนเพื่อการผลิต การใช้ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง การใช้เมล็ดพันธุ์ใหม่ๆ การปลูกพืชไว้ พืชสวน การจ้างงาน เมื่อมีการใช้เงินเพื่อการผลิต (การลงทุนเพื่อการผลิต) ลักษณะการผลิตมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างไร เช่น เวลาในการทำงาน การจ้างงาน การใช้ เทคโนโลยีในการผลิต
- ช่วงหลังจากมีการผลิตเพื่อขาย การทำมาหากินเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร
  - มีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติอย่างไร (เช่น ป่าไม้ แหล่งน้ำ ที่ดินทำกิน) การใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ การดูแลธรรมชาติ และก่อตัวไปจากเดิมอย่างไร

- มีการผลิตอาหารบ้าง ยังคงมีอาหารบ้างที่ปลูก/ผลิตเพื่อกินหรือใช้ มีอาหารบ้างที่ผลิตเพื่อกินหรือขาย
- การผลิตต่างไปจากเดิมอย่างไรบ้าง เช่น พันธุ์พืช การใช้ปุ๋ย การดูแล การใช้ยาฆ่าแมลง
- การลงทุนในการปลูกพืช / เลี้ยงสัตว์ เปลี่ยนแปลงไปอย่างไร มีการกู้ยืมเงินทุนหรือไม่ ถูกจากการบัง ตามถึงการเข้ามาของ รถส.
- สินค้าที่ผลิตเพื่อขาย ขายอย่างไร มีปัญหาอะไรบ้างหรือไม่ อย่างไร
- มีตลาดที่ไหนบ้าง มีตลาดเพิ่มมากขึ้น หรือน้อยลงอย่างไร คนไปซื้อ / ขาย ของอะไรบ้างที่ตลาด ลักษณะของตลาดเป็นอย่างไร เช่น เป็นตลาดประจำ หรือเฉพาะเวลา เดียวมีตลาดดังกล่าวยังมีอยู่หรือไม่ ทำไมจึงหายไป ถ้ายังคงอยู่ถึงปัจจุบันให้พูดคุยว่าตลาดดังกล่าวมีสภาพ (เช่น สินค้า พ่อค้า แม่ค้า) ต่างไปจากเดิมอย่างไร
- การติดต่อสัมพันธ์กับคนภายนอกชุมชนเป็นอย่างไร มีครอบครัวที่เริ่มเข้ามาติดต่อกับชุมชน เช่น เจ้าหน้าที่ของรัฐ (พัฒนากร เจ้าหน้าที่เกษตร เจ้าหน้าที่จากอำเภอ) พ่อค้า ธนาคาร ลักษณะความสัมพันธ์เป็นอย่างไร
- ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเป็นอย่างไร เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมหรือไม่ อย่างไร คนยังพึ่งพิงกันในเรื่องอะไรบ้าง มีปัญหาอะไรที่เกิดขึ้นบ้างในชุมชน (เช่น หนี้สิน การลดลงของทรัพยากรธรรมชาติ การออกใบทำงานนอกหมู่บ้าน)
- ความเป็นญาติพี่น้อง เปลี่ยนไปหรือไม่อย่างไร การพึ่งพาอาศัยกันยังเหมือนเดิมหรือไม่ อย่างไร อะไรที่ทำให้เปลี่ยนแปลงไป
- โรงเรียนเปลี่ยนไปอย่างไร เช่น สถานที่ ครุ คณมของการเรียนหนังสือในโรงเรียนอย่างไร คาดหวังอะไรจากโรงเรียน โรงเรียนสัมพันธ์กับชุมชนอย่างไร
- วัดเปลี่ยนไปอย่างไร หรือไม่ ทำไมจึงเปลี่ยนไป ความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านกับวัดเปลี่ยนไปหรือไม่อย่างไร
- การวักษาโรคภัยไข้เจ็บเป็นอย่างไร ไปรักษาที่ไหน สถานีอนามัย โรงพยาบาล ร้านขายยาเริ่มมีมาตั้งแต่เมื่อไร มีส่วนทำให้การวักษาพยาบาลผู้เจ็บป่วยต่างออกใบหรือไม่ อย่างไร

- ในช่วงนี้ ถึงที่เรียกว่า ความสุข ความสบายใจของคนเปลี่ยนไปหรือไม่ อย่างไร ทำไม่จึงเปลี่ยนแปลงไป
- ปัญหาของชุมชนในช่วงนี้มีอะไรบ้าง ทำไมปัญหาเหล่านี้จึงเกิดขึ้น จะแก้ไขปัญหาได้อย่างไร

คำถามเกี่ยวกับกองทุนหมู่บ้าน

1. ในหมู่บ้านนี้มีการรวมเงินหรือร่วมกันเก็บสะสมเงิน แหล่งเงินที่ชุมชนนำมาใช้ในลักษณะใด บ้าง เช่น กลุ่มสักจะออมทรัพย์ กลุ่มมาปันกิจ กลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์ กลุ่มเครดิตหมู่เนื่อง

ในแต่ละกลุ่มที่มีการจัดตั้งอย่างไร ให้ถ้ามารายละเอียดต่อไปนี้

- รายละเอียดของการก่อตั้ง (เช่น ปี พ.ศ. ผู้คิดคริเริ่ม การซักซานให้คนมาร่วมมือ ปัญหา ความยากลำบาก)
  - รายละเอียดของการสมัครเป็นสมาชิก (เช่น เงินที่ต้องร่วมมือหุ้น ค่าสมาชิก จำนวนเงินสะสม)
  - การกู้ยืมเงิน (เช่น วิธีการกู้ยืม การค้ำประกัน จำนวนเงินที่กู้ยืมได้ ดอกเบี้ย การส่งคืน เงินปันผล วัตถุประสงค์ของการกู้ยืม)
  - กรรมการต้องการให้มีการนำกองทุนทั้งหมดมารวมกัน แต่กองทุนมีระเบียบการดำเนินงานของกองทุนค่อนข้างเข้มงวด คิดว่าชาวบ้านคงไม่อยากเข้ามาร่วม เพราะกฎระเบียบที่เข้มงวดเกินไป ตรงนี้ชาวบ้านคิดอย่างไร เพราะเหตุใด หรือ ขึ้นอยู่กับการจัดการ
  - จัดการอย่างไร หรือหลายกลุ่มคนอำนาจกัน
  - จำนวนคนที่เป็นสมาชิกและความสนใจของคนในหมู่บ้าน หรือหมู่บ้านใกล้เคียง
  - ความก้าวหน้า ความสำเร็จของกลุ่มเป็นอย่างไร
2. นอกจากการรวมกลุ่มในข้อ 1 แล้ว คนในหมู่บ้านสามารถกู้ยืมเงินจากที่ได้ได้บ้าง เช่น นายนายทุน หรือธนาคารพาณิชย์ ในแต่ละแหล่งเงินกู้ให้ถ้ามารายละเอียดต่อไปนี้
- เริ่มมีการกู้จากแหล่งนี้ตั้งแต่เมื่อไร ถ้ามารายละเอียดเท่าที่ผู้ดู祜จะตอบได้
  - การกู้ยืมเงิน (เช่น วิธีการกู้ยืม การค้ำประกัน จำนวนเงินที่กู้ยืมได้ ดอกเบี้ย การส่งคืน วัตถุประสงค์ของการกู้ยืม)

- จำนวนคนที่เป็นสมาชิกและความสนใจของคนในหมู่บ้าน หรือหมู่บ้านใกล้เคียง
3. กองทุนหมู่บ้านต่างจากกลุ่ม ในข้อ 1 และแหล่งเงินกู้ในข้อ 2 อย่างไร และให้ตามในเรื่องต่อไปนี้
- เริ่มนิยการกู้จากแหล่งนี้ตั้งแต่เมื่อไร ตามรายละเอียดเท่าที่ผู้ตอบจะตอบได้ โดยเฉพาะการวางแผนที่เรื่องการกู้ยืมเงิน เช่น จำนวนเงิน ดอกเบี้ย การสังคีนเงิน จำนวนคนที่ได้กู้ยืมเงิน
  - การกู้ยืมเงิน (เช่น วิธีการกู้ยืม การค้ำประกัน จำนวนเงินที่กู้ยืมได้ ดอกเบี้ย การสังคีน วัตถุประสงค์ของการกู้ยืม)
  - จำนวนคนที่เป็นสมาชิกและความสนใจของคนในหมู่บ้าน หรือหมู่บ้านใกล้เคียง
4. ท่านคิดอย่างไรกับกองทุนหมู่บ้าน โดยเฉพาะกูณฑ์ต่างๆ ที่กำหนดไว้เป็นอุปสรรค อย่างไรหรือไม่
5. ทำอย่างไรกองทุนหมู่บ้านจึงจะเป็นประโยชน์กับคนในชุมชนได้มากที่สุด
6. ท่านคิดว่ากองทุนหมู่บ้านของหมู่บ้านใด ที่ถือว่าเป็นตัวอย่างที่ดี และหมู่บ้านท่านอยากจะทำตาม
- การตั้งกรรมการ การทำงานของคณะกรรมการ
  - การเพิ่มขึ้นของระเบียบต่างๆ

คำถามเกี่ยวกับการแปรรูปผลผลิตในชุมชน

- การแปรรูปผลผลิตในชุมชนเริ่มต้นตั้งแต่เมื่อไหร่ มีเหตุจูงใจอะไรให้คุณในชุมชน ที่ทำให้คุณในชุมชนหันมาแปรรูปผลผลิต
- ความรู้เรื่องการแปรรูปผลผลิตเป็นความรู้ที่มีอยู่เดิมในชุมชนหรือเป็นความรู้ใหม่ที่เพิ่งเข้ามา มีแรงจูงใจอะไรในชุมชนที่ทำให้เกิดการแปรรูปผลผลิต เช่น วัตถุดิบ ความรู้ในชุมชนเรื่องการแปรรูปผลผลิต การเข้ามาของการแปรรูปผลผลิตในชุมชน
- บทบาทสำคัญของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการแปรรูปผลผลิต
- วิธีการผลิตและการจำหน่ายผลผลิต การจำหน่ายในชุมชนและนอกชุมชน
- ผลของการแปรรูปผลผลิตที่เกิดขึ้นกับคนในชุมชน

- บทบาทของกองทุนหมู่บ้านในการส่งเสริมการแปรรูปผลผลิตในชุมชน ในเบื้องต้น การรวมกลุ่มเพื่อการผลิต การจำหน่าย การสร้างความมั่นใจให้ผู้แปรรูปผลผลิตมีความคิดริเริ่มใหม่ ๆ ใน การแปรรูปผลผลิต การพัฒนาการแปรรูปผลผลิตในชุมชน ฯลฯ

คำถามประเด็นที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ

- บัณฑิตอาสาและเจ้าหน้าที่ของรัฐ มีลักษณะทำงานเกี่ยวกับกองทุนหมู่บ้านอย่างไรบ้าง การทำงานดังกล่าว สนับสนุนความมั่นคงในการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านอย่างไรบ้าง

แนวคำถามสำหรับคนในชุมชนอื่น ๆ

1. คำถามเกี่ยวกับผู้ตอบและครอบครัว

ประวัติการอยู่ในชุมชน เช่น ย้ายมาจากที่อื่น หรือเกิดในชุมชนนี้ ภาระรายเดือนตั้งแต่เริ่มเข้ามาอยู่ หรือตั้งแต่เริ่มจำความได้เกี่ยวกับเรื่องต่อไปนี้ โดยให้ถามให้ชัดเจนว่าเรื่องที่ผู้ตอบเล่าให้ฟังเกิดขึ้นเมื่อไร พ.ศ. อะไร ควรถามให้เห็นความต่อเนื่องมาตามช่วงระยะเวลา มากน้อยปัจจุบันว่าในเรื่องต่อไปนี้

- มีครัวบ้าง เป็นสมาชิกในครอบครัว มีการซ้ายเข้าซ้ายออกในกรณีใดบ้าง
- การสร้างบ้านทำอย่างไร ลักษณะบ้าน ขนาด การปลูกบ้าน วัสดุ
- สภาพทางธุรกิจของหมู่บ้านในขณะนั้น เช่น ป้าไม้ ของป้า ที่ดิน สัดวัดตามธรรมชาติ แหล่งน้ำ แม่น้ำ ลำน้ำ พื้นที่ทำการเพาะปลูก ฯลฯ
- การจับจอง/การครอบครอง/การซื้อที่ดินในสมัยก่อน ทำกันอย่างไร พ่อแม่ท่านมีที่ดินมากน้อยแค่ไหน ทราบหรือไม่ว่า ที่ดินเหล่านั้นได้มาอย่างไร ที่ดินที่ท่านมีอยู่ได้มาอย่างไร ปัจจุบันท่านมีที่ดินเท่าไหร่ แบ่งเป็นที่นา ที่เรือน ที่สวนอย่างไร ท่านต้องเช่าที่ดินบ้างหรือไม่ สามถึงขนาดที่ดินที่เช่า เช่าทำอะไร วิธีการเช่าเป็นอย่างไร ท่านต้องเสียภาษีที่ดินหรือไม่ (สามถึงเอกสารสิทธิ์ และการเสียภาษีในแต่ละปี)
- การทำมาหากินในขณะนั้น เช่น การเก็บหาของป่า การปลูกข้าว การปลูกพืชไร่ การเลี้ยงสัตว์ไว้บริโภค และขาย ให้ถามรายละเอียดของการทำมาหากินแต่ละเรื่องให้

มากที่สุด เช่น ถ้ามีการปลูกข้าวไว้ ให้ถ้ามีวิธีการเลือกพืชที่ การเตรียมดิน การหา เมล็ดพันธุ์ การดูแล การเก็บเกี่ยว ผลผลิต การกิน การขาย/แลกเปลี่ยนผลผลิต

- แรงงานที่ใช้ในการผลิตมาจากที่ใดบ้าง เช่น สมาชิกในครอบครัว และเปลี่ยนงาน งาน จ้างแรงงาน ตามรายละเอียดของวิธีการได้มาของแรงงานแบบต่างๆ
- การแลกเปลี่ยนหรือการขายผลผลิต ตามรายละเอียดเกี่ยวกับการขาย/แลกเปลี่ยน ผลผลิต ขายให้ใคร ขายที่ไหน ถ้าแลกเปลี่ยน มีการแลกเปลี่ยนอย่างไร (ควรถาม ให้เห็นภาพของการแลกเปลี่ยนในอดีต ว่าสามารถทำให้คนสามารถได้มาซึ่งสิ่งจำเป็นในชีวิต ในเรื่องใดบ้าง เช่น อาหาร เสื้อผ้า ยาสั่ง ฯลฯ การทำเครื่องมือเครื่องใช้ การเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์) รวมทั้งการติดต่อกับคนนอกหมู่บ้านและในเมือง
- หัตถกรรมหรือการผลิตของใช้ในขณะนั้น เช่น การทอผ้า การจักสาน การทำเครื่องใช้ไม้สอยต่างๆ ให้ถ้ามีรายละเอียดของการทำงานหกินแต่ละเรื่องให้มากที่สุด เช่น การจักสาน โครงเป็นคนทำ ทำอย่างไร หัวสุดจากที่ไหน ช่วงเวลาที่ทำ
- การทำงานรับจ้าง สมัยก่อนมีการทำงานรับจ้างหรือไม่ การจ้างงานเริ่มมีเมื่อไร ถ้ามีรายละเอียดความเป็นมา ใครคือผู้จ้าง จ้างอย่างไร ท่านเคยทำงานรับจ้างหรือไม่ ถ้ามีรายละเอียด ว่ารับจ้างทำอะไร ได้ค่าตอบแทนอย่างไร นำเงินมาทำอะไร การทำงานรับจ้างเริ่มนึกตั้งแต่เมื่อไร ส่วนใหญ่มีครอบครัวในหมู่บ้านที่ไปรับจ้าง เวลาไปรับจ้างนอกหมู่บ้าน ไปกันเป็นกลุ่มฯ หรือต่างคนต่างไป ถ้ามีรายละเอียด เกี่ยวกับการไปรับจ้างนอกหมู่บ้าน ได้ค่าตอบแทนอย่างไร ปกติท่านจะได้ข่าวคราว เกี่ยวกับการมีคนต้องการจ้างงานจากใคร หรือจากที่ไหน
- สมัยก่อน ใครเป็นผู้ดูแลความสงบ ความปลอดภัย ให้กับคนในหมู่บ้าน เวลาคนเดือดร้อน หรือมีเรื่องกันไปหาใคร หากมีหารลักษณะยังสัตว์ หรือสิ่งของ หรือทะเลาะวิวาทกัน มีการจัดการรักษาอย่างไร สิ่งเหล่านี้เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาอย่างไร (ถ้าถึงผู้ใหญ่บ้าน กำหนด ໃนช่วงเวลาที่ผ่านมาว่าเป็นอย่างไรบ้าง)

2. รายได้ รายจ่าย หนี้สิน และภาษี (ถ้ามีข้อมูลจากอดีตถึงปัจจุบัน โดยพยายามแยกถ้าระหว่างช่วงที่ หาอยู่หกิน กับช่วงที่มีการซื้อขายและใช้เงินกันเป็นหลัก มาจนถึงปัจจุบัน โดยถ้ามีช่วงเวลาให้แน่นอนว่า การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นเมื่อไรและอย่างไร)

ช่วงที่หaoอยู่กิน

- ในอดีตเงินมีความสำคัญมากน้อยแค่ไหน ต้องใช้เงินซื้ออะไรบ้าง รายจ่ายที่สำคัญมีอะไรบ้าง หากเงินขาดมือทำอย่างไร ถ้าถึงแหล่งเงินกู้ยืม และดอกเบี้ย

- ในอดีตหากเงินได้อ่อนไหวบ้าง เช่น รับจ้าง ขายผลผลิต ตามรายละเอียด
- ในอดีตต้องมีการจ่ายภาษีหรือส่วนหักห้ามอย่างไร ตามรายละเอียด ตามที่ผู้ตอบทราบหรือเคยมีประสบการณ์
- นอกจากเงินแล้ว หากต้องมีการกู้หรือยืมอย่างอื่นหรือไม่ เช่น ข้าว พันธุ์พืช วัว ควาย เกวียน เครื่องมือเครื่องใช้
- มีปัญหาในการใช้คืนหรือไม่ ทำอย่างไร ตามรายละเอียดนับจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

ช่วงที่มีการซื้อขายมากขึ้น

- การใช้เงินเริ่มน้อยมากขึ้นตั้งแต่เมื่อไร ตามความเป็นมาว่า เริ่มมีการใช้เงินเพื่อซื้ออะไรบ้าง หากเงินมาจากไหน ตามถึงแหล่งเงินกู้/ยืม ว่ามีที่ใดบ้าง เช่น นายทุนญาติพี่น้อง เพื่อนบ้าน พ่อแม่ อกส. หนองค์ ตามถึงจำนวนเงินที่กู้ได้ วิธีการกู้ยืม ดอกเบี้ย การค้ำประกัน การใช้คืน
- ในความคิดเห็นของท่าน แหล่งเงินกู้ใดที่มีความสะดวก ดี สำหรับผู้กู้ ให้ถามว่าดีหรือสะดวกอย่างไร แหล่งเงินกู้ใด ค่อนข้างมีปัญหา กับผู้กู้ มีปัญหาอะไรบ้าง
- ท่านเคยมีปัญหาว่าต้องการเงิน แต่ไม่มีแหล่งกู้ยืมบ้างหรือไม่ พูดคุยรายละเอียดว่า ต้องการเงินไปทำอะไร และได้แก่ปัญหาอย่างไร
- ท่านเคยเงินจากที่ใดบ้าง (เช่น อกส. ธนาคาร หนองค์ กลุ่มสัจจะอมทรัพย์) ตามรายละเอียดถึง กู้เงินไปทำอะไร วิธีการกู้ การค้ำประกันจำนวนเงินที่กู้ ดอกเบี้ย การคืนเงิน
- ท่านเคยนำที่ดิน บ้าน วัว ควาย ทรัพย์สินอื่นๆ ไปจำนองหรือจำนำหรือไม่ ถ้าเคย ตามรายละเอียด ถึงวิธีการ ผู้รับจำนำ/จำนอง ดอกเบี้ย การไถ่ถอน ระยะเวลา

ช่วงปัจจุบัน

- ปัจจุบัน หากท่านต้องการกู้ยืมเงิน สามารถกู้ยืมจากที่ใดได้บ้าง การกู้ยืมเงินในปัจจุบันสะดวกกว่าแต่ก่อนหรือไม่ พูดคุยกับความเป็นไปได้ในการกู้ยืมเงิน จากแหล่งต่างๆ เกี่ยวกับความสะดวก ปัญหา และอุปสรรค

3. การเป็นสมาชิกกลุ่มการเงิน

- ท่านเป็นสมาชิกกลุ่มเงินออมหรือกลุ่มการเงินอะไรบ้าง เช่น กลุ่มสักจะออมทรัพย์ กลุ่ม สหกรณ์ กลุ่มมาปันกิจ กลุ่มอาชีพ ตามรายละเอียดเกี่ยวกับการสมัครสมาชิก ค่าสมาชิก ผลตอบแทน ลิทธิในการรู้สึก ดอกเบี้ย

4. กองทุนหมุนบ้าน

- ท่านได้ร่วมประชุมในการเลือกกรรมการกองทุนหมุนบ้านหรือไม่ พูดคุยเกี่ยวกับ การประชุม เช่น วัน เวลาที่ประชุม จำนวนผู้มาประชุม ผู้นำการประชุม วัดถูก ประสงค์ สาระของการประชุม บรรยายกาศการประชุม ของ การประชุม การเลือก กรรมการกองทุนหมุนบ้าน วิธีการเลือกกรรมการ
- ท่านได้สมัคร หรือได้รับเสนอชื่อเป็นกรรมการกองทุนหรือไม่ ท่านคิดอย่างไรกับ การเป็นคณะกรรมการกองทุน ท่านได้รับเลือกหรือไม่ ท่านคิดอย่างไรเกี่ยวกับ คณะกรรมการกองทุน พอใจหรือไม่อย่างไร
- ใครเป็นประธานคณะกรรมการกองทุนหมุนบ้าน เลือกกันอย่างไร คนทัวไปคิดอย่าง ไรกับกรรมการกองทุน ตัวท่านเองคิดอย่างไร
- ท่านเป็นสมาชิกกองทุนหมุนบ้านหรือไม่ การเป็นสมาชิกต้องทำอย่างไร ทุกคนในหมุนบ้านเป็นสมาชิกหรือไม่ ต้องมีการส่งเงินสักจะ หรือเงินค่าสมาชิกอย่างไร ท่านคิด อย่างไรกับกองทุนหมุนบ้าน กองทุนหมุนบ้าน ต่างจากกลุ่มออมทรัพย์ หรือแหล่งกู้ เงินอื่นๆ อย่างไร
- ท่านได้กู้เงินจากกองทุนหมุนบ้านหรือไม่
  - ถ้ากู้ พูดคุยเกี่ยวกับวิธีการกู้ ความยุ่งยาก ความสะดวก จำนวนเงินที่กู้ ถ้า ไปทำอะไร ดอกเบี้ยถูกหรือแพงไปอย่างไร การใช้คืนยุ่งยากหรือไม่ วิธี การส่งคืนทำอย่างไร ท่านสามารถใช้คืนได้ตามกำหนดหรือไม่ เงินที่ใช้ คืนได้มาจากไหน (เช่น รับจ้าง ขายของ) เป็นหนี้คิดจะกู้อีกหรือไม่ อย่างไร ท่านคิดอย่างไรกับการดำเนินการของกองทุนหมุนบ้าน คิดว่าเป็นครอบ สำหรับทุกคนหรือไม่
  - ถ้าไม่ต้องการกู้ ท่านเคยคิดจะกู้เงินกองทุนหรือไม่อย่างไร ที่ท่านไม่ ต้องการกู้เงินเป็นเพราะอะไร (เช่น วงศ์น้อยไป ระยะเวลาสั้นไป ไม่มี

ความจำเป็น ขั้นตอนยุ่งยาก ๆ) ท่านคิดอย่างไรกับการดำเนินการของ กองทุนหมู่บ้าน คิดว่าเป็นธรรมสำหรับทุกคนหรือไม่

- **ถ้าต้องการกู้ แต่ไม่ได้อนุมัติงินให้กู้หรือไม่สามารถกู้ได้ ท่านต้องการกู้ เงินไปทำอะไร ที่ท่านไม่ได้กู้เป็นเพาะอะไร ทำไม่ท่านต้องการกู้เงินจาก กองทุนหมู่บ้าน ท่านคิดอย่างไรกับการดำเนินการของกองทุนหมู่บ้าน คิด ว่าเป็นธรรมสำหรับทุกคนหรือไม่ เมื่อไม่ได้กู้เงินจากกองทุน ท่านได้ไปกู้ เงินจากแหล่งอื่นแทนหรือไม่**
- ดูกเบี้ยของกองทุนหมู่บ้านแตกต่างจากหมู่บ้านอื่นอย่างไร การกำหนด อัตราดอกเบี้ยขึ้นอยู่กับเหตุผลใด
- มีการกู้มากกว่า 2 หมื่น หรือ 5 หมื่น ทำได้อย่างไรหรือ
- ท่านอยากรึการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านเป็นอย่างไร ท่านคิดว่าทำอย่าง ไรกองทุนหมู่บ้านจะเป็นประโยชน์แก่ท่าน และคนอื่นๆ ในหมู่บ้านให้ได้มากที่สุด
- ปืนนาท่านจะสมควรเป็นกรรมการกองทุนหมู่บ้านหรือไม่ เพราะอะไร ท่านคิดว่า ท่านมีโอกาสจะได้เป็นกรรมการหรือไม่ เพราะอะไร
- ท่านเคยพูดคุยกับคนในหมู่บ้าน หรือคนอื่นๆ ทั้งที่เป็นคณะกรรมการหมู่บ้านและ ที่ไม่ได้เป็นคณะกรรมการหมู่บ้าน เกี่ยวกับกองทุนหมู่บ้านหรือไม่ พูดคุยในเรื่อง ใดบ้าง ตามรายละเอียด
- ท่านคิดว่า การมีกองทุนหมู่บ้านทำให้หมู่บ้านเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมหรือไม่ อย่างไร

5. การทำมาหากินในปัจจุบัน

- **แหล่งน้ำ น้ำที่ใช้ในการเพาะปลูกมาจากไหน เช่น น้ำฝน น้ำจากสระ จากลำ คลอง ห้วยลำพะเพลิง หรือห้วยอื่นๆ น้ำเพียงพอ กับการเพาะปลูกหรือไม่ ถ้า沒有 ไม่พอ เช่น ฝนไม่ตกตามฤดูกาล แห้งแล้ง ทำอย่างไร มีการทดน้ำจากลำพะเพลิง หรือลำสำคัญเข้ามาหรือไม่ การทดน้ำทำอย่างไร**
- **ในปัจจุบัน ท่านปลูกพืชอะไรบ้าง ตามรายละเอียดของชนิดของพืชที่ปลูก และที่ ดินที่ใช้ในการเพาะปลูกพืชแต่ละชนิด ช่วงเวลาที่ปลูก โดยให้เริ่มจากช่วงก่อนฤดู ฝน ซึ่งเป็นช่วงของการเตรียมดินเพื่อทำนา ประมาณเดือนมีนาคม ว่ามีการปลูก พืชอะไร ใช้พื้นที่เท่าไร มีการใช้แรงงานอย่างไร มีการจ้างงานหรือไม่ ใช้เครื่องมือ เครื่องจักรอะไรบ้าง และน้ำ ขยายผลผลิตหรือไม่ หรือเก็บไว้บริโภค และค่าอยา ตาม**

ໄລ້ໄປທີລະເດືອນ (ຜູ້ທີ່ຕ້ອງການຮາຍລະເຄີຍດໍອກການພາບປຸງພື້ນເຊີ້ມເຮົາໃຫ້ການ
ຮາຍລະເຄີຍດໍໃນຕອນຫລັງ ແຕ່ຖາມໃຫ້ໄດ້ກາພວມກ່ອນ ວ່າການປຸງພື້ນແຕ່ລະຍ່ອງມີ
ຄວາມເກື່ອງພັນກັນຍ່ອງໄວ)

- **ກາຮຈັບປລານໍາຈົດ ເຊິ່ງວິນໍ້ຍັງມີກາຮຈັບປລາ ອີ່ວົວສັຕວນໍາອື່ນໆ ກັບອ່າງໄວບ້າງ ຈັບ
ກັນຍ່ອງໄວ ໃຊ້ເຄື່ອງມືອະໄວບ້າງ ໄດ້ເປັນຜູ້ທີ່ເຄື່ອງມືອ ສິ່ງເຫຼັນນີ້ເປີຍແປ່ງໄປ
ຈາກອົດຕອຍ່ອງໄວ ພັນຍຸປລາ ອີ່ວົວບຣິມານປລາເປີຍແປ່ງໄປຍ່ອງໄວ ກາຮເປີຍ
ແປ່ງແດ້ກລ່າງເກື່ອງຂໍ້ອງກັບກາຮສ້າງອ່າງເກີບນໍ້າໂຮ້ອມ່ ດ້ວຍທ່ານເອງຈັບປລາໂຮ້ອມ່
ຍ່ອງໄວ**
- **ກາຮເລີ່ຍງສັຕວໄວໃໝ່ງານ ສັຕວທີ່ເລີ່ຍງໄວໃໝ່ງານມືອະໄວບ້າງ ເລີ່ຍງກັນຍ່ອງໄວ ມີ
ຈຳນວນມາກັນນ້ອຍແຄ້ໄහນ ໄດ້ພັນຍຸສັຕວມາຈາກໄහນ ມີກາຮຂາຍສັຕວທີ່ເລີ່ຍງໄວໃໝ່ງານ
ໂຮ້ອມ່ ທຳໄມຈຶ່ງຂາຍ ນຳໄປຢາຍທີ່ໄහນ ຮາຄາເປັນຍ່ອງໄວ**
- **ສັຕວທີ່ເລີ່ຍງໄວເປັນອາຫາຣ ມີສັຕວອະໄວບ້າງທີ່ເລີ່ຍງໄວເປັນອາຫາຣ ເລີ່ຍງກັນຍ່ອງໄວ
ມີຈຳນວນມາກັນນ້ອຍແຄ້ໄහນ ໄດ້ພັນຍຸສັຕວມາຈາກໄහນ ມີກາຮຂາຍສັຕວທີ່ເລີ່ຍງໄວເປັນ
ອາຫາຣໂຮ້ອມ່ ທຳໄມຈຶ່ງຂາຍ ນຳໄປຢາຍທີ່ໄහນ ຮາຄາເປັນຍ່ອງໄວ**
- **ທ່ານໄປປັບຈ້າງທ່ານທີ່ໄහນບ້າງໂຮ້ອມ່ ດາມຮາຍລະເຄີຍດເກື່ອງກັບ ຈານ ສັຕານທີ່
ຄ່າຈ້າງ ຊ່ວງເວລາທີ່ທ່ານ ຢາຍໄດ້**

6. ກາຮບຣິໂກຄ

- **ຕັ້ງແຕ່ຈຳຄວາມໄດ້ ມືອະໄວບ້າງທີ່ບ້ານທ່ານ ອີ່ວົວທີ່ທ່ານຕ້ອງຂໍ້ອໜາກິນ/ໃໝ່ ດາມຮາຍ
ລະເຄີຍດເກື່ອງກັບອາຫາຣໂຮ້ອມ່ ສິ່ງຂອງທີ່ຕ້ອງຂໍ້ອ ໂດຍການຄື່ນຕລາດທີ່ໄປຂໍ້ອ ຄວາມບ່ອຍ
ຮາຄາ ສັກພກຮຽນແລ້ວນີ້ເປີຍແປ່ງໄປຍ່ອງໄວ ໃຫ້ຜູ້ຕອບເລ່າຮາຍລະເຄີຍດວ່າ
ປະເທດ ອີ່ວົວນິດຂອງທີ່ຂໍ້ອ ເປີຍແປ່ງໄປຍ່ອງໄວ ເຊັ່ນ ຈັກຍານ ວິທີຢູ່
ທຣານຊີສເຕອວ໌ ມອເຕອວ໌ໄຊ໌ ທີ່ວິ ຮັດໄຕ ເຮັມເຂົ້າມາ**
**ຕັ້ງແຕ່ເນື່ອໄໝ ໄຄຣີເປັນຜູ້ຂໍ້ອ/ນຳເຂົ້າມາໃຫ້ເປັນຄົນແຮກໆ ທ່ານໄດ້ຂໍ້ອຂອງແລ້ວນີ້ບ້າງ
ໂຮ້ອມ່ ທຳໄມຈຶ່ງຂໍ້ອ ກາຮທາເຈີນມາຂໍ້ອຂອງແລ້ວນີ້ ທ່ານຍ່ອງໄວຂໍ້ອຈາກທີ່ໄහນ**
- **ເວລາທີ່ທ່ານຈະຂໍ້ອຂອງທີ່ມີຮາຄາແພງ (ເຊັ່ນ ຮັມມອເຕອວ໌ໄຊ໌ ຮັດໄຕເດີນຕາມ ທີ່ວິ ວິທີຢູ່)
ແລະຂອງຈຳພວກນູ່ຢູ່ ຍາມ່າແມລັງ ເມລັດພັນຍຸ ທ່ານທ່ານຍ່ອງໄວບ້າງ ກ່ອນດັດສິນໃຈຂໍ້ອ
(ເຊັ່ນ ອາຮາຍລະເຄີຍດໂຮ້ອຂໍ້ອມູລເກື່ອງກັບຂອງທີ່ຈະຂໍ້ອຈາກທີ່ໄහນ ຂໍ້ອມູລເກື່ອງກັບອະໄວ
ປຣິກ່າຫາໄຄວບ້າງ)**

- ท่านพ่อจะจำได้หรือไม่ว่า มีอะไรบ้างที่ท่านเคยผลิตหรือทำได้เอง แต่ต่อมาน่าจะเริ่มไม่ค่อยได้ทำ แต่เป็นหัวข้อมากจากร้านค้า หรือตลาด เพราะอะไรไม่ทำเองแต่ เป็นหัวข้อมาแทน (ค่ายๆ สามสิบสี่ต่างๆ รวมทั้งของที่เกี่ยวข้องกับการผลิตด้วย) นอกจากนี้มีอะไรบ้างที่เมื่อก่อนไม่ได้เป็นสิ่งจำเป็น ไม่ต้องซื้อหา แต่เดี๋ยวนี้ต้องซื้อ (เช่น พันธุ์พืช ปุ๋ย อาหารบางอย่าง ฯลฯ)

7. การเจ็บไข้ได้ป่วยในปัจจุบัน ต่างจากในสมัยมีโรค หรือความเจ็บป่วย หรืออาการไม่สบาย อันเกิดจากสภาพแวดล้อม เช่น แหล่งน้ำ อากาศ ของเสีย หรือการเลี้ยงสัตว์ ฯลฯ ก่อนอย่างไร ท่านคิดว่าการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเกิดจากอะไร ในรอบปีที่ผ่านมา คนในครอบครัวท่าน หรือตัวท่านเอง มีการเจ็บป่วย หรือไม่สบาย อย่างไรบ้าง

- มีโรคหรือความเจ็บป่วยใดที่ท่านคิดว่าเป็นผลมาจากการทำมาหากิน หรือการทำงาน เช่น การใช้ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง การใช้เครื่องมือเครื่องจักร การทำงานรับจำจ้าง การใช้แรงงาน การทำอาชีพบางอย่าง เช่น การเลี้ยงสัตว์ การจับสัตว์ การทำนา หรือการเพาะปลูก
- มีโรคหรือความเจ็บป่วย หรืออาการไม่สบาย อันเกิดจากการกินอาหาร เครื่องดื่มน้ำ ในชีวิตประจำวัน ของท่านหรือไม่อย่างไร
- บ้างหรือไม่อย่างไร

8. คำถามเกี่ยวกับการแปรรูปผลผลิตในชุมชน

- การแปรรูปผลผลิตในชุมชนเริ่มต้นตั้งแต่เมื่อไหร่ มีเหตุจุงใจอะไรให้คนในชุมชน ที่ทำให้คนในชุมชนหันมาแปรรูปผลผลิต
- ความรู้เรื่องการแปรรูปผลผลิตเป็นความรู้ที่มีอยู่เดิมในชุมชนหรือเป็นความรู้ใหม่ที่เพิ่งเข้ามา มีแรงจูงใจอะไรในชุมชนที่ทำให้เกิดการแปรรูปผลผลิต เช่น วัตถุดิบ ความรู้ในชุมชนเรื่องการแปรรูปผลผลิต การเข้ามาของกิจกรรมแปรรูปผลผลิตในชุมชน
- บทบาทสำคัญของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการแปรรูปผลผลิต
- วิธีการผลิตและการจำหน่ายผลผลิตการจำหน่ายในชุมชนและนอกชุมชน
- ผลของการแปรรูปผลผลิตที่เกิดขึ้นกับคนในชุมชน

- บทบาทของกองทุนหมู่บ้านในการส่งเสริมการแปรรูปผลผลิตในชุมชน ในเบื้องต้นของการเป็นแหล่ง ทุน การรวมกลุ่มเพื่อการผลิต การจำหน่าย การสร้างความมั่นใจให้ผู้แปรรูปผลผลิตมีความคิดริเริ่มใหม่ ๆ ใน การแปรรูปผลผลิต การพัฒนาการแปรรูปผลผลิตในชุมชน ฯลฯ

9. คำถ้ามประเด็นที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ

- บันทึกอาสาและเจ้าหน้าที่ของรัฐ มีลักษณะทำงานเกี่ยวกับกองทุนหมู่บ้านอย่างไรบ้าง การทำงานดังกล่าว สนับสนุนความมั่นคงในการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านอย่างไรบ้าง

ทุนชุมชน: รากแก้วของการเติบโตของกองทุนหมู่บ้าน

วิจัยเชิงปฏิบัติการ

เศรษฐกิจครัวเรือนกับสถาบันสินเชื่อ

อภิชาต ทองอยู่

ชุดที่ 1: บทเรียนจากภาคเหนือ

การสะสานเงินตราของชุมชนชายขอบในกระแสความเปลี่ยนแปลง

ดร. พรachee ลีทองอิน

สืบสานความรู้ส่วนโภคภัณฑ์ไทยเลือง

ศรีษะ พรประชาธรรมา

พลิกฟื้นหัตถกรรมพื้นบ้านเพื่อสืบสานชุมชน

ดร. เกตุณณี มากมี

ถุงสินเชื่อเมือง: สู่การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

ดร. เกตุณณี มากมี

บ้านเนื้อทราย: ความเข้มแข็งจากอดีตสู่ปัจจุบัน

ดร. ศศิธร ศรีปรีระเสวีสุกุล

หนึ่งสินของชุมชนชายขอบและกองทุนหมู่บ้านในกระแสความเปลี่ยนแปลง

ดร. พรachee ลีทองอิน

ชุดที่ 2: บทเรียนจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ทุนชุมชน ยุทธศาสตร์ครอบครัว และกองทุนหมู่บ้าน

ดร. มน้อย ทองอยู่

ชุดที่ 3: บทเรียนจากภาคกลาง

ชุดที่ 3.1: บทเรียนจากภาคกลางตอนบน

ทุนชุมชนภายใต้การจัดการของนายทุนห้องถูนในจังหวัดนครสวรรค์

ดร. พิศมัย รัตนโรจน์กุล

ทุนชุมชนภายใต้การจัดการของประชาชนในจังหวัดนครสวรรค์

ดร. พิศมัย รัตนโรจน์กุล

ชุดที่ 3.2: บทเรียนจากภาคกลาง

ทุนชุมชน: ภาพสะท้อนแห่งความเป็นชุมชนบ้านนา กอกได้

ดร. พนารักษ์ ปรีดากรณ์

บ้านกุลแก้ว: จากชานนาสู่ผู้ค้าและการแปรรูปผลิตภัณฑ์อยู่

ดร. อุษณีย์ โนนศวรรยา

การต่อยอดทุนชุมชนจากภูมิปัญญาด้านการจัดสถาน

ดร. พนารักษ์ ปรีดากรณ์

น้ำตาลมะพร้าว: รสหวานที่จางหาย

พศ.ดร. ทศวรร มณีศรีฯ

จากนา...สู่สวนส้มแลร์สอร์ทรินภู

พ.อ.ดร. จิรศักดิ์ สุขวัฒนา

อาชีพทำนา: วิถีแรงงานที่เปลี่ยนแปลงไปในสังคมโลกการวัฒน์

ดร. อภิษัย ศรีโภกิต

ทุนชุมชน: รากแก้วของการเติบโตของกองทุนหมู่บ้าน

ชุดที่ 4 : บทเรียนจากภาคตะวันออก

การดำเนินอย่างชุมชนชาวสวน

ผศ.ดร. สุรุณี ปัสดีไชยสัง

ชาครี ทองสาริ

คณสูงทะเล: วิถีการเปลี่ยนแปลงของชุมชนชาวประมง

ผศ.ดร. สุรุณี ปัสดีไชยสัง

วัลยา ภูมิภักดีพรผล

กองทุนหมู่บ้านริมฝั่งทะเลกับการปรับฟื้นทุนชุมชน

ดร. ศิริกาญจน์ โภสุภก

กองทุนหมู่บ้านเขางมิน: ภาพสะท้อนจากผู้แปรรูปผลผลิตกลุ่มย่อย

ดร. ศิริกาญจน์ โภสุภก

ชุดที่ 5: บทเรียนจากภาคตะวันตก

ผลวัตการเรียนรู้เพื่อการดำเนินอย่างชุมชน

ผศ.ดร. เพ็ญศิริ จีระเดชาภูล

มนนา พิพัฒน์เพ็ญ

ทุนชุมชนในระบบการพัฒนา

ดร. พรเพ็ญ ทับเปลี่ยน

ปฏิบัติการทุนนิยม: การประทະ ประสบของสังคมเกษตรกรรม

นรินทร์ สังข์รักษ

ชุดที่ 6: บทเรียนจากภาคใต้

การจัดการกองทุนภายใต้ศรัทธาแห่งอิสลาม

ดร. พิทักษ์ ศิริวงศ์

ดวงรัตน์ ดีเม

การจัดการกองทุนหมู่บ้านกับการเปลี่ยนแปลงแห่งเงินตรา

ดร. พิทักษ์ ศิริวงศ์

กองทุนเงินล้านกับการสร้างโอกาส

การเติมเต็มความมั่นคงทางสังคมของชุมชน

ดร. อัจฉรา วงศ์วัฒนาวงศ์

บ้านโภกสัก: วิถีชีวิตรากฐานสู่สวนยาง

ผศ.ดร. วันชัย ธรรมสัจการ

บ้านหาดใหญ่เต่า: วิถีชาวเลกับระบบการเปลี่ยนแปลง

ผศ.ดร. วันชัย ธรรมสัจการ

กองทุนหมู่บ้านจังหวัดท่องเที่ยว

ดร. จรพันธ์ ไตรพิพารัส

กองทุนหมู่บ้านจังหวัดเชียงราย

ดร. จรพันธ์ ไตรพิพารัส